STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06374

GEKLIBENE VERK

David Bergelson

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ג ע ק ל י ב ע נ ע װ ע ר ק

פ ו ן

דוד בערגעלסאָן

V

װ י ל נ ע - 1930

װילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

2172

דוד בערגעלסאָן

שטורעמטעג

צווייטע אויפלאגע

ווילנע — 1930

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

D. Bergelson — „Szturemteg“

Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno

אינהאַלט

בּירגערקריג

איינעמס אַ וועג . . . 65

הינטער אַ ברענענדיקן שטעטל . . . 97

אויף דער הונדערט און איינסטער וויאָרסט . . . 121

צווישן צוועלף פונקטן . . . 143

אַלטוואַרג . . . 159

צווישן עמיגראַנטן . . . 173

אַ זעלטענער סוף . . . 201

חובות . . . 245

אַ צענרובלריקער . . . 283

בירגערקריג

(קאַפּיטלעך)

אין פאַרפסחדיקן אקער שטייען מידלעך־צו די פערד

אויף אַ מיסטיק בערגל האָט אַן אַלטע קוואָטשקע צו פאַרנאַכט־צו געקוואָקעט עלנד. געפּאָרפּלט, געפּאָרפּלט אין וואָרעמלעכן קויט און קיין אייער נישט געלייגט.

אויף האַלבן וועג צווישן אַ גרויסן זומפּיקן וואַלד אין אַ ווייט־צו וואָרפן בלאָטיק דאָרף האָט אַן אַלטע קרעטשמע זקניש געוואָרעמט איר קרומען דאַך — אים געטוקט, געטוקט אין שיין פון פאַרגייענדיקער זון און אים דערוואָרעמען נישט געקאָנט.

פאַרנאַכטלעך האָט מיט אַ פריש־טרעסלדיק פערד־און־וועגל צוגעקנאַקט אַהער אַ ניי באַשטיוולט יאָדערדיק בחורל מיט אַ שמאָל לענגלעך פנימל.

אַראָפּגעשפּרונגען פריילעך, זיך אַ דריי געגעבן אויף איין אָפּצאַס און זיך אַרומגעקוקט נישט אַזוי מיט די שוואַרצע אייגלעך, ווי מיט אַ שמייכעלע, וואָס רוקט זיך הין־און־הער איבער זיין אויבערשטן פאַרקאָשערטן און נאַשעריש־צעשפּאָלטענעם דינעם ליפּל. ער האָט היימיש אַריינגעקוקט אין קיך.

— איז ווו איז רייזל, אַ? מלכּה? — נאָך אַלץ אין דאָרן?

די יידענע האָט אויף אַ רגע אויפגעהערט צו שטויסן ביידע פויסטן איז דער פליסיק־זויערלעכער ראַטשטשענע, געוואַלט מיט אַרבל

פון פאַרטייגטער האַנט אָװעקשאַרן די האָר און באַװײַזן נאָר אַ װײַס צו טאָן די פּייכטע נאַז.
— די מויד? — האָט זי װי אַ שפּײַ געטאָן אין טײַג אַרײַן — די מויד האָט אָנגעכאַפּט דער גערדז — געלאָפן קוקן, װי די פּעט־ליורעס װעלן אַרײַנפירן אין דאָרף די דײַטשן... מיט מוזיקע, זאָגט מען — אָ!
זי האָט שווער געאָטעמט.
— און װי איז אין דאָרף? — שוין גערעשטעװעט די „גרויסע"?
— נאָך אַ מין!
דער בחור האָט נישט אויפגעהערט צו שמייכלען, געגלעט מיט אַ פינגער דעם שאַרפן שפּיץ פון נאַז. די אייגלעך זענען אים געװען װײַט פונדאַנען, געקוקט פאַרטראַכט.
— אָט אָקאָרשט איצט, — האָט ער געזאָגט, — די דײַטשן האָבן זיי נאָר־װאָס אַװעקגעפירט.
— אַסך?
— אַ מענטשן פערציק.
— פּעטריקן אויך? — דעם באָלשעװיק.
— נאָך אַ מין! — גלײַך פון כאַסלירע.
— ס'עט נישט זײַן, װער ס'זאָל אַרבעטן בײַ אײַך אין װאַלד.
— אַ דאגה... ס'עט זײַן, ס'עט זײַן.
שטיל. פון צװײַטן גרויסן אַלקער האָט אַ כאָרכל געטאָן אַ הייזעריקער גאָרגל.
— זיך אָפּגעשטעלט אין דאָרף די דײַטשן, אַ? װאָלי.
— זיך אָנגעשטעלט. אַ פולע שקאָלע, ר' נח.
דער בחור איז אַרײַן אין טונקעלען אַלקער.
אויפן סאָפּקעלע, מיט די פּלײצעס אָנגעשפּאַרט אין דער הייס־אײַנגעהייצטער הרובע, איז דרימלענדיק געזעסן דער באַלעבאָס — אַ פּליסיק־פּאַרבלאָזער קנויל, געהאַלטן די פיס אונטערן געזעס און אַלעמאָל פאַרלוירן דעם קאָפּ אויף דער ברוסט. ער האָט פון אַלע יאָרן געהאַנדלט אין דאָרף מיט די גוים, װינטער־צײַט זיי צוגעבן צו ביסלעך געלט און זומער אָפּגענומען בײַ זיי מיט תבואה. איצט האָט ער אַלע רגע באַנײַס צונויפגערעכנט אויפן קאָפּ, װיפל געלט

ס׳קומט אים ביי יעדן גוי באַזונדער און ביי אַלעמען אינאיינעם. און ווייט אַקעגן איז שוין איצט דער בחור געזעסן איינער אַליין ביים טיש, גענומען ווארטן אויף דער מויד, אַפּנים. ער האָט שוין אויך ווי געדרימלט, און צו זיינע דין־פּאַרקאַשערטע נאַשער־ליפּלעך האָט זיך נאָך אַלץ געקלעבט דאָס שמייכעלע.

— איר ווייסט, ר׳ נח, — האָט ער פּלוצלינג פון דרימל אַרויס־געשמייכלט — איך דאַרף בענטשן גומל.

— ס׳אי דען?

— פייסין האָט מען געהרגעט — פייסין מיטן רויטינקן בלינדן אייגל. ער האָט אויך געדינט, ווי איך, אין וואַלד, אויף דער צענטער וויאָרסט האָט ער געדינט

— ס׳אי דען?

— ער איז איין־נעכטן געפאָרן קיין וואָלאָדערקע נאָך רוב־שטשיקעס.

— נו?

— און איך האָב אויך געזאָלט פאָרן מיט אים.

ס׳איז געוואָרן שטיל. דער אַלטער ביי דער זייט האָט ווי נישט אויפגעהערט צו דרימלען, ווידער פאַרלוירן דעם קאָפּ, ווידער געמאַכט די חשבונות אויפן קאָפּ. דאָס בחורל איז שוין אויך גע־שלאָפן, נאָר אין קיך האָט געפּלאַקערט אין אויוון, און די באַק־דיי־זשע האָט שווער געסקריפּעט אונטער דער יידענעס קנעטנדיקע הענט. אין טונקעלען דרויסן פאַר די פענצטער האָבן זיך אַ שאָקל געטאָן אַ פּאָר אומבאַקאַנטע שאָטנס

— שוין ווידער — האָט מיט גסיסה־כאָרכל געקנאָטן די יידענע, — אַז איך זאָג: האַלט די טיר אויפן ריגל—עס קריכן אַרום זשאַבעס... פון שבת אָן. מען קאָן זיי נישט, מען ווייסט נישט פון־וואַנעט...

— פאַרוואָס ווייסט מען נישט, מלכּה?

דער בחור האָט געכאַפּט פון דרימל:

— פון קיעוו. פון יענער זייט דנעפּר... באָלשעוויקעס. אַז דער דייטש איז אַהין אַריין איינס און צוויי, אין איין נאַכט, האָבן נישט באַוויזן אפילו פאַרנעמען די בעבעכעס. דער טייך האָט גראָד

געלאָזט, אַחוץ זאָגט מען: ווער עס איז אַריבער דאָס וואַסער, האָט זיך געראַטעוועט. איצט בלאָנדזשעט מען אַרום צו צוויי — צו דריי און מען קומט נישט צו קיין ישוב. מען כאַפּט זיי אויס איינציקווייז אין די דערפער, שאָקלט מען זיך מיט די וועלדער... אָט גייט מען — אָ!... זיי זענען געגנוג דערשלאָגן. מען האָט נישט וואָס מורא צו האָבן... איכל דרימלען, מלכה.

נאָך אַ לאַנגן שווערן גאַנג זענען צוויי אין ברודיקע, פאַר־דריפּעטע שינעלן צוגעקומען אַהער, צו דער אומבאַקאַנטער קרעטש־מע, און זיך אַ שאַר געגעבן ביי דער טיר. געקווענקלט: אַריינגיין צי ניין?

אויף יעדער דאָרף איז געווען פאַרוואָרפן אַ שלייף — גע־וואָרגן „גרויסע". אומעטום האָבן זיך געפלעקט קלענערע און גרע־סערע טיילן פון אוקראַיניש און פון דייטשיש חייל. און פון אַקעגן, פון יענער זייט פעלד און בלאָטיקן וועג, האָט אַ קויטיקער הימל צום דאָרף־צו געהאַט אַ קלאָרן ברעג. שטילע היימען האָבן דאָרט געדעמפט צו אים מיט אָוונטיקן רויך, אויסגעבאַהאַלטן פאַר זיך אַליין די דאָרפישע רו און געשראָקן אַהער מיט בלינדער מלאך־המותדיקער סכנה.

באָטשקאָ — האָט געהייסן איינער פון די צוויי.

זיק — האָט געהייסן דער צווייטער.

זיי האָבן סוף־כל־סוף אויפגעריגלט די טיר פון קרעטשמע און זענען אַריין — אַריין כלומרשט אַ טרונק געבן, אַ פרעג טאָן, צי מען קאָן נישט עפּעס עסן. די יידענע האָט זיי געענטפערט:

— נישטאָ גאָרנישט.

— און ברויט?

— אַנו, אפילו אויף אַ רפואה.

די יידענע האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף זיי ווי מיט פאַרשנדי־קע אויגן:

— היינט האָט מען געראַטעוועט אין דאָרף די „גרויסע". מיין מויד איז נאָך אַלץ נישטאָ, געלאָפן קוקן.

צוליב וואָס האָט איר גענוצט גלייך אַריינפלעכטן די „גרויסע״ ?
צי אפשר האָט זי איצט צו נאַכט־צו זיך געשראָקן פאַר צוויי פרעמ־
דע פנימער ביי זיך אין שטוב און געוואָלט געבן אַן אָנצוהערעניש,
אַז נישט אַלץ איז הפקר דאָ אין קאַנט.

באָטשקאָ און זיק האָבן זיך דורכגעקוקט, איבערגעבנדיק איי־
נער דעם צווייטן די קוואָרט אויף אַ טרונק טאָן, זיך געזייטלט מיט
די אויגן אויף דער יידענע. זי איז געווען אַ ביינערדיק־דאַרע, אַ
צעקנייטשטע. אַוועקלייגן האָט מען זי געקאָנט מיט איין זעץ, נאָר
קיין באַדערפעניש דערין איז נישט געווען. זיי זענען אַריינגעגאַנ־
גען אין צווייטן גרויסן אַלקער און זיך דאָרט אַוועקגעזעצט קייען
פּאַרטרוקנט ברויט און וואַרטן אויף טיי. זיי האָבן אַזוי געקייט מיט
די מיילער און געקוקט מיט וווּנדער צו דער פּליסיקער בריאה אויפן
סאָפּקעלע — אַ מאָדנע באַשעפעניש. איצט אָ, ווען אין דרויסן איז
שוין וואַרעם, זיצט עס אַריינגעטוטשעט אין דער פייערדיק־הייסער
הרובע ; ס'איז עפּעס אי שלעפעריק, אי וואַכנדיק, און מען קאָן נישט
וויסן, צי סע הערט, וואָס אַרום דעם טוט זיך, צי ניין.

— קכע !

זיק האָט אַ ניס געטאָן, בכיוון — געוואָלט זען, צי דאָס נפש
וועט זיך אויפכאַפּן, צי ניין.

נאָר אויפגעכאַפּט האָט זיך דער דרימלענדיקער בחור אויבנ־
אָן ביים טיש. אַן עפן געטאָן די שוואַרצע אייגלעך און גלייך באַ־
פוטערט מיט אַ גליטשיק שמייכעלע די דין־פּאַרקאַשערטע נאַשער־
ליפּלעך.

— פונוואַנען גייט מען דאָס, אַ ? לאַנדסלייט, פון אַרבעט
אוודאי ?

— ניין. — האָבןביידע מיטאַמאָל אויפגעהערט צו קייען.
— וואָס־זשע ? מען זוכט אַרבעט ?
— יאָ, מען זוכט.
— איז אפשר צו אונז אין וואַלד ? אַ ? לאַנדסלייט.
באָטשקאָ און זיק האָבן זיך דורכגעקוקט :
— מען קאָן, פאַרוואָס דען נישט.
— ביי האָלץ ?

באָטשקאָ און זיק האָבן גערעדטביידע מיטאַמאָל און עפּעס צו
טויבלעך. ביים בחור אין די שוואַרצע אויגלעך האָט זיך אַ לייכט
געטאָן עפּעס כיטריקס, ער האָט זיך גלייך באַגעגנט מיטן פייערל,
וואָס ביי זיקן אין די אויגן, און זיך אויסגעלאָשן:
— די דיליאַנקע אָבער איז אַ ווייטע, ליגט פיר וויאָרסט טיף
אין וואַלד. קכע!... — זי איז אַ נאַסע.
אַ פויזע.
— מיר ווייסן. — האָט אַראָפּקוקנדיק שטיל אַ פּאָנפּע געטאָן
באָטשקאָ. -- געאַרבעט וויפל מאָל אויף נאַסן.

אין יענעם זעלבן אָוונט האָבן באָטשקאָ און זיק זיך געטרעסלט
מיטן בחור אינם וועגל און זיך גערוקט, גערוקט אויפן וועג צו אַן
אומבאַקאַנטן וויאָרסטיק־לאַנגן וואַלד. ס'איז געווען אַ קילע נאַכט.
אין קליינעם פאַרשפּעטיקטן פּרעסטל האָבן פון טונקעלן הימל אַראָפּ־
געקוקט צום דאָרף אַ סך ווייטע שטערן, און אין אַלע הייזער איז
מען שוין געשלאָפן. דער בחור האָט אַ פּנים בכיוון צופיל גענאָקעט
אויפן פערד:
— וויאָ, וויאָ, — האָט ער אָן שום נוצן געפּילדערט.
געהייסן האָט עס:
— שלאָפט... שלאָפט — ס'פאָרן היימישע באַקאַנטע מענטשן.
אין עק דאָרף, לעבן קלויסטער האָט מען דאָך די פור אָפּגע־
שטעלט. אין ביידע זייטן פון וואָגן האָבן זיך געפּלעקט באַוואָפנטע
הירטלעך. אַ געלעגערט קול האָט אויף אוקראַיניש זיך פון דאָרט
דערנענטערט. זיך פאַרמאָסטן שטרענג און היצליש:
— ווער פאָרט?
דער בחור האָט געענטפערט באַליידיקט:
— ס'איז דאָך איך — פון מאַשענער וואַלד־געגנט — מיינע
רובשטשיקעס.
און די פור איז דורכגעפאָרן בשלום.
איצט האָט דער בחור שוין מער קיין פּיפּס נישט געטאָן,
אַריינגעצויגן דעם האַלז אין די אַקסלען, זיך איינגעשרומפּן אין אַ

קנויל און געלאָזט זיין פערד פריי לויפן אַ קעגן דעם ווייטלעכן גלאַנציק-צוגעפרוירענעם וועג, פריי שפּרינגען אַקעגן אַ באַרג מיט אַ לבנה, וואָס הייבט זיך דאָרט אויף איבער בוימער-שפּיצן פון אַ ברוגז-לעכן וואַלד. ס'האָט זיך געדאַכט: דער בחור ווייסט פון גאָרנישט, ער איז פאַרקלייסטערט און דרימלט, דרימלט. ער איז גלאַט צופרידן, וואָס ער האָט איצט אויף זיין נאַסער דיליאַנקע פּאַר ביליק געקריגן רובשטשיקעס. פּלוצים האָט ער צו זיי — צו זיקן מיט באָטשקאָן — זיין פּנים אויסגעדרייט און מאָדנע וואַפּעוודיק גענומען אויף זיי קוקן. געקוקט, געקוקט אַזוי מיט אַ נאַשער-שמייכעלע אויף די פאַרקאַטשער-טע ליפּלעך, מיט אַ פּייערל אין די שוואַרצאַפּל, און אומגעריכט פאַר-מאַכט איין אייגל און מיטן צווייטן אַ ווינק-געטון:

— פון די „גרויסע“ אפשר, אַ? פון אונטער קיעוו

זיק האָט, שטייענדיק אויף די קניען, אַ זוך געגעבן אַרום זיך אין וואָגן עפּעס אַ שווערע זאַך, מיט וועלכער מען זאָל זיך קאָנען באַשיצן. נאָר דאָס בחורל האָט באַלד ווי נאָכגעלאָזט:

— מיר איז אַלצאיינס, — האָט ער געזאָגט, — דער עיקר: זיך פירן סטאַטיק. האַקן ביימער און זיך נישט אַרויסרוקן פון יענער דיליאַנקע. זי איז אַ ביסל נאַס, דערפאַר—זיכער... די דייטשן זוכן, ווי מיט ליכט... אַהין וועלן זיי נישט קומען.

II

מען בענקט קיין דרום און מען גייט אויף צפון

הויך איבער טענענביימערס שפּיצן, איבער פּאַטלאַטע קעפּ פון הונדערטיאָריקער אָליכע האָט נאָך העל דערברענט די צווייטע האַלב פון איינעם אַ לעצטן זומערטאָג, געצונדן פּעדימער פון גאָלד, פּאַר־סילעט שטראַלן אין גרינער שאַרף פון נאָדלען.

פון אונטן, אויף זומפּיק־קילן באָדן ארום צעהאַקטע צווייגן, אַרום זעגעכץ און אומגעוואַלגערטע שטאַמען, האָבן פריע בין־השמשות שוין געקילט די שעה אַקעגן נאַכט.

שאָטנדיקע לופט האָט זיך געשוואַרצט, ווי שטילער, סאַמעטע־נער טונקל.

באָטשקאָ און זיק — דאָס איינציקע „פּאָרל" דאָ אין טיפער געדיכטעניש פון וואַלד, האָבן שוין געהאַט אָוועקגעלייגט די העק, פויל געקלעטערט אַרום רויכערדיקן פייער, געשטופּט אין פלאַם אריין די פיס און געטריקנט אויף זיך די צעווייקטע פּאַסטעלעס אינאיינעם מיט די שמאַטעס — זיי האָבן אין יענעם טאָג געאַרבעט קנאַפּ.

זיק, דער לאַנגער, מיטן שראַם, ווי אַ קליינע האַלבע לבנה, ביים לינקן אויג, האָט אין יענעם טאָג פון אויבן אויפן בלאָען העמדל אָנ־געטאָן די אַמעריקאַנער שלייקעס (אַ זכר, אַז ער איז פאַר דער מלחמה געווען אַן אַרבעטער אין טשיקאַגאָ). ער האָט נאָך גאַנץ פרי מיטן טאָגלעך געפּאַקט אַ יונגע גויקע ערגעץ ווייט אין טרוקענעם טייל פון

וואַלד — אַ מין אַגוּנקע, וואָס גייט זוכן אַרבעט אין וויַטלעכן זומפּיקן כּוטאָר... ער האָט מיט איר פֿאַרפֿירט אַ שמועס, געוווּיר געוואָרן, אַז איר מאַן האָט מען גערעשטעוועט באַלד נאָך דער כאָסלירע, ווייל ער איז אויך ווינטער=צייט אינאייַנעם מיט די „גרויסע" געגאַנגען אויף קיעוו. ער האָט די יונגע גויקע געבראַכט צו פֿירן אהער אין דער וויַיטער זומפּיקער דיליאַנקע און זיך אָפּגעהאַלטן אַן עצה מיט באָטשקאָן:

— לאָזן זי דאָ? אַ? וולאַדימיר...

ביידע האָבן זיך אַ ווײַלע דורכגעשמועסט מיט האַלבע ווערטער, געשפּיגן קונציק אויף גאַנצע קלאַפּטער פֿון צווישן צונויפֿגעדריקטע ציין און געקוקט מיט חמור-אייזלדיקע אייגלעך צו דער יונגער גויקע, וואָס שטייט די גאַנצע צייט אין בּכבודיקער וויַיט, חנדלט מיט די אַראָפּגעלאָזטע בליקן און פֿליקט פֿון נידעריקן קוסט אַ בלעטל נאָך אַ בלעטל.

זיקס לאַנג פּנים מיט די אומרויִקע אַנגלען האָט זיך געבעטן, ווי דער פּנים פֿון אַ גזלן:

— זאָל זי בלייבן, אַ? וולאַדימיר... זאָל זי צונויפֿלייגן די קלאַפּטער.

אַ פּויזע.

— בלייבן? אַ? וולאַדימיר?

באָטשקאָ האָט סוף-כּל-סוף געטאָן אַ קליינעם שאָקל מיטן קאָפּ, פֿאַרגלאַנצט די סאַמעט=שוואַרצע אויגן צום שטערן-צו, גלייך ס'איז אים שווער אַ שלונג צו טאָן, ווי זיין שטייגער, אַ גלעט געגעבן די גרויסע וואָנצעס אויף רעכטס און לינקס. געהייסן האָט עס:

— בלייבן.

אַ שעה פֿיר—פֿינף האָט דאַן די שאַרפֿע זעג שטייפֿער ווי תּמיד געאַרבעט אין ביידנס מוסקולדיקע הענט.

אַרום אין דער גאָר וויַיטער וואַלד=שטילקייט איז נישט געווען ווער סע זאָל הערן, ווי שאַרפֿער געציינדלטער שטאָל שלייכט זיך הין און צוריק איבער גראָבן און פּייכטן קלאָץ און זעגט מיט געדולדבאַרער קראַפֿט, מיט עטילן נאָכקלאַנג און מיט טאַקט, ווי אַ גלייכמעסיקער אָטעם.

זיי האָבן נישט אויפֿגעהערט צו וואַרפֿן יצר=הרע=אייגעלעך צום

רויטן קורצן קליידל און צו די פֿאַרביקע רויטע פּיס, וואָס זענען נאַ־קעט ביז איבער די קניען. זיקס אומרויקע שוואַרצאַפּל האָבן זיך געקוויקט:

— א פּאָר יאָדערדיקע פּיסלעך... פֿון גאָט, אַ?

— יעס, יעס, — האָט ער פֿריילעך מיט זיינע פֿלוידערדיקע אַמעריקאַנער ווערטער אויפגעוועקט אַלעמאָל אַ נייעם מנין ווידערקולות אין דער נאָענטער און עקסט־ווייטער שטילקייט פֿון וואַלד.

פֿונדערווייטנס, פֿון צווישן די גראָבע שווינדלדיקע שטאַמען, האָט זיך די גאַנצע צייט געזען, ווי די יונגע גויקע מיטן אַלטן פֿאַרביקן שאַל, פֿאַרבונדן ווי אַ צלם איבער אירע פֿולע ברוסטן, טראָגט לעפּיש צונויף די גראָבע אָנגעזעגענע שייטער, דריקט זיי שווער צום האַרצן, בעת זי לייגט זיי פּינקטלעך אין קלאַפּטער, און שעמט זיך א קוק געבן אַ הער צו די מאַנסבילן, וואָס זענען מיט איר אָן אַ שומר דאָ אין טיפֿן וואַלד.

— אַרבעטן! אַרבעטן... נישט געשטאַנען.

ביי די מאַנסבילן האָבן מיט אומבאַשיידטן אימפּעט זיך גע־שלייכט הין און צוריק די הענט.

נאָר מיט די ערשטע קאָסע שטראַלן פֿון דער זון האָט דעם לאַנגן זיקן זיך פּלוצלינג פֿאַרגלוסט צוצוגיין און אַ קוק געבן, ווי דאָס ווייבל אַרבעט.

פֿונווייטנס, פֿון צווישן די ביימערס גראָבע שטאַמען, האָט באַטש־קאָ געזען, ווי זיק פֿאַרפֿירט אַ שמועס, ווי ער נעמט זי פֿאַר ביידע הענט און ווי נישט גלויביק די גויקע מיט די צוויי יונגע אויגן, ווי גרויסע גרינבלעכע ווייַנטרויבן, בלאָזט דעם גוידער. זי שעמט זיך און היט פֿון אים אין אַ בכבודיקער ווייט איר פּיסק. נאָר שעמעוודיק אַזוי שלעפּט זי זיך אים דאָך נאָך צו די האַלב־טרוקענע גרעזער, וואָס אונטער די פֿריש־צונויפֿגעלייגטע קלאַפּטער, שפּאַרט זיך אַלץ צוריק און ווערט דאָרט מיט אים פֿאַרשווונדן. עס געדויערט אַזוי אַ ווײַלע.

דעם אָנגעשטרענגטן אויער חלומט זיך פֿון דאָרט אַ געראַנגל פֿון צוויי לייבער.

— יעס, יעס! — האָט פון אונטער די קלאַפּטער זיך ווידער אָנגערופן זיקם פלוידעריק קול.

און נאָכדעם איז געוואָרן שטיל. אַ וואלד-פויגל, אַ דערשראָקענער, אַ גרוי-שוואַרצער, ווי די טונקלקייט פון תּחילת נאַכט, איז נאָר ער-געץ דאָרט אונטער די קלאַפּטער אַרויס פון זיין נעסט און האָט אַהער אַ פלי געגעבן אַזוי נידעריק איבער באַטשקאָס קאָפּ, אַז ער האָט ביי זיך אויפן רוקן דערפילט דעם שרעקיקן פאָך פון זיינע היפּשע פליגלען.

באַטשקאָ האָט זיך אָנגעבראָזן, ווי ער וואָלט אויף עמעצן גע-האַט אַ רוגז. ער האָט אָפּגעטראָטן אין אַ זייט, פאַרדרייט פון מאַ-כאָרקע אַ ציגאַר און זיך אַראָפּגעזעצט ביים רויכערדיקן פייער מיט די פּלייצעס צו די ווייטלעכע פּאָר קלאַפּטער און צו דעם, וואָס אונ-טער זיי קומט פאָר.

צוליב עפּעס האָט ער אַ נעם געטאָן די האָק, וואָס איז דאָ נאָענט געלעגן, אַ פּרוביר געגעבן איר שאַרף, נאָר באַלד אַוועקגע-וואָרפן, זיך פאַרקליבן אין אַ דרייעקעכדיקן שמאַטעדיקן ביידל, וואָס האָט זיך דאָ נישט ווייט געבראָדיקט, זיך אומגעקערט פון דאָרט מיט אַ פאָטאָגראַפיש בילדל פון אַ שיקסל און זיך אַוועקגעזעצט ביי דער זייט פון פייער אויף אַט דעם שיקסל קוקן.

דאָס שיקסל אויפן בילד, וואָס באַטשקאָ האָט לאַנג געהאַלטן און באַטראַכט, האָט אויסגעזעען צו זיין אַ זעלטנס:

אַ ווּוקסיקס, מיט אַ פאַרריסן נעזל און מיט גרויע פריילעכע איי-געלעך, וואָס זעענען תּמיד גרייט שעלמיש אַ ווּנק צו געבן.

דאָס אויבערשטע ליפּל איז ביי דעם געווען אַ פּולבלעכס, אַ פאַרקאַשערטס, אַזוי אַז טונקעלע ליידנשאַפטלעכע ציינדלעך האָבן פון אונטער דעם אַרויסגעקוקט פריילעך מיט אַ בייסיק צאַפּלענדיקן באַגער און מיט חשק אונטערצווווינקען:

— שעם זיך נישט, נאַרעלע... נו... גיכער... גיכער.

ביי אַ רעכטן מאַנסביל האָט שוין פון אַט דעם בליק אַליין

געקאָנט זיך אונטערברעכן דאָס הארץ. דערצו נאָך האָט זי געטראָגן א קלינגענדיקן יום־טוב־נאָמען: „פראָסיאַ״!

— פראָסיאַ... פראָסיאַ...

זיצנדיק אויף אַ מאַלפּישן אופן אָנגעבויגן ביים פייער, האָט איצט באָטשקאָ בענקענדיק אַריינגעקוקט דאָס פאָטאָגראַפישע בילדל אין פּנים אַריין און האָט געדרימלט ערגעץ טיף איז זיך מיט אַלע זיינע געהירן.

וואָס מער זיינע נאָגנדיקע אויגן האָבן זיך אַריינגעזויגן אין דעם שיקסלס אייגעלעך, אינם נעזל און אין די ציינדלעך, אַלץ שטאַרקער האָט ביי אים געזונגען אונטער דער ברוסט.

מיט יעדער נייער רגע האָט מער באַנק געטאָן דאָס לעבן פון פאַראַיאָריקער פרייער צייט. דער נאָז האָט גלייך פאַרשמעקט מיט די דעמאָלטיקע זנות־זאַטע אָסיען־טעג, מיט געלע בלעטער, וואָס שיטן זיך פון די ביימער, ווי פון צעפוילטע קישנס פוך, און דער זכרון האָט גלייך אַהין פאַרטראַגן... ווען איז דאָס געווען? פאַראַיאָרן, פאַראַיאָרן.

אויף גרינלעכע וואָלקנדיקע פעלדער מיט אַברייטן, נישט־ברוי־קירטן שליאַך, צווישן הויכע גראָבנס איז געגאַנגען אַ פּאָלק, גע־שפּרייט מורא איבער דער גאַנצער געגנט — ביי „האָרען״, דעם לאַנגן גרענעץ־טייך.

ער האָט אוועקגעלייגט ביי זיך די אָפיצירן, אָט דער פּאָלק, און האָט געזאָגט, אַז ער דאַרף מער קיין עלטסטע נישט האָבן.

ער האָט אַליין אויסגעקליבן פון זיך איינעם אַ געוועזענעם די־זערטיר, אַ דרייבענדלדיקן ווזוואָדנעם קאָמאַנדיר, וואָס פאַרמאָגט זיין אייגנס אַ פערד. דאָס איז וולאַדימיר באָטשקאָ אַליין.

— באָטשקאָ! — האָט מען צו אים פון אַלע זייטן געשריגן — וואָס שטייסטו? האָסט דיין אייגנס אַ פערד, טאָ פאָר אַרויס פון פּאָלק אַפריער! זיי אַ קאָמאַנדיר!

און פון דעמאָלט אָן רייט ער תמיד פאַמעלעך פאַרויס דעם פּאָלק אויף זיין בולאַנעם פערד. ער קוקט זיך נישט אום צוריק צום

טויזנטקעפּיקן פֿאָלק. ער הייבט נאָר אויף פּאָר אַ צייכן די האַנט, און דער גאַנצער פֿאָלק לאָזט מיטאַמאָל אַרויס אַ פֿריילעכן „ווען מען הער איך״־געזאַנג — אַ פֿרייען, אַ ברייטן, ווי די וועלקענדע פֿעלדער אַרום, ווי דאָס לעבן, וואָס האָט שוין נישט אויף זיך גאַנצע זיבן חדשים נישט קיין צער, נישט קיין פּריץ.

— או־ליאַ, או־ליאַ,

— או־ליאַ־ליאַ! —

זינגט דער גאַנצער פֿאָלק, און באַלעבטע און טעמפּע פּנימער גיסן זיך אָן מיט רויטן כּוח און בליצן מיט התפּעלות אין דער אַרויסגערוקטער קאָזאַקן־פּיאה, מיט בוהאַי־קראַפט אין באַפרייטן רירעוודיקן אַקסל.

אַקעגנפּאָרנדיקע פּויערים האָבן אויסגעגלאָצטע אויגן, בעת זיי טרעטן אָפּ דעם פֿאָלק דעם וועג אָפּ, און יידן אויף די וואָגנס טו־ליען זיך איינער צום אַנדערן, קוקן מיט גרויל אויף די סאָלדאַטנס לאַכנדיקע ציין, שרעקן זיך פֿאַרן אָפֿענעם וואָרט „זשיד״ און זענען זיך עפּעס ווי טועה, קענען עפּעס אַלץ נישט פֿאַרשטיין...

איז גוט אַזוי און פֿריילעך.

פּריצים צעלויפֿן זיך. אומעטום, וווּהין דער פֿאָלק קומט, טרעפֿט ער פּוסטע, פֿאַרהאַקטע הויפֿן און צופֿרידענע פּויערים, וואָס קראַצן זיך קלוגעטשקערהייט אין דער פּיאה.

— „נימאַ פּאַניוו״ — זאָגן זיי צו די סאָלדאַטן. — „פּאַוויט־קאַלי!״

און סאָלדאַטן לאַכן.

דער פֿאָלק זאָגט אומעטום אויפֿן וועג, אַז ער שלאָגט זיך דורך אַהיים — ער וויל זיך מער נישט שלאָגן אויף די פֿראָנטן. נאָר אין זוויל — דער שטאָט אין דרום — פֿאַרהאַלט ער זיך דאָ ביי אַ חודש צייט.

דאָרט אינם גרויסן, ווייסן הויז אויף דער הויפּט־גאַס וווינט פּראָסיאַ.

זי איז אַלט סך־הכּל ניינצן יאָר, נאָר זי האָט שוין באַוויזן עפּעס אויפֿצוטאָן, זי דינט דאָרט אינעם ווייסן הויז — זי זויגט אַ קינד ביי אַ יידן.

אַלע אָוונט זיצט דאָרט באַטשקאַ אין יידישן גאָרטן אויף דער

געשלאָסענער בלינדער וועראַנדע. ער איז אָנגעטון אין אַ ענגן אָפּיצירישן שינעל, און זיינע נייע שוואַרצע שטיוול טרעטן דאָרט אַריין אין געלע אָפּגעפאַלענע בלעטער, ווי אין עפּעס נבילהדיקס און ווייכס.

אַז פּראָסיאַ קומט צו אים אַרויס, זעצט ער זי אין שטאָק פינסטער צו זיך אויף די קניען און שמעקט איר צום מיילכל. זי הוסקעט אים אומישנע גלייך אין נאָז, הוסקעט, הוסקעט מיט אַ ריח פון מיאַטנע צוקערקעס אויסגעמישט מיט אַ געדרוך פון זנותדיקער אָסיען־נאַכט. נאָר אַמאָל גייט איר אויך פון מויל אַ שטאַרקער ריח פון ציבעלע — דאָס האָט זי זיך בכיוון אָנגעפּאַקט מיט האַרבע מאכלים אויף צו־להכעיס איר יידישער באַלעבאַסטע, וואָס שטאָפּט זי מיט מילך און מיט אייער, כדי דער יידישער ממזר זאָל איר פעט ווערן.

— און ווי איז איר. פּראָסיעס, אייגן נפלע אַהינגעקומען?

— געבליבן אונטערגעוואָרפן ערגעץ ביי אַ פּריצל לעבן בית־הכסא און זי ווייסט אפילו נישט, צי עס לעבט דאָרט נאָך, צי נייך. פּראָסיאַ וויל אויף צו־להכעיס, אַז דעם יידישן ממזר, וואָס זי זויגט, זאָל איצט קאַליע ווערן דער מאָגן. זי עסט אומישנע האַרבע זאַכן — זאָל עס „געזגנען" צו אַלדי רוחות, ווייל ווי אויף צעפּיקעניש באַקומט זי עס פון טאג צו טאָג אַלץ מער ליב, אָט דעם פרעמדן ממזר. נישט אזוי? די באַלעבאַטים אירע זענען דאָך „זשידעס".

— מען דאַרף זיי אויסקוילען דאָ אין שטאָט, אָט די זשידעס. נישט אמת? אַ? באַטשקאָ, וואָס זאָגסטו גאָרנישט?

און זי פּאַטשט אים איבער דער פּריש אָפּגעגאָלטער פייכטלעכער מאָרדע און שלעפּט אים ביי אַ וואָנצע, ער זאָל זאָגן.

באַטשקאָ זשמורעט די אויגן, אָטעמט צו זיך אין דער נאָז און דרייט גרינג מיטן פּנים, כדי די וואָנצע צו באַפרייען. ער דריקט זי צווישן די קניען, בעת זי זיצט ביי אים אין שויס, און פילט, ווי אירע פיס אונטערן לייכטן קליידל זענען גלאַט און דראַטיק.

דעם אמת זאָגנדיק, איז אים איצט אַ קליינער חילוק, צי מען וועט זיי אַלעמען אויסקוילען, צי נישט, אָט די זשידעס — ער האָט ליב פּראָסיען. אַז ער נעמט זי אָן פאַרן פולן בוזים, ווערט אים אַ שאָד, וואָס עמעצער זויגט זיי, אָט די פולע האַרטלעכע בריסטלעך. ער וויל זיי אַ ביס טאָן.

— דער עיקר — זאָגט ער, — וואָס קוילען דאַרף מען... אַלע האָבן זיך אָנגעצויגן...

און ביידן ווערט דערפון געלעגנדעריק און פריילעך.

— וועט מען קוילען?

באָטשקאָ שמייכלט אין נאָז אַריין:

— נאָך אַ מין!..

געטונקלט האָט זיך דעמאָלט די שטאָט ווייט אונטער נידעריק־פאַרכמורעטע אָסיען־הימלען.

טיטשקעס הינט האָבן גאַנצע טעג באַשמעקט די צויגן, און סאָלדאַטן, וואָס קנאַקן יאָדערן, האָבן געקוקט מיט ווילדע אויגן, ווי זיי פאַרלען זיך, אָט די הינט.

קיל און בלאָטיק איז געוועזן אויף די וועגן, און נאָך יעדער שנאָץ האָט אַ פאַררויטלטע סאָלדאַטן־נאָז געוואָלט אָנשמעקן זנותדיק ווייב אין דער לופט.

באָטשקאָן איז אויסגעפאַלן דער בעסטער חלק — ער האָט גע־האָט פּראָסיען.

אין אַ נאַכט פון שבת אויף זונטיק, ווען מיט פּראָסיען אויפן שויס איז ער געזעסן אויף דער געשלאָסענער יידישער ווערענדע, זע־נען סאָלדאַטן אָנגעפאַלן אויף אַ נגידיש הויז אין צווייטן עק שטאָט לעבן דער שול, וווּ מען זאָגט סליחות.

פון דער שול איז מען זיך פונאַנדערגעלאָפן משפחותווייז, זיך פאַרשפאַרט אין דער היים אויף אַלע טירן, איבערגעוואַרט אין גרויס שרעק אַ גאַנצע נאַכט און נאָך דעם זיך געהאַלטן אין איין דער־פרעגן:

— מען האָט געכאַפּט, אַ?

— קיינעם נישט געכאַפּט?

ביז דער אָרטיקער אַפּטייקער — אַ ייד, וואָס האָט פיינט יידן — האָט אָפּגעשטעלט איין יידן אין גאַס און האָט ביי אים געפרעגט משומדיק אויף שטיביקו געלעכטער:

— זאָגט, איך בעט אייך: ס'איז דאָ, ווער עס זאָל כאַפּן, אַ ? ס'איז דאָ ?

עס איז געשען אין אַ בלאָטיק-וויסטן זונטיקדיקן פרימאָרגן. דאַס וואַסער אונטער די בריקן האָט דאַן געקוקט קאַלט און שוואַרצ-לעך, ווי דער ברודיקער טייל פון ווינטער, וואָס רוקט זיך איר אַנט-קעגן, און ליידיקגייעריש האָבן אַרומגעשנאָרעט אין מאַרק סאָלדאַטן — פּוסט-און-פּאַסט, ווי יום־טובדיקע היצלעס, מיט שאַרפּעלעך אויף די העלזער, מיט פרעמדע אויפגעריטלטע פּנימער, מיט אויגן, וואָס קוקן עפּעס אויס חיהדיק, תאוהדיק און טעמפּ.

אין עק שטאָט, ביי די פאַרבלאָטיקטע בריקן, איז מען געשטאַ-נען אַרום זיצנדיקע בעטלערס, וואָס פינטלען מיט בלינדע אויגן; גע-הערט, ווי זיי פּרעפּלען תשובהדיק און שפּילן־צו; געקוקט, ווי אַ בלינדנס ציטערדיקע האַנט פאַרהאַקט זיין גלחיש קול מיט גרילץ פון פאַנפּענדיקער באַנדורע.

בלינדע פינטלדיקע ווייסלעכער האָבן, ווי תמיד, געשראָקן מיט מערידעוודיקן יום-הדין, מיט עולם-הבאדיקן צער-און-צאָרן, מיט בלוט, וואָס וועט פאַרשווענקען אַ זינדיק-ווערעמדיקע וועלט.

נאָר דער סאָלדאַטישער אויער האָט שוין איצט געהערט אין אָט דעם פּרעפּלען עפּעס ממשותדיקס און נאָענטס, ווי אין ביינאַכ-טיקן בילן פון יאָמערנדיקע הינט. — אויף סאָלדאַטישע פּלייצעס איז דעמאָלט געהאָנגען אַ פריי-אָנגעלאָדענע ביקס, און פון מאַרק האָט זיך פלוצים דערהערט אַ שיסעריי. אַ געיעג און אַ געלויף צוריק — מען איז באַפאַלן דאָרט און געראַבעוועט די ערשטע קלייט.

— ס'האָט זיך אָנגעהויבן!... אָנגעהויבן... — האָט מען גע-שריגן אין לויפנדיקער שרעק.

— און פאַרוואָס? פאַרוואָס?... אין טאַבאַטשנע פאַבריקע האָט מען נישט געוואָלט לאָזן פאַר סאָלדאַטן ביליק טאַבאַק.

די באַלעבאָסטע פון גרויסן ווייסן הויז האָט זיך דעמאָלט איינ-דרויסן געהאַלטן אין איין רייסן מיט כראָסיען, זי זאָל אַריין אין שטוב צום קינד

— דו שטייסט נאַקעט אין דרויסן; דו וועסט זיך פאַרקילן, פראַסיאַ — ס'וועט קראַנק ווערן דאָס קינד...

נאָר פראַסיאַ האָט נישט געפילט, ווי יענע רייסט זי פאַרן קאַפּטל, און זי אָפּגעשטויסן רציחהדיק און ווילד. זי האָט געוואָלט שטיין אין דרויסן מיט די צונויפגעלייגטע הענט אויף דער ברוסט, זיך הויקערן און ציטערן פון קעלט, און קוקן, קוקן, ווי מען טראָגט דאָרט פון דער קלייט — מע הערט נישט אויף צו טראָגן.

— זינדיקט, זינדיקט, טייערינקע — האָט זי שטיל געדאַוונט. מיט קלאַפּנדיקע ציין — סיי-ווי-סיי...

זי האָט פונוויטנס געזוכט דאָרט באַטשקאַן מיט די אויגן און אים נישט געפונען. נאָר אויך פון דער שטאָט האָט מען אים דעמאָלט געהאַלטן אין איין זוכן, אָט דעם באַטשקאַן. מען האָט באַשלאָסן אים פאַרלייגן געלט.

— זאָל ער אַוועק פונדאַנען מיט זיין פאָלק ערגעץ אַנדערש... די שטאָט האָט שוין גענוג געליטן.

נאָר אַז מען האָט מיט אים פאַרפירט אַ שמועס, האָט זיך אַרויס־געוויזן, אַז דער פאָלק וויל גאָר סיי־ווי־סיי אוועקגיין — ער וויל אַהיים. שלעכט איז נאָר, וואָס מען האַלט זיי דאָ — אויף דער באַנ־סטאַנציע גיט מען נישט קיין וואַגאָנעס. מען זאָגט זיי:

— ס'איז נישטאָ.

— איז אַזוי גאָר?...

— אָט אַזוי-זשע רעדט!

דער אַפּטייקער — דער ייד, וואָס איז געווען גאָרנישט קיין בעל-רחמים, האָט טאַקע דעמאָלט סוף-כל-סוף דערוויזן, אַז גאָר אַן אַנדער דין איז, אויב צו אים קומען יידן זיך בעטן — טובות קאָן מען טאָן אפילו ווערים. נאָר זאָלן ווערים וויסן, ווער ער איז.

דאָס געלט, וואָס די שטאָט האָט געקלערט באַטשקאַן געבן, האָבן דורך אים גאָר צוגעצונומען צוויי באַאַמטע פון נאָענטן וואָקזאַל — די סאַמע עלטסטע. און פראַכט-וואַגאָנעס פאַרן פאָלק זענען מיט־אַמאָל געוואָרן. אַלע דינער פון וואָקזאַל האָבן פלוצלינג גענומען צואיילן דעם פאָלק, האַקן אים מיט גרויס געטריישאַפט אין האַלז-און-נאַקן.

— אַריינט! אַריינט!

— פאַרכאַפּט, פאַרכאַפּט די וואַגאָנעס.

— גיך, וואָס גיך הייסט.

— אַז נישט בלייבט מען ווידער אַ האַלב יאָר כסדר; מען וועט גיין אייבציקווייז צופוס...

אין איילעניש האָבן זיך געפּאַקעוועט די וואַגאָנעס; מען האָט זיך אַהין געקוליעט, געקוליעט — געפּעק איבער מענטשן, מענטשן איבער געפּעק, געהאַט נאַסע פאַרעווּיצטע פּאַטלעס, קורצע אָטעמס. ביידע גרויסע גלעקער — קיין רגע נישט געשוויגן. מען האָט געקלונגען אומישנע, כּדי צו פאַרגרעסערן דעם איילנדיקן געפּילדער און פאַרטומלען אַלע קולות פון אַרויס און אַריין און פון „זיי־געזונט".

— בלייב געזונט, פּראָסיאַ!... אַ? פּראָסיאַ.

באָטשקאָ — דער סאַמע כליטסטער — איז צום לעצטן מאָל דאָרט געשטאַנען אקעגן פּראָסיען, געווען אויסגעפּוצט אין אַלערליי געווערן און קיין צייט נישט געהאַט זיך איינצוקוקן אין אירע פאַרטרערטע אויגן — אַזוי גיך איז מיט זיי דער לאַנגער פּראָגנט־צוג פאַרשוונדן.

די לאָקאָמאָטיוון — צוויי: איינער פון פאָרנט, דער אַנדערער פון הינטן — האָבן שטאַרק געכוויכערט; די ערשטע סטאַנציעס, אַ וויאָרסט ניינציק, אָפּגעלאָפן אָן אָטעם, זיך נישט אָפּגעשטעלט. נאָר פאַרנאַכט אויף איינעם אַ גרויסן וואָקזאַל אַוועקגעאײַלט כּלומרשט טרינקען, אָנלאָדן זיך מיט קוילן, און זיך מער נישט אומגעקערט. פאַרשוונדן, ווי נישט געווען.

האָט מען אַזוי אָפּגעוואַרט אַ גאַנצע קילע נאַכט, געבראָכן ברעטער צוליב די צעלייגטע פייערס לעבן די וואַגאָנעס, זיך געוואַרעמט ווי די מאַלפּעס און אַלץ גערעדט וועגן די צוויי פאַרשוונדענע לאָקאָמאָציון.

— אָט־אַ רוחות! שוואַרצע אַזעלכע, פאַרקוילטע, און שווייגנדיקע, ווי שטומע. רעד צו דעם — ס'ענטפערט נישט. פאַרקעט, פאַרקעט, הייצט און דרייט, און אַלץ אָן לשון, ווי ס'זעט דיך נישט. אָט־אָ רוחות! איז אָט פאַרוואָס דאָס האָט געשוויגן?!

— אַך, ווען מען פּאַקט זיי ביידן איצט.

און אין זוויל האָט מען מיטאַמאָל פאַרגעסן. גלייך מען איז שוין שוין דאָרט מער ווי אַ יאָר נישט געווען.

גאַנץ פרי איז מען אַוועק מיט די אָנגעלאָדענע ביקסן אויפן וואָקזאַל פּאָדערן נייע לאָקאָמאָטיוון. אַוועק איז מען אַהין מיט אכזריות-דיקן זיכער. נאָר אומגעריכט געטראָפן דעם גרויסן וואָקזאַל פאַרוואַלגערט מיט ברואים. פאַרכאַרקעט און ברודיק-טונקל, ווי אַ קאַזאַרמע. קייענדיקע און שנאָרכנדיקע פּנימער אויף די דילן האָבן זיך געטוליעט, ווי ברודיק-קראַנקע אין אַ שפּיטאָל, געקוויטיקט און געשנאָרכעט מיט גרויסער גלייכגילטיקייט צו אַלץ, וואָס אויף דער וועלט קומט פאָר. און אין זייטיקן ברודיקן צימער האָבן די עלטסטע וואָקזאַל-לייט אויך אַזוי גלייכגילטיק געקוקט אויף זיי, די אַריינגעקומענע, וואָס שטעלן אויף זיי אָן די ביקסן, — געפינטלט מיט די אויגן, קנאַפּ געהערט, וואָס מען רעדט צו זיי, און פון גרויסן אַלץ איינס נישט אָפּגעענטפערט, מיט קיין וואָרט, גלייך זיי זענען שוין טויזנט מאָל געשאָסן געוואָרן, און דאָס איבעריקע מאָל געשאָסן ווערן וועט אין זיי גאָרנישט אומבייטן — סיי-ווי-סיי לעבן זיי שוין נאָכן טויט.

דעמאָלט האָבן פאַרשידענע סאָלדאַטן זיך גענומען אָנהענגען אָן פאַרשידענע צוגן, וואָס רוקן זיך אַדורך פאַרביי דעם גרויסן וואָקזאַל. מען האָט זיך נאָר דערפרעגט:

— און קיין נאַטשאַלסטוואָ איז שוין נישטאָ, אַ? — אין ערגעץ נישטאָ?

דער פאָלק האָט אָנגעהויבן אויסרינען, צעקריכן און נישט ווערן.

באָטשקאָ און זיק האָבן גענומען אַרומשנאָרען צווישן די פילעעשאַלאָנעס, וואָס שטייען דורכאויס אויף די רעזערוו-ליניען; אַריינגערוקט אומעטום די נאָז און אומעטום נאָכגעפרעגט:

— ווהין פאָרט מען, אַ? חברים?..

— אַהיים.

— און ווי לאַנג שטייט מען דאָ?

— פינף טעג.

— מיר אַ וואָך שוין.

— און מיר צוויי.
— און נאַטשאַלסטוואָ, אַ ? נישטאָ ?.. אין ערגעץ נישטאָ ?

לעבן איינעם, גאָר אַן עקסטן עשאַלאָן, — אַ שרעקלעך לאַנגן און אַ זייטיקן, ווי אַ פאַרגעסענער — האָט זיך געדרייט אַ לאָקאָמאָטיוו, אַ גרויסער, אַ גרינלעכער, כמעט אַ נייער. גלייך ער לערנט זיך נאָך צום ערשטן מאָל גיין, נאָר אַז ער וועט זיך איינשפּאַנען וועט ער אַוועק. קיין אויג וועט אים נישט כאַפּן.

— אַ, וווהין פאָרט מען ? — האָבן דאָרטן באַטשקאָ און זיק אַ פרעג געטאָן.

קיינער האָט נישט געענטפערט.

— מען פאָרט נישט — האָט זיך אַרויסגעכאַפּט איינער, נאָך נאָר אַ יונגער, וואָס לאַטעט דעם שינעל.

נאָר די איבעריקע האָבן דאָרט אין וואַגאָן אַ קוק געטון אויף אים בייז, גלייך ווי זיי ווילן זען, צי ער וועט נאָכאַמאָל פּלאַפּלען, צי ניין.

— אָט די פאָרן ערגעץ, אַ ? באַטשקאָ ?

— קלאָר.

און ביידע האָבן בייניס גענומען זיך דאָ אַרומדרייען, זיך שאַרן אַרום דעם עשאַלאָן.

פאַרנאַכטלעך האָבן זיי דאָרט אין עקסטן וואַגאָן באַמערקט איינעם אַ שוואַרצלעכן אין אַ סטודענטישן מאַנטל. ער זיצט אויפן מיסטיקן דיל צווישן אַסך שלאָפנדיקע. דער דאַשעק פון דעם סטודענטישן היטל איז אים געווען פאַררוקט צו איינעם פון זיינע נישט-געווינלעך גרויסע צעקנייטשטע אויערן, און אַליין האָט ער אויף גיך געגעסן, געזופּט מיט אַ הילצערנעם לעפל פון גרויסן שוואַרצן טאָפּ, וואָס שטייט ביי אים צווישן די פיס. זיינע געשווינדע אויגן האָבן געפלוידערט מיט די בליקן, אַפילו דאַן, ווען זיין מויל האָט אין איילעניש געקייט.

— וואָס דרייט מען זיך דאָרט אַרום ? — האָט ער סוף-כל-סוף ביי באַטשקאָן און זיקן געפרעגט.

— מ'וויל אויך פאָרן — האָבן נישט זיכער זיך אָפּגערופן יענע.
— וווהין?
— וווהין איר פאָרט.
— וווהין מיר?

דער שוואַרצלעכער אינם סטודענטישן מאַנטל האָט מיטאַמאָל אויפגעהערט קייען. ער איז אַראָפּגעשפּרונגען פון וואַגאָן, זיי אַ קוק געגעבן שאַרף אין די אויגן.

— קיעוו ברענט — האָט ער געזאָגט.
— וואָס הייסט?
— אַזוי, פון אַלע דריי זייטן ברענגט ער.
— שוין לאַנג?
— דעם פינפטן טאָג.
— ס'אי דען, אַ?
— מען וויל דאָרטן אַרויפזעצן דעם אַלטן צאַר.
— איז וואָס דאַרף מען טאָן?
— פּכע... צו הילף גיין אונזעריקע — די „גרויסע"...
— און מיר זענען דאָך אויך „גרויסע"...
— איז וואָס־זשע שטייט איר?
— נו, וואָס זאָלן מיר טאָן?
— איז אַריינגעט אַהער צו מיר אין וואַגאָן. אויף גיך, אויף גיך. אָט גייט צו דער לאָקאָמאָטיוו.

איין אָט:

אין דער פינצטער האָבן זיך זיי דאָרט אין וואַגאָן אָנגעטראָפן מיט אַנדריוקן — דעם דרייער און צעטראָגענעם פלוידערזאַק, וואָס האָט אַ ברודיק, אַ שטעכיק פּנים מיט אָן אַ שיעור כיטרע, טיפע קנייטשעלעך אויף די באַקן, און מען קאָן נישט וויסן, צי איז ער יונג, צי ער איז אַלט. ביינאַכט, ווען דער צוג האָט שוין שטאַרק געטרייסלט און אַלע אַרום זענען געשלאָפן, האָט ער זיי געוווּנקען אויפן שוואַרצלעכן אינם סטודענטישן מאַנטל און זיי בסוד דערציילט, אַז דאָס איז פּעטרון — אַן אַגיטאַטאָר. ער פירט אַלעמען אויף קיעוו. ער האָט שוין אַסך עשאַלאָנען אַוועקגעשיקט, און איצט פאָרט ער אַליין מיטן לעצטן. אים גלויבט מען. ער זאָגט דעם ריינעם אמת.

פון דעמאָלט אָן האָט באָטשקאָ מער פראָסיען נישט געזעען. פּעטרון האָט אים נישט אויפגעהערט צו שווערן, אַז אָט, ווי ער זעט אים, פּעטרונען, לעבן:

— פון דיר, באָטשקאָ, קען אַרויס אַ מזיק. הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר? אַ מזיק. קענסט לייענען און שרייבן?

— איך קען.

— איז אָט, מער דאַרף מען נישט.

נאָר באָטשקאָ האָט געוואָלט, אַז פון אונטן זאָל שטיין פראָסיאַ און זאָל הערן. זי האָט צוגעזאָגט וואַרטן און בענקן. אויב ער וועט אַזוי גיך זיך נישט אומקערן, וועט זי גיין צו אים, ווו ער זאָל נישט זיין. זי וועט אים אויפזוכן, געפינען. ער האָט געוואָלט צוריק צו איר, און איז געגאַנגען מיט פּעטרונען אויף קיעוו, און איז נאָכדעם מיט פּעטרונען פון קיעוו אַנטלאָפן. אים האָט די גאַנצע צייט געצויגן צו איר אויף דרום, און אַליין איז ער אײנאײנעם מיט זיקן געגאַנגען אַלץ ווייטער און ווייטער אויף צפון, זיך אויסבאַהאַלטן דאָ אין שטילן זומפּיקן געדיכטעניש פון ווייטע אומבאַקאַנטע וועלדער. נאָר פראָסיאַ...

— אַ? פראָסיאַ?

צי האָט זי נאָך אַלץ געצויגן דעם פרעמדן יידישן ממזר? צי האָט זיך שוין נישט אומגעקערט אַהין צוריק איר פריצל... צי אפשר האָט זי אים שוין געזוכט אין קיעוו און איצט שפּאַנט זי ווייטער אויף צפון, אָט די פראָסיאַ? מעגלעך, אַז זי גייט איצט און גייט. זי איז שוין נאָענט.

באָטשקאָ איז אַלע פאַרנאַכט אויפן וואָלפישן אופן געזעסן בײַם פייער, אָנגעבויגן איבער איר קליינעם פאָטאָגראַפישן בילדל, גע־דרימלט מיט אַלע געהירן. נאָר וואָס לענגער זיין נידעריקער בליק האָט זיך איינגעזויגן אינם שיקסלס אײגלעך, אינם נעזל און אין די ציינדלעך, אַלץ שטאַרקער האָט ביי אים געזויגן אונטער דער ברוסט, און דער שאַרפער אָנגעשטרענגטער געהער האָט זיך געצויגן צו יעדן מינדסטן שאָרך, וואָס קען אין דער ווייטער פאַרנאַכטיקער וואַלד־שטילקייט אָנגענומען ווערן פאַר פרעמדע, אומבאַקאַנטע טריט. ביז איינמאָל אין אַ פאַרנאַכט האָבן ווירקלעך פרעמדע אומבאַקאַנטע

טריט אַהער אין דער זומפּיקער דיליאַנקע זיך דערהערט, נאָר שווערע אַזעלכע און נישט זיכערע, גלייך די טרוקענע צווייגן פאַרטראַכטן זיך דאָרט אַלע ווײַלע און קווענקלען: זאָלן זיי זיך ווייטער ברעכן אונטער אָט די טריט, צי ניין...

עס איז דעמאָלט ווידער געווען אַ שטילער זומערדיקער פאַרנאַכט — אַ לעצטער שוין, גאָר אַ לעצטער, ווי בײַ אַן אַלטן טאַטן אַ געראָטענער מעזיניק.

אָנגעלייגט, ווי פאַר זיך אַליין, האָט זיך דאַן אין גאָרן וואַלד מאָדנע שטיל געוויקלט אַ געשאַנק – אַ פאַרשפּעטיקטער ווארעמלעכער שווייגן האָט זיך געדעמפּט, ווי מיט אומזיכטבאַרן שמעקנדיקן רויך.

און ווידער האָט דאַן הויך, איבער פּאַטלאַטע ביימער-קעפּ, נאָך העל געברענט דער טאָג, און פון אונטן, אויף זומפּיק-קילן באָדן, האָט שוין פעסט געצויגן מיט קילן קעלער. באַטשקאָ און זיק זענען אַלץ געזעסן בײַם פייער, ווי אָן אָטעם, געהאַט אויסגעצויגענע פּנימער און געהאָרכט, ווי שווערע טריט ברעכן אַ צווייג ערגעץ אָט דאָ, אין דער אַרומיקער שטילקייט, צעברעכן גנביש, קווענקלענדיק און בלייבן שטיל, וואַרטן אויס און דערנענטערן זיך דאָ, קומען צו. צווישן די ווייטע גראָבע שטאַמען טוט דאָרט סוף-כּל-סוף אַ שווינדל עפּעס אַ שוואַרצס, אַ מיטלוווקסיקס, אַ געפּאַקטס; עס פאַרשווינדט אויף אַ רגע און באַווייזט זיך ווידער, שוין נענטער — אַ פּריצל איז דאָס, אַ ווילד-פרעמדס. די נייע לאַקירטע שטיוול כאַפּן בײַ דעם אַ קאָסעשטראַל פון דער זון, טוען אַ שוואַרץ-שפּיגלדיקן גלאַנץ און לעשן זיך, צוריק אויס. עס קוקט זיך אײַן פון ווייטנס דאָס פּריצל. עס דערנענטערט זיך און קומט צו מיט אַ קלוגעטשקן פּנים פול מיט קנייטשן, אַזוי אַז מען קען נישט וויסן, צי ס'איז יונג, צי ס'איז אַלט אָט דאָס פּנים, און עפּעס שטאַרק קענטלעכס איז אין דעם פּאַראַן — ס'איז אַנדריוקס פּנים.

— אַנדריוק?... אַ? אַנדריוק?

דאָס פּריצל האָט פאַרמאַכט איין אייגל און מיטן צווייטן האָט עס געגעבן אַ ווונק. געהייסן האָט עס:

— שאַ!.. ס'איז איך.

— פונוואַנעט איז? אַ? אַנדריוק?

— פון ווייט, אזש פון אונטער כאַרקאָוו.

— און ווער האָט געשיקט?

— פּעטרון. ער אַליין, — מיך אויסגעפּוצט. אָט ווי איר זעט... געהייסן אייך אויפזוכן — נישט קימען אַליין. און געלט געגעבן אויפן וועג. מיך אויסגעפּוצט, אַ?

אַנדריוק האָט געקוואַלן מיט די ציין. דער נייער שוואַרצער אַנצוג איז אויף אים געזעסן לעפּיש און שטארק גראָם. דער רויטער שניפּס איז אים געווען פארדוקט אָן אַ זייט, און אויפן האַלז האָט ער געטראָגן עפּעס א מאָדנעם פּאַפּירענעם קראַגן, אַ שטאַרק ווייסן, אזוי אַז לעבן אים האָט זיין גראָבער צעהאַקטער האַלז מיטן גע-קנייטשטן פּנים אויסגעזעען שטארק ברוין, ווי מיט סמאָלע אָפּגעשמירט.

— שיין אָנגעטון? — האָט ער געקוואַלן, — אַ? דאָס האָט אַלץ ער, פּעטרון... געהייסן אויפזוכן — אייך און נאָך פיל אַנדע-רע... אַליין צוריק נישט קומען... אָט!

— וואָס איז דען, אַ? אַנדריוק.

— אַזוי.

אַנדריוק האָט זיך אַרומגעקוקט, זיך צוגעבויגן:

— ס'איז דאָ אַ רעוואָלאָם, — האָט ער פלווידערדיק געסודעט, — אַ באַהאַלטענער.

— ווו?

— אַלץ דאָרט, אונטער כאַרקאָוו.

— נו?

— דאַרף מען גיין אהין. פּעטרון האָט געזאָגט: „מען דאַרף אייך האָבן”.

באַטשקאָ איז אַזוי אַ ווײַלע געשטאַנען אקעגן אַנדריוקן און האָט צוגעפּײַפט — ער האָט באַטראַכט אויף אים די בגדים, איבערהויפּט — די שטיוול מיט די נייע גלאַנציק-לאַקירענע כאַליאַווקעס.

ער האָט אַ גלעט געטאָן אויף רעכטס און לינקס די וואָנסעס. אים האָט זיך שטאַרק פאַרוואָלט אויף דרום צו פּראָסיען. גיין וועט ער איצט געוויס מיט אַנדריוקן און מיט זיקן אויף צפון צו פּעטרו-

נען — נאָר אָט אַ שטייגער: ווען ער פּוצט זיך אויס אין אַזעלכע בגדים, ווי אַנדריוק, און שטעלט זיך אין זיי אַרײַן קיין זוויל — צו פּראָסיען...

— אנו, — האָט ער געזאָגט, — אַנדריוק... אַ שטייגער, למשל, אויף אַ מינוטקעלע... וואַרף נאָר אַראָפּ פון זיך.

און ער האָט דאָ אויפן אָרט גענומען אויף זיך אָנמעסטן אַנ־דריוקס בגדים.

אַנדריוק האָט געוואָלט באַלד די קליידער צוריק באַקומען און האָט געהנפּעט:

— פון דיר, באַטשקאַ, זאָגט פּעטרון, קאָן אַרויס אַ מזיק. הערסט וואָס פּעטרון זאָגט וועגן דיר? — אַ מזיק, זאָגט ער. איך דאַרף אים דאָ האָבן, זאָגט ער — איך דאַרף אים דאָ האָבן...

דערנאָך האָט מען זיך איינגעפּאַקט און זיך תחילת אָונטאַווועקגעלאָזט.

באַטשקאַ האָט געשפּאַנט אויף פריער.

ער האָט געבעבנקט קיין דרום — געגאַנגען איז ער אויף צפון.

III

שטורעם אויסבאַהאַלטענער און פליסיקער

תשרידיק איז געווען פון אויבן, העכער דעם גאָס=רעגן. און פון אונטן האָט אַ גרויסע הילצערנע באַן-סטאַנציע געשטעקט אין טונקל=קייט, ווי געדראָלן — איר נאָמען איז געווען אָפּגעמעקט, אָפּגעריבן. אַ באַן=סטאַנציע האָט ווי אויף אייביק איר נאָמען פאַרלוירן, פאַרלוירן.

עס גיסט אַ רעגן.

באַלעגערט, ווי אַ נבילה, האַלט דאָרט שעהנווייז אַ לאַנגער שלעפּ=צוג איין רגע פאַר אָפּגיין — ער מיט די אומזיסטיקע הענט און פיס, וואָס באַהענגען אַלע זיינע דעכער און זיינע טרעפּ, ־ון מיטן אַלטינקן לאָקאָמאָטיוו, וואָס שווענקט זיך מיד פון פאָרנט, שמעקט מיט קרענקלעך-הייסן אָטעם פון איבערגעבערענטן בוימל און רויכערט אומ=גלויביק

— שלעפּן ווייטער, אַ? כ'וועל דערשלעפּן?

אַ מבוסמדיקע בריאה שאָקלט זיך אום דאָרט, ווי אַ קליפּה, פאַרביי די רעדער, אַ שמייכלענדיקע בריאה. טראָגט אַ קנעפּל פון אַן אינזשיניער ביים היטל, האָט אַ רויטע נאָז און טייטלט אַלץ אויפן לאָקאָמאָטיוו מיטן שטעקן.

— פאַרמאַטערט ביסטו, אַ? גוטער-ברודער... אַ שווערע עלטער· זאָג דעם אמת: נישט באַדאַרפט גאָר אָנהייבן — מיר האָבן פיינט מאַשינען.

— מיר, רוסן... אך!

סוף־כל־סוף רירט ער דער צוג פון אָרט.

אין פול־געפּאַקטן וואַגאָן, וווהין דער, וואָס מיטן אינזשעניער־קנעפּל, קוועטשט זיך אַריין, איז האַלב פינצטער. אין רויכיק־שטיקנדיקן לופט בלאָסן זיך אָן אַ שיעור מטושטשע פּנימער, גראַגערן ווי אויף אַ שמיידיק־דורשטיקן יאָר־יאַריד. און דער, וואָס מיטן קנעפּל, זיצט דאָרט אין גרויס ענגשאַפט אויף אַ באַנק, שמייכלט מיט דער מבוסמדיק־רויטער נאָז און האַלט ביידע הענט אויף דער גאַלקע פון זיין שטעקן.

— אַ רוסישער מענטש, — זאָגט ער, — האָט פיינט מאַשינען, כע! רוסישע ערד איז ברייט און ווייך. אַקער זי כאָטש מיט אַט דעם שטעקן. און אַ מאַשין איז טמא. אַלץ פון אים, פון אַנטיקריסטוס קומט זי... כע!

ער ווינקט צו זיין שכן, אַן אַלטן פויער. ער הערט נישט אויף צו רעדן:

— אַ רוסישן מענטשן האָט מען אַ באַן אָנגעהאָנגען, וואָס? אָנגעהאָנגען, אָנגעהאָנגען.

און פּלוצים הויבט ער אָן דעקלאַמירן:

פּריאַמאַ דאָראָזשענקאַ: נאַסיפּי אוזקיע,

סטאָלביקי, רעלסי, מאָסטי.

אַ פּאַ באָקאַם־טאַ — ווסיאַ קאָסטאָטשקי רוסקיע...

— אַלץ ביינדעלעך רוסישע... כע!

נאָר קיינער הערט אים נישט. פּייערישע קלומקעס שטינקען דורכאויס פון אונטער געזעסער און פון אונטער בענק. פויערים ווערטלען זיך פון איבער ווענטלעך, פון איבער פּעק און — אַלץ וועגן דעם דייטש, וואָס האָט שוין אויך עפּעס אומרויקס ביי זיך אין דער היים; וועגן די פּריצים, וואָס צעלויפן זיך שוין ווידער אין גרויס שרעק:

— זיי לאָזן איבער האַק און פּאַק.

— הפקרדיקע הויפן.

עמעצער רויכערט, רויכערט און שפּייט אויס:

— איצטיקס מאָל — אַן עק, אויס... כאַפּסט אַ פּריץ, שפּאַלט

אים דאָ אויפן אָרט, ווי די בוטוויניקער — זייער גראַף, אַז ניִשט, קומט ער נאָכדעם ווידער.

צי מיט ווענמען, צי מיטן דייטש.

— אַט, אַט, אַט — אַ גיפטיקס איז עס, אַט דאָס פּאָלק.

— און יידן אויך; יידן זענען מיט זיי.

— ניין, וואַרט. איך קען אַ יידן...

— שאַ דאָרט, שטיל. לאָז אויסרעדן אַ וואָרט.

עס שמייכלט קלוג אַן אַלטער גוי, אַ קרעפּטיקער, אָן אַ היטל, מיט אַ צלמל אויף דער העלער סוויטקע און מיט נידעריקע, קוים גראָע האָר. ער האַלט אַרויסגערוקט זיין שמייכלדיקן קאָפּ פון צווישן אַ שפּאַלט איבער אַ באַנק און קרימט נאָך דעם דייטשישן אומפאַר־שטענדיקן לשון:

— גער־גער־גער, גערגער!

די דייטשן, קלאָגט ער זיך, האָבן אין זיין דאָרף געשמיסן פאַר געהילצער, וואָס מען האָט געבראַכט פון פריצישן וואַלד, און פאַר אומזיסטיקע זעקלעך מעל פונם יידנס מיל — געגעבן האָט מען דאָרט יעדן צו ניינציק און זיך שטאַרק געבייזערט אויפן פרעמדן לשון:

— גער־גער־גער, גערגער! — מאַכט נאָך דער אַלטער גוי.

און דערביי האַלט ער זיך די גאַנצע צייט קלוגערהייט מיט ביידע הענט פאַר יענעם אָרט, וווהין מען האָט דעם גאַנצן דאָרף אַריינגעציילט די ניינציק.

— „באַבעס", — זאָגט ער, — אויך נישט געשאַנעוועט. אָ־אָ! נאָך אַ מין. און נאָר דריי יונגע „באַבעס" האָבן זיך נישט געוואָלט לייגן; אַנטלאָפן אַהין... קיין אָרשע — צו די „גרויסע".

עמעצער האָקט איבער:

— נישט נאָר אין אָרשע שטייען זיי די „גרויסע".

און דער גאַנצער וואַגאָן הייבט אָן צו מאָלן:

— אַ סך נענטער.

— אַ וויאָרסט אַכציק אונטער כאַרקאָוו.

— דער קאָזאַק שפּאַרט זיי פון דרום. זיי וועלן נישט קומען, זאָגסטו?

— זיי וועלן קומען, קומען.

— איך זאָג: אונזערע וועלן נישט דערלאָזן — אונזער מאַכט.
— ווער? — איר? אַט אָ די-אָ?
און אַלע זייטלען זיך מיט די אויגן אויף אַ פּאָרל מיט אוק־ראַינישע הערבן ביי די היטלען, וואָס זיצן אין טונקעלן עק וואָגאָן און שווייגן. ס'איז באַטשקאָ און זיק — ס'איז באַטשקאָס אויפטו געווען — אָט דאָס, וואָס זיי האָבן אויפן וועג אָנגעטאָן היטלען מיט אוקראַינישע הערבן. נאָר לאַנג קוקן קוקט מען נישט אויף זיי, ווייל אַ יידיש יינגל הייבט דאָרט אָן צו רעדן. ס'דאכט זיך: ער האָט גע־האַט אַ טעות — ער וויל דאָ אינמיטן וואגאָן ארויפקריכן אויף אַ באַנק און האַלטן אַ רעדע. נאָר יענער, וואָס מיטן אינזשיניער-קנעפּל ביים היטל, טוט אים דער ערשטער פון אקעגן אַ שטורך מיטן שטעקן:
— דו, ס'נישט דיין עסק, ביסט אַ „זשיד"
און נאָך:
— האָסט נישט געטראָפן וועמען חנפענען.
און פון אַלע זייטן הייבט מען אים אָן שטויסן. מען גיט אים קלעפּ. עס פאַלט ביי אים אַראָפּ דאָס היטל. ער וויינט מיט אַ פאַר־קרומט בעטלעריש פּנים און קוקט זיך אַרום אין אַלע זייטן. אַרום דער נאָז נעצט אים עפּעס רויטס, נאָר זיין קול הערט מען נישט, און ס'איז עפּעס מאָדנע: מאָדנע, ווי אַזוי די קלעפּ, וואָס ס'האָבן דאָ אָט-אָט געזאַלט כאַפּן זיי — באַטשקאָ און זיק, זענען אַריבער צו אים, צו אָט דעם בחורל. באַטשקאָ גלעט אויף רעכטס און אויף לינקס די וואָנסעס. ס'ציטערט ביי אים אַ וויע. נאָר זיק זיצט דערביי און האַלט אים אָפּ.
— זיץ איין, באַטשקאָ, הער, וואָס איך רעד צו דיר. זיץ איין, זאָג איך.
זיי בלייבן אַזוי זיצן איינער אַקעגן אַנדערן אויף די קלומקעס, רויכערן מאַכאָרקע און שפּייען. מיט יעדן שטאַרקן צי ווערט באַטש־קאָס פּנים באַלויכטן אין אַ רציחהדיק-בייזער פאַרב. נאָר וווהין איז אַנדריוק פאַרשוווּנדן? צי איז ער נישט דאָרט אין ווינקל, וווּ מען גיט דעם יודישן בחורל קלעפּ? אז מען טוט אים אַ זוך, געפינט מען אים אינם מיטן וואגאָן לעבן יענעם אַלטן גוי, וואָס האָט פריער אַביסל דערציילט, ווי אַזוי די דייטשן האָבן געגעבן שמיץ און ווי אַזוי די

פריצים לויפן. ער ליגנערט דאָרט מיט אַלע קנייטשן אויפן פנים און האַלט זיך אין איין דערפרעגן:

— פוסטעוועןן, הייסט עס, אַלץ די פריצישע הויפן? וועלן איצט די פריצים שוין מער נישט קומען?

זיך שלעפט אים פון דאָרט און נעמט אים אויפן צימבל:

— וואָס דאַרפסטו פריצישע הויפן, אַ? אַנדריוק.

אַנדריוק זעט אויס צעטומלט, ליגנערט מיט אַלע קנייטשן אויפן פנים און קוקט זיך ארום אין אַלע זייטן:

— מאָרגן, — שעפטשעט ער, — קומען מיר דאָך: מאָרגן...

— ס'איז-דען? אַ?

אַנדריוק קוקט זיך ווידער אַרום.

— אין א פריצישן הויף איז דאָך ער דאָרט!...

— פעטרון, אַ?

ששש!... ער אַליין.

נאָר אַז אַנדריוק שווערט זיך, דאַכט זיך: ער פלוידערט מיט אַלע גלידער און חושים. באַטשקאַס אויגן לאַקערן און היטן יעדן מינדסטן ריר פון אַ קנייטשעלע אויף זיין ליגנעריש פאַרשווּרצט פנים — ער איז פעיק אויף אַלץ, אַט דער אַנדריוק — דאָרט אינם געווונטשטן „אונטער כאַרקאָוו", צי נאָך ערגעץ פריער אויפן וועג האָט ער שוין געקענט האָבן פאַרקויפט זייערע ביידנס — באַטשקאַס און זיקס — נשמות. און ביליק אַלץ, ווי אַנדריוק קען — אַ גילדן אַ נשמה.

— איז נו, געדענק.

— נו, נו, נו.

— זאָגסט דעם אמת? אַ? אַנדריוק.

— דעם ריינעם אמת.

— פעטרון וואַרט אויף אונז?

— ער וואַרט. ער וואַרט.

אינם געווונטשענעם „אונטער כאַרקאָוו" איז אינמיטן פעלד אונ-טער אַ שטאָט בעשטאַנען נישט מער, ווי אַ פוסט-געשלאָסענער פריצי-

שער הויף. און אַן אַלטמאָדישע פּריצישע שטאַל, אַ געמויערטע און אַ לאַנגע, האָט דאָרט נישט אויפגעהערט צו פרייען זיך מיט אירע פיל לופט-פענצטערלעך אין דער הייך, כאָטש קיין פּריצישע אויסגעשטאַנענע פערד האָבן שוין מער אין איר מיט די פיס נישט געטופּעט; טויטע שוואַרצע ראָבן האָבן פון אירע פאַרשטויבטע באַנטעס אַראָפּגעהאָנגען, ווי אין טרויעריקן פּוסט-און-פּאַס, און מער קיינעם פון קיין שדים נישט געהיט, — די שטאַל איז געווען פּוסט.

אינם קליינעם טיפן ערד-שטיבל לעבן איר, אויף אַ הויכן שטרויענעם געלעגער. וואָס איז באַהאָנגען מיט פיל פערדישע דעקטיכער און שמעקט מיט הארבן ריח פון אויסגעשטאַנענע פערד און פון פליי, האָט אַנדריוק זיך געוואַלגערט דעם גאַנצן ערשטן טאָג נאָכן קומען. געלעגן מיט דער „דודע" אין די הענט אויפן רוקן און אָן אויפהער, מיט לאַנגן, לאַנגן אָטעם געפּרעפּלט זיין איינציקן ניגון, וואָס האָט פאַר דער מלחמה זיך געצויגן די גאַנצע זעכצן יאָר, זינט ער, אַנדריוק, איז דאָ ביים פּריץ אַ פורמאַן געווען. קיינער וואָלט דעמדאָזיקן ניגונס דריידלעך און ציקעלעך נאָכזונגען נישט געקאָנט— דאָס איז געווען דער ניגון פון אַנדריוקס פּליאַסקאָדריגעדיקע טענות צו דער וועלט. פאַרקריפּלטע טענות און געשטופּלטע — פול און פול מיט שטופּלען.

— און ווו זענען די פערד? — האָט באַטשקאָ געפרעגט. ער איז געווען אַ ליבהאָבער פון פערד. זייער איבערגעלאָזטער ריח האָט אים דאָ, מער ווי אַלע, געקיצלט אין דער נאָז.

— ביי די פויערן פון כוטאָר, — האָט געזאָגט אַנדריוק, — כע... גריגאָר אָקערט דאָרט מיטן ראַבן אוגער.

— און ווו איז דער פּריץ?

— אין שטאָט איז ער, אָט דאָ נישט ווייט, ביי די יידלעך, מעלקט אַליין די בהמות. כע...

פון צווישן די פּאָר ציין, וואָס פעלן אַנדריוקן פון פאָרנט, האָט זיך באַוויזן דער רויטער שפּיץ פון זיין שפּעטנדיקער צונג. ער האָט ווידער גענומען די „דודע" אין מויל אַריין, נאָר באַטשקאָ האָט נישט דערלאָזן.

— הער אויף צו גריילצן.

— ס'אי־דען? אָ?

— דערעס נישט, אַז מע רעדט צו דיר. ווען קומט פּעטרון, אַ?

— ער וועט קומען.

אַרום דעם פריצישן הויף מיט די דרויסנדיקע פאַרפאַלטע לאָדן איז אַ יונג שיטער וועלדל געווען אויסגעהאַקט פריש און ווי אויף צו־להכעיס; נישט צוליבן נוצן, נאָר פּשוט, כּדי קיין וועלדל זאָל אויף דער וועלט נישט זיין און ס'זאָל דאָך עמעצן אייביק פאַרדריסן, הלמאי ס'איז דאָ אַמאָל אַ וועלדל געווען.

די יונגע שטאַמען זענען געווען אָפּגעהאַקט אַן אַרשין און צוויי העכער דער ערד. זייערע געלע אָפּשניטן האָבן פאַרנאַכט, אַקעגן דער פאַרגייענדיקער זון, זיך געפלעקט קרענקלעך־אָנגעווייטיקט, ווי נישט פאַרצויגענע געלבלעכע ווונדן, און געהאַט תּביעות צו דער וועלט.

אַנדריוק האָט דאָרט געזוכט שפּענער אויף צום הייצן, געקוקט, געקוקט, ווי אַ פרעמדע צויג שפּילט דאָרט מיט אַ פרעמדן הונט, און פלוצים געגומען און אָט די הינט פאַרטריבן פונקט אין יענער רגע, ווען זיי הייבן אָן הנאה האָבן איינער פונם אַנדערן.

דערנאָך זענען אַלע דריי, אַנדריוק, באַטשקאָ און זיק, געשטאַנען דאָרט אין עק אויסגעהאַקטן וועלדל ביים פּלויט און געקוקט צום נאָענטן גרינעם פעלד, וואָס נידעריקט זיך אַ פּאָר וויאָרסט צו אַ טאָל. נאָך ווייטער ענדיקט זיך עס מיט רוי־פאַרענדיקטע קאַזאַרמעס אויף אַ באַרג און מיט אַ קליינער ענג־פאַרבויטער שטאָט, וואָס באַווייזט פון דאָרט איר בלינדן אונטן.

רויטע און גרינע דעכער בליאַסקען דאָרט אין בלאָער לויטערקייט אַקעגן זון, און נאָך העכער זילבערט איצט איר גאָלד — אַ בינטל צלמים פון אַ קלויסטער.

ס'טוט אַ בלאָז אַ לופטל פון יענער ווייט, אַ גרינס, אַ דרומדיקס, און דער נאָז טוט זיך זאָ ביים פּלויט אַ חלום אַ ריח פון כלאָר, וואָס וואָלט איצט, ביי זון־זעצן, זיך טראָגן פון אַ הייך־אָנגעהייצטער וועשעריי — דער ריח פון פּראָסיעס וויים־אויסגעפּרעסט קאָפּטל.

דאָס לופטל פאַרשווינדט גלייך, נאָר דער אָנדענק פון כלאָר־ריח בלייבט ביי באַטשקאָן אין דער נאָז — פּראָסיעס ריח.

— וואָס קוקסטו? — האָט ער געפרעגט, — אַ? אַנדריוק? וואָס זעסטו דאָרטן?

— ששש! — אַנדריוק האָט צעטומלט אַ ווונק געגעבן — ער איז דאָרטן — אין שטאָט איז ער.

— פּעטרון, אַ?

— ער אַליין, ביים גלח וווינט ער

— נו?

— איז ער נישטאָ איצטער, נישטאָ. אַוועק אָט אַהין אויף צפון. אַכציק וויאָרסט. צו אונזערע — צו די „גרויסע" איז ער אַוועק.

— דעם אמת זאָגסטו, אַ?

און מען האָט זיך אַלץ געזויטלט אויף אים מיט די אויגן, זיך לאַנג געטשעפּעט און אַרויסגעטראָגן אַ באַשלוס — זיך איז דע־מאָלט אין אָוונט צו אַנדריוקן נישט אויף קאַטאָוועס צוגעטראָטן:

— באַווייז אַ סימן, זאָגט מען. דו הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר? מיט רוסישער שפּראַך זאָגט מען דיר...

אין שטאָקפינצטער האָט אַנדריוק פון אונטער זיין געלעגער אַרויסגעשלעפּט אַ שטיקל ליכט מיט אַ גאַנצן בונט שליסל און איז מיט באָטשקאָן און מיט זיקן אַוועק צום גרויסן פּריצישן הויף, אויפ־געפּראַלט אַ קליינע זייטיקע טיר פון אַ באַלקאָן, אָנגעצונדן ליכט און זיי גענומען פירן איבער אַ גאַנצער ריי פּוסטע שימלדיקע חדרים, מיט דאָ און דאָרט אויסגעזעצטע שויבן אונטער די צוגעמאַכטע דרויסן־לאָדן.

אונטער דער שווערקייט פון דריי פּאָר פיס האָבן ביי יעדן טריט געקלונגען די הוילע פּוסטקייטן קעגנאיבער פוילע דילן.

איבער די אָפּגעריסענע טאַפּעטן-ווענט, וואָס זענען ערטערווייז באַגאָסן מיט טינט און באַשפּריצט ווי מיט בלוט פון פאַרגוואַלדיקטע נקבות, האָבן זיך גערוקט דריי לאַנגע שאָטנס און עפּעס ווי גע־נישטערט, געזוכט.

— וווהין פירסטו, אַ? אַנדריוק.

— אָט אַהין, אַהין...

און ווידער האָבן אַ גאַנצע ריי אָפּגעריסענע צימערן פאַר־שמעקט מיט וויסטקייט, מיט תּפיסהדיקן פאַרברעכן.

— גענוג שוין, אַ, אַנדריוק?

— אָט אַהער, י'אַהער.

ער האָט זיי צוגעפירט צו אַ קלײנער טיר מיט העגנענדיקע שלעסער און זיי גענומען אָפּשליסן. ער איז אַריין דער ערשטער מיטן אָנגעצונדענעם ליכט אין האַנט, און נאָך אים זענען געגאַנגען באַטשקאָ און זיק.

— וואָס איז דאָ, אַ?

גאַזעטן — אַ סך אָנגעוואַלגערטע בינטלעך גאַזעטן האָבן אָנ־געפילט די נידעריקע האַלב פון לאַנגן צימער און געלאָזט צווישן זיך נישט מער ווי איינעם אַ שמאָלן דורכגאַנג אינמיטן. דאָס זענען געווען דורכאויס אויפרופן, פּראָקלאַמאַציעס. זיק האָט עם־ארציש גענומען אין די הענט אַריין איינע פון זיי און האָט אַריינגעקוקט, ווי מיט קורצזיכטיקע אויגן.

— באַקוק, באַטשקאָ: ס'איז פון אונזערע?

— יאָ, פון די „גרויסע".

דערנאָך האָבן ביידע ביי דער שיין פון ליכט נאָכגעקלעטערט אַנדריוקן איבער גאַנצע הויפנס פּעק און דערזעען אַ שאַפּקעלע מיט אַסך, אַסך קליינע בלייענע שטיקעלעך אין די שופלעדן און מיט עפּעס אַ שוואַרצס, אַ טשאַוואָנעס באַדעקט מיט אַ רעדנע. באַטשקאָ האָט מביניש אונטער דער רעדנע אַרונטערגעקוקט און האָט אַ גלעט געטאָן אויף רעכטס און אויף לינקס די וואָנצעס.

אַ קליינע טיפּאָגראַפיע, — האָט ער געזאָגט — אַזעלכע, ווי אויפן פראָנט.

— כע!

אַנדריוק האָט אָנגעקוואָלן. ער האָט געהאַלטן דאָס ליכט העכער זיין קאָפּ, געהאַט אַן אָפן מויל, פול מיט וווּנדער, וואָס באַטשקאָ און זיק זענען נישט דעם סאַמע עיקר.

— אָט־אָ, — האָט ער געוווּנקען מיט די אויגן.

— אַ־אַ!

אין דער הייך אויף אַ טשוואָק, אין ווינקל, איז געהאַנגען אַן אַלטער סטודענטישער פּאַלטאָ, אַ פּאַרדריפּעטער און אומריינער; פון צווישן דעם אָפּגעריבענעם גרין־לאַסטיקענעם אונטערשלאַק האָט אַרויס־געקוקט די אַלטע ברודיקע וואַטע — פּעטרוס סטודענטישע וואַטע.

— ס'האָט פּעטרון דאָ געאַרבעט, אַ? אַנדריוק?

— פּעטרון, פּעטרון — ער מיט אַ חבר זיינעם אַ יידליק, און איך האָב געהאָלפן.

— וואָס האָסטו גיטון?

— געדרייט די ראָד.

— און וווּ איז ער איצט, פּעטרון?

— אַוועק צו די „גרויסע". און אפשר דאָ אַרומעט אַלץ, אין די דערפער.

— וואָס אי'דען, אַ?

— ער מאַכט פּאָלקן...

באַטשקאָן האָט עטלעכע מעת־לעת נאָכאַנאַנד נישט אויפגעהערט זיך צו חלומען דער ריח פון הייסער וועשעריי און פון כלאָר — פּראָסיעס ריח, און די נעכט איז ער געשלאָפן גרינג, גלייך אָט־אָט וועלן זיך דערהערן טריט: עמעצער וועט אין טיר פון ערד־שטיבל אָנקלאַפּן, און שטיל וועט מען אין דרויסן אַרויסגיין, שטיל וועט מען דערהערן, ווי אין דער נאָענטער פּינצטער ברינזשען גנביש פּיל קייטעלעך פון חיילישע פּערד — מען וואַרט אויף אים. באַטש־קאָן. אויב פּעטרון וועט אַ פּאָלק שאַפן, וועט ער, באַטשקאָ, זיין דער סאַמע עלטסטער, דער קאָמאַנדיר. ער האָט שוין געפּרוווט אויסשטעלן אַ פּאָלק ווי ס'באַדאַרף צו זיין, נעמען אַ הייסן שנאַפּס און לאָזן דעם פּאָלק אין אַ דראָטיקן געשלעג — ער איז אין יע־נער נאַכט געווען שיכּור, און דעם פּאָלק האָט ער געהאַלטן אין איין פירן אַלץ אהין, אויף דרום — אַלץ אַהין, צו פּראָסיען.

ער האָט אָפט ביי דער שיין פון ליכט אַרויסגעפונען פון זיין פּעקל פּראָסיעס קליין פּאָטאָגראַפיש בילדל, געזעסן איבער דעם גאַנצע שעהן, בעת אַנדריוק און זיך זענען געשלאָפן, און האָט זיך

איינגעזויגן מיטן בליק אינם עזותדיקן פאַרריסענעם נעזל אירן, אינם אייבערשטן פולן ליפל, וואָס איז פאַרקאַטשעט, אַזוי אַז טונקעלע ליידנשאַפטלעכע ציינדלעך קוקן פון אונטער דעם פריילעך מיט אַ ביסיק־צאַפלדיקן באַגער און מיט חשק אונטערצווווינקען. און ליב האָבן האָט אָט דאָס נפש צו שטיין פונדערווייטנס אויף דער קעלט און צו קוקן, ווי טיף־טיף אין מאַרק ראַבירט מעז קלייטן, און הייסן הייסט עס — פּראָסיאַ:

— אַ שלעגל ביסטו, אַ? פּראָסיאַ...

נאָר טעג נאָך טעג זענען אַוועקגעגאַנגען, און פּעטרון, נישט ער האָט זיך אומגעקערט, נישט ער האָט וועגן זיך הערן געלאָזט, נישט ער האָט זיך ערגעץ־ווו דאָרט אין געגנט באַוויזן.

באָטשקאָן האָט אָנגעהויבן ציען אין דער געגנט אַריין פּעט־רונען זוכן. האָט ער גערופן מיט זיך זיקן און האָט אָנגעהויבן אָפּ־גיין אויף אַ טאָג און צוויי פון דער היים אָפּגיין, זיך אומקערן, איבערנעכטיקן אַ נאַכט און זיך ווידער אינאיינעם מיט זיקן אַוועקלאָזן.

אַנדריוק האָט נישט אויפגעהערט צו וואָרענען.

— גייט נישט, זאָג איך... אין די קאַזאַרמעס דאָ אַקעגן שטייען גאַנצע דריי ראָטעס — אמתע דייטשן.

נאָר באָטשקאָ און זיק האָבן אים דערויף געענטפערט:

— זיץ אין דער היים. היט.

און אליין האָט מען ווידער אַמאָל איינגעשטעלט דאָס ביסל ווײַ־טערדיקע יאָרן און אַוועקגעשפּאַנט — אַזוי טשעקאַווע איז דעמאָלט די געגנט געווען און אַזאַ שטאַרקער כּוח האָט צו איר געצויגן.

אַז מען איז דעם ערשטן היפּשן שטח אָפּגעגאַנגען, האָט מען מיט אַמאָל נייע צעשראָקענע אויגן באַקומען און פאַרוווּנדערט גענו־מען אַרום זיך קוקן. באָטשקאָ איז אָפּטמאָל שטיין געבליבן און גע־גלעט אויף רעכטס און אויף לינקס די וואָנצעס. זיק — אויך.

— וואָס זעסטו, אַ? באָטשקאָ?

— גאָרנישט. געבאַלעבאַטעוועט דאָ אַפּנים שטאַרק.

— ווער? די דייטשן, אַ?

און מען איז געגאַנגען ווייטער. זיך אַלץ גערוקט אַהין, ווו חרובדיקע היימען האָבן געלויערט, ווי בלינדע באַהאַלטענע סכנה,

און מער ביי קיינעם נישט געפרעגט נישט אויף קיין יחוס און נישט אויף קיין פּאַס.

ביי די שיידוועגן אויף די ווייטע סלופּעס זענען געווען אָפּגעמעקט די שילדן, און אַז מען האָט גערוט אונטער זיי און אַז מען האָט פאַרן ווייטערדיקן גיין אַ קוק געטון אויף זיי, האָט זיך געדאַכט — זיי זאָגן:

— גיי, וווהין דו ווילסט און ווער דו ווילסט. דערפער האָבן מער קיין נעמען נישט און מענטשן — אויך. שפּאַן איבער דער לענג און ברייט פון לאַנד.

און מען האָט געשפּאַנט אַלץ ווייטער און ווייטער, און געקוקט מיט דולע אויגן, ווי צעמישטע — האַלב באַווינטע, האַלב-פּוסטע — געגנטן טונקעלן ביז די אויסגעבערענטע פענצטער-לעכער, פייכטן זיך אין בראָנזער זאַסיען-לופט און געדענקען דאָך מיט באַשטענדיקן שטומען רוגז, געדענקען אָן אויפהער:

דעם ווייטיקדיקן אַרומיקן אַרום איז די גרעסטע עבירה שוין אָפּגעטאָן געוואָרן.

איצט גייען שוין כּבירות פּיצלעך, גליטשיק-קליינע; מיט קלעפּיק-טריפנדיקע תשרי-רעגנס טריפן זיי און טריפן, און אַלץ איז מותר אין אט דעם גרויסן זאַלשונדיקן לאַנד, כאָטש עפּעס גרייט זיך דאָך בייניס אין זיינע מידע ברוינזנדיקע קנייטשן: אַן עבירה גרייט זיך דאָרטן, אַן אומגעהערטע, צי אַ מצוה, אַ נישט געוועזן גרויסע.

זענען זיי אַזוי געגאַנגען, געגאַנגען, באַטשקאָ און זיק, געשפּאַנט מיט וועגן און מיט אומוועגן ביז איינמאָל אין אַ פאַרנאַכט. מען איז צוגעקומען צו אַ נייער אומבאַקאַנטער געגנט און באַקומען פאַר איר אַזאַ פורכט, גלייך זי האָט טויזנטער אַנגעשטעלטע אויערן און הערט זיך איין. אַלע גרעזעלעך און בוימער הערן דאָ און הערן. זי האָט געהאַט אין איר נידעריקן עק אַ פּאָר היפּשע טאָליקע שטעטלעך, באַהעפטע צווישן זיך מיט אַ הויכער קייטן-בריק איבער אַ טייך. זי האָט זיך געתכשיט מיט אַסך קליינע צעוואָרפענע דערפלעך, פאַרבאָרגן אין איר ווייטסטן וועלקענדיקן גרינס — איז אַפּנים פון דאָרטן, פון יענע ישובדיקע עקן, האָבן איצט צו פאַרנאַכט-צו זיך אומרויק געטראָגן די טויזנטער ערב-יום-טובדיקע קולות און, פון

ווייטן לויפן, דערגרייכט אַהער אָפּגעשוואַכט און נישט קלאָר. צי האָט מען דאָרט נישט, ווי אַמאָל, אויסגעשטעלט אין אַ פּאַראַד פּיל אויס־געפּוצטע פּאָלקן? צי האָבן נישט אָט די פּאָלקן, ווי אַמאָל, ביז אוממעגלעך הויך געצויגן צוליב עמעצן זייער לאַנגן הפקרדיקן „הוראַ״?

אויף אַ הויכן גראָבן, פאַרביי אַ שוואַרצן וואַלד, אויף אַ בערגל, וואָס אויף אָט דעם גראָבן, זענען באָטשקאָ און זיק געשטאַנען אין אָנהייב פון אָט דעם געגנט און זיך איינגעקוקט:

פון אַקעגן מיטן וועג, וואָס ציט זיך אַהער פון יענע ווייטע צווילינג־שטעטלעך, האָט אין לאַנגן זאַמדיקן אַלכסון זיך טרייסלען אָנגעהויבן אַ שווערע פור. געשפּאַנט איז זי געווען מיט מער, ווי איין פּאָר פערד — דאָס האָט זיך געזען פון דאָרט קלאָר; אַ מאָדנער וואָגן, אַ ברייטער און אַן אומגעוויינלעך גרויסער האָט דאָרט שטאַרק געהעצקעט מיט פיל גראָע רעסאָרנדיקע ברואימלעך, זיי געוואָרפן און געצווונגען רוקן די דראָטיק־אָנגעצויגענע געזעסער פון איין האַרטן קאַנט אויפן צווייטן. דייטשן זענען דאָס אַפּנים געווען — יונגיאָריק דייטשיש חייל.

באָטשקאָ און זיק האָבן גלייך גענומען אויסמיידן די באַגעגעניש מיט זיי; אָפּגענייגט אין וואַלד אַריין, זיך פאַררוקט אונטער די ביימער, נאָר אָפּגעגאַנגען דאָרט אַביסל אין דער טיף און גלייך באַמערקט, אַז אויך דאָ אין וואַלד איז מען נישט אַליין, — אַ פרעמד מיטליאָריק מענטשל פלאָנטערט זיך דאָרט צווישן די ביימער — איינער אַליין מיט געשניר־עוועטע שמאַטעס און מיט פאָסטעלעס אויף די פיס, מיט אַ פּעקל און מיט אַ קעסטעלע אויף די פּלייצעס. ער קער, אַפּנים, אויך נישט צו יענעם גרויסן יום־טוב, וואָס גרייט זיך דאָרטן אין די נידעריקע ישובדיקע ערטער. און ווער ווייסט פון אַ וואָסער אַ זינד ער קומט איצט איין אַליין ביחידות און צו וואָסער אַ זינד ער שפּאַנט?

באָטשקאָ און זיק האָבן אָפּגענייגט אין אַ זייט, אַסך טיפער אין וואַלד. זיי האָבן אָנגעטראָפן אויף אַ שמאָלן וועג, וואָס גנבעט זיך דאָרט צווישן די ביימער, נישטערט, פאַרלויר נווערנדיק אין אומבאַוווּסטן וואַלדיקן טונקל.

ס'האָט אַ בלאָז געטאָן אַ ווינטל צווישן די ביימער, ס'האָט גע־

נומען טריפן אַ קלעפּיק רעגנדל, וואָס מאַכט כמעט נישט נאַס, האָבן זיי פאַרן שמאָלן וועג דאָרט באַקומען פּורכט און נישט געוווסט, וווהין ער פירט: אין אַ אויסבאַהאַלטן זינדיק ערטל, צי אפשר צו אַ צדיק אַ נסתר, וואָס וועט זיך אָט־אָט אַרויסרוקן און וועט מציל זיין די וועלט.

מ׳האָט אומרויק און שפּעט זיך אומגעקערט צו אַנדריוקן אַהיים! געקומען פאַרמאַטערט און מיד פון לאַנגן גיין און אָפּגעשנאָרכעט דעם נשאר נאַכט, פאַרוויקלט אין אנדריוקס פערדישע דעקטיכער.

נאָר גאַנץ פרי האָט פון טיפן פּאָפּן אויפגעריסן א נאָענט קנאַלן פון האַרמאַטן. פאַרשלאָפן איז מען פון אַנדריוקס ערד־שטיבל אַרויס און זיך געגעבן אַ יאָג אין דרויסן, ווי זוכנדיק אַ זיכער אָרט אויף זיך צו באַהאַלטן. נאָר דער אַרומיקער נאַקעטער דרויסן האָט דורכ־אויס אויף זיך קיין זיכערן דאַך נישט געהאַט — אַ מאָדנע דרויסנ־דיקער דרויסן. מ׳האָט גענומען לויפן. נאָר אויך דאָ איז שוין איצט די געגנט געוואָרן פול מיט טויזנטער אויפגערעגטע ווידערקולות און מיט שיריים פון געזאַנגען. לעפּישע, אומפאַרשטענדלעכע האָבן זיי זיך געטראָגן פון אַרום־און־אַרום אינאיינעם מיטן האַרמאַטנדיקן קנאַלן. וואָס האָט עס געקאָנט באַטייטן? — אַ געגנט־פּגר, אַ שמחה, אַ נישט געוועזן גרויסע, צי אפשר גאָר א שאַלנדיק איבערקרוינען פון אַ גאַנץ לאַנד — אַ צוריקקומען פון אַ צאר?

אַקעגן אַ פּאָר וויאָרסט איז מען אַזוי אין דרייען אָפּגעלאָפן פון דער היים מיט די זייטיקע פעלדער, זיך אָפּגעשטעלט און זיך כלומרשט באַרויקט. מ׳האָט זיך גענומען איינקוקן צוריק אַהיים, צו דער שטאָט:

געלע, רויטע און שוואַרצע פאַרבן האָבן דאָרט געפלאַטערט דורכאויס אויף הויכע טעלעגראַף־סלופּעס, אויף די פיל־גאָרנדיקע קאַ־זאַרמעס און אויף קוימענס פון דעכער. פון פאַרשידענע זייטן האָבן מידע האַרמאַטן שוין גאָר געקנאַלט איבערט, ווי אויסגייענדיק, און פון צווישן איין קנאַלן און צווייטן האָט זיך איצט שוין קלאָר געהערט אַ גרויס געזאַנג, אויסגעמישט מיטן בלאָזן פון ווינט און מיט אַ פּאַר־שטאַרקט שפּילן פון אָרקעסטערס. זיק האָט געוואָלט טרעפן:

— יום־טובים אפשר, א? דאָרפישע יום־טובים?

נאָר אַנדריוק האָט געשאָקלט אויף ניין.

— מ'קלינגט נישט, — האָט ער געזאָגט. — ס'שווייגן אומעטום די קלויסטערס.

סוף־כּל־סוף האָט מען זיך צעשיידט: אַנדריוק איז געגאַנגען געוווּיר ווערן, זיך דערוויסן, זיק — צוריק צום ערד־שטיבל — היטן, און באַטשקאָ איז געבליבן דאָ אין פעלד לעבן אַ יונג וועלדל — ער האָט זיך שטענדיק געפילט זיכערער, אַז ער האָט געהאַט לעבן זיך נאָענט אַ וועלדל. ער האָט אָפּגעוואַרט דאָ זייער לאַנג אין גרויס אומגעדולד. נאָר אַנדריוק האָט ליב געהאַט זיך שליאַיען אַרום פרעמדע שמחות, זיך אומגעקערט אַהער ערשט פאַרנאַכטלעך מיטן צופאַלן פון די בין־השמשות. איצטיקס מאָל האָט ער נישט געליגנערט מיט קיין איין קנייטשל אויף זיין פאַרשקוואַרעט פּנים, אָט דער אַנדריוק — געזאָגט דעם „ריינעם אמת" און אין קורצן אַלץ, סך־הכּל אין צוויי ווערטער:

— נימעץ סקאָזיוווּסיאַ!...

דער דייטש איז געווען מטורף צי שטאַרק קלאָר. אָפּגעהוליעט אַ טאָג דריי מיט „סאָוועטן" און מיט אַלע גליקן און איז געבליבן אויסן — ווי אויף אייביק שטאַרק דערשלאָגן און געפּלעפט.

— נו, אָן עק — האָבן געזיפצט סוחרים, — אויס דייטש.

פאַמעלעך, ווי מיט חשבון, וואָס איז באַוווּסט נאָר אים, דייטש אַליין, האָט ער ביסלעכווייז פון אומעטום אָפּגעצויגן זיינע טיילן, זיך געגנבעט שטילערהייט אין טונקעלע תּשרי־נעכט און אַלץ געזוכט התבודדות אויף זיין לאַנגן אַבלדיקן „צוריק אַהיים".

און ס'זענען געקומען נעכט אַזעלכע — טויטע, שטומע...

ביי דער שיין פון רויטע פלאַקערס, וואָס רויכערן הויך איבער קעפּ, האָבן קליינע שלעפּערדיקע רייטער־מחנות געשוויגן ווי טויטע, זיך גערוקט אין געשטאַרבענע רייען מיט אַ טויטן סדר.

זיי האָבן געטראָגן עפּעס טויבלעכס אין זיך, עפּעס טרויעריקס און פאַרשמאַכטס, ווי זייער ווייטער אומרויקער „אַהיים".

און פון אַרום־און־אַרום, פון שלאָפנדיקע דערפער, וואָס פלעקן זיך דורכאויס אין דער נאַכט, זענען צוליב זיי אויף גאַנצע שעהן זיך

פֿאַרגאַנגען אָן אַ שיעור הינט, געקלאָגט, געקלאָגט מיט שאַרפֿן אויסגעצויגענעם פּיסק און זיי אַרויסבאַלייט מיט שרעק פֿון לאַנגן יאָמערדיקן בילן.

נאַכט ביי נאַכט האָט באַטשקאָ זיך איינגעהערט אין אָט דעם שרעקנדיקן בילן און געוואַכט אין אַלע פֿינצטערקייטן ביז שאַריענדיקע פֿאַרטאָגן; געשטאַנען איין אַליין אין עק אויסגעהאַקטן וועלדל, ביים פּלויט און זיך איינגעקוקט רעכטס צו דער וויאָרסטנדיק־ווייטער בלינדער פֿינצטער, ווו דער ברייטער טראַקט לאָזט זיך אַראָפּ פֿאַר אַ העלדל צו אַ טאָל און צו אַ בריקל; ער האָט געוואַרט, אַז רויטע רויכערדיקע פֿלעקן זאָלן זיך פּאַמעלעך נעמען רוקן, רוקן.

און תמיד, ווען די פֿייערדיקע פֿלעקן האָבן זיך דאָרט באַוויזן, האָט זיין מוח נישט געטראַכט, גאָרנישט נישט געדענקט, און נאָר דאָס האַרץ איז ביי אים אַלעמאָל געוואָרן ווי פֿאַרשטאָרבן און געגלוסט, געגלוסט צו אַ ביקס אַזאַ מין לאַנגער און אַ שטאַרקער, וואָס זאָל פֿונדאַנען קאָנען צילן אין אָט די רויטע פֿלעקן און פֿלעטן קעפּ, שפּאַלטן דאָרט אַ שאַרבן נאָך אַ שאַרבן.

— טריק! טריק, טריק — האָט זיך זיין אויער נישט אויפֿגעהערט צו מאָלן דאָס טרוקענע קנאַקן פֿון אָט די קוילן.

ביז איינמאָל אין אַ נאַכט האָט ער ווירקלעך הערן אָנגעהויבן: ווייט, ווייט לעבן אָט די פֿלעקן טראַסקען קוילן, ס׳טוט דאָרט אַ ציטער און בלייבט הענגען אין דער נאַכט דער רויטער רויך אַרום די פֿלעקן און עס פֿאַרהיקעט זיך עפּעס דאָרט אויף לאַנג, ס׳הייבט אָן שיסן אַ טויטער קוילנוואַרפֿער ביי די טויטע דייטשן.

באַטשקאָ האָט דעמאָלט אויפֿגעוועקט זיקן און אַנדריוקן, און דערשראָקענע פֿון שלאָף זיי צוגעפֿירט צום פּלויט הערן. באַטשקאָ האָט זיך אַליין געריסן פֿאַר אַ וואָנצע; ס׳האָט אים אַהינגעצויגן, ווי מיט קייטן. ביי טאָג זענען זיי אַלע דריי אַוועקגעגאַנגען קוקן צו יענעם אָרט, ווו לויטן חשבון האָט ביינאַכט באַדאַרפֿט פֿאָרקומען דאָס שיסן, נאָר אַרומגעקלעטערט לאַנג, געזוכט און אין ערגעץ קיין סימנים נישט געפֿונען.

זיי האָבן אָנגעהויבן אַרומבלאָנדזשען אויף די שמאָלע וועגן, געבליבן אָפּט דאָרט נעכטיקן אין אַ היפּשן וואַלד, וואָס ביים טראַקט,

ד. בערגעלסאָן (4)

אַרומגעקראָכן אויף די בײכער, זיך אויסגעבאַהאַלטן אין טיפע גרובנס, ביז אײנמאָל אין אַ שאַריענדיקן פּאַרטאָג איז זײ מיטאַמאָל געוואָרן קלאָר:

ערגעץ־ווו אין טיפע זאַמדן, וואָס אונטער קלײנע וועלדלעך, פאַרזעצן זיך צוליב אַט די דײטשישע רײטער־מחנות גאַנצע דערפער און שלאָגן זײ, שלאָגן, רײסן שטיקער, ווי פון אַ פּגר, נעמען אָפּ די פערד, די קוילנוואָרפער און די ביקסן.

אונטער אײנעם אַזאַ מין וועלדל איז שוין אויך זײ — באַטש־קאָן, אַנדריושקן און זיקן — אײנמאָל אויסגעקומען נישט ווילנדיק מצרף זײן צו אַזאַ מין דאָרף און גלײך מיט אַלעמען כאַפּן אַ חלק אינם רויב.

מיטן גרויען טאָגלעך איז דער געשלעג דאָ־ט געווען אַ גרינגער, ווי יעדער געשלעג מיט אַ פּגר. ביים ערשטן שאָס פון די געצײלטע פאַרזעסענע ביקסן האָבן די דײטשן אַרויסגעשיקט אַ ווײסע פאָן, זיך דערפרעגן, וואָס וויל מען. באַטשקאָ האָט דאָרט כמעט מיט אַלעמען אָנגעפירט, ער האָט געענטפערט:

— אַלץ וויל מען; אַלצדינג וואָס מ'האָט.

דערפאַר האָט מען אים דערנאָך פאַר זיך און פאַר זײניקע גע־לאָזט אויסקלײבן די בעסטע ביקסן. ער האָט לאַנג באַטראַכט יעדער ביקס באַזונדער, געגלעט אויף רעכטס און לינקס די וואָנצעס און אויסגעפּרוווט מיט זײן געניטן אויג די זיכערקײט פון ציל. ער האָט זיך געזעגנט מיט די פרעמדע דאָרפסלײט בשלום.

איצט זענען זײ אַלײן, אין דרײען, שוין אויך געווען אַ קלײ־נער באַוואָפנטער טײל, געטראָגן אויף זיך יעדערער צו צוויי ביקסן און צו קוילן־גאַרטלען אויף די לענדן און אין אַלכסון איבער די ברוסטן.

באַוואָפנטערהײט האָבן זײ טאָג־טעגלעך אָנגעהויבן אַזוי אַרום שלײַפן זיך אויף די וועגן און געשראָקן פונדערווײטנס דעם עלנדיקן דורכגײער, — דעם טויטס דרײ פּחדימדיקע שליחים.

נאָר אין געגנט איז שוין דעמאָלט כמעט יעדערער באַזונדער געווען פאַר זיך אַ קלײנער באַוואָפנטער טײל און געשראָקן, ווי דעם טויטס אַ שליח.

מלחמות האָבן זיך געבאַמבלט אַלע נעכט אין חלום — מלחמות

אָן אַ ברעג און אָן אַ צאָל; זיי האָבן געקאָנט אויסברעכן אין יעדער רגע אַזויפיל, וויפל אין לאַנד זענען פאַראַן מענטשן.

נאָר דערווייל האָבן יעדערן און אַלץ פאַרשלונגען אין זיך די ברודיקע טעג פון יאָר, געמערט די בלאָטעס אויף די וועגן, צעשטערט די בריקן.

סוף-תשרידיקע רעגנס האָבן געמבולט סיי בייטאָג, סיי ביינאַכט, געפּאַטשט אין אַלכסונדיקן שטורעם מיט צעווילדעוועטע ווינטן, און געשניטן, ווי מיט קאַרבנדיקע בייטשן, דאָס ווייכע לייב פון לאַנד. זיי האָבן פאַרפינצטערט די וועלט, אָט די רעגנס, און באַהאַלטן דעם פויער אין פאַרוויינטער כאַטע, וואָס אונטערן דאָרפיש כשרן און זאַטן דאַך...

אין אַנדריוקס קליינעם ערד-שטיבל האָבן זיך צעטיילט די ווילנס: זיך האָט געפאָדערט, מען זאָל אַלע דריי זיך אַוועקלאָזן אויף צפון: וואָס זיצט מען דאָ? אַהין, צו אונזעריקע, צו די „גרויס" דאַרף מען גיין. אַנדריוק האָט געליגנערט מיט אַלע קנייטשן אויפן פּנים.

— וואַרטן אויף פּעטרונען, — האָט ער געזאָגט, — געהייסן, הייסט עס — האָרכן דאַרף מען, פאָלגן.

און באָטשקאָ איז געווען בייז, ווי האַלב שטום, געזאָגט, אַז ער האָט אַלעמען אין דער ערד. ער נעמט מיט זיך זיינע צוויי ביקסן און גייט אַוועק איינער אַליין אויף צוריק — צו פּראָסיען גייט ער.

זיך איז געווען אויף אים ברוגז, זיך געזידלט, געקוקט אויף אים בייז מיט די אויגן און נישט געוואָלט מיט אים רעדן. ער האָט זיך אַרויסגעדרייט איינער אַליין אינדרויסן און געקוקט, ווי ס'ציבערט, ס'גייען אָן אויפהער די שטאַרקע וואָכן-לאַנגע רעגנס. נאָר איינמאָל אין אַ נאַס-גרויען זונטיקדיקן גאַנצפרי, ווען באָטשקאָ, וואָס האָט נאָך פאַרטאָג צונויפגעלייגט זיין פּעקל, האָט אַנידערגעשטעלט לעבן זיך ביידע ביקסן און האָט פון אַ פּאָר שמאַטקעס גענומען אָפּרייסן פּעס-טע אָניטשקעס און וויקלען מיט זיי די פיס, שטופּן זיי אויף לאַנגן וועג אין ענגן שטיוול, — האָט אים, זיקן, אַפּנים מאָדנע פאַרקלעמט ביים האַרצן -- פּאָרט געבידעוועט אַ צייט אינאיינעם.

— הער, באָטשקאָ, — האָט ער געזאָגט, — וואַרט, איך גיי שוין אויך אפשר מיט דיר אינאיינעם.

באָטשקאָ האָט נישט געענטפערט, אַלץ געווען פאַרטון מיט די נייע אָניטשקעס, וואָס קריכן נישט אין ענגן שטיוול.

שטומערהייט זענען זיי אַזוי אין צווייען באַוואָפנט, מיט די פּעקלעך אויף די פּלייצעס, פון שטיבל אַרויס. נאָר אַז זיי זענען אָפּגעגאַנגען אַביסל, האָבן זיי דערהערט אונטער זיך אַנדריוקס קולות. איבערן פאַרשטאַרקטן רעגן האָט מען נישט געוווסט, וואָס ער וויל. זיי האָבן זיך אומגעקוקט אויף צוריק און דערזעען: אַנדריוק איז שוין אויך באַלאָדן מיטן פעקל אויף די פּלייצעס און מיט ביי־דע ביקסן; ער פאַרשליסט אויף גיך די טיר פון קליינעם ערד־שטיבל און לאָזט זיך נאָך זיי לויפן.

IV

אַלעקסאַנדראָווקע

אַלעקסאַנדראָווקע — אַ קליין שטעטעלע, וואָס קבצנט זקניש אונטער מאַריופּאָלער זאַמדיקן באַרג; אַ פּאָר הונדערט אַלטע טשע־רעפּענע דעכער, וואָס לויערן שווער אינמיטן פעלד, אָן אַ טייך אַפילו. און פונווייטנס דאַכט זיך: זיי מעלה־גרהן מיט מרה־שחורה, ווי אָן צייין; זיי געדענקען:

— געווען אַמאָל גאָנטע... געווען אַמאָל אַ מבול... און הייליקע אבות אויך — הייליקע אבות פון חומש...

פון אַלעקסאַנדראָווקע שטאַמט לייזערקע — דעם געשטאָרבענעם רופאס תכשיט — אַ פעסטער, אַ ברוינער, אַ שלאָסער אונטער ני־קאָלאַיעוו אויף אַ זאַוואָד. און מיידלעך זאָגן: „אַ פריילעכער... אוי, אַ שיינער!" אין אַלעקסאַנדראָווקע ווייסט מען: ער איז שוין איינ־מאָל „געזעסן", לייזערקע, זיך אַוועקגעשאָקלט ווייט, אַזש קיין סי־ביר. ניינצן יאָר איז ער אַלט געווען. אויף דער מלחמה האָט אים אַן אַלעקסאַנדראָווקער דערקענט ביי זיך אין דער ראָטע, ווייט — אַזש אונטערן פראָנט. אין אַלעקסאַנדראָווקע האָט מען פאַרשטאַנען: גוּ, יאָ, אויב „אונטער אַ פרעמדן נאָמען" איז מסתמא האָבן אים „זייניקע" געהייסן זיין צווישן סאָלדאַטן — ברענט ער אייך אויף פייער, לייזערקע.

ווען נישט דאָס, וואָס ער האָט שפעטער אין דער מלחמה ביי דריי חדשים זיך געחברט מיט שקצים פון גרויסן דאָרף אַרום באָפּ־

ראָװער צוקער-פאַבריק און זיך נאָכדעם אויסבאַהאַלטן אויף אַלעק־סאַנדראָװוקער ביידעמער, װאָלט דאָ קײנער נישט געװען געהאַט די העזה און ביי אים פרעגן:

— איך בעט דיך, לייזערקע, זיי קאָסטן דיר טייער? — כ׳מיין די פּאָר גאָלדענע ציינדלעך, װאָס דו האָסט פון פּאָרנט...

און װען נישט דאָס, װאָס ער איז אין קערענסקיס צייטן געװען צװישן די ארבעטער-דעפּוטאַטן אין דומע, װאָלט קיין קשיא נישט געװען, פאַרװאָס ער איז נאָכדעם מיט די „גרויסע" געפלויגן איבער קיעװ אויף אַן אַעראָפּלאַן. איצט איז ער װידער שוין אַ היפּשע צייט געלעגן אויסבאַהאַלטן אויף אַלעקסאַנדראָװוקער ביידעמער און קיינער האָט נישט געװוּסט, װוּהין ער איז פון דאָרט פאַרשװוּנדן — איבער אַ פלעקל פון אַן אַקס איז אַ מאָל חרוב געװאָרן ביתר, איבער לייזערקען האָט געזאָלט אומקומען אַלעקסאַנדראָװוקע.

אין אַלעקסאַנדראָװוקע זענען דעמאָלט ביינאַכט אָנגעלאָפן פון גרויסן טראַקט אַ שטיק זעקס פּעטליורעס רייטער, געזוכט לייזערקען ביי זיין שװעסטער אינדערהיים, אים נישט געפונען און באַפאַלן סויבל דער נייטאָרינס שטוב אויפן נייעם פּלאַץ. זיי האָבן דאָרט װילד געשיכּורט אַ גאַנצע נאַכט, דורכגעשאָסן אַ מאָל דריי דעם באַלקן, צילנדיק אין גרויסן בליך-לאָמפּ, און האָבן געקייכט, געקייכט פון געלעכטער, געחוזקט פון די „גרויסע", װאָס אין גרויסן װאַלד, און פון די פויערן, װאָס בונטעװען אַרום באָבראָװער צוקער-פאַבריק; זיי האָבן צוגעזאָגט אינגיכן זיך אומקערן צוריק און אויסקוילען דאָ די גאַנצע שטאָט.

גאַנץ פרי האָבן װעגן דעם געקלאַפּט אַלעקסאַנדראָװוקער אומ־געשװענקטע מיילער:

— ביי סויבל דער נייטאָרין האָט מען מאַנס געװען זילפּהן, איר שטיפמיידל, װאָס מיטן גרויסן מויל.

— זילפּהן?.. מיט די געדראָלענע ליפּן?

און געדענקט האָט זיך מער װי אַלץ די נאַכט אַליין, די פּאַר־גאַנגענע — אַ לאַנגע נאַכט, אַ בייזע, אַן אייביקע. אויסגעבאַלעטע

אויגן האָבן געקוקט טעמפּ אויף יעריקן פרימאָרגן, געזעען, זוי אַ העלער פלעק טליעט אונטער רעטשענע-שוואַרצן הימל — אַ געלבלעכער פלעק ווי פאַרזשאַווערט אייזן, — דאָס האָט אַלץ געברענט אַ פאַרגעסענער לאָמפּ ביי דער נייטאָרין אין שטוב, געברענט אויפן טאָג, ווי צו אַ יאָרצייט... אין קאַלטבלוטיקן חלשות האָט דאָרט דער נאַסער דאַך געטריפט מיט אומגליק אַ טראָפּן נאָך אַ טראָפּן, געמאָנט רחמנות ביי דער וועלט... נו... האָט אָנגעזעצט — אַ שטומע וועלט, אַ קאַלטע, אַ חכמה! אַ פוסטע געגנט אומעטום; אַ פאַרזעצונג פון חורבן איז דער גרויסער טראַקט, און ווייטער פון דעם טראַקט — פעטליורעס טיילן, וואָס שניידן יידן; חרובדיקע שטעט.

איז וואָס, אַז אויף אַ דינעם, דינעם פאָדים פון זכרון איז הענגען געבליבן אַ גרויס מיידלש מויל — אַ טיף־פאַרשניטנס ווי ביי אַ חזיר? איז וואָס, אַז אַ פאָר גראָבע געדראָלענע ליפן זענען געבליבן באַליידיקט-פאַרקרומט, אויף אייביק פאַרקרומט?

אין אַלעקסאַנדראָווקע האָט מען דעמאָלט סיי־ווי־סיי אין דער ריכטיקער צייט געהייצט אויף מיטאָג, נאָר דער רויך פון די קוימענס איז דאָך געגאַנגען נישט גאָר זיכער, אַ ביסעלע שלאַבעריקער, ווי אַלע טאָג. די נייטאָרין אַליין האָט ווי תמיד זיך פאַרהיקעט פאַמעלעך, זייער פאַמעלעך, ווי מורא האָבנדיק, מען זאָל זיך איר נישט נאָכקרומען: זי האָט זיך געשווירן, אַז צוגענומען האָט מען ביי איר נישט מער, ווי דעם מעשענעם סאַמאָוואַר, אַביסל געלט און אַ פסחדיק קריגל מיט איינגעמאַכץ, — זי האָט זיך געשווירן, ווי מיט מורא, אַז זי וועט אָנווערן אין שטאָט איר בטוחות. נאָר וואָס=זשע דען?

— ווו איז אייער „גרויסער”? — האָבן זיי אַלץ געשריגן — איר באַהאַלט אים אויס, מיר ווייסן: ער בונטעוועט אַקעגן אונז אַלע דערפער אַרום באַבראָוויץ.

— אָט האָסטו דיר... לייזערקע!

— מען האָט דען פריער נישט געוווסט?

— ער איז אַ „גרויסער”, אַ „גרויסער”.

— אונזער היגער „גרויסער” וועט אומברענגען די וועלט.

אין קאַלטבלוטיקן חלשות האָבן נאַסע דעכער געטריפט מיט אומגליק אַ טראָפּן נאָך אַ טראָפּן, און קרומע פענצטער האָבן גע-

קוקט אַראָפּ אַ באַרג צו אַן עולם טאַטעס, וואָס היצט זיך שטאַרק אינמיטן מאַרק און הילכט, שליידערט קוילן קללות אין דער לופט:
— אין זיין טאַטנס טאַטן!
דאָס האָט אַלץ געברענט דער צאָרן אויף לייזערקען — דעם געשטאָרבענעם רופאס תכשיט, און אויף עליק דעם שוחטס אויך:
— אַ סאָציאַליסט!
— ער האָט געוווּסט, וואָס טוט לייזערקע אין באָבראָחייץ.
— ער האָט געמאַכט אַ שווייג.
לייזערקע האָט איצט די קללות נישט געקענט דערהערן. נאָר לייזערקע האָט געהאַט עלטערן דאָ אויפן בית־עולם, און אַלעקסאַנ־דראָווקע האָט געוואָלט: די ערד זאָל דאָרט זיין טויטן טאַטן אַרויס־וואַרפן און דעם בן זיינעם איינשלינגען.

איז דער רויך פון אַלעקסאַנדראָווקער קוימענס פון דעמאָלט אָן געגאַנגען נישט גאָר זיכער, אַביסעלע שלאַבעריקער, ווי אַלע־מאָל. און קרומע כּענצטער האָבן געקוקט אַראָפּ אַ באַרג צו פּוסטע מענטשן־רעדלעך — באַשטענדיקע, תּעניתדיקע רעדלעך, וואָס פּלאָנ־טערן זיך אין פאַרקבּצנטע געסלעך דער אָנגעזעצטער געגנט צווישן די פּיס און שמועסן אַלץ מפּוח ז״ער אייגענעם אַלעקסאַנדראָווקער שטיקל לעבן:
— אַ סכּנה... אַ סכּנה...
— באָבראָוויץ בונטעוועט — דאָס גאַנצע דאָרף באָבראָוויץ.
— באָבראָוויץ וויל צושטיין צו די „גרויסע״.
— מען וויל אויפרייסן אַרום זיך די בריקן.
— איז זאָל מען שיסן אויף באָבראָוויץ — נו, זאָל מען שיסן...
פון דעמאָלט אָן האָט אַלעקסאַנדראָווקע מער קיין לאָמפּן אויף ביינאַכט נישט אָנגעצונדן, און פייערן פון אַרומיקער געגנט האָבן געלאַכט, געלאַכט, נאָר סוף־כּל־סוף געקריגן פורכט זיך דערנענטערן אַהין שוין תּחילת אָוונט, און זיך איינגעהערט פון גרויסן טראַקט, ווי פּחדימדיקער גרויל דרינגט אַריין מיט קרעציקע קולות אין די נאַכט־קולות, ווי פון אַ גאַנץ שטעטל אַ מצורע, — און נאָגן, נאָגן,

זוכן עמעצן אין הימלס קאַלטן פּוסטן בוזים און געפינען נישט — אַ פּוסטער בוידעם איבער זיי דער הימל, און וואָס שוואַרצער די נאַכט, אַלץ פחדימדיקער די קולות — אַלעקסאַנדראָווקע ראַנגלט זיך מיט דער פינצטער און שטויסט אָפּ פון זיך אַלע מאָל אַ נייעם אָנ־פאַל מצד יענע, וואָס גראָבן טראַנשייען אַרום גרויסן טראַקט. אַלעק־סאַנדראָווקע זאָגט זיך אָפּ פון לייזערקען און גיט צו וויסן מיט קולי־קולות דער וועלט, אַז לייזערקע איז מער נישט אירער.

אַלעקסאַנדראָווקע האָט אויפגעהערט צו שלאָפן ביינאַכט.

אין שטאָקפינצטער, צווישן ליימיק־אויסגעקרומטע הייזער, צווישן שווערע טשערעפּענע דעכער, וואָס קוקן אוראַלט־בלינד, פאַר־קבצנט־אומגליקלעך, פאַרשלעפּט אַהער ווי פון אַ ווייטער פרעמדער היים; צווישן שטומע געסלעך, וואָס אַרום יאַטקעס און אַרום דער שול, האָט אויף גריבלדיקער ערד נאַכט־ביי־נאַכט געמאַכט הקפות אַ הינקענדיקע לויה, צי אַזאַ מין וואַך — אַן אימהדיקער נאַכט־מנין, פאַרגאַרטלט, ווי צום דאַוונען, באַלאָדן מיט פחדימדיקע דרענגלעך, מיט ריבליקעס פון גרעט און מיט אָפּגעבערענטע אויוון־שטעקנס.

עמעצנס אַ שטאַרק איינגעהויקערטע קיילעכדיקע פלייצע האָט דאָרט אַלץ אָנגעיאָגט, געשוועבט, געשוועבט. און אָנגעפירט האָבן דאָרט מיט דער וואַך חיימל בת־שבעס, חיימל פון איינפאָר־הויז — אַ קלעצלדיק יידל, — אַ געוועזענער חשוב ביי אַ געהרגעטן פּריץ, און קיווע פון דעם דראַטש, — קיווע, וואָס שמעקט מיט געלעגער־טער פראָסע־שאָלעכץ, ווי זיינע אַלטע בלינדע פערד, און די לעפּצן זענען ביי אים גראָבע, געדראָלענע און אַ ביסל פאַרקרומט, ווי ביי זיין יונגערער שוועסטער, דער פאַרגוואַלדעוועטער זילפּהן; און דעם לינקן קרומען פוס זיינעם, ווייסן אַלע, האָט ער אַליין זיך אויסגע־דרייט נאָך אַמאָל, איידער ער האָט באַדאַרפט שטיין צום פּריזיוו, אַריינגעשטעקט בפיוון דעם פוס צווישן די רעדער פון זיין דראַטש, גע־געבן סך־הכל איין מאָל אַ געשריי און אים אַרויסגעשלעפּט אַ שטאַרק צעבויגענעם, אַן אייביק טענצלדיקן.

קיווע האָט אכזריותדיק געקלאַפּט אין יעדן פאַרקן, געטאַראַכקעט אין אַן אַלטן מעשענעם טעצל, אין אַ גרויסער בלעכענער פּושקע, אַ פאַרזשאַווערט איינגעבויגענער, אָן אַ דעק; ער האָט נישט גע־

קאָנט איבערטראָגן, הלמאי שלאָפט עליק, דאָס סאָציאַליסטל, און גייט נישט אַרום מיט דער וואך; ער האָט שטאַרק געקלאַפּט אַרום הויז, ווו עליק געפינט זיך. און אַז עמעצער האָט דאָרט אין הויז דאָך איינגעדרימלט, און אַז עמעצער האָט זיך דאָרט אינמיטן נאַכט פון שלאָף דורכגעוואָרפן, האָט זיך אים געדאַכט, אַז די קלעפּ הערן זיך פון יאָרן, פון יאָרן; ציען, ציען זיך פון פאַר וועלט און לעבן, און קיווע דער קרומער איז אומענדלעך — קיווע איז אייביק ווילד איינגעגעסן, פאַרעקשנט און פאַרביטערט ווייטיקט ער אויס איצט אינמיטן נאַכט זיין אוראַלטע מורא פאַר אַלערליי כּלי-זין און פאַר ביקסן, ער סטראַשעט די באַוואָפנטע וועלט מיט מורא און שטעלט איר אַרויס אַקעגן זיין קרומען, אייביק-טענצלדיקן פוס...

אין יענע טונקעלע טעג האָט אַלעקסאַנדראָווקע דערפילט, אַז די אומקומעניש אין אַרומיקער געגנט איז אַ לעבעדיקע און קריכן קריכט זי אַהער אויפן בויך.

מען האָט אַלץ געדענקט.

— די „גרויסע" טרייבן דאָרט פּעטליורען.

— פּעטליורע לויפט.

אין יענע טעג האָט באַטשקאַ מיט אַ גרופּע אויפגעשטאַנענע צום ערשטן מאָל אַרויסגעשאָטן פון אונטער גרויסן וואַלד, געשווינד אַ קנאַק געטון פון קוילנוואַרפער און פון ביקסן און צעהרגעט פּעט-ליורעס אַ קליינעם טייל, וואָס גראָבט טראַנשייען אַרום גרויסן טראַקט.

פּעטליורעס טייל האָט זיך אָפּגערוקט פון טראַקט, גענומען קריכן אייליק ארויף אַ באַרג צום גרויסן באַרגיקן דאָרף, נאָר פּלוצים איינגעקנייטשט דעם פאַרנטיקן פליגל און זיך אָפּגערוקט צוריק מיט אַ ציטערדיקן וואַקל. דאָס דאָרף אַקעגן האָט באַגעגנט מיט צעשאָ-טענע עזותדיקע רויכעלעך און אָפּגעוואָרפן די קריכנדיקע אָן אַ זייט — דאָס דאָרף האָט געהייסן באַבראַוויץ.

באַטשקאַ האָט נישט געוווסט, ווער איז זיין העלפער אין גרויסן דאָרף אויפן באַרג, ער האָט אָנגעהויבן אַרויסקריכן אַלעמאָל פון אונ-טער אַן אַנדער עק וואַלד, געטריבן די פּעטליורישע טיילן צום גרויסן דאָרף און געקוקט, געקוקט, ווי דאָס דאָרף שטויסט זיי אָפּ אין אַ זייט, פאַרנאַכטלעך וואַרפן זיי אַוועק אָן אַ שיעור געווער, נאָר נאַכ-

דעם שיסן זיי אַ גאַנצע נאַכט און לאָזן נישט, מען זאָל זייער געווער אויפקלייבן.

איז די געגנט אַרום אַלעקסאַנדראָווקע אין יענער נאַכט געשלאָפן גרינג, ווי אַ חולה. שיטערע לופט האָט אַלע ווײַלע איינגעדרימלט און אַלע ווײַלע זיך אויפגעכאַפּט מיט נײַע שיסנדיקע שטראָמען, וואָס טראַסקען מיט בײַנאַכטיקן פּלוידער, ווי אין טעמפּע רוישיקע ספּאַזמען. שיסנדיקע שטראָמען האָבן געוועקט פייגלען אין די נעסטן אין די אַרומיקע קליינע וועלדלעך, געטריבן זייערע צעשאָטענע מחנות גאָר נידעריק איבער דעם שטעטלס דעכער און זיי געיאָגט ווייט אין פינצטערן לאַנד אַריין.

אין אַ בלאַסן פייכטלעכן פאַרטאָג איז איינמאָל די לופט איבער אַלעקסאַנדראָווקע פול געווען מיט לייכטן צאַפּלדיקן שוידער פון אָט די פאַרשלאָפענע פייגלשע געשרייען, און נאָכדעם איז מיטאַמאָל געוואָרן שטיל און פחדימדיק, גלייך דער געגנט האָט פּלוצים אויפגעהערט צו וויי־טון אַ צאָן און זי רוט אָפּ, די געגנט, זי שלאָפט איין אויפן טאָג.

ביי עליק דעם שוחטס, דעם סאָציאַליסטל, האָט מען זיך דערפרעגט, וואָס זאָל דאָס באַדייטן. ביי עליקן, דעם דאַרן בחורל, האָבן פונקט אין יענע טעג וויי־געטון די אויגן, זיי זענען אים געווען שטאַרק רויט און אָנגעגאָסן, ווי מיט בלוט. ער האָט אויסגעזען באַליידיקט:

— פאַרוואָס פרעגט מען עפּעס פונקט ביי מיר? פאַרוואָס מיינט מען עפּעס, אַז איך מוז אַלץ וויסן?

אין יענע טעג איז באַטשקאָ מיט אַ קליינער גרופּע אונטערגעגאַנגען גאָר נאָענט צו אַלעקסאַנדראָווקע.

אין משך פון צוויי נעכט האָט ער געפּרוּווט אַהין אונטערגיין, אַוועקגעשטעלט קוילנוואַרפערס אין ביידע עקן שטאָט און אַ שאָס געגעבן אין דער לופט — קורץ, אַזוי גיך, גלייך ער פּרוּווט נאָר אויס די כּלים. אויף געלעגערט קוילנוואַרפעריש לשון האָט עס געהייסן:

— נישטאָ קיינער ביי אייך איז שטאָט? אוועק פּעטליורע?...
מען קאָן אַריינגיין?

און געענטפערט האָט איםביידע מאָל אין מיטן נאַכט קיווע דער קרומער מיט זיין וואַך — דער ענטפער איז באַשטאַנען פון אַ-סך, אַסך אַכזריותדיקע קלעפּ אין מעשענעם טעצל און אין דער צע-בויגענער בלעכענער פּושקע. אויף יעדער שאָס דאָ אונטערן באַרג האָט אַ שטאַרקער טומל אָפּגעענטפערט נידעריק פון שטעטל: א פּאַר-עקשנט טאַ־אַכקען אין די פּאַרקנס איז דאָרט אַלע ווײַלע ווי פאַרשטאָרבן און אַלע ווײַלע זיך אויפגעכאַפּט מיט מער קראַפט.

באָטשקאָ האָט זיך איינגעהערט, איינגעהערט און נישט גע־וסט, וואָס די בייזע קלעפּ דאָרט אין שטעטל קאָנען באַדייטן. סוף-כל-סוף האָט ער אַהין אונטערגעשיקט זיינס אַ רירעוודיק רייטער-פּאָרל.

אין דער נאַכט פון דאָנערשטיק אויף פרייטיק איז דאָס געווען.

אין דער נאַכט פון דאַנערשטיק אויף פרייטיק מיטן טאָגלעך, ווען גאַנץ אַלעקסאַנדראָווקע איז נאָך געשלאָפן, איז חיימל בת-שבעס — אַ קלעצלדיק-קליינער מיט אַ געלבלעך־געשוירן בערדל — אַרויסגע-גאַנגען פון זיין איינפאָרהויז, וואָס אין עק גאַס. ער האָט אַ שמעק געגעבן די לופט, א טראַכט געטון, אַז עס נעמט אַ פרעסטל און אַז מיטן פרעסטל וועט שוין אפשר גאָט העלפן — עס וועט ווערן שטיל; ער האָט אַ הוסט געטאָן ברייטלעך מיט לייכעץ, ווי חיימל בת-שבעס קאָן, זיך שטייפער איינגעהילט אין זיין ברייטן ראָק און האָט פּלוצים דערהערט:

אין דער נאָענטער פּראָסטיקער לופט אין עק שטעטל שעלט זיך עמעצער מאָדנע ברייט, מיט א סך פּאַרדריי-שטאָלענע רוסישע קללות; הילכיק שעלט ער דאָרט און שטעכיק־בייז, ווי גלייך מען שמייסט איבער א נאקעט לייב מיט אַן אַראַפּניק. חיימל בת-שבעס איז אַרונטערגעגאַנגען אונטער זיין לאַנגן איינפאָרהויז און האָט דער-זען אַ פרעמדן רייטער אין אַ לעדערנעם לייבל און אין לעדערנע הויזן — אַ בלאָנדער, מיט אַן עזותדיק אַרויסגערוקטער פּיאה. ער איז באַוואָפנט מיט א קליין אונטערגעזעגן ביקסל, מיט אַ גרויסער ביקס, מיט א שווערד און מיט צוויי גראַנאַטן ביים קוילן-גאַרטל. ער זיצט מאָדנע גרינג אויף זיין גרויסן גרויען פערד, וואָס האָט אַ ניכטערן

אונטערגעצויגענעם בויך, און שעלטן שעלט ער טעקלי דער וועשע־רינס מאַן, וואָס שטייט לעבן אים מיט אַ האַק פאַרשטעקט אין גאַרטל און מיט אַ גניבהש בינטל האָלץ אויף די פּלייצעס:

— רעד! ווערטער רעד! אין דיין מאַמען אַריין...

און קשה איז:

ער זידלט נישט פאַרן גניבהשן בינטל האָלץ, נאָר פאַרן אוקראַינישן לשון, וואָס ער, דער רייטער, פאַרשטייט נישט.

חיימל בת־שבעס איז אַריין אין שטוב און האָט גענומען קוקן אין פענצטער:

דער רייטער יאָגט איבער דעם שטעטל, און נישט אַליין איז ער — אין איין שורה מיט אים יאָגט אַ צווייטער, אַ קלייענדיק־רויטער אין אַ האַרטן געלעכערטן קאַפּעליושל מיט אַ שאַרפּעלע אויפן האַלז. זיי בלייבן עטלעכע מאָל שטיין, קוקן אַריין אין די זייט־גייסלעך און יאָגן אַוועק געשווינד אויף צוריק ארויס דער שטאָט.

זיי זעען אויס, ווי רייטער, וואָס האָבן נאָך קיינמאָל נישט געפּרוווט פאָרן פאַמעלעך, און אַז זיי שאָקלען פונוויטנס צו עמעצן מיט די הענט, דאַכט זיך אַלץ אויס: זיי זאָגן אָן אַ בשורה.

אין יענעם פרימאָרגן איז באָטשקאָ מיט זיין גרופּע אַריין קיין אַלעקסאַנדראָווקע.

איז עס געווען אין אַ געוויינלעכן טונקעלן און פּראָסטיק־קילן פרייטיק. און ערב שבת איז דאַן יאָ געווען און נישט געווען — ערב שבת האָט געקווענקלט, און די צייט האָט זיך געצויגן קרענקלעך־לאַנג, ווי אין היץ.

שלעכטע הייצונג האָט געשליעט אין די אויוונס אויף טשאָלנט; קוימענס פון שטיבער האָבן געררויכערט, מאָדנע שלאַבעריק, ווי נישט זיכער, פעטע ברענענדיקע שמאַטע האָט געטשאַדעט, געטשאַדעט און פאַרסמט די לופט.

און ליכט האָט מען דאָך פאַרנאַכטלעך, ווי אין פאַרשפּעטיקונג, אָנגעצונדן.

פון אונטער אַלטע טשערעפּענע דעכער האָבן פרי־באַלויכטענע אויסגעקרומטע פענצטער געקוקט מיט שבתדיקן פלעמל צום עולם, וואָס קלייבט זיך לעבן חיימל בת־שבעס איינפאַרהויז. מען האָט גע־

קוקט אויף די צווײ הארמאַטן, וואָס מען האָט אַהין געבראַכט צו־שלעפּן פון ערגעץ אַ זומפּיק אָרט. מען האָט געקוקט אויף דעם גרויס־געהאָנגענעם ברעטל מיט די רויטע קרומע אותיות „שטאַב״ און אויפן בלאָנדן מיט דער קאָזאַקן־פּיאה, וואָס שפּרינגט דאָרט אַלע ווײלע אַרויף אויף זײן הויכן פּאַרמאַטערטן פערד, באַהאַלט עפּעס אַ בריוועלע אין היטל און יאָגט און יאָגט אַרויס דער שטאָט; מען האָט געשמועסט:

— עס דאַרפן קומען נאָך — פּאָוסטאַנצעס.

— אַסך, אַסך דאַרפן נאָך קומען.

— מער פון אַ פּאָלק.

— קיטײַצעס אויך — אײנער פון זײ האָט געזאָגט.

— און לײזערקע דעם רופאס איז דאָ — ער איז דאָ.

— כ׳האָב אים אַלײן געזעען.

— ער איז דאָ, אָט גײט ער, לײזערקע.

איז אָט וואָס:

איז לײזערקע דעם רופאס גאַרנישט אַוועק שטאַרק ווײט פון אַלעקסאַנדראָווקע... ער איז געלעגן אויסבאַהאַלטן בײ זײנע באַקאַנטע שקצים אין באַבראָוויץ און האָט דאָרט אונטערגעהיצט די גוים.

אפשר האָט ער דאָס אָנגעזאָגט אין וואַלד דער גרופּע „גרויסע״, אַז זײ מעגן קומען, צי אפשר האָט ער אײנאײנעם מיט זײנע באַבּ־ראָוויצער שקצים באַגעגנט מיט צעשאָטענע פּײערלעך יענע צעשאָטע־נע פּעטליורישע טײלן, וואָס לויפן פונם טראַקט, צי אפשר איז ער פּאָרט געלעגן באַהאַלטן אויף אַ בוידעם, עלעהײ אַ טורמע — שטאָל און אײזן, לײזערקע!

— זע, זע! ער טראָגט שוין אַ גראָען שינעל — אַ לאַנגן ביז די פּיאַטעס, און אַ פּיסטויל בײם גאַרטל — ווו האָט ער אַזוי גיך גענומען?

איצטיקס מאָל האָט ער קײן צײט נישט מיט עמיצן זיך אָפּצו־שטעלן — אַ גלײכמעסיקע שנעלקײט אין זײנע טריט און ערנסטע באַ־רירעוודיקײט פון אַ באַשעפטיקטן, וואָס זעט נישט קײנעם חוץ יענעם, צו וועמען ער שפּאַנט.

מען קוקט אים נאָך:

— ער העלפט די „גרויסע".

— ער ברענגט נייע מענטשן.

— ער העלפט זיי אוועקשטעלן צו צוויי, צו דריי אויף אַ קוואַרטיר.

אינאיינעם מיט באַטשקאָן איז ערגעץ אויף גיך געגאַנגען. זיך אומגעקערט און ווידער געגאַנגען, און ביידע — אין לאַנגע גרויע שינעלן. דענסטמאָל האָט מען זיך א רגע געפלאָנטערט:

— ווער איז איצט דער אמתער עלטסטער — ער צי באַטשקאָ.

אינמיטן גאס האָט ער פלוצים צו איינעם אָנגעהויבן רעדן מיט היציקן פייער, ווי אַן אַרטיסט — ער האָט זיך אליין געהייסן ווערן אין כעס, שטאַרק אין כעס — אַ שפּאָגל-נייער לייזערקע:

— אַ קאָמענדאַנט — אַ קאָמענדאַנט.

און ביי חיים בת־שבעס האָט מען אונטערגעקוקט דורך אַ צעלעכער־טער טיר, ווי אַזוי לייזערקע איז דאָרט צום ערשטן מאָל אַריינגעקו־מען צו באַטשקאָן אין צימער.

— איך קום פון באַבראָוויץ, — האָט ער געזאָגט — פון די אויפ־געשטאַנענע אין גרויסן דאָרף באַבראָוויץ. און ער איז נאָכדעם איועק נאָך מיט איינעם, רייטנדיק אויף פערד.

איצט ביי ליכט־אָנצינדן האָט דער עולם צוגעקוקט, ווי, ער איז רייטנדיק געקומען צוריק צום איינפאָרהויז, און ווי אַנדריוק וואָס היט דאָרט מיט דער ביקס דעם טויער, קאָן אים שוין און לאָזט אים פריי אַריין.

הייסט עס, אַז עס האָט קיין שום פעולה נישט געהאַט דאָס, וואָס באַלעבאַטים האָבן געשיקט רופן לייזערקעס שוועסטער צום רב און איר אָנגעזאָגט זהיר-ווזהיר, אַז לייזערקע זאָל זיך נישט מישן — איבער לייזערקען וועט נאָכדעם אומקומען די גאַנצע שטאָט.

באַלעבאַטים זענען נאָכדעם אַליין געגאַנגען צו לייזערקען נאָך טובות, חיימל בת־שבעס האָט אים אליין לאַנג געטשאַטשקעט אין לאַנגן הויז פון זיין איינפאָר און איז דאָרט אַלע ווײַלע צו אים צוגעשטאַנען אָן אַ היטל, ווי צו א פריץ, מיט אַ וויינענדיק פּנים, און האָט אַלץ געבראָכן פּיסקעס, ווי גלייך ביי אים אין שטוב ליגט אַ מת:

— לייזערקע, — האָט ער ווי געציטערט, — נעם זיי פון מיר צו,

לייזערקע. איך בעט דיך — זיי עסן מיך אויף, לייזערקע... וואָרט אַ ווײַלינקע... איין וואָרט, טו מיר אַ טובה, לייזערקע!

נאָר לייזערקע האָט סך־הכּל נאָר איין רגע אויף חיימל בת־שבעס אַ קוק געטון — אַ ביסל צעטראָגן האָט ער אויף אים אַ קוק געטון— נאָר רויק, רויק:

— חיימל בת־שבעס, — האָט ער צו אים געזאָגט... האָב איך אייך פֿײַנט!

איינעמס אַ וועג

ד. בערגעלסאָן (5)

I.

אין מיטן דאָרף, אויפן שטיבל פון „שטאַב", האָט פון גאַנץ פרי אָן געפלאַטערט א שטיק רויטער שטאָף. דער שטאָף האָט ווי א פרישער קימפּעט־פאָרהאַנג געהאַט פיל פרייד אין זיינע קנאַקנדיקע כוואַליעכלעך און אין אַלע אומרויקע קנייטשן, וואָס אין זיינע פאָכענדיקע עקן. לעבן שטאַב איז געהאָנגען א שילד:

„דער פערטער פאָלק פון די אויפגעשטאַנענע".

און ווייל דער פאָלק איז אָנגעקומען אין דאָרף אַריין ביינאַכט, ווייל אויף מאָרגן זענען פרייווילליק צו אים צוגעשטאַנען פיל אָרטיקע און פרעמדע שקצים, איז קיינעם דאָ נישט איינגעפאַלן זיך נאָכצופרעגן אויף די ערשטע דריי פאָלקן, צי זענען זיי נישט קיין אויסגעטראַכטע, צי געפינען זיי זיך נאָענט פונדאַנען, אָדער ווייט. דאָס וואָרט „פערטער" איז געווען אָנגעשריבן מיט גאַנץ גרויסע אותיות. עס האָט געוועקט דרך־ארץ, עס האָט געשראָקן.

פון טייך האָט געבלאָזן אַ ווינטל גלייך אויפן שטיבל פון „שטאַב", און נישט אזוי אויפן שטיבל, ווי אויפן רויטן שטיק שטאָף, וואָס פלאַטערט פריי און זיכער אויפן דאַך. נאָר ביטאָג איז דאָס מויל ביים ווינטל געוואָרן פייכט און פול מיט צעפוילטן אָסיען און מיט אַ ריח פון צווינטער. ווידער איז געוואָרן קויטיק, טונקל און נאַס אין דרויסן. פון מיטן דאָרף גוואַדזשען שטיוול צום „שטאַב", און נאָך מער שטיוול גוואַדזשען אינם זייטיקן געסל, וואָס באַרג־אַראָפּ צום טייך־צו. קער, צר זענען דאָרט אַראָפּגעזעצט צו דער ערד, פלייצעס — אָנגעבויגן אַרום געניטע, פארקאשערטע הענט, פינגער אָנגעשמירט מיט פעטס שייערן

מיטגעבראכטע האַרמאַטן, גוייטנדיק זיי צו אַ נייעם שלאַכט. און אַקעגן אין אַ בלאַטיקן הויף, וואָס אַרום אַ פּאָר פּאַרקאַזאַרמעוועטע שטיבלעך, פּוצט מען מיט אומענדלעכן חשק קאַזיאָנע פערד, מען באַטראַכט אויף זיי די אָנגעמוליעוועטע ערטער, וואָס זעען אויס ווי ציטערנדיק ווונד-פלייש, אויף וועלכן עס שטעלן זיך פליגן, און מען פרעגט מבינישׁ ביי אַבען, דעם בעל-עגלהשן בחור, וואָס שנירעוועט דעם רויטן גאַרטל אויף די לענדן:

— אַבע! — לאַדט מען אים איין, — אַנו, כאַפּ נאָר אַ קוק... מיט וואָס באַשמירן, אַבע?

אַבע יחיאל-משה דעם בעל-עגלהס בחור איז דער איינציקער ייד אין פּאָלק און וויל דאָ נישט אויסרעדן צו קיינעם קיין איבעריקן וואָרט. מער ווי אַלץ איז ער צופרידן, ווען מען לאָזט אים צורו. ערגעץ טיף אין זיך רופט ער אָט דעם גאַנצן עולם אַרום זיך נישט אַנדערש, ווי גראַבע קעפּ. ער דרייט זיך אַרום צווישן זיי אַ דרימל-דיקער און פוילער, ווי אַ פועל-בטל, און אַלץ, וואָס ער הערט דאָ, גייט אים דורך איין אויער אַריין און דורכן צווייטן — אַרויס.

— וואָס גייען זיי מיך אָן, — טראַכט וועגן זיך אַבע — מיין דאגה?

איינדערפרי האָט געטראָפן אַ מעשה:

איינער פון די חברה האָט עפּעס צוגענומען ביים פּויער, ביי וועלכן ער איז איינגעשטאַנען. דער פּויער האָט געמאַכט אַ גוואַלד. דאָס דאָרף איז זיך צוזאַמענגעלאָפן. אויפן דאָרפישן זייט זענען גע-ווען אַלע אָרטיקע שקצים, וואָס האָבן אָקאָרשט נעכטן באַקומען ביקסן. און פלוצים, אין אַ רגע פון פליסיקער סכנה, האָט מען פון אונטער איינער אַ באַטע דערהערט אַ שאָס. מען האָט זיך אַהין אַ לאָז געגעבן און געפונען דעם שולדיקן אַ טויטן. און דער חשד איז געווען, אַז דערשאָסן האָט אים איינער פון „שטאַב" — יענער, וואָס מיט דער בעלמע אויפן לינקן אויג.

אַבע איז געווען פון יענע געציילטע, וואָס האָבן אַליין גע-זען, ווער עס האָט דערשאָסן, נאָר אַז מ'האָט וועגן דעם ביי אים

געפרעגט, האָט ער בעל־עגלהש טומפּ אַ צי געגעבן מיט די אַקסלען און האָט זיך פֿויל אוועקגעדרייט אין אַ זייט:

— מיין דאגה!..

עס האָט אויסגעזעזן, ווי ער וואָלט נישט וועלן אומזיסט אוועקלייגן דאָ זיין הארץ; אַז סך-הכל איז ער נאָר צוליב דעם אריינ־געטראָטן אין פּאָלק, ער זאָל ענדלעך פּטור ווערן פון אוועקלייגן אומזיסט זיין הארץ; וואָרים אַבּע, קען מען זאָגן, האָט אַלע זיינע יאָרן געטון אומזיסטיקע און איבעריקע אַרבעט צוליב אנדערע און האָט דערפאַר נישט באַקומען קיין שום לוין. אין דעם איז באַשטאַנען זיין באזונדערע געשיכטע — אַ געשיכטע פון אַ באַעוולטן, פאַר וועמען קיינער שטעלט זיך קיינמאָל נישט איין.

אָנגעהויבן האָט זיך פאַר אַבּען די דאָזיקע אומזיסטע אַרבעט פון דעם, וואָס ער האָט אינם שטעטל סטאַווישטש אַלע זיינע יאָרן אומזיסט גערופן „טאַטע“ יחיאל-משהן דעם בעל-עגלה, מיט וועמען זיין מוטער די אלמנה האָט אַמאָל חתונה געהאַט. און אַליין איז ער דאָרט יעדער יום-טוב געגאַנגען אין דער בעל־עגלהשער שול און האָט דאָרט אומזיסט געזאָגט „יזכור“ נאָך זיין אמתן טאַטן, וועמען ער, אַבּע, האָט נישט געקאָנט אפילו נישט אין חלום. געדענקט אַבּע, ווי אין פּאָליש פון דער בעל-עגלהשער שול פלעגט ער אומזיסט אָפּוואַרטן גאַנצע שעהן, ביז מען וועט אָנהייבן זאָגן „יזכור“, און ווי בעל-עגלה־שע ווייסע חברה פלעגט אים דאָרט קיינמאָל נישט רופן ביי זיין אמתן נאָמען.

— יחיאל־משה דעם בעל־עגלהס נדן. — פלעגט מען אים רופן.

אָדער פּשוט:

— דער נדן.

נאָר שטאַרק דערצאָרענען אים האָט מען דאָך מורא געהאַט, ווייל כאָטש ער האָט שטיל און געטריי געהאָרעוועט אויף יחיאל־משהן דעם בעל־עגלה, ווי אויף אַן אייגענעם טאַטן, איז ער דאָך אַ פּעס־טער פאַרשלאָפענער בחור און האָט פיינט געהאַט צו האַלטן פאַרלייגט די הענט, ווען מען רייצט אים שטאַרק אויף, אָדער מען טוט אים רשעות. אַבּע האָט געהאַט אַזעלכע אַקסלען, וואָס אַז זיי גיבן זיך

אַ דריי, איז יעדן קלאָר, אַז זיי, די אַקסלען, האַלטן פאַר זיך פונם געזעץ:

— װאָס אמת איז אמת.

— וואָס מיינס איז מיינס און וואָס דיינס איז דיינס.

טאַקע דערפאַר אַרויסגייענדיק פונם געזעץ „וואָס דיינס איז דיינס" — האָט אַבע מלחמה-צייט אָפּגעדינט דריי מיט אַ האַלבן יאָר אויף די פראָנטן, אָפּגעדינט אַזוי כשר, אַז כשרער קען נישט זיין. און די מלחמה, קאָן מען זאָגן, האָט אים גאָרנישט נישט געשאַדט, גאָרנישט נישט בעסער געמאַכט און גאָרנישט אויסגעלערנט, ווייל ווי פאַר דער מלחמה, אַזוי נאָך איר האָט אַבע נאָך אַלץ שטיל און פאַרשלאָפן געהאָרעוועט אויף יחיאל-משהן דעם בעל-עגלה, פירנדיק זיינע פאַרשוינען פון סטאַווישטש אין דער ווייטלעכער גרויסער שטאָט, וואס ליגט אין טאָל. און זיין איינציקער פריערדיקער חסרון איז איצט ביי זיינע פיר און צוואַנציק יאָר נאָך אַלץ געווען אַ חסרון — ער איז געווען אַן אכזר אויף די פערד, מיט וועלכע ער פאָרט אַזוי, אַז דער בעל-עגלהשער שטיפטאַטע האָט זיך תמיד געקלאָגט פאַר זיין מוטער:

— ער יאָגט, ער יאָגט, דער בחור דיינער. ער שינדט פון די פערד די פעל.

נאָר דאָס האָט זיך אפשר גענומען דערפון, וואָס צו אַלע אַנדערע ברואים איז אַבע געווען גוט און וויל. אַלע האָבן אים אומזיסט אויסגענוצט, האָט ער אויסגעלאָזט זיין האַרץ צו די פערד. אַליין אָבער האָט ער נאָך אַלץ נישט געוווסט, אַז אַלע נוצן אים אומזיסט אויס, און ווער ווייסט ווי לאַנג דער דאָזיקער „נישט וויסן" וואָלט זיך געווען אָנגעצויגן, ווען נישט די דינסט פון יענעם זעלבן איינפאָרהויז, וווהין אַבע פאָרפאָרט אין דער גרויסער שטאָט מיט זיינע פאַרשוינען. די דאָזיקע מויד איז אים דאָרט אין איינפאָרהויז פון מאָל צו מאָל געוואָרן אַלץ מער אייגן און איינגעבאַקן אין האַרצן, ביז זי איז סוף-כל-סוף געוואָרן זיין כלה.

אים, אַבען, איז די מויד זייער געפעלן געוואָרן, שוין מיט דעם אליין, וואָס צו אַלעמען איז זי געווען אַ בייזע, אַ ברוגזע, און צו אים איז זי אַדרבא — צו אים איז זי געווען אַ ווייכע, אַ צוגעלאָזענע. אַבע האָט זיך געקאָנט וועטן: אַנו, זאָל עמעצער אַן אַנ-

דערער פרווון צו איר צושטיין, וועט ער פון איר האָבן אַ וויסטן סוף, און אָקעגן אים, אבען, האָט זי גאָרנישט. אפילו אַז ער שטייט צו איר צו אין הויז פון אייגפאָר, ווו עס שטייען די פערד, און אַז ער פּאַקט זי דאָרט אין אַ טונקל ווינקל, בעת זי גייט אַרויס נאָך אַ קאָך־טעפּל, בלייבט זי דאָרט א ווילע שטיין און לאָזט אים ער זאָל טון ביי איר אין בוזים אַלץ, וואָס ער וויל. עס מאַכט זיך: מיט פריען גרויען פרימאָרגן קומט ער אָן מיט זיין פור אַהין אין שטאָט און טרעפט זי דאָרט איינע אַליין אונטערן אייגפאָרהויז. בעת זי איז אָנגעבויגן איבער אַ פריש אויסגעגאָסענעם צעבער. לעבן איר — אַ פּאָר אָנגעפלויגענע ראָבן, אַ פּאָר צוגעלאָפענע חזירים, וואָס דער איבערגעקערטער צעבער שמעקט זיי.

— אַטשו, — שרייט זי בייז אויף די חזירים, — אַטשו!

און אַליין איז זי אַ באָרוועסע, מיט אַ פולן בוזים, די הענט פאַרקאַשערט, די פיס נאַקעט. איר פאַרשלאָפן פנים, וואָס מיט די שמאָלע אויגן, איז מאַט און פּעכקע, און שמעקן שמעקט עס ווי אַן אומגעוואַשענע. פון שטענדיקער בייזקייט רעדט זי זייער ווייניק, נאָר אַז זי דערזעט אים, אבען, אָנקומען מיט זיין פור, טוט זי א פאָמפּע זייער געשווינד:

— זע נאָר, אַבקע!... ווי קומסטו אַהער? הא, אבקע?

אַבען האָט אָנגעהויבן ציען צו איר אין שטאָט אַריין אַזוי, אַז אפילו ווען ער האָט זיך געפונען אין דער היים, און אפילו אין שטאַרקסטן שלאָף, האָט ער תמיד געדענקט איר ריח — אַ ריח, ווי פון פרישער שטרוי, וואָס האָט סך־הכל איין נאַכט אונטער פערד גענעכטיקט. און דערדאָזיקער ריח האָט ווי פון זיך אָנגעהויבן לערנען אבען, אַז ער קען עפּעס אויפטאָן אויך פון זיינעטוועגן אַליין און אַז ביז איצט איז אַ קרענק אויף זיי, אַ כאָלערע אויף יענע אַלע מענטשן, וואָס ער האָט ביז היינטיקן טאָג, אַחוץ דער מויד פון אייגפאָרהויז, געזעען אַרום זיך. צוליב זיי האָט ער אַלע זיינע יאָרן אַוועקגעלייגט זיין געזונט, און זיי צוליב אים — גאָרנישט.

א בראַנד אויף זיי.

פאַרקערט, זינט מען האָט זיך דערוווּסט, אַז אבע נעמט די דאָזיקע מויד פון אייגפאָרהויז, האָבן אַלע אָנגעהויבן לייגן אויף אים מער

כבוד, און אַט אפילו די מאַמע זיינע — זי האָט אָנגעהויבן דערגיין די יאָרן איר מאַן יחיאל־משה דעם בעל־עגלה, מען זאָל וואָס גיכער דעם בחור חתונה מאַכן. און טאַקע פונדאַנען האָט זיך גענומען די געשיכטע, וואָס אַבע איז נישט ווילנדיק אַריינגעצויגן געוואָרן אין אַט דעם פּאַלק אַריין — אַ פּאַלק, וואָס רופט זיך „דער פּערטער פּאַלק פון די אויפגעשטאַנענע" און באַשטייט דורכאויס פון אזעלכע מענטשן, וועלכע ער, אַבע, רופט בּרגעץ טיף אין זיך נישט אַנדערש ווי מיטן נאָמען „גראָבע קעפּ".

דער שבת, ווען יחיאל־משה דער בעל־עגלה האָט אַבען אויפגערופן ווי אַ חתן אין דער בעל־עגלהשער שול, איז געווען דער לעצטער שבת איידער עס האָבן זיך אָנגעהויבן די פּאָגראָמען, און אַבע האָט דענסטמאָל מיט פאַרשלאָפענע אויגן געקוקט, ווי באַקאַנטע בעל־עגלהס גייען נאָכן דאַווענען צו זיי אין שטוב אויף „קידוש", און קיינעם פאַלט דאָרט שוין מער נישט איין אים, אַבען, דאָס היטל איבער די אויערן אָנצורוקן און דערביי ווי געוויינלעך צו זאָגן:

— שינדסט די פעל פון די פערד, האַ? אַבע, ביסט אַן אכזר אויף פערד, אַבע.

מען טרינקט צו אים לחיים, מען ווינטשט אים די חופה זאָל זיין אין אַ גוטער שעה און מען ווינקט צו אים מיט איין אייגל וועגן דער נאַכט, וואָס נאָך דער חופה. מען טרינקט אויך לחיים צו זיין שטיף־פאָטער יחיאל־משהן. און יחיאל־משה איז שוין שיכור, שיכור איז יחיאל־משה אויך אויף מאָרגן נאָכן אויפרופן. נאָר צו דער כלה, אין דער גרעסערער שטאָט, וואָס אין טאָל, זאָגט ער, קאָן מען איצט דעם בחור נישט פירן. ער קומט אַלע מאָל פון מאַרק, ווו ער הערט זיך אָן מיט שרעקלעכע זאַכן, און קריגט זיך מיט זיין ווייב:

— פיר אים אַליין! — שרייט ער צו אַבעס מוטער, — פיר אים אַליין, דעם בחור דיינעם. דו הער בעסער, וואָס מען זאָגט אין מאַרק, הער בעסער: פּעטליורעס היצלעס, זאָגט מען, שניידן יידן אויף אַלע טראַקטן.

עם קומען זריין אין שטוב באַקאַנטע בעל־עגלהס, און אויך זיי זאָגן:

— ווהין פאָרן?

— אַ סכּנה... אַ גרויסע סכּנה.

אַבע האָט זיך אַזוי אַרומגעדרייט אַ וואָך און צוויי, און זיינע געפילן זענען געווען אַזעלכע, ווי גלייך מ׳האָט אים געקוילעט, נאָר נישט דערקוילעט. אַלע מענטשן אַרום זענען אָדער באַווייבטע אָדער נישט קיין באַווייבטע. און ער, אַבע, איז אַ באַזונדערער. אַז ער איז אַ בחור, קאָן מען מער נישט זאָגן, ווייל מען האָט אים שוין „אויפגע־רופן״, נאָר קיין באַווייבטער איז ער אויך נישט. ער איז עפּעס אַ „צווישן״. מען לאַכט דעריבער פון אים אין מאַרק, מען זאָגט צו אים:

— אַ קרענק אין דיינע ביינער, אַבע, אפילו חתונה האָבן קענס־טו אויך נישט ווי געהעריק.

און בעל־עגלהשע הענט רוקן אים שוין ווידער זיין היטל איבער די אויערן:

— יאָגסט? האַ, יאָגסט... ביסט אַן אַכזר אויף פערד, אַבע.

און צו דער כּלה, דער מויד פון איינפאָרהויז, ציט. איר ריח, אַ ריח פון פרישער שטרוי, וואָס האָט סך־הכּל איין נאַכט אונטער פערד געגנעכטיקט, געדענקט זיך אָן אויפהער אַפילו אין שטאַרקסטן שלאָף.

אַבע האָט סוף־כּל־סוף אַליין אָנגערוקט אויף זיך זיין באַראַשקן היטל. ער האָט אָנגעטאָן זיין גרויען שינעל, וואָס איז אים פאַרבליבן פון מלחמה־צייט, פאַרגאַרטלט אויף זיך דעם רויטן בעל־עגלהשן גאַרטל און האָט זיך אַוועקגעלאָזן איינער אַליין צופוס צו זיין כּלה.

— אַ בראַנד אין זיי! — האָט ער געטראַכט וועגן יענע אַלע מענטשן, וואָס ווילן אים אַהין נישט פירן ווי עס קומט אַ חתן — כ׳האָב זיי אין דער ערד. זאָלן זיי ברענען.

און דער פאַרדראָס אויף אַלע אָרומיקע מענטשן, אויף וועלכע ער האָט אַלע יאָרן אומזיסט געהאָרעוועט, האָט איצט דערגרייכט אין אים ביז דער העכסטער מדרגה.

די ערשטע פופצן וויאָרסט איז ער אָפּגעגאַנגען בשלום, קיינער האָט אים אויפן וועג נישט אָפּגעשטעלט, קיינער האָט ביי אים נישט געפרעגט וואָר ער איז און וווהין ער גייט, נאָר פאַרנאַכט, ווען ער איז צוגעקומען צום גרויסן טראַקט, וואָס ציט זיך פאַרביי דעם גרויסן באַליאַסנער וואַלד, האָט ער דערהערט פון טיפן וואַלד אַ ווידערקול

פון אַ שיסעריי. דאָס ווידערקול האָט ג׳האַט אַן אַ שיעור רציחהדיקע כוואַליעס. דער וואַלד האָט אויסגעזעען זייער כמורנע און בייז. אַבער האָט אָפּגעענטפערט א רגע און האָט דערהערט אַ צווייטן שאָס מיט אַ ווידערקול, און ווידער מיט אָן אַ שיעור רציחהדיקע כוואַליעס. גיין ווייטער אקעגן נאכט, האָט זיך געדאַכט, איז זייער געפערלעך, און אַבער האָט דעריבער אַראָפּגעבויגט אָן אַ זייט, כדי איבערצונעכטיקן דאָרט אין פעלד ביים פיליפּאָווער שמיד אין שטיבל. מענדל דער שמיד איז געווען אינדערהיים. זיין ווייב ראָכע אויך. אַבער האָבן זיי געקאָנט נישט ווייניקער, ווי אַלע פאַרבייפאָרנדיקע בעל־עגלהס. אַבער האָט גענעכטיקט ביי זיי אויפן אויוון, און געדאַכט האָט זיך אים, אַז ער געפינט זיך ערגעץ זייער טיף אין דער נאַכט.

אינדרויסן האָט אַן עלנטער בוים געדוכנט אָן אויפהער מיט זיינע צעפלאָכטענע צווייגן, געשטאַנען איבערגעבויגן אינמיטן פעלד און האָט גערוישט, געוועקט דעם שמידס שטיבל.

ווייטער פון פעלד — דער וואלד, נאָך ווייטער — דער המשך פון נאַכט און פון פעטליורעס טשיפּיקעס, וואָס שלאָגן זיך מיט אויפגעשטאַנענע פּאָלקן און קוילען אויס יידן. אַבער איז געשלאָפן פעסט.

נאָר ביינאַכט האָבן דעם שמידס שטיבל א מענטשן פּופּצן רייטער אַרומגערינגלט משונה שטיל, ווי צוליב אַ מאַנעווער. אין די לבנה איז דאַן יאָ געווען און נישט געווען — די לבנה איז מיט איר שיין געשפּרונגען ווי איבער בערג, איילִיק איבערגעיאָגט פיל לויפנדיקע וואָלקנס און געבלייכט און געגילדט דאָס פעלד.

דעם שמידס ווייב — אַ יידענע, וואָס האָט אַלע אירע יאָרן געזאָגט „אַ וויסטער, אַ פינצטערער חלום”, געזאָגט און נישט געוווּסט די טייטש. נאָר איצט האָט זי די ערשטע דערהערט פון שלאָף ווי מען קלאַפּט, פאַרהויבן גלייך פון שלאָף אַ פּאָרהאַנג און האָט דערזען: אַ וויסטער, אַ פינצטערער חלום בלאָסט זיך איר אקעגן אין דער נאַכט — אין אַ האַלבער ראָד שטייען רייטער ארום איר שטיבל, נאַכטיקע פנימער, שטומע בליקן; ביי אַלעמען שטעקן ביקסן פון אונטער די פּלייצעס; ביי איינעם וויל דאָרט נישט איינשטיין זיין פערד — איינער הרגעט, הרגעט שטאַרק זיין פערד.

— מענדל! — האָט די יידענע שטאַרק געוועקט דעם מאַן — אַ גרויסער בראָך!

— וואָס שלאָפּסטו, מענדל? זע! זיי קריכן שוין אַראָפּ פון די פערד. מענדל! וועק גיכער אַבען, יחיאל־משהס בחור. ווי און ווינד מענדל!

אַבע האָט זיך געפינען אין קיך אויפן אויוון און איז דאָרט געשלאָפן פאַרהילצערט, ווי נאָך גרויסע ווייטיקן, וואָרים אַלע אַרומיקע מענטשן זענען אַזעלכע ווערעמדיקע, פּאַסקודנע — ער, אַבע, האָט צוליב זיי אַלע יאָרן אָוועקגעלייגט זיין געזונט, און זיי צוליב אַ גאָרנישט — נעכטיקע טעג.

— אבע! — האָט אים דער שמיד שטאַרק געוועקט, — אַבע!

אַבע האָט אראָפּגעלאָזט פונאויוון אַ פּאָר פאַרלאָפּענע באָר־וועסע פיס און האָט זיך גלייך איינגעהויקערט אויף צו שלאָפן ווייטער זיצנדיק.

— אַבע — שטיי נאָר אויף!

אַבע האָט ווי חרטה געקריגן, וואָס ער האָט זיך אויפגעזעצט, און האָט זיך צוריק אָוועקגעלייגט. סוף־כל־סוף האָט מען אים דער־וועקט. אין האַלבן שלאָף האָט ער זיך דורכגעשלעפּט ביז צו דער טיר, זיך דורכגעשלייכט מיט שנאָרכענדיקן אָטעם, מיט דרימלענדיקע פיס און מיט פאַרקלעבטע אויגן, ווי אויף פּטור צו ווערן. נאָר אין דרויסן האָט ער אַ שמועס געטון מיט עמעצן, אַ שמעק געגעבן די לופט, אַ טראַכט געטון, אַ שווייג געגעבן און האָט זיך אומגעקערט אין שטיבל האַלב וואַכנדיק מיט אַ ניכטער קול:

— ר' מענדל, זיי ווילן די קוילנוואַרפער; די פיליפּאָווער גוים זאָגן, זיי האָבן אייך געגעבן פאַרריכטן קוילנוואַרפער.

— ווער וויל?

— זיי, אינדרויסן... גרויסע, זאָגן זיי, זענען מיר, פון די פאָווסטאַנצעס פון פערטן פאָלק.

— וואָס זאָגן זיי?

— זיי ווילן צעטראָגן די שטוב.

מיט דער יידענע האָט געוואָרפן:

— מענדל, גיב זיי, גיב זיי, אַ גרויסער אומגליק, מענדל!...
ווײ און ווינד.

אבע איז אַוועק מיט דעם שליסל פון קוזניע אָפּגעבן די קוילנ־וואַרפער, נאָר איצטיקס מאָל האָט ער זיך אין דרויסן מער געזאָמט און זיך אומגעקערט מער וואַכנדיק:

— ר׳ מענדל, זיי ווילן אייער פערד־און־וועגעלע אויך. זיי שפּאַנען שוין איין דאָס פערד. מיר דאַרפן, זאָגן זיי, פירן די קוילנ־וואַרפער.

— בעט זיי, אבע, — האָט געפּלאַפּלט די יידענע, — אַ גרויסער בראָך. בעט, זיי זאָלן לאָזן דאָס פערד.

אבע איז צום דריטן מאָל אַרויס אין דרויסן און זיך געזאָמט לאַנג, לאַנג — אַ גוזמא. איצטיקס מאָל איז ער אַריין אין שטוב געשווינד, מלא גדולה. אָן אָטעם, מיט ציטערנדיקע הענט האָט ער אויף גיך, גיך געשלעפּט אויף די באָרוועסע פיס זיינע שטיוול.

— וואָס איז, אבע? — האָט מען זיך ביי אים געבעטן, — רעד אַרויס אַ וואָרט... וואָס זאָגן זיי?

פון גרויס גליק האָט אבע נישט געקענט רעדן.

— זיי נעמען מיך מיט... — האָט ער זיך פאַרכלינעט, אָנציענדיק מיט אַלע כּוחות די שווערקריכנדיקע שטיוול, — אָט באַלד... צו מיין כּלה נעמען זיי מיך... ווי איך בין אַ ייד. זיי גייען, זאָגן זיי, אויף דער שטאָט... וויינט נישט, ראָכע, איך וועל אָפּהיטן אייער פערד... איר מעגט זיך פאַרלאָזן... ווי איך בין אַ ייד... כ׳וועל עס שוין היטן...

II.

פון דענסמאָלט אָן געהערט אבע צו די דאָזיקע דריי הונדערט מענטש, וואָס טראָגן ביקסן און האָבן אַ „שטאַב" מיט אַ שילד, אויף וועלכער עס איז אָנגעשריבן „דער פערטער פּאָלק פון די אויפגעשטאַנענע". שוין אַ וואָכן צוויי זינט ער נעכטיקט דאָרט, ווו זיי נעכטיקן, און טאָגט דאָרט, ווו זיי טאָגן. אים האָט מען גלייך ווי אַלע געגעבן אַ ביקס, טראָגט ער זי גלאַט אַזוי, כּדי קיינער זאָל

נישט באמערקן, אַז ער איז דאָ א זייטיקער, אַ פרעמדער, און אַז צוגעשטאַנען איז ער צו דער חברה, נאָר דערפאַר, וואָס מען האָט אים צוגעזאָגט איינגיכן קומען אין דער גרויסער שטאָט, וואָס אין טאָל, צו זיין כלה. ווי נאָר ער קומט אַהין אין שטאָט, איז אַן עק — אויס מחותן.

אין די לאַנגע נעכט איז אָבע דעריבער דאָ אין דאָרף געשלאָפן פעסט, ווי אַן אומזיסטיקער פעפער — א שטומער רמז, אַז נאָכגעשלעפט אַהער האָט ער זיך האַלב מיט א מיין, האַלב אזוי זיך ווי פון פוסט-און-פאס. ער האָט דאָ די גאנצע צייט פויל אַרומגעשנאָרעט צווישן דער „חברה", געקוקט, ווי פון נאָענטן צעראָבירטן שטעטל קומען אהער אין דאָרף אַנטלאָפענע יידישע יונגעלייט, ווי מען גיט דאָ די יונגעלייט ביקסן, און אז עמעצער פון די דאָזיקע יונגעלייט הייבט זיך אָן ביי אים צו פרעגן גענוי, ווער דער פאָלק איז, און צי וועט ער נאך לאנג דאָ אין דאָרף שטיין, ענטפערט ער קאַלט:

— מיין דאגה?

גלייך אַ מער ווארעמער ענטפער איז שוין גענוג אויף אָנצוקניפּן אים באָענטער אָן אָט דעם פאָלק. ער האָט דאָ געקוקט, ווי א זייטיקער, און דער עולם, האָט זיך אים געדאַכט, איז אַ מאָדנע וואַרעמער, אַ היימישער, כאָטש טיף אין זיך האָט ער זיי גערופן נישט אנדערש, ווי גראָבע קעפּ. אים, אָבער, גיט מען דאָ ברויט, גיט מען, און אויך פלייש, אז מען קאָכט, רופט מען אים צו, ער זאָל נעמען אַ חלק, און אין תוך איז ער דאָך אַ זייטיקער, אַ פרעמדער, די פינפטע ראָד אין וואָגן...

נעכט האָבן דאָ אַלץ געשמעקט מיט שווייסיקע קאזאַרמעס, מיט שמאַטעדיקע לייבער, וואָס טוען זיך נישט אויס, ליגן אויסגעוואַלגערט אויף דער פאָדלאָגע און פאַרשנאָרכען די דאָרפיש-אנגעהייצטע שטיבער, און אז זיי צעהיצן זיך טיף אין דער נאכט, פאַרשפרייטן זיי ארום זיך אַ ווארגנדיקן עיפּוש, אַ געמיש פון אומריינער היינערשער שטייג מיט טשאַדענדיקן לאָמפּ, און דענסטמאָל כאַפּן זיך אויף אייניקע פון די יידישע יונגעלייט, וואָס זענען אַהער געקומען פון נאָענטן צעראָבירטן שטעטל, און נאָך איידער זיי כאַפּן זיך אויף, דערפילן זיי, אז עס שטיקט — נישטאָ מיט וואָס צו עטעמען.

און נאָכדעם קאָנען זיי שוין מער נישט אנטשלאָפן ווערן. זיי לויפן אלע מאָל אין דרויסן כאפּן לופט, זיי זיצן איינער לעבן צווייטן און רעדן מיט ביינאַכטיקע קולות וועגן דעם פאָלק, וואָס איז אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן מיט פּעטליורעס טיילן, וואָס שניידן יידן און איז אָפּגעריסן פון די איבעריקע רויטאַרמעישע פאָלקן און ווייסט נישט, ווּ זיי געפינען זיך, און וואַרט אַלץ דאָ אין דאָרף אויף אַ ידיעה פון זיי, אויף אַ פּאָר מענטשן, וואס דארפן זיך דורך פּעטליורעס טיילן אהער דורכרייסן.

די יונגעלייט האָבן אַזוי גערעדט צווישן זיך אַ נאַכט נאָך אַ נאַכט, און אַבע איז דענסטמאָל געשלאָפן שטאַרק, ווי אַ זייטיקער, נישט געהערט, ווי זיי רעדן, ווי זיי דרייען זיך אין דרויסן אַרויס כאַפּן לופט, ווייל אין תוך איז דאָ קיין זאַך נישט זיין דאגה, און וויבאלד ער קומט מיט דעם פאָלק אין שטאָט אַריין צו זיין כלה, איז אַן עק — אויס מחותן.

נאָר איינמאָל פאַרטאָג האָט אַבעס פּעפּעריש לייב דערפילט, ווי מען רייסט עס צו שטאַרק פון שלאָף, און אַז דער, ווער עס רייכט אים, האָט צופיל אימפּעט און ווייסט אַלע חכמות, ער איז אַ בריה אויף אויפוועקן, און אַז ער, אַבע, וויל אַלעמאָל צוריק אַנשלאָפן ווערן, כאַפּט ער אַ טרוקענעם קנאַק ערגעץ=ווּ צווישן די ריפּן, אַזוי אַז ער מוז זיך סוף-כל=סוף אויפזעצן און דערהערן, ווי מען שרייט צו אים ער זאָל זיך אָנטון:

— גיכער גיי, מען וואַרט אויף דיר אינדרויסן.

און געווען איז דאָס אַלץ פּאַר אַבען, ווי אַ חלום ביי גרויען מאָרגנדיקן דרויסן.

געשאָטן האָבן דאַן פון ביינאַכט אָן ווייסע געפרוירענע גרייפּעלעך, געפאַלן שטיל, ווי וואָגלאָזער שניי. און געשטאַנען זענען אינדרויסן אונטער אָט די שיטנדיקע גרייפּעלעך אַלע פון „שטאַב”, און יענער, וואָס איז מיט דער בעלמע אויפן לינקן אויג, איז דאָרט אויך געשטאַנען און האָט אויסגעפרעגט ביי אַבען, וועמען קאָן ער פון די אַרומיקע דערפער. ער האָט זיך געשעפּטשעט מיט די איבעריקע, געשיקט אַבען צו זכריה דעם כטעלמעך אין גרויסן דאָרף ליטשינאָווקע

און אים געהייסן דאָרט אונטערקוקן, וואָס טוען דאָרט אין דאָרף פּעטליורעס טיילן.

— פּאַרטיק? — האָט מען ביי אַבען געפרעגט.

און בשעת אַבע האָט אין איילעניש פאַרצויגן דעם רויטן גאַרטל אויף זיינע לענדן, האָט איינער פון „שטאַב" מבּיניש צוגעפייפט, זיך אַרויסגערוקט פאָרויס, צילנדיק אויף אַבען מיט איין אייגל, זיך אויסגעגלייכט און אַ קאָמאַנדעווע געגעבן מאַמעדיק, מיט הארץ:

— דעם רעכטן אַקסל פאָרויס, מאַרש!

אַבע האָט געפאָלגט שטום. עלעהיי ער איז נאָך אַ סאָלדאַט, אין גוישע הענט, און מוז טון אַלץ, וואָס מען הייסט אים. ער האָט זיך אַ דריי געטון ריכטיק, לויט דער קאָמאַנדע, און האָט זיך אַוועקגעלאָזן צופוס. נאָר אַליין איז ער נאָך געווען שטאַרק פאַרשלאָפן. ער האָט נישט געוווסט אויף קלאָר, נאָך וואָס מען האָט אים קיין לישטשינאָווקע צו זכריה סטעלמאַך געשיקט און וואָס דאַרף ער דאָרט טון. ער האָט געשפּאַנט איבער די פעלדער, און וואָס טיפער ער איז אַריין אין פייכטן, גרוי-ווערנדיקן נעפּל, אַלץ מער איז אים זיין שליחות אַרויס פון געדאנק.

און געבליבן איז אים נאָר, אַז ער דאַרף אויספּעלן אומעטום די דערפער, ווייל עס איז אַ סכּנה, אַז אויב ער וועט אומעטום אָנליגן וועג, וועט ער דאָך קיין לישטשינאָווקע האָבן נישט מער ווי אַ מייל אָנדערהאַלבן. און פון לישטשינאָווקע אין דער גרעסערער שטאָט, וואָס אין טאָל, איז שוין סך-הכּל אַ מייל פיר. און דאָרט אין איינפאָרהויז דינט זיין כּלה. זי איז אַ בייזע, אַ ברוגזע, און ער, אַבע, קאָן זיך וועטן:

— אַנו, זאָל עמעצער אַן אַנדערער פּרוּוון צו איר צושטיין...

אַבע האָט איצט ווי תּמיד קיין באַשלוסן נישט אָנגענומען. ער האָט נאָר געפילט, אַז צוריק גיין ווילט זיך נישט און אַז צו איר, דער כּלה זיינער, איז אַפילו איצט אין אָט דעם אומקומעניש אַ מחיה צו שפּאַנען אַזוי ווי ער שפּאַנט. איינמאָל איז ער צו איר אין אַזאַ פריען און גרויען פרימאָרגן אָנגעקומען, האָט ער זי געטראָפן איינע אַליין הינטערן איינפאָרהויז אָנגעבויגן איבער אַ פריש-אויסגע-

גאָסענעם צעבער, לעבן איר — אַ פּאָר אָנגעפּלויגענע ראָבן, אַ פּאָר אָנגעלאָפענע חזירים.

— אַטשו, — האָט זי בייז אויף זיי געשריגן, — אַטשו!

און אַליין איז זי געווען אַ באָרוועסע מיט אַ פולן בוזים, די הענט פאַרקאַשערט, די פיס נאַקעט, איר פאַרשלאָפן פנים, וואָס מיט די שמאָלע אויגן — מאַט און פעכקע, און שמעקן שמעקט עס ווי אַן אומגעוואַשנס. פון שטענדיקער בייזקייט רעדט זי ווייניק, נאָר געשווינד אַזוי, אַז אַ זייטיקער פאַרשטייט זי קוים, און אַז זי רעדט, פינטלט זי מיט די אויגן.

— זע נאָר, אַבקע! — האָט זי צו אים דאַן געשווינד אַ פאָנכע געטון — ווי קומסטו אהער? אַ, אבקע?

אבע איז געגאַנגען מיט גיכע טריט, מיט פרעמדע פעלדער.

אַרום אים — אַ פוסטער אויסגאָס אין דער טיף פון שטרעקעס און קיינער, קיינער, ווער עס זאָל זען, ווי זיין בעל־עגלהשער גאַרטל רויטלט זיך פונווייטן. דער טאָג — אַ וואָלקנדיקער, אַ טונקעלער, אַן איינגעשרומפּענער — שטאַרק ענלעך צו אַ קורצן פרייטיק — אַ טאָג, וואָס וואַרט אויף שניי און קיין שניי גייט נישט. איינגעשרומפּן האָבן זיך געדאַכט אויך די שטרעקעס. און ווי נאָר אַבע איז אונטערגעקומען מיט די פעלדער צום גרויען אָרעמלעכן דאָרף, אַזוי גלייך האָט אויף אים פון דאָרט אַ קוק געטון עפּעס צווינטערדיקס און טויטס — אַ געפּלעפּטע שטילקייט צווישן שטיבער, אויף די גערטנער און אויף די געסלעך. גלייך עמעצער האָט נאָר־וואָס איצט אין מיטן בייטאָג געמתט און דאָס גאַנצע דאָרף וואַרט און הערט זיך איין: אָט באַלד וועט אָנהייבן קלינגען אין קלויסטער. נאָך שטילער האָט מען אויף אבען אַ קוק געטון ביים סטעלמאַך אינם האַלבן גוישן, האַלב יידישן שטיבל.

דער סטעלמאַך מיט זיין ווייב זענען ביידע געזעסן מיט אויסגעצויגענע פאָדעשוועס אויפן סאָפּקעלע, לעבן דער לעבלעכער הרובע און געדאַכט האָט זיך: אַ תענית אין שטוב. קיין אָנבייסן קאָכט מען נישט. די פאָרהאַנגלעך אויף די פענצטער זענען געווען אַראָפּ-

געלאָזן איצט אין מיטן בייטאָג, די קינדער האָבן געשפּילט ביי דער זייט, שעפּטשענדיק שטיל, דערשלאָגן ווי נאָך אָפּטע געשרייען פון טאַטע=מאַמע — שבעה=זיצער:

— שאַ — שטילער... זע נאָר, ווי דאָס איז פריילעך, איז עס.

און אַז צו אָבענט האָט מען דאָרט צום לעצט אַ וואָרט אויס־גערעדט, איז דאָס געווען אַ קאַלטבלוטיק וואָרט, אַ שטילס און אַ קלעמענדיקס:

— איז וווהין, אַ? צבע, — האָט געזאָגט דער סטעלמאַך, — צו דיין כלה טראָגט דיך אַ שווארץ יאָר אין אַזאַ אומגליק?

— בלייב שוין דאָ, פערד איינער. וועסט לייגן דעם קאָפּ אויפן וועג. מען קוילעט אומעטום, אַרום יאַנאָווקע און אַרום גראַנאָוו.

און געקוקט האָט מען דערביי מיט אומעטיקע אויגן, נישט צו אָבעך, נאָר צו די אַראָפּגעלאָזענע פאָרהאַנגלעך אַקעגן.

— הער בעסער וועגן מאַליאַסניק, הער.

אין אָבענט האָט געגליווערט די עקשנות.

— איך גיי ווייטער... איך האָב עס אין דער ערד.

נאָר ארויסגעוויזן האָט זיך, אַז דעם מאַליאַסניק האָט ער גע=קאָנט — ער האָט געוווינט אין הויז אונטער בלעך, אַ וויאָרסט צוויי אַרויס פון דאָרף: דעם מאַליאַסניק מיטן איידעם האָט מען נעכטן געפונען געהרגעטע הינטער דער שטוב, און מאַלי די שטומע טאָכטער זיינע האָט פּלוצים אָנגעהויבן רעדן. זי איז אַנטלאָפן אין אַ נעענ=טערן ווערדל באָרוועס מיטן זויג=קינד אויף די הענט. ביינאַכט האָט זי אָנגעקלאַפּט צום גלח: „איך וויל זיך שמדן“, נאָר אַז מ׳האָט איר געעפנט, איז זי שוין נישט געווען. איצט דערציילן פויערים: ביינאַכט קלאַפּט זי אין טיר: „עפנט, איך בין באָרוועס מיטן קינד אויף די הענט“... און אַז מען עפנט איר, איז זי שוין נישטאָ — זי פאַרשווינדט, זי איז צעדולט... און די רוצחים:

— פראַנק און פריי — אָט דאָ אין דאָרף זענען זיי.

פון צייט צו צייט האָט מען ביים סטעלמאַך פארהויבן אַ פאָר־האַנגל פאַר אַ שפּיץ און זיך איינגעקוקט צו די פעטליוראָווצעס, וואָס קלייבן זיך אַקעגן אויפן פלאַץ:

— זע: היצלעס, זיי קומען אַלץ צו.

— זע נאָר וויפל !!!

האָט אַבּע אויך אַהין אונטערגעקוקט. נאָר געזעען האָט ער נישט מער, ווי היטלען מיט לאַנגע וואָרעטשיקעס, ברייטע פליאָנדרען פון רויטן און גרינעם זייד, ווי אויף קאָמעדיעס צו מאַכן.

— אַ כאָלעריע, — האָט ער געשאָלטן, — אַן אויסכאַפּעניש.

אין מיטן דאָרף ביי דער איינקלאַסיקער שולע איז געשטאַנען צוגעבונדן אַ הונגעריקע ציג — אַ ווײַסע זקינה, וואָס פּעטליורעס אָפּגעטראָטענע טיילן האָבן געבראַכט פון נאָענטסטן אומגעקומענעם גראַנאָוו. די ציג האָט געפּינטלט מיט פרעמדע אומעטיקע אויגן אַקעגן פרעמדן דאָרף. און פון אינעווייניק, אין די שול־צימערן, האָט פון ביינאַכט אָן זיך געפונען דער פּעטליורישער „שטאַב". ער האָט געשיפּורט. אויסגעוועצטע שויבן האָבן פון צייט צו צייט ארויסגעוואָרפן אין טונקעלן דרויסן שטיקלעך פון דער אינעווייניקסטער הויך־פּאָרריסענער שמחה — אַ מעת־לעתן לאַנגע שמחה מיט מוידן און מיט טענץ. און אַרום־און־אַרום — משונה טונקל, גלייכגילטיקע שטיבער, געפּרעסט מיט גרינגן פראָסט, אָן אַ שיעור דעכער, ווי שטומע פלעקן אין דער וועלט, און אַ פאַרטראַכטער צלם — פון ווייטן עק פון דאָרף — וואַרט אויף שניי און קיין שניי גייט נישט. אין דרויסן ווערט נאָך טונקעלער, טונקעלער, עס פאַלט צו די נאַכט.

ביים סטעלמאַך אין שטיבל האָט בוימלדיק געצאַנקט אַ טונקעלער קאַנעק, ביי אראָפּגעלאָזענע פאַרהאַנגלעך האָבן פנימער זיך געבלאַסט, ווי אין אַ תענית, און גערעדט האָט מען אַלץ וועגן דעם מאַליאַסניקס טאָכטער מאַליען, וואָס האַלט זיך אויף ביי אַ פויערל אין וואַלד — באָרוועס מיטן קינד אויף די הענט. און אַז מען דערנעענטערט זיך, אַנטלויפט זי:

— צעדולט. אַ ?.. צעדולט.

— און ברויט, אפנים, האָט זי מיטגענומען... זי האָט. זי האָט.

אַבּע איז געזעסן אַקעגן מיט אַ צעעפנט מויל פול מיט גאַווער ווי אַ געלעגערטס, מיט פאַרשמאָלטע אויגן, געקוקט און אַזוי אַנדרימלט געוואָרן, — פון לאַנגן איינהערן זיך, פון טעמפּער מרה־שחורה, און ווי נאָר ער איז אַנדרימלט געוואָרן, אַזוי גלייך האָבן

זיך דערהערט די פרעמדע טריט, וואָס דערנענטערן זיך אין דרויסן צום שטיבל — האַרטע טריט פון פעסטע מאַנסביל־שטיוול. קולות האָבן דאָרט אַ רעד געגעבן, עטלעכע מיטאָמאָל, אַ זיכערער אַקסל האָט דאָרט אַ פּרוּוו געטון פונדרויסן די טיר, און נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן שטאַרק צו קלאַפּן, פריער אין איין פענצטער, און באַלד — אין צווייטן. אַבּער האָט אַ ציטער געטון, געעפנט די אויגן און נישט דערקענט קיינעם ארום זיך. אין שטיבל האָבן זיך פאַר־בראָכן אַ פּאָר הענט — דעם יידנס הענט. די הענט האָבן אַ רעד געטון מיט אַ קול פון אַ מענטשן:

— אוי, עס איז שלעכט... ס'איז שלעכט!...

עמעצנס אַ פּאָר אויגן האָבן זיך פאַרגלאַנצט מיט אַזאַ צע־טומלטקייט, גלייך בידעריקער פון זיי, איבערן האַלז, פירט מען דורך מיט אַ מעסער, און אין דערזעלבער צייט האָט אַבּעס לייב דערפילט, אַז דאָ אין שטוב וויל עס מער נישט בלייבן. דאָ איז אים ענג, ווי אין אַ שטייג, וואָס מען וועט באַלד אויף אייביק שליסן. ווען אינ־דרויסן זאָל זיין איינער אָדער צוויי, וואָלט ער זיך אויף זיי גע־וואָרפן, נאָר דאָרט רעדן אַ מענטשן זיבן־אכט:

— האָב זיי אַ שוואַרץ יאָר!..

פלינק, מיט אַ שטומען זייטיקן שטויס, איז אַבּע געווען אין פינצטערן הינטער־הויז, אָנגעטאַפּט דעם לייטער אין ווייטן ווינקל און איז אַרויף אויפן בוידעם. דאָרט איז ער געשטאַנען אַ ווייַלע אָנגע־בויגן און זיך איינגעהערט: מען איז שוין אַריין אין שטוב. מען רעדט הויך, שטאַרק הויך. מען בייזערט זיך. זיין לייב האָט פאַר־עקשנט זיך געצויגן ווייטער דורך דער היפּשער לאָך ארום קוימען, האָט ער אויסגעקוקט דעם דאַך פון דער נאָענטער שטאַל און זיך אהין איבערגעקליבן. דאָ אינם ווייכן היי, וואָס פילט אָן דעם לעכע־ריקן שטאַל־בוידעם, איז געווען פיל ווארעמער, פינצטערער און שטי־לער. פונהינטן האָט זיך נאָר געהערט, ווי דעם סטעלמאַכס צוויי פערד הערן אויף אַ ווייַלע צו קייען און הערן זיך איין, באַגלייך ווי דאָס, וואָס אויפן בוידעם טוט זיך, רערמאָנט זיי אָן די אָפּטרעטנדיקע דייטשן, ביי וועמען דער סטעלמאַך האָט זיי פאַר אַ שיבוש אָפּגעקויפט, און ארום דער שטאַל — קיין מינדסטער שאָרך. אַבּע האָט זיך אַזוי לאַנג

איינגעהערט צום אויסגאנג פון שטאַל, ביז אים האָט אָנגעהויבן ציען דער האַלז און נאַקן. ער האָט מיד און שלעפעריק דעם קאָפּ אונ־טערגעשפּאַרט, און ווי נאָר ער האָט אָנגעהויבן דרימלען, אַזוי גלייך האָבן פיל פּיצעלעך און שטיקעלעך שרעק אָנגעהויבן נעענטער צו אים צוטרעטן. זיין לייב איז געלעגן צווישן זיי, ווי נאַקעט. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט טיף אין דער נאַכט. אַרום אים — אַ חלומדיק גע־רויש, אַרומגעצוימט, ווי מיט שטעכנדיקע דראָטן. אַ ביקס האָט טומל־דיק אויסגעשאָסן, אָפּגעוואַרט און ווידער אויסגעשאָסן. נאָר אַז ער האָט זיך איינגעהערט, איז אַרום־און־אַרום דער שטאַל, ווי פריער, געווען ביינאַכטיק־שטיל. לינקס, פון יענער זייט, ווו עס געפינט זיך דעם סטעלמאַכס שטיבל, האָט מען נאָר געטון אַ שטאַרקן קלאַפּ מיט דער טיר. אַ ווייבעריש קול האָט דאָרט פּלוצים אויסגעשאָסן היסטע־ריש און ווילד, ווי נישט וועלנדיק נאָכגיין איינעם, וואָס שלעפּט זי מיט געוואַלד אין דרויסן, אַ ווילדע האָט דאָרט דאָס קול זיך ווי פאַר־האַלטן, זיך איינגעקריצלט מיט שאַרפן גרויל אין טויטער ביינאַכטיקער לופט, נאָר באַלד זיך איבערגעריסן, זיך אָפּגעהאַקט מיט מאָדנע־שטילן ווייבערשן זיפץ:

— אוי, ווי צו מיר, ווי!

און ווידעראַמאָל טויבער טויטער גליווער און אייביק־פּוסטע נאַכט אַרום.

ווידער האָט זיך אַבע אויפגעכאַפּט אין גרויסער שרעק. געווען איז דאָס מיט גרויען טאָג־ליכט. אים האָט זיך געדאַכט: זכריה דער סטעלמאַך קרעכצט. ער בעט אַ טרונק. נאָר אַז ער האָט זיך אַרומ־געקוקט, האָט ער אַרום זיך קיינעם נישט געפונען, און שטאַרק דורש־טיק איז גאָר געווען ער, אַבע, אַליין. ער האָט שטיל אַרויסגעקלעטערט אין דרויסן. איצט ביים גרויען שלעפעריקן שאַריען, מיט ערשטן קרייען פון די הענער, איז געווען די בעסטע צייט אויף מאַכן פּליטה. ער האָט זיך געשווינד אַ טראָג געגעבן אַראָפּ בערגל, צו דער נעפּל־דיק־פייכטער בערע, וואָס נאָך דעם סטעלמאַכס לאַנגן גאָרטן, נאָר פּלוצים דערזעען, קעגנאיבער דעם בריקל העצקען אויף פערד עט־לעכע פעטליורישע רייטער, העצקען אין אַ הירטל, ווי אַן אויסשפּיר־טייל, וואָס קערט זיך אום אין דאָרף פון נאָך ביינאַכטיקן מרגלים־

זוכן. אבע האָט זיך מיטאמאָל צונויפֿגעלייגט אין צווייען, אַ יאָג געגעבן אָן אַ זייט און איינגעהויקערטערהייט זיך אַריבערגעוואָרפֿן איבער אַ פּלויט אין אַ פֿרעמדן גוישן גאָרטן. ער האָט נישט געוווּסט, צי דער רייטער-טייל האָט אים געזען צי ניין. ער איז געלעגן אַ ווײַלע און זיך איינגעהערט: מען רעדט אַלץ הויך אין אָנהייב בערג, ביים בריקל, קללות קלינגען דאָרט, ווי אַ טויבלעכער מעטאַל, און צו אַנטלויפֿן איז שוין צו שפּעט: מען הייבט אָן רודערן אַרום די הייזער. אַ וואָגן רוקט זיך ערגעץ הילכיק, ווי אויף ברוקירטן שטיין. און ווייט-ווייט אין רעכטן עק פֿון דאָרף הייבט מען אָן זונטיקדיק צו קלינגען אין קלויסטער. עס איז שוין געווען אינגאַנצן ליכטיק. עס איז קוים-קוים וואַרעם אויפֿגעגאַנגען די זון, געצאַילט, געצאַילט צו העלער צייט פֿון מיטן טאָג, און דער דרויסן האָט זיין פּרעסטל געהאַלטן אין איין נאָכלאָזן.

III.

אבע איז געלעגן אין אַ פֿרעמדן גוישן גאָרטן, אין אַ גרוב, וואָס איז אַמאָל אַ קעלער געווען; געזעסן דאָרט פֿאַרלוירן אויף אַ פּאַראַיאָריק בערגל מיסט און זיך איינגעהערט: אין דאָרף טופּען אַלץ ניי און ניי פֿערדישע טלאָען, פּעטליורישע רייטער קומען צו.

איין זייט גרוב איז געווען פֿאַרדעקט מיט קרומע צווייגן, מיט דינע פּרוטיקלעך, און דורך זיי האָט זיך דער הימל געזען, ווי דורך אַ סכך, — אַ ריינער אָנהייב-ווינטערדיקער הימל, אַ ניי אויסגעבלויטער און אַ לויטערער, וואָס ציט צום פֿרישן דרויסן, נאָר דער טאָג אַליין דערמאָנט שטאַרק אָן אַלץ, וואָס איז פֿאָרגעקומען ביינאַכט — אַ לאַנגע נאַכט. אבע זיצט דאָ אין גרוב אָן אַ היטל. ער ווייסט נישט ווו ער האָט זיין היטל פֿאַרלוירן: ביים פּלויט, צי נאָך אין סטעלמאַכס בוידעם צווישן היי. ער געדענקט אָן אויפֿהער דעם סטעלמאַכס צוויי פֿערד, וואָס זענען הפקרדיק פֿאַרבליבן דאָרט אין שטיבל: ביינאַכט, ווען עס וועט פֿינצטער ווערן, וועט ער פּאַקן איינעם פֿון אָט די פֿערד און וועט שטיל אַוועקיאָגן צוריק אַהין, אין דאָרף, צו די „גרויסע". נאָר אָט, ווען עס זאָל אויפֿהערן האַווקען דער הונט, וואָס

ביים פויער אויפן הויף אויף דער קייט! ווען קיינער זאָל אים אַ גאַנצן טאָג נישט פּאַקן אָט דאָ אין גרוב, ווו ער ליגט.

איצט איז בייטאָג.

צוויי שיכּורע פון די היידאַמאַקעס זענען דורכגעגאַנגען גאָר נאָענט לעבן פּלויט, נישט ווייט פון דער גרוב, ווו ער ליגט. געהוסט זיגעריש צו אַ שיקסע אין אַ הויף, באַגעגנט אַ זייעריקן, אַ ניי-צו-געקומענעם, און זיך מיט אים אָפּגעשטעלט, זיך דורכגעשאָלטן דרייגאָרנדיק אין דער לופט און פאַרשוווּנדן, און נאָכדעם איז שוין געווען נאָענט צו זון-זעצן-זיך, און אין דאָרף האָט ביינייס זונטיקדיק געקלונגען דער קלויסטער און איז ביינייס אַנשוויגן געוואָרן. און דעמאָלט האָבן קריסטלעכע קינדער-מיידלעך, אַפּנים – שפּילנדיק, געשאַרט צווישן די אָפּגעפּרוירענע גרעזער, וואָס נאָענט לעבן גרוב; געשאַרט, געשאַרט און צום גרוב דאָך נישט געקומען, געפּלאַפּלט צווישן זיך אַזוי רויק קינדעריש, און געדאַכט האָט זיך אַלץ: זיי זענען אַזעלכע ווייטע, ווייטע: זיי, די שפּילנדיקע קינדער, און ער, אַבע, וואָס ליגט אין גרוב, זיי: די שפּילנדיקע קינדער. און דעם סטעלמאַכס הפקרדיק שטיבל, וואָס דאָ נישט ווייט אויף אַ זייט. עס האָט זיך געהערט, ווי מאַמעריק מען שרייט צו זיי איצט פאַרנאַכט פון ווייטלעכן הויז, וואָס אין אָנהייב גאָרטן אויפן בערגל. מען רופט זיי איצט ווי תּמיד רויק צו דער היימישער, נאָר-וואָס פאַרטיקער קאַרטאָפל.

אַבע האָט שטיל אָנגעהויבן אַרויסקלעטערן פון גרוב.

אין גרינגן פרעסטל האָט געשמעקט מיט שאָלעכץ פון קאַלטע עפּל און מיט נייעם שעפּסענעם פעלץ.

אינמיטן דאָרף אַקעגן שטיל געוואָרענעם קלויסטער האָבן אויסגייענדיק דערררויכערט די צוויי היידאַמאַקישע אייזערנע קיכן, געזעצט מיט דאַמף פון פעטן מאַרך-ביין און פון חלב. און היידאַמאַקעס אין דאָרף זענען געווען אַסך, אַסך.

פריער אַביסל איז מען מחנותווייז געשטאַנען אויפן פּלאַץ, זיך געוואָרגן אין אייגענעם ריח, אַ ריח פון אויסגעוועבטן יאַדאָפאָרם און פון שוויס, זיך געשטופּט צו אַ גרויסער שפּילנדיקער האַרמאָשקע אַרום וועלכער עס טאַנצן פּאָרן. דערנאָך האָבן צו פאַרנאַכט-צו ער

געך געבריקעוועט פערד, געיאָגט צו אַ נידעריקן עק הימל, וואָס ברענט אַרום דאָרף, ווי אַ גיהנמדיקער פייער. אינמיטן דאָרף האָט מען געמיסטיקט מיט שאָלעכץ פון יאָדערן, מיט קאַטשאַנעס פון קרויט און אויפגעהויבן אַ גרויס געלענדער ביי יעדער פּרווו, וואָס אַ שיקסע מאַכט אַרויסצוטרעטן פון פּאָדער־הויז. און פּלוצים האָבן זיך דאָרט דערהערט די קולות, וואָס האָבן אַבען אַרויסגעגאַרט פון גרוב.

— יאָג אים, יאָג אים!

— לאָז נישט דורך.

אין אַ צעשאָטענעם געמיש האָבן די ערשטע פּאָר פּיס אוועק־געיאָגט צו אַ פרעמדער פור, וואָס באַווייזט זיך אינמיטן וועג אין אָנהייב עק פון דאָרף:

— כאַפּ! האַלט! האַלט!

און נאָך זיי האָבן זיך געלאָזט אַנדערע — אַלע. מען האָט אויסגעשאָטן פון די שטיבער און פון די הויפן, באַשטיוולטע קני האָבן בריהש געשווינדלט פון איבער פּלויטן, און אַלץ איז געלאָפן אַהין, צו דעם פרעמדן פאַרהאַלטענעם וואָגן:

— לאָז נישט!

— זיי האָבן געוואָלט אַנטלויפן.

די מחנה אַרום דער פור איז געוואָקסן, ווי אַ רירעוודיקע גע־שווילעכץ, זיך גע־נירלט און געריגנגלט, רציחהדיק האָט מען דאָרט איבער אַקסלען און איבער קעפּ אַריינגעזידלט און אין סאַמע מיטן פון דער מחנה אַריינגעשטויסן מיט די פויסטן, און זיך אַלץ געריסן צו צוויי פרעמדע, וואָס זענען אין טיפן מיטן פון דער מחנה שוין געווען שטאַרק הייזעריק און מיד פון ווערן זיך און האָבן נאָך אַלץ געשריגן מיט גרילצנדיקע האַלב דערוואָרגענע קולות און מיט טענות, טענות.

עמעצער האָט דאָרט אַלץ געוואָלט אַלעמען פאַררעדן, אַלעמען פאַרפּלוידערן מיט אָן אַ שיעור רייד.

עס איז געוואָרן שפּעט; עס איז אויפגעגאַנגען די לבנה. דע־מאָלט האָט מען פון מיטן דער מחנה אַרויסגעפירט אַ פּאָר מידע אויסגעשפּאַנטע פערד, מען איז אַוועק מיט זיי אַראָפּ אין דאָרף אַריין,

ווי נאָך אַ רויקן פּסק-דין, און די אַרומיקע ענגע רייען האָבן זיך פֿונאַנדערגעשאָטן, זיך נישט פֿונאַנדערגעגאַנגען, נאָך זיך צעקראָכן, אויסגערונען און זיך צעשווומען, ווי אַ געשווילעכץ. אין גאַנצן דאָרף איז מען שוין געשלאָפֿן, און נאָר אַבע איז דאָרט איינער אַליין געשטאַנען; געשטאַנען אָן אַ היטל אין זיין גרויער אָפּגעריבענער שינעל, האַרט ביים פֿאַרטראַכטן צלם, וואָס אין אָנהייב דאָרף, און האָט געקוקט מיט ביינאַכטיקע אויגן.

אַקעגן, אויפֿן אָרט, וווּ עס איז פֿאָרגעקומען דער געשלעג, איז געבליבן נישט מער, ווי אַ היפּשער ליידיקער וואָגן, אַן אומגליקלעך־אויסגעשפּאַנטער מיט אַ שטעקנדיקן דישל, מיט וואַלגערדיקע פֿערדי־שלייעס, און אַרום וואָגן האָבן געפּאָרקעט צוויי פֿרעמדע געשלאָגענע ברואים. איינער אַ ווּקסיקער אין אַ קורץ לייבל און אין שטיוול, אַ רירעוודיקער, ווי אַ יונג אויסגעפּראַוועטער סאָלדאַט, וואָס פֿאָלגט אין רעדט ווייניק. ער האָט אַלעמאָל צוגעלייגט אַ זשמעניע צו דער נאָז און האָט געקוקט אַקעגן דער לבֿנה, צי עס גייט נאָך בלוט, און דער צווייטער, אַ מיטל-ווּקסיקער אין אַ שוואַרצער שינעל, האָט אַלץ נישט אויפֿגעהערט קורצזיכטיק צו פֿאָרקען אין דער שטרוי פֿון וואָגן און קלאַפּן דאָרט אין דער ברעט, ווי מען קלאַפּט אין אַ דאָפּלטער דעק:

— ס'איז דאָ, — האָט ער געזאָגט. — אַלץ איז דאָ.

דער דאַשעק פֿון זיין סטודענטיש היטל איז געווען פֿאַרפּאָרן אין אַ זייט. זיין צעטראָגן פּנים האָט אויסגעזעען אַזוי, ווי עס וואָלט וואָכן לאַנג קיין צייט נישט געהאַט צו לאָזן זיך אַרומגאָלן, און פֿאַר זיינע שוואַרצינקע גלאַנציקע שוואַרצאַפּל איז געווען ווינציק פּלאַץ אין די קליינע שמאָלע אויגן. זייער אויסדרוק איז געווען:

— נישטאָ קיין צייט... נישטאָ קיין צייט...

— איז ווי, — האָט ער אַלץ געפֿרעגט ביים לאַגגן, — טוט וויי, אַ? טוט וויי.

אַבע האָט זיך אַלץ דערנענטערט צו זיי פֿאַמעלעך פֿון הינטערן צלם. וואָס אין עק דאָרף אַקעגן; געגנבֿעט אַ טריט נאָך אַ טריט, נאָר אַלץ אָן מורא.ביידע זענען זיי געווען געשלאָגענע, געיאָגטע, ווי ער, אַבע, זיין לייב האָט זיך צו זיי געצויגן, געצויגן און נישט

געפילט קיין סכנה. ער איז שוין געווען נאָענט, געשטאַנען ווי אַ בער מיט אויסגעקיילעכטע הענט און געקוקט מיט ביינאַכטיקע אויגן. און פּלוצים האָט זיין בליק באַגעגנט יענער וווקסיקער אין לייבל און שטיוול, וואָס קעגנאיבער דעם וואָגן, באַגעגנט טומפּ, אָן שוידער, אַבע האָט אָפּגעטראָטן צוריק צום צלם, נאָר יענער האָט זיך אַלץ דערנענטערט, צוגעקומען פּאַמעלעך מיט אַן אָנגעבויגענעם שטערן, ווי אויף אַ שטויס צו געבן, און מיט משוגע=פרעמדע, שטאַרק גרויע אויגן; אַ ווײַלע האָט ער זיך אַזוי אַריינגעזויגן אין אַבעס פּנים. אַ פּויזע.

זיין קול האָט אַ פרעג געטאָן ביי אַבען, זייער שטיל, גלייך ער בעט זיך ביי אים ער זאָל פּאַרגלויבן זיין סוד:

— דאַכט זיך, אַ ייד?.. אַ?...

שטיל.

— דאַכט זיך, אַ ייד?.. צי ניין?

אַבע האָט אָן מורא אַראָפּגעשלונגען. געדאַכט האָט זיך אים, אַז ער מאַכט פּינקטלעך נאָך דעם שטילנס קול. ער האָט אַ פּאָנפּע געטאָן צו זיך אין נאָז:

— נו, יאָ...

און אָפּגעוואַרט אַביסל, צוגעגעבן:

— ס'יידן, אַ?...

די שטאַרק גרויע אויגן האָבן באַמערקט, אַז ער איז אָן אַ היטל.

— ווי קומט מען עפּעס אַהער? — האָט זיך געחידושט דער לאַנגער.

אַבע האָט אָנגעהויבן דערציילן. נאָר איצט זענען שוין לעבן אים געשטאַנען ביידע פרעמדע, זיי האָבן זיך אַ שעפּטשע געטון, אַ קוק געגעבן אויף אַבען, זיך ווידער אַ שעפּטשע געגעבן און ווידער אַ קוק געגעבן אויף אַבען:

— און צו די „גרויסע“, — האָט מען ביי אַבען געפרעגט, — צו די „גרויסע“ איז ווייט? צי די אויפגעשטאַנענע?

— צום פערטן פּאָלק? וואָס אי-דען?

— מיר דאַרפן...

— אַזוי... אַ וויאָרסט פופצן, זאָג איך.

— נישט מער?
אבע האָט אומשולדיק אויפגעהויבן די אָקסלען:
— מענטש איינער, איך קום דאָך פון זיי...
ווידעראַמאָל אַ שטום קוקעניש אויף אַבען, אַ שטיל שעפּטשען און בייננייס אַ קוקעניש.
— און אַ פּאָר פערד קאָן מען קריגן?
אַבע האָט געזאָגט:
— בעסער צופוס.
— ניין, מיר מוזן האָבן.
— וואָס זשע? — אַבע האָט מיט אַ בעל-עגלהשן ווינק זיך אַ זייטל געטאָן אויפן וועג, — מען פירט דאָרט עפּעס?
— מען פירט.
— אַבע האָט זיך געגומען קראַצן, ער האָט זיך אַרומגעקוקט.
— פאַראַן דאָ ביים סטעלמאַך אין שטאָל אַ פּאָר פערד... ערשט אָט דאָ ביינאַכט האָט מען געהרגעט דעם סטעלמאַך...
— נו?..
— מוז מען דעם וואָגן פריער אַוועקשלעפּן אַרום-און-אַרום דאָרף צום בריקל, וואָס ביי דער בערע, און איך האָב מורא... און הונגעריק בין איך... נישטאָ עפּעס צו קייען?
אַבען האָט מען געגעבן ברויט, און צום בריקל אַ קוק געבן איז אַוועק דער בחור מיטן לייבל און מיט די שטיוול. דערנאָך האָבן אַלע אינאיינעם אהין געשלעפּט דעם וואָגן, דער בחור מיטן קייענדיקן אַבען, איינגעשפּאַנט אין די שלייעס, און דער צעטראָגענער אינם סטודענטישן היטל האָט אונטערגעשטופּט. ביי דער שיין פון דער לבנה האָט אַבע אַרויסגעפירט און איינגעשפּאַנט דעם סטעלמאַכס פערד. און דער, וואָס אין סטודענטישן הימל, האָט אַלץ געוואָלט ס'זאָל זיין גיכער, גיכער.
— איז אפשר אויף אייך וואַרט מען? — האָט געפרעגט אַבע.
— ס'איז דען?
— כ'האָב געהערט זאָגן: מען וואַרט אויף אַ פּאָר מענטשן פון די רויטאַרמעישע פּאָלקן... און אויף געלט, האָב איך געהערט, וואַרט מען. אוןביידע פרעמדע האָבן זיך דורכגעקוקט. ביי אַבען האָט מען געפרעגט:

— פאַראַן דאָרט ביי אייך אין שטאָב איינער מיט אַ בעלמע אויפן אויג?

— פאַראַן. אַ לאַנגער אַזאַ, אַ כעסן, זאָגט מען. ס'איז דען?

— גאָרנישט, ס'איז רעכט... פאָר!

מען האָט זיך אַלע דריי אַריינגעוואָרפן אין וואָגן און מען איז שטיל אַוועק מיטן זאַמדיקן וועג ארויף אַ באַרג. איצט איז שוין דער אָוונט איינגאַנצן געווען טונקל. מען האָט באַלד נאָכן באַרג אויסגע־מיטן דעם ברייטן וועג, און מ'איז אַוועק מיט אַ זייטיקן, אַ שמאָלן, וואָס פאַרלירט זיך אין דער ברייטער שטרעקע, ווי אין אַ סטעפּ. דאָרט האָבן די פערד אָנגעהויבן אונטערצולויפן, און ביידע פרעמדע האָבן זיך ווי איינגעהויקערט און אָנשוויגן געוואָרן. אַבע איז געזעסן אין וואָגן בעל־עגלהש, אָן אַ היטל, די פיס אונטער זיך, און האָט פויל אָנגעטריבן. ער האָט אַלץ געדענקט דאָס דאָרף, וואָס הינטער די פּלייצעס, און זכריה דעם סטעלמאַכס האַלב גויש, האַלב יידיש שטיבל, וואָס דאָרט אַקעגן דער איינקלאַסיקער שול:

— געווען באַדאַרנט כאָטש אַריינגיין אַהין צו זכריה דעם סטעל־מאַך, כאָטש אַ קוק טון... אים האָט באַנק געטאָן זכריה דער סטעל־מאַך, אָט אַזוי, ווי עס טוט באַנק אַ שטילער ייד אַ פעטער, אַזעלכער, וואָס זאָגט קיינמאָל נישט קיין גלייך וואָרט, נאָר מען ווייסט דאָך, אַז ער איז געטריי, און מען פילט זיך לעבן אים געשיצט. און אויך דער מאַסליאַניק פונם הויז אונטערן בלעך, וואָס אַרויס דאָרף, האָט שטיל און ביינאַכטיק באַנק געטאָן.

אַבע האָט אַלץ געקוקט אַקעגן צום קליינעם וועלדל, וווהין מען דערנענטערט זיך. הויך איבערן וועלדל האָט איצט נאָך ליכ־טיקער ווי פריער געשיינט די לבנה. אונטן, צווישן די ביימער, האָט זיך געדאַכט, לויפט אַרום עפּעס אַ שטאַרק רויטלעכס און רי־רעוודיקס, ווי אַ קליין ציטעריק פייערל, נאָר אַ קאַלטס, ווי דאָס פרעטל, וואָס שטאַרקט זיך אין דער שפּעטער נאַכט אַריין, ווי די קאַלט שיין, וואָס גיסט זיך פונאויבן, פון דער לבנה. וואָס מער מען האָט זיך דערנענטערט, אַלץ מער האָט זיך עס אָפּגערוקט, אָט דאָס קאַלטע רירעוודיק פייערל איינגעקוקט, ביז ער האָט שיער־שיער אָנ־געהויבן דרימלען: מען איז שוין געווען גאָר נאָענט לעבן וועלדל.

און פּלוצים האָט אַבע, זיצנדיק אויפן וואָגן, זיך אַ וואַקל געטון און האָט מיט ציטעריקן גרויל טומפּ צעעפנט די אויגן. ער איז טיף אין זיך נאָך אַלץ מיט אַלע חושים געשלאָפן, נאָר די אויגן זענען דאָך ביי אים געבליבן אָפן, און געזעען האָבן זיי ווי אין חלום: אין אָנהייב וועלדל אויפן ליידיקן אייסגעהאַקטן אָרט, צווישן די וואָרצלען, וואָס געלן זיך אַקעגן דער לבנה, וואַרפט זיך איבער אַ שאָטנדל פון איין אָרט אויפן צווייטן, און אַ געשטאַלט ווי אין אַ קליידל, אַ מאָדנע גרינגס און שוועבעדיקס, טוט דאָרט אַ יאָג באָרוועס מיט אַ קינד אויף די הענט, שווימט אַרויס פון צווישן די בוימער, וואָס אין איין זייט, און פאַרשווינדט גלייך צווישן די ביי-מער, וואָס אַקעגן.

— טפּרו! — האָט אַבע פּלוצלינג אָפּגעשטעלט דעם וואָגן און איז געשווינד אַראָפּ פון דער פור.

— וואָס? — האָבן דערשראָקן, ווי פון שלאָף, אַ פרעג גע-טוןביידע פרעמדע. — וואָס האָט געטראָפן?

נאָר אַרום-און-אַרום איז געווען מאָדנע שטיל. די לבנה-שיין האָט זיך געגאָסן פונאויבן אויפן וועלדל, און אין דער גאָרער טיף פון וועלדל — נישט קיין מינדסטער שאָרך אַפילו, נישט קיין פייער און נישט קיין ריר פון אַ בוים, אָדער פון אַ צווייג. אַבע האָט אָקאָרשט איצטער ווי אויפגעוואַכט. ער האָט זיך אַרומגעקוקט:

— ניין, גאָרנישט... האָט ער געענטפערט.

— און פאַרגייענדיק פונפאָרנט פאַר די פערד, האָט ער גע-מאַכט אַזאַ אויסזען, גלייך ביים שפּאַן האָט זיך עפּעס צעריסן, און ער פאַרבינדט שטאַרק, מיט כּוח און מיט אַסך קניפּן, כּדי עס זאָל מער נישט פּלאַצן. ער האָט פּלוצלינג דערפילט, אַז מיט די צוויי, וואָס זיצן אויפן וואָגן, איז ער ווי פון ווי לאַנג שוין זייער היימיש — דאָס זענען נישט די פאַרשוינען פון זיין שטיף-פאָטער, וואָס ער פלעגט פירן, און די פור אַליין איז אויך עפּעס גאָר אַן אַנדערע — זי איז קיינעמס נישט און זי איז אַלעמענס.

— אַ בראַנד אין זיי, — האָט ער געזאָגט, — היצלעס, אַ? — אָט יענע, וואָס אין דאָרף... מירן גיין אויף זיי, אַ? מירן גיין אויף זיי מיט אונזער גאַנצן פאָלק.

IV.

אויף מאָרגן אינדערפרי.

רויטער שטאָף האָט הויך אויפן שטיבל פון „שטאַב" געפלאַטערט פון גאַנץ פרי אָן, ווי אַ פרישער קימפעט־פאָרהאַנג זיך געווינטלט מיט אַן אַ שיעור קנייטשעלעך אין די קנאַקנדיקע כוואַליעכלעך, און אין יעדער קנייטשעלע אַ פרייד:

— אַן עק צום שטיין.

— אַקעגן, אין גרויסן בלאָטיקן הויף אַרום די פאַרקאַזאַרמעטע שטיבלעך, ווו מען רייניקט די קאַזיאָנע פערד, האָט אַרומגעבלאָנדזשעט אַבע.

אַרומגעבלאָנדזשעט שלעפעריק נאָך אַ קורצן גאַנץ פריעדיקן דרימל, געשטאַנען היימיש, ווי אַן אָרטיקער, וואָס קען גלייך מיט אַלע אַרומיקע דאָ זאָגן אַ דעה, און אַלץ גייט אים דאָ אָן נאָך פיל מער, איידער עס גייט אים אָן זיין כלה, וואָס דאָרט אין שטאָט אין טאָל... צו איר, צו דער כלה איז שוין איצט עפעס אַזוי ווייט, פיל ווייטער. ווי עס האָט זיך געדאַכט. נאָר אים, אַבען, אַרט עס נישט.

אַבע האָט שטייענדיק אַזוי געשפּיגן זויערלעך און בייז. אין ווייטן ווינקל איז אַ הירטל קאַזיאָנע פערד געשטאַנען מיט פאַרשמאָלטע, דרימלענדיקע אויגן, זיך געגעצט סיי בייטאָג, סיי ביינאַכט אויפן רעגן. צו דריי פון אָט די פערד האָט אַבע געהאַט אַ נאָענטע שייכות: איינס איז געווען אַ קליינס, אַ פאַרזשמורעטס, דעם יידישן שמידס, פון הינטער דעם ד״ר׳ ביים ווייטן טראַקט, און צוויי זענען געווען דעם סטעלמאַכס: גרויסע, מיט שטאַרק קורצע, אייביק צאַפּלענדיקע ווייטיק־עקן, מיט אָפּגעשוירענע פאַרמוליעטע העלזער און מיט דאַרע שמעקנדיקע קלובעס. אַבע האָט אויף זיי געקוקט אומעטיק, ווי אויף יתומים.

— שטיי, דו!

מיט אַ בייזלעכן פּאָנפע האָט ער זיך אָנגעבויגן צו איינעם פון די פערד, אים באַפרייט אַ פאַרפּלאָנטערטן פוס פון שטריק און נישט געשלאָגן מיטן פוס אין בויך, ווי עס קומט אין אַזעלכע פאַלן

און קוקנדיק אַזוי, האָט ער שוין געפילט, אז אויך אַלע אַנ־דערע פערד, וואָס דאָ אין הויף, זעגען אים פיל מער אייגן, ווי די פערד פון זיין שטיפטאַטן יחיאל־משה דעם בעל-עגלה, אויך צו זיי האָט ער, ווי אַלע מענטשן דאָ אין פּאָלק, זייער אַ נאָענטע שייכות.

— אַבע — האָט מען געדופן פונהינטן, — גיי!

— מען רופט דיך אין „שטאַב" אַריין, אַבע!

אַבע האָט זיך אַהין אַוועקגעלאָזן מיט אַ באַשעפטיקט פּנים פון אַ שותף. ער האָט געוווסט, אַז אין „שטאַב" זיצן נאָך אַלע פון פאַרטאָג אָן, פאַראַמלט אַרום די צוויי נייע, וועלכע ער האָט נעכטן איינאָווגט אַרויסגעראַטעוועט. ער, אַבע, איז איינער פון זיי.

אין שטאַב האָבן זיך אַלע געצויגן מיט אַ שמייכל אויפן פּנים, זיך געצויגן, ווי פון נאָך אַ לאַנגער אָנגעלייגטער מעשה.

— אַבען, — האָט מען געזאָגט, — דעם ערשטן געהאלטן! אַבע האָט אַרויסגעהאָלפן זיך פאַרבינדן מיט די רויטאַרמעישע פּאָלקן.

— מאָלאָדיעץ!.. אַ העלד — אַבע!

אַבע האָט געקוקט ברוגזלעך, ווי גלייך עמעצער וויל אים דאָ זאָגן:

— האָסט דאָך דאָ געוואָלט נישט מער, ווי צו דיין כּלה, האָסטו דאָך געוואָלט.

ער איז געווען גרייט צו ענטפערן:

— איז וואָס־זשע, אַז איך האָב געוואָלט, איז וואָס?

ער האָט געקוקט מיט נישט גלויבן אויפן געהאַלט, וואָס מען גיט, און האָט עס מורא געהאַט צו נעמען אין די הענט אַריין, ווי גלייך מען וויל אים מיטן געהאַלט אָפּפּטרן; מען וויל אים זאָגן:

— אָט האָסטו דערפאַר, וואָס דו האָסט אַרויסגעראַטעוועט — און איצט גיי דיר, צו דיין כּלה גיי דיר.

אַבעס לייב האָט געפילט, אַז עס וויל פונדאַנען נישט אַוועקגיין.

אַבע האָט געוואָלט זאָגן, אַז ער האָט אַלע יאָרן אומזיסט גע־האָרעוועט אויף יחיאל־משה דעם בעל-עגלה און אויף זיינע פּאַרשוי־נען — און האָט אַלע יום-טוב אומזיסט געזאָגט „יזכור" אין דער בעל־עגלהשער שול; אַז ער האָט צוליב זיי אַלע יאָרן אַוועקגעלייגט וויין געזונט, און אַז זיי צוליב אים — אַ קרענק אויף זיי, אַ בראַנד!...

אבע האָט געוואָלט זאָגן, אַז צו אָט „יענע״ וועט ער זיך נישט אומ־קערן; אַז אַ מענטש איז ער אַ פּראָסטער, נאָר אַז דאָ, אין דער אַרמיי, — איז די נשמה...

נאָר אבע האָט נישט געקאָנט ריידן, איז ער דעריבער גע־שטאַנען בייזלעך, ווי אָנגעבלאָזן. ער האָט נישט געוואָלט קוקן אויפן געהאַלט, וואָס מען שטרעקט צו אים אויס. ער איז געשטאַנען צום אויסגעשטרעקטן געלט ווי מיט אַ בייזלעכער זייט און האָט בייז און פאַרשלאָפן געפרעגט:

— און ווען גייען מיר מיטן פּאָלק אויפן דאָרף?... אויף ליש־טשינאָווקע, הייסט עס, ווען גייען מיר?

הינטער אַ ברענענדיקן שטעטל

הינטער אַ ברענענדיקן שטעטל

I

אין דער לינקער זייט פון געגנט האָט פון גאַנצפרי־אָן געברענט אַ שטעטל. שווער איז געווען צו וויסן, ווער האָט ביינאַכט דאָס שטעטל אונטערגעצונדן:

די באַנדעס, וואָס ווילדעווען אין געגנט.

אָדער דער „רויטער" פאַנצערצוג, וואָס היט שוין אַ מעת־לעתן דריי די ליידיקע רעלסן ערגעץ נישט ווייט אויף אַ וואָקזאַל — ער וויסט נישט, ווו די באַנדעס הוליען, און ער הערט נישט אויף צו שיסן.

שוואַרצע רויכיקע קנוילן האָבן זיך אָנגעריירט אָן הימל.

זיי האָבן פאַרטונקלט דעם לינקן ברעג פון פרימאָרגן און אים געמאַכט נײַ און גרויזאַם.

אין פעלד איז קיינער נישט געפאָרן.

דאָס שטעטל האָט קיינער נישט געלאָשן.

און נאָר מיטן וועג, וואָס פירט פון דאָרט, איז איינער אַליין געגאַנגען שאַיע אוגער — אַ געוועזענער אָנגעשטעלטער ביי אַ צוקער־קאָמיסיאָנער אויפן וואָקזאַל — אַ רויטהאָריקער יונגערמאַן מיט אַ געזונט און געדיכט לייב און מיט אייביקע פּאָקן אויפן פּנים, אויף דער נאָז און אויף די לעפּלעך פון די אויערן — ער האָט זיך געגנבעט שטיל, ווי דער פאַרצייטיקער פעטער לוט פון ברענענדיקן סדום.

ער איז געגאַנגען געוויר ווערז צו זיין קוואַרטיר און צום

ביסל באַלעבאַטישקייט, וואָס ער האָט ביים וואָקזאַל געלאָזט אויף דער השגחה פון אַ באַקאַנטן שייגעץ — אַ טעלעגראַפיסט. ער האָט נישט געוווּסט, צי זיין ווינונג איז נאָך גאַנץ, צי אפשר האָט מען זי שוין פונאַנדערגעטראָגן. זיין פּלאַן איז געווען זיך אויסצובאַהאַלטן עטלעכע טעג ביים באַקאַנטן טעלעגראַפיסט. און גאָר גוט אויפן האַרצן איז אים נישט געווען:

עס איז געווען אינמיטן תמוז — אַ צייט פון אומגליקן און פון שחיטות, אַ צייט, ווען שטילע דערפער האָבן אויסגעקוקט זייער בייז, ווי גלייך זיי זענען באַזעצט נישט מיט מענטשן, נאָר מיט הינט, און די הינט זענען משוגע געוואָרן פון גרויסער היץ און פאַרזייען אומעטום די טראָפּנס פון גיפטיק־ווילדער סלונע...

אוגער איז געגאַנגען זייער פּאַמעלעך און געהיט, ווי עס פּאָ־דערט זיך צו גיין אין אַזאַ צייט אויף איינגעשטעלטע מסוכּנע וועגן. זיינע טריט זענען געווען פויל, נישט זיכער און פול מיט חרטה.

אַלע רגע האָט ער געוואָלט זיך אומקערן צוריק.

נאָך ווי פּאַמעלעך ער איז נישט געגאַנגען, איז דאָך צווישן אים און צווישן דעם ברענענדיקן שטעטל געוואַקסן די שטרעקע. די סכּנה איז שוין געווען אַלצאיינס גרויס סיי פונהינטן, סיי פונפאָרנט, און דערצו נאָך האָט אים זיין מזל צוגעשיקט אַ מאָדנע באַגלייטערן דאָ אויף זיין וועג — אַ באַשעפעניש, אויף וועלכער מען קאָן גאַנצע שעהן קוקן און זיך וווּנדערן:

– ווער איז זי?

פאַר אים, מיט קנאַפּע דרייסיק קלאַפטער ווייטער, איז די גאַנצע צייט געגאַנגען אַ ווּקסיקע און פעסטע מויד, אָן אויסגעפּוצטע און איינגעשנורעוועטע, ווי אין זייער אַ לאַנגן שטייפן קאָרסעט.

געגאַנגען איז זי מיט אַ פריילעך געגנגל און געווען איז זי אויסגעפּוצט, ווי אויף יום־טוב אָדער אויף אַ חתונה. זי האָט געטראָגט מיט אירע שטייפע שוואַרץ־זיידענע קליידלעך און האָט אויסגעזען, ווי אַנגעקראָכמאַלעט.

אוגער האָט זי פון שטעטל נישט געקאַנט. ער האָט זי פון אויבן נישט אַרויסגעלאָזט און איבערהויפּט איז אים געווען ביז גאָר קשה:

— פונוואַנען האָט זי זיך אַהער גענומען?

אַלע ווײַלע האָט זי זיך אָפּגעשטעלט און האָט זיך אײַנגעקוקט צוריק צום ברענענדיקן שטעטל.

ס'האָט אויסגעזען, ווי זי האָט דאָרט עמעצן געלאָזט און עס טוט איר באַנק. זי האָט געצויגן איר ווײַסן שאַרף איבערן קאָפּ און איבער די אויגן, כּדי די הייסע זון זאָל נישט בראָטן. פֿון אונטער איר שאַרף האָט דאַן אַרויסגעקוקט ניט מער, ווי איר אונטערשטער האַלבער פּנים — אַ געשמאַקער, אַ לענגלעכער, ווי דער האַלבער פּנים פֿון אַ כּלה בשעת מען דרייט זיך אַרום איר אונטער דער חופּה און אַלע קוקן דאַן אויף איר — אַלע דערקענען, אַז זי האָט שטאַרק געוואָלט דעם חתן...

אירע אויגן האָבן געקוקט איבער אונזערס קאָפּ, זיי האָבן גע־זוכט עמעצן.

דענסטמאָל האָט זיך אויך אונזער אָפּגעשטעלט קוקן אויף צוריק— אויך ער האָט כּלומרשט געזוכט עמעצן מיט די אויגן.

נאָר אויף דער גאַנצער לאַנגער אָפּגעגאַנגענער שטרעקע איז קיינעם נישט געווען צו זען.

ווײַט, ווײַט פֿון קעגנאיבער אַ טונקל וועלדל, האָט נאָר פֿון צײַט צו צײַט געשײַנט דעם שטעטלס רויכיקער פּלאָנטער — גאַנץ געדיכטע שוואַרצע קרײַזלען זענען דאָרט פֿול געווען מיט העלע פֿײַ־ערדיקע צינגער, און פֿון ערגעץ נאָך ווײַטער האָט די גאַנצע צײַט נישט אויפֿגעהערט צו קנאַקן, כאָטש קיין שיסנדיקע רויכלעך האָט מען אין קיין זײַט נישט געזען.

אונטער דעם ריינעם בלויען הימל האָט זיך דעריבער געדאַכט, אַז די זומערדיקע וועלט שיסט פֿון זיך — זי דונערט מיט שטילע דרימלדיקע דונערן. און ווידער איז געווען נישט קלאָר, צו וועמען אָט די דונערן קערן: צו די באַנדעס, אָדער צום „רויטן” פּאַנצערצוג, וואָס היט דעם וואָקזאַל.

דעם וואָקזאַל איז אים אין אַרומיקן רוים נאָך אַלץ נישט געווען צו זען.

די מויד איז אַלץ געגאַנגען ווײַטער, איז נאָך איר פּאַמעלעך נאָכגעגאַנגען אויך ער — אונזער. פֿון מאָל צו מאָל האָט ער זיך מער איבערגעצײַגט, אַז די מויד איז אַ טשיקאַווע־שיינע:

— ערשטער סאָרט.

אוגער איז געווען א וואָקזאַל־מענטש פון ייִנגלווייז אָן — אַ שטומער מחותן מיט יענע זייער שיינע פאַרבייפאָרנדיקע נקבות, וואָס האָבן זיך דאָרט אויף אים קיינמאָל נישט אומגעקוקט. אַ זייטיקער מבין אויף „ערשטן סאָרט". ער האָט דאָרט תמיד אין די פרייע זונטיקס אויף זיי בגנבה געקוקט און תמיד געהאַט צערטלעכע געפילן אַפילו צו די שיינע יונגעלייט, מיט וועלכע זיי באַווייזן זיך אין פענצטער פון וואַגאָן. אַזאַ יונגערמאַן, האָט זיך דעם רויטן געשטופלטן אוגערן געדאַכט, איז עפעס אַ מאָדנע רויקער. אַזוינער, אַז ער לייגט זיך שלאָפן, טוט ער סך־הכל איינמאָל אַ גענעץ און ווערט גלייך אַנדרימלט, ווייל זיינס אין לעבן האָט ער שוין אָפּגעטאָן, און ווייל ביי דער שיינער ווּקסיקער פרוי, וועלכע ער באַגלייט אין וועג, איז די האַנט — אַ האַנט און די דיך — אַ דיך, ווי ביי די אַנצוגן, וואָס ווערן אַרויסגעשטעלט אין דער גרויסער שטאָט אין די פענצטער פון ערשט־קלאַסיקע מאַגאַזינעס — אַ לאַץ איז דאָרט אַ לאַץ און אַן אַרבל — אַן אַרבל. אין מערסטנטייל טרעפן זיך פרויען מיט קיילעכדיקע צונויפגעקוצראַבעטע קערפערס, ווי ביי אַ דעקל, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אויף טאַנדייט — די ברוסט גיסט זיך צוזאַמען מיטן קיילעכיקן בייכל, דער רוקן איז נידעריקער פון פלייצע שטאַרק איינגעבויגן, די אַקסלען מיט די נאַריש־הענגענדיקע הענט — אַרונטערגעבויגן אויף צוריק, און אינגאַנצן מיטן אַרויסגערוקטן בייכל איז אַזוינס באַשאַפן געוואָרן בלויז אויף צו קינדלען, אויף צו טראָגן שווערע קאָשעקעס פונם מאַרק, אויף צו זיין אייביק מעוברת. — אַזאַ ווייבל האָט געהאַט ער, אוגער, איז ער פון איר קיום פטור געוואָרן — ער האָט איר צוגעצאָלט און האָט זי אָפּגעגט... נאָר אפשר איז דאָס טאַקע געווען אַן עוולה און ער, אוגער, וועט נאָך דערפאַר באַשטראָפט ווערן... אפשר איז דאָס אַליין שוין אַ סימן, אַז ער וועט הײַנט געהרגעט ווערן — דאָס, וואָס דער שטן האָט אים איצט אויפן וועג אונטערגעשיקט אָט די נקבה און אים אַרויסגעפירט אויף אַזעלכע געדאַנקען — איצט אין אַזאַ מין צייט, פאַרן טויט, אַזעלכע געדאַנקען...

פון ביידע זייטן וועג האָט הויכער גראָער קאָרן געבויגן זיינע

טרוקענע איבערגעשטאַנענע זאַנגען, זיך געבראָכן, געשאָטן קערנער פאַרן ווינט. קיינער אַחוץ פייגלען האָט דאָס יאָר די דאָזיקע קערנער נישט געלאָזט קלייבן.

ערטערווייז זענען איבערגעטרוקנטע תבואות געליגן אומגעוואַלגערט, גלייך ווי שדים וואָלטן זיי פאַרזייט נישט מער ווי אויף קוליען זיך, אויף טאַנצן — זיי זענען געליגן ווי הפקר, און פון דער געגנט האָט נישט געקוקט צו זיי קיין אייניציק אויג.

די מויד האָט אַ פּאָר מאָל זיך צוגעזעצט אָפּרוען לעבן אָט די תבואות, האָט מיט אַ קלאַפטער דרייסיק ווייטער זיך צוגעזעצט אָפּרוען אויך אוגער.

יעדער נייער זינדיקער געדאַנק וועגן דער מויד האָט אים געשראָקן, ווי אַ סימן, אַז ער האָט שוין זייער ווייניק צו לעבן — ער וועט זיכער געהרגעט ווערן — און דאָך איז געווען אנגענומען ביז גאָר אַזוי צו זיצן, כאָטש די מויד רעדט נישט און קוקט נישט צו אים. די מויד איז געגאַנגען ווייטער, איז ווייטער געגאַנגען אויך אוגער.

נאָר אָט האָט אין מיטן פרייען פעלד זיך באַוויזן דער וואָקזאַל. ער האָט געשטעקט פונווייטנס, ווי אַ טורעם, אַרומגערינגלט מיט אייניציקע, נידעריקע געצעלטן. זיין דאַך — אַ רויטער פליך, וואָס היט די מיילנווייטע שטרעקעס, און אַרום און אַרום — פוסטע, ווי אויסגעברענטע פעלדער, סימנים פון צעשטערטע שוץ-גריבער און פון שלאַכטן.

די מויד האָט אָנגעהויבן שפּאַנען גיכער, זיכער רוישן מיט די שטייפע, שוואַרץ-זיידענע קליידלעך. איצט האָט זיך שוין קלאָר געהערט, ווי דאָס קנאַלן קומט פון „רויטן” פּאַנצערצוג, וואָס היט די רעלסן ביים וואָקזאַל. פויל און גלייכגילטיק האָט פון צייט צו צייט אָפּגעהילכט איינע פון זיינע בלינדע, גרינגע האַרמאַטן, און דאַן האָט זיך געפילט, ווי פוסט און אומגעבראַכט איז די גאַנצע געגנט, זי ענטפערט שוין מער נישט אויפן צוגס שיסן, זי איז פול מיט פּלוידערדיקער לערקייט, און אין גרויסער תּמוזדיקער היץ שמעקן אירע זאַמדן מיט טשאַד, ווי הייסע טליענדיקע האָלעוועשקעס.

אוגער האָט דערזען, ווי די מויד האָט זיך אויפסניי אָפּגע-

שטעלט, זי האָט זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן, אויב קיינער איז ניש אָ... און מיט אים, אוגערן, האָט זי זיך שוין נישט גערעכנט, פונקט ווי ס׳האָבן זיך מיט אים קיינמאָל נישט גערעכנט יענע שיינע דורכפּאָרנדיקע נקבות דאָרט, אויפן וואָקזאַל, זי האָט אים באַגעגנט אין פעלד און האָט שוין אַפּנים געקוקט אויף אים, ווי אויף עפּעס אַזעלכס, וואָס וואַקסט אין פעלד.

זי האָט אַרויסגענומען פון איר רענצל א קליין שפּיגעלע, אַ קעסטעלע פּודער און פּאָמאַדע אויף אָנצושמירן די ליפּן. זי האָט זיך אָנגעפּודערט אַקעגן שפּיגעלע, אָפּגעווישט מיט שפּייעכץ די ברעמען און האָט זיך ווידער אומגעקערט. זי האָט צוגעקלעבט לעבן מויל אַ קליין פּלאַסטערל, די גרויס, ווי אַן אַרבעס, און האָט מיט באַשלוס מיט זיכערע טריט אריבערגעשפּאַנט די רעלסן. דעמאָלט האָט אוגער אָפּגעוואַרט, מיט וואונדער זיך אַרומגעקוקט, אויב קיינער האָט דאָס אַלץ נישט געזעען, און האָט געשווינד אַוועקגעשפּאַנט נאָך איר.

אויפן וואָקזאַל האָט אוגער די מויד נישט געפונען. אויף איין רגע האָט ער זי אָפּגעלאָזט פון אויג, און זי איז פאַרשוואונדן.

II

אויפן וואָקזאַל האָט געשמעקט מיט זשיוויצע, מיט היץ פון ווייך־געוואָרענעם אַספאַלט, וואָס בראָט זיך ווי סמאָלע אויף הייסער פרי־מאָרגן־זון און לאָזט זיך קנייטשן אונטער טרעטנדיקע פיס.

דער „רויטער״ פּאַנצערצוג האָט מער נישט געשאָסן. ער האָט געדרימלט נאָך אַן אומרויקער, וואַכיקער נאכט, זיך געקילט אין זיין אייגענעם קורצן שאָטן און געוואַרט אויף הילף.

בלויז זיין לאָקאָמאָטיוו, דער פּאַרנטיקער גיבור, האָט שטיל געברומט, געזאָדן מיט זיין גרויסן קעסל און מיט אַלע זיינע הייסע און פעטע טשאַדענדיקע רערן. קיינעם איז אַרום אים נישט געווען צו זען.

אקעגן, אויף דער אָנגעגליטער פּלאַטפּאָרם, איז איינער אַליין געשטאַנען אוגער. זיינע אויגן — אויגן, ווי גרין־בלויע אויסגעוועבטע זעלצער־וואַסער, וואָס האָט נאָך אין זיך געציילטע שווימענדיקע

גראַדן, האָבן ווייטיקלעך געקוקט ערגעץ וווהין, אין איין פּינטל. איצט באַכדעם, ווי ער האָט זיך איבערצייגט, אַז די מויד איז דאָ ווירקלעך נישטאָ און אַז קיינער אויפן וואָקזאַל האָט זי נישט געזעען, האָט ער אָקאָרשט אויפסניי אָנגעהויבן קומען צו זיך און האָט צוריק דערפילט זיינע צרות.

זיין פאַרמעגן דאָ אויפן וואָקזאַל — זיין וווינונג און זיין מעבל — זענען ווירקלעך געווען גאַנץ און נישט גערירט, נאָר דער טעלעגראַפיסט האָט אים דערציילט, אַז צום וואָקזאַל רוקן זיך פון אַלע זייטן באַנדעס, אַז קיינער פון די „רויטע” איז שוין דעריבער נישטאָ און אַז אָט, אָט... זאָל זיך נאָר דער פאַנצערצוג פונדאַנען אַוועקרוקן...

אוגער האָט אין אַזאַ פאַל זיך געקענט העלפן נאָר מיט אַ זיפץ. ער האָט אָנגעהויבן ליידיק-גייעריש אַרומצוגיין איף דער פוסטער פלאַטפאָרם און איז ענדלעך אויף לאַנג פאַרגליווערט געוואָרן אַקעגן מיטלסטן, גרויסן און זייער נידעריקן וואָקזאַל-פענצטער.

ער האָט געזעען:

אינעווייניק, קעגנאיבער דעם פענצטער, טוט עמעצן אויף צופּקעניש אַ שמייכל די קורצע, פאַרריסענע נאָז ביי דעמיאַניוקן, דעם קליינוווקסיקן טעלעגראַפיסט. דער טעלעגראַפיסט בלייבט זיצן, ווי אַ מאַלפּע, לעבן אַפּאַראַט, וואָס שטייט פאַר אים אַקעגן דער שיין אויפן טיש. ער בייגט זיך צו מיט איין אויערל און הערט פלוצים אויף דעם אַפּאַראַט צו קיצלען. ער דערזעט אוגערן דורכן פענצטער און באַווייזט אים מיט צוויי פינגער אַ צלם:

— ששששש! — ציט ער אויס זייער לאַנג מיט די ליפּן, — דער אַפּאַראַט איז טויט.

צופרידן, גלייך עס שטייט זיי פאָר צו נעמען אַביסל משקה, פאַרקאַשערן זיך ביים טעלעגראַפיסט די פייכטע ליפּן, און זיינע הענט טוען מיט שמחה אַ רייב איינע די אַנדערע.

— ס'איז גוט!...

אוגער האָט נידעריקער צראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ מיט די אויגן, וואָס קוקן בעקיש-בייז פון אונטערן שטערן, און האָט מער נישט געוואָלט צוזען דעם טעלעגראַפיסטס שמחה. ער איז טרויעריק אַוועק פון פענצטער.

נאָר דער טעלעגראַפיסט איז שוין געווען אינדרויסן, ער האָט אוגערן אָנגעיאָגט און האָט אים פרייליך אַרומגעכאַפּט פונהינטן ביי די אַקסלען!

— אוגער, אוגערל!... דיך וועט מען נישט טשעפּען, כאָטש דו ביסט געווען אין „זאַווקאָם". מיר וועלן נישט דערלאָזן, נאַרעלע — דו ביסט אונזערער...

אוגער האָט אים מרהשחורהדיק אָנגעקוקט.

— וואָס איז דען, דעמיאַניוק? דעם אמת זאָג, שוין פאַרפאַלן?...

— דיך גייט עס נישט אָן, זאָג איך... מיט דייניקע האַלט שלעכט, מיט יידן, הייסט עס... און דו גייסט מיט מיר אויף מיין קוואַרטיר... פאַרשטאַנען שוין?.. לאָז אַרומנעמען, זאָג איך.

— ניין, וואַרט...

אוגער האָט אים לייכט אָפּגעשטויסן.

— וואַרט, זאָג איך.

— נו, פרעג, אוגערל, נו, פרעג.

— עס איז שלעכט, האַ? איך מיין מ׳ט די „רויטע"?..

דער טעלעגראַפיסט האָט פאַרבויגן אַ קנאָכן פון אַ פינגער און האָט דעם קנאָכן צוגעטראָגן גאָר נאָענט צו אוגערס אויגן:

— נאַ, זע, גראָבער קאָפּ! אַ פאַרשטעקל. פאַרשטאַנען צי נאָך אַלץ נישט? געשפּאַרט פון אַלע זייטן.

— די נאָענטע קרייז-שטאָט ראַבעוועט מען?

— נאָך אַ מין! פון נעכטן אָן.

— ווער?

— אַ באַנדעטשקע, מיין ליבינקער.

— די שטאָט איז דאָך אַ פאַרלאָזענע.

— איז וואָס?

— נו, און קאַזאַטין? איך האָב געהערט... דעם גרויסן וואָקזאַל...

— שוין אויך גענומען: מען וויסט נישט ווער, קאַזאַטין האָט נאָך ביינאַכט אויפגעהערט צו ענטפערן אין אַפּאַראַט. און פון דער זייט – ווידער אַ באַנדעטשקע, זי רוקט זיך אַהער. זעסט? אָט דאָרט... אַהין קוק — איבערן וועלדל: דיין שטעטל ברענט, און דו

ביסט גאנץ... דיר וועט נישט שאטן... אנו, קום אין א פראנצויזישער. טפו!.. טפו!.. גיב די האנט!

און פון שמחה האט דער טעלעגראפיסט געמאכט א באוועגונג אויף אנצוכאפן אוגערן פארן האלז-און-נאקן, אויף ראנגלען זיך און אויסמעסטן די כוחות.

— שטיי, זאג איך, שטיי! אנטלויף נישט. וו איז די מויד? וואס הערט זיך טאקע?.. זע, א רויטינקע בערדעלע ביי דיר, אוגער, א געשוירענע און א הארטינקע אזא — שטעכט, ווי נאדלען...

— לאז צורו!

— שטיי, שטיי, זאג איך. פארוואס האט דיך פאראיארן אוועקגעווארפן דיין ווייבעלע? אוגער!.. ווילסט זיך נישט ראנגלען?.. איז קום, וועלן מיר זוכן די מויד. אוגער... קום, וועלן מיר זי געפינען, זאג איך.

III.

ארום צוויי אזייגער בייטאג האט זיך די מויד פלוצים באוויזן אויפן וואקזאל.

ארום צוויי א זייגער בייטאג האט דער קעסל ביים געפאנצערטן לאקאמאטיוו שטארקער אנגעהויבן צו זידן, און דעמיאניוק האט געשלעפט אהין אוגערן, כדי אים צו באווייזן:

— נא, זע, ער גרייט זיך צו, ער גייט אוועק... ער גייט אוועק.

נאר אביסעלע שפעטער איז פון דער נאענטער פארלאזענער שטאט זייער פלוצים און אומגעריכט געקומען א לאנגער פראכטצוג, פול געפאקט מיט היימלאזע, וואס ריכטן זיך גלייך פארן ווייטער און לויפן געשווינד איבער דער פלאטפארם:

ווער אנטרינקען זיך, ווער א פרעג געבן וועגן דעם ווייטערדיקן וועג.

אויף דעם פראכטצוג און אויף דער כאליאסטרע, וואס האט זיך פון אים ארויסגעשאטן, האבן ווי אויף בייז וונדער געקוקט די

באַוואָפּנטע מאַטראָסן פונם פאַנצערצוג. זיי זענען צוגעקומען נעענטער און האָבן באַטראַכט די וואַגאָנעס.

זיי האָבן צוליב עפּעס אַרונטערגעקוקט צו די רעדער. זיי האָבן זיך אַ שעפּטשע געטון מיט זייער עלטסטן און האָבן זיך אומגעקערט צוריק צו די פול־געפּאַקטע וואַגאָנעס מיט אַ שטרענגן באַפעל:

— סטאָפּ! אַרויס פון די וואַגאָנעס!

— פאַרוואָס?

— אַזוי, מ׳קאָן נישט פאָרן ווייטער.

— ווער האָט געזאָגט?

— מען וועט דיר דערציילן...

ערגעץ אין אַ וואַגאָן האָט מען זיך אָנגעהויבן קריגן צווישן זיך, קולות האָבן זיך דאָרט געראַנגלט:

— וואַרט נאָר!

— וואַרט!

— אַזוי גרינג איז מען געפאָרן.

— עס האָט אָפּגעקאָסט גענוג געלד.

אַן עלטערע יידענע האָט פון דאָרט מיט אירע אייגענע כוחות בשום־אופן נישט געקענט אַרויסשלעפּן איר שווערן פּאַק. זי האָט געבעטן הילף. נאָר קיינער האָט צו איר נישט געקוקט.

מען האָט אַלע מיטאַמאָל אָנגעהויבן פליען פון די וואַגאָנעס.

אין אַ קליינע ווילדע אַרום זענעןביידע היפּשע וואָקזאַל־קלאַסן שוין פול געווען מיט איבערגעשראָקענע געזינדלעך, מיט טאַטעס און מיט מאַמעס, וואָס טרייסלען זייערע שרייענדיקע וויג־קינדער מיט אַלע כוחות, ווי נאָך אַ ברית־מילה. משפּחותווייז האָט מען זיך דאָרט איינגעגריבלט אין טונקעלע ווינקלען, זיך פאַרצוימט מיט שמאַטעס און מיט בייכיקע, געלאַטעטע און פול אָנגעשטאָפּטע זעק. פון שוואַך פאַרבונדענע געפּעק האָבן אַרויסגעקוקט רערן פון זילבערנע לייכטער, הענטלעך פון קופּערנע פאַנען. פיס האָבן געטראָטן אויף פרעמדע וויקלשנורן, אויף פונאַנדערגעוואַלגערטע שטריק. צעשאָטן איז מען צוריק געלאָפן קעגנאיבער דעם נאָענטן פּוסטן פּלאַץ, וווּ מען האָט געקלערט קריגן ברויט. קולות האָבן פאַרשריגן איינע די אַנדערע.

מען איז דאָ געשפּאַרט.

— מען איז אין פעסל.

— פארפאַלן !...

— מען וועט דאָ אויסגיין.

און צווישן אָט דעם גאַנצן פילדערדיקן טומל האָט ווי אַן אומרויקער זיידענער פלעק זיך ווידער באַוויזן די וווּקסיקע מויד. זי האָט זיך אויסגעטיילט מיט אירע שוואַרץ־זיידענע שטייפע קליידלעך, מיט איר אומרויקן פריצישן געבגל און מיט אירע דינע פיס און די לאַקירטע טופליס – פיס, ווי אין אַ גרויסער שטאָט אין אַ פענצטער פון ערשט־קלאַסיקן זאָקן־געשעפט. אירע אַקסלען האָבן זיך געשווינד באַוועגט צווישן די שטויביקע היימלאָזע. אירע אויגן האָבן עמעצן געזוכט און אירע קניען האָבן אונטערגעיאָגט, גלייך ערגעץ־ווו, צווישן די צוג־לופטן, וואָס טראָגן זיך דורך, ווען מען עפנט אויף אַ גרויסע וואָקזאַל־טיר, צווישן קוויטשענדיקן גרילץ, וואָס די טירן טוען, צווישן געוויין פון קינדער און גרעגערײַ פון מאַמעס, — צווישן דעם אַלעמען איז אַ באַהאַלטענע רעטונג נאָך פאַראַן, מען דאַרף די רעטונג נאָר געפינען, אויסשפירן, ווו זי האָט זיך באַהאַלטן.

היימלאָזע פנימער זענען געווען שטאַרק באַצאָרנט; ערטערווייז האָט מען זיך געקריגט צווישן זיך, נאָר דאָס אַלץ איז איר ווייניק־וואָס אָנגעגאַנגען. זי האָט אַזוי לאַנג געריסן פרעמדע מענטשן ביי די פאָלעס, ביז יענע האָבן איר געענטפערט אַ וואָרט און זי אָפּגעשיקט צו אַ צווייטן.

זי איז אַזוי לאַנג אַרומגעלאָפן, ביז זי האָט זיך אָנגעשטויסן אויף אונגערן.

— הערט, — האָט זי אים גלייך אַ שמיץ געגעבן מיט איר בליק, אויף וויפל קאָן ער איר העלפן, — מיר האָט מען אויף אייך אָנגעוויזן: איר זייט אַ היגער — אמת, אַ היגער?

פון איר האָט געשמעקט מיט פודרע, מיט קליידער, וואָס זענען לאַנג געלעגן אויסבאַהאַלטן צווישן שמעקנדיקע זייפן, און מיט נאָך עפּעס אַ ריח פון אַ שיינער, וווּקסיקער מויד, וואָס איז ערגעץ אויסגעבאָוועט געוואָרן אומיסטן צוליב גבירים... צוליב דעם, אַז ער, דער רויט־האָריקער אונגער, זאָל אין רויקע צייטן קוקן אויף איר גנבהש און אַ זייט און זאָל נישט פאַרגינען... און אין אומרויקע צייטן, אינם

טאָג פון זיין טויט, זאָל ער איבער איר האָבן א פולן קאָפּ מיט זינ־דיקע מחשבות.

זי האָט אַלץ געצויגן איר ווייסן שאַרף איבערן פּנים, כּדי די זון זאָל זי נישט בראָטן ; זי האָט זיך געדרייט, צוגעשטעלט צום שטערן א לאַנגע און שמאָלע האַנט מיט דינע און זייער לאנגע מאַ־ניקיור־פינגער און האָט גערעדט, — זי האָט געשאָטן, קוקנדיק אויף אוגערן, קוקנדיק אין די זייטן.

אין פאַרלויף פון זייער א קורצער ווייל̈ע האָבן שוין אַלע אַרום געוווסט, אַז דאָס איז זי — זי, וועמען עס האָט אַהער פאַרשלעפּט. ממש ווי ס׳פאַרשלעפּט אַמאָל א נישט־גוטער, אַז אין דער נאָענטער פאַרלאָזענער שטאָט האָט זי געוואָלט אויפזוכן איינעם א יונגמאַן, א נאָענטן פריינ׳, כּמעט א חתן... נאָר דעם יונגנמאַן האָט זי דאָרט נישט געפונען. זי האָט אים געזוכט אין נאָענטן שטעטל, אין דעם, וואָס ברענט איצט, נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז אויך פון דאָרט איז ער שוין אַוועק. און געמיינט האָט זי פון אָט דעם וואָקזאַל זיך אומקערן אַהיים, כאָטש דאָס איז גאָרנישט איר ריכטונג — עס איז גאָר פונקט קאַפּויער, אין אַן אַנדער זייט, עס איז גאָר אַרום־און אַרום.

— און נאַט, זעט, ווי דער טויט ציט, ווי דער טויט פאַרשלעפּט. אַן אומגליק. אירע זאַכן האָט זי געלאָזט אין דער גרויסער שטאָט. זי איז אָט... ווי זי שטייט און גייט. און אַהער, זאָגט מען, גייט א באַנדע. אַלע וועלן דאָ אומקומען

— עס איז שלעכט, אַ ?

אוגער האָט זי אָנגעקוקט פון אונטערן שטערן מיט אויגן פון א מענטשן, וועלכער דאַרף ביי קיינעם אויף דערדאָזיקער מויד קיין מבינות נישט פרעגן. אריינקוקנדיק אַזוי אין איר פּנים, האָט אים אָנ־געהויבן שטאַרק נאָגן אונטער דער ברוסט, ביים לעפעלע. ער איז איר אין יענער רגע געווען א מאָדנער גוטער־פריינט. נאָר ווייל ער איז איר געווען אַזא גוטער־פריינט, האָט ער אויף אירע פראַגן געענטפערט זייער פויל, ווי אָן ליפּן, גלייך ער פאַסט :

— נו, יאָ, אוודאי שלעכט.

— איז וואָס וועט זיין ?

אוגער איז אויסערלעך געבליבן נאָך מער קאַלט :

— מאָדנע מיידל, וואָס איר זייט! ווער קאָן עס וויסן?... אָט בין איך אויך אַזעלכער ווי איר...

אים האָט זיך פאַרוואָלט ווערן נענטער צו איר כאָטש מיט דעם, וואָס ער איז אויך אַזעלכער, ווי זי:

— איר פאַרשטייט, צי ניין?... אַז איך ווין שוין גאָרנישט דאָ. כ'האָב דאָ געלאָזט אַ וווינונג מיט באַלעבאַטישקייט און בין אַנטלאָפן, האָט מיך דער רוח אָנגעטראָגן אַראָפּקומען אַהער פּונקט איצט... אַ קוק געבן דאָ צו מיינע זאַכן בין איך געקומען.

— איז וואָס קען מען טון? איר זייט דאָך אַ היגער.

— וואָס זאָל מען טון?

ער איז ליידיק־גייעריש געבליבן שטיין און האָט מיט חרטה, מיט אומעטיקע, פאַסטנדיקע אויגן נאָכגעקוקט אירע אַוועקשפּאַנענדיקע פיס. ער האָט געזען, ווי זי מישט זיך אויס מיטן עולם, ווי זי שטעלט אָפּ מענטשן און דערפרעגט זיך, און אים האָט באַנק געטון:

— זי נישט געווען באַדאַרפט אפשר אָפּלאָזן?...

און נאָך:

— ערשטער סאָרט...

זויבער, ווי געוואַשן מיט שטאַרקע רעגנס, איז אויף די רעלסן געשטאַנען דער פּאַנצערצוג, געשטאַנען רויק מיט אַ זודיק־הייסן לאָקאָמאָטיוו, און פון קעגנאיבער, פון דער פּלאַטפאָרם האָבן אים אַרומגעקלעבט אויגן, וואָס זענען פאַרמשפּט צום טויט.

מען האָט געקוקט אויף אים טרויעריק, פאַרשמאַכט, מיט קנאה, וואָס ער קאָן אין יעדער רגע זיך אויפהייבן און אַוועק פונדאַנען, ווי אַ פרייער צו־להכעיסניק — אַ ריז, וואָס קייעט ווייטן.

אָט וועט ער זיך אַ ריס טון פון אָרט און וועט אַוועק צו זייניקע, קיין מערב־זייט, אַקעגן דער גרויסער, רויטער זון, וואָס וויל זיך אָנרירן אין דער ערד. וועט ער זיך טראָגן; ער וועט האַלטן אין איין שיסן — לויפן און שיסן, לויפן און שיסן.

מען האָט געשמועסט:

— ער וועט זיך דורכשלאָגן, ער וועט זיך דורכשלאָגן...

לעבן דעם צוג, נישט ווייט פון לאָקאָמאָטיוו, איז געשטאַנען אַ יונגער קאָמאַנדיר, געשטאַנען רויק, ווי אַרויסגעשטעלט אויף ציקאַ־

וועס: דער צוג איז זויבער, און ער — אויך... מיט אַ שמייכעלע אַרום די צוזאַמענגעצויגענע אויגן האָט ער געקוקט צו דער פּלאַט-פאָרם אויפן אומבאַהאָלפענעם, פאַרלוירענעם עולם, און נישט אַזוי אויפן גאַנצן עולם, ווי אויף דער אומרויקער אַרומגייענדיקער מויד, וואָס רוישט מיט אירע זיידענע קליידלעך. ער האָט שטיל צוגעפּייפט מיט די ליפּן.

שעמעוודיק, ווי קעגן דעם אייגענעם באַשלוס, האָט זיך די מויד ענדלעך לעבן אים אָפּגעשטעלט.

— הערט, — האָט זי געזאָגט, — איך פרעג ביי אייך... ניין, טאַקע אמת... איר שמייכלט אַלץ... וואָס וועט זיין מיט אייער פּאַנ-צערצוג? איר וועט זיך דאָך דערשלאָגן, נישט אמת, אַ?

— נו, יאָ, געוויס.

— ניין, אָן לצנות.

— אָן לצנות, מיין פריילן...

— אויף וואָס-זשע וואַרט איר?

דער יונגער קאָמאַנדיר האָט שמייכלענדיק זיך דורכגעקוקט מיט דעם מאַטראָס, וואָס שטעקט נייגעריק אַרויס זיין קוימענקערער-פּנים פונם לאָקאָמאָטיוו.

— אויף אייך, ליבע פריילן...

— נו, אָט, איר לאַכט.

— און איר ווילט, איך זאָל נישט לאַכן?

— איך וויל, אַז איר זאָלט זאָגן דעם אמת.

— איז אויף אַ דעפּעשע, מיין פריילן, מיר וואַרטן אויף אַ דע-פּעשע.

— פונוואַנען?

— פון הימל.

— ניין, טאַקע, דעם אמת.

— דעם ריינעם אמת.

— רעכט, רעכט, איר מאַכט אַלץ חוזק פון מיר.

די מויד האָט זיך אַרומגעקוקט און האָט זיך פאַרשעמט פאַר יענע, וואָס שטייען אַרום איר און הערן.

— און מיר וועלן דאָ בלייבן, — האָט זי געזאָגט צום קאָמאַנ-

דיר, — דאָס איז שיין, דאָס איז ווויל. שטעלט אייך פאָר: איר פאָרט נאָר אַוועק פונדאַנען, קומען אַהער גלייך די באַנדעס, און איך, אַ פרוי...

— אַך, אַזוי?...

דער קאָמאַנדיר האָט אַפילו קיין פינטל נישט געטון מיט די אויגן...

— איר האָט אַ ברירה.

— צום ביישפיל?

דער קאָמאַנדיר האָט זיך ווידער שמייכלענדיק דורכגעוווּנקען מיטן אַרויסגערוקטן קאָפּ פונם קוימענקערערישן מאַטראָס.

איך זאָג אייך, איר האָט אַ ברירה... נעמט אַ ביקס און ווערט אַ רויטאַרמייצער.

שטיל.

אויפן לאָקאָמאָטיוו האָט מיט גראָבע ווערטער אַ פלוידער געטון דער מאַטראָס. דעמאָלט האָט זיך שוין מער נישט געקאָנט איינהאַלטן דער רויטער אוגער — ער האָט דאָס אַלץ צוגעזען פון דער זייט מיט בעקיש-בייזע אויגן.

— הערט, — האָט ער די מויד אָפּגערופן אָן אַ זייט, — קומט נאָר אַהער.

זיינע אויגן האָבן צו איר געווונקען אָן ווערטער, מיט געטרייַשאַפט פון אַ מענטשן, וואָס וויל זי פאַרהיטן פון אַן אומגליק.

— איך האָב דאָ אַ באַקאַנטן קריסט, אַ טעלעגראַפיסט.

— אַ טעלעגראַפיסט?...

— נו, יאָ, כאָטש אַ שייגעץ איז ער, אָבער אַ ווויל̈ער מענטש... איז אין ערגסטן פאַל וועל איך אייך אפשר קאָנען נעמען מיט זיך צו אים. דער עיקר איז — עס זאָל זיין שטיל. איר פאַרשטייט?

אוגער האָט זיך אַרומגעקוקט פון אונטערן שטערן, גלייך ער מעקלערט איר אַ פאַרבאָטענע זאַך; ער האָט באַמערקט, ווי זי קוקט אַלץ צוריק צום צוג.

— דער עיקר איז, אַז אין אונז זאָלן זיך נישט אָנקלעבן נאָך מענטשן... אַז נישט, קאָן זיך אויסלאָזן גאָרנישט פון דער גאַנצער זאַך. איר פאַרשטייט, צי ניין?... אַנו, קומט אַריין אין וואָקזאַל, זייער שטיל... זאָל קיינער נישט באַמערקן, אַז איר גייט מיר נאָך...

IV.

אין מיטן וואָקזאַל, צווישן די פיל היימלאָזע, האָט די פרעמדע מויד זיך איינגעהויקערט.

זיצנדיק מיט אוגערן אויף עמעצנס א פרעמדן זאַק, האָט זי פאַרלייגט א פוס איבער א פוס און איז מיטאמאָל געוואָרן קלענער אויף אַ גאַנצן קאָפּ. זי האָט געזאָגט:

— איך פאַרגעס אַלץ: ווי רופט מען אייך?

— אוגער.

— אָך, יאָ, אוגער... ווי מיינט איר — די באַנדע וועט קומען?

אוגער האָט דערפילט, אַז די באַנדע איז זיינס אַ זאַך; זי שטייט אים אין זיינע נויטן, פונקט ווי זיין קניפּל, ווי די אָפּגעשפּאָרטע עטלעכע רובל, וואָס ער פאַרמאָגט. מיטן לעפעלע, וואָס נאָגט אונטער זיין ברוסט, האָט ער דערפילט — אַ מזל-זאַך. ער האָט אַ בלאַנדזשע געגעבן מיט די אויגן איבער דער מוידס בוזים — אַ בוזים פון אַלעם גוטן, האָט דאָס לעפעלע, וואָס אונטער זיין ברוסט שטאַרקער אָנגעהויבן צו נאָגן. זיין לאַנגע נאָז האָט דערביי אַ שמאָרע געטון, ווי פון זיך:

— נו, יאָ, מען זאָגט די באַנדע גייט.

— זי וועט קוילען?

— ווער ווייסט?

די מויד האָט געטון דעם ערשטן געגעץ, אַ געגעץ אין דער צופאַלנדיקער נאַכט אַריין. איר קערפּער איז געווען פול מיט אומאנגענומענעם גרויל, גלייך איר שטייט באַלד פאַר צו פונאַנדערייסן איר מויל און זיך לאָזן אויסוואָרצלען א געזונטן, ווייסן באַק-צאָן. זי האָט געזאָגט:

— נו. יאָ, געוויס... ביי אונז איז אויך אַזוי געווען.

— ווו?

— ביי אונז... אַ שטאָט מיט דרייסיק טויזנט איינוווינער. געקומען אַ באַנדע — הונדערט צוואַנציק מאַן — און האָט אויסגעהרגעט ביז דריי טויזנט. נאָכדעם האָט מען געזאָגט: ווען הונדערט יונגעלייט גייען אַרויס אַקעגן, וואָלט די באַנדע אַנטלאָפן.

— אָקעגן וואָס זאָגט איר דאָס?

— טאַקע אָקעגן דעם: פאַראַן געזונטע יונגעלייט דאָ, אין וואָקזאַל, צווישן די אַנטלאָפּענע, קוקט: מען וואַלגערט זיך אויף דער ערד, מען שלאָפט. נעמט כאָטש ווענען איר ווילט, נעמט כאָטש זיך אַליין... מיט אַ ביקס קעגן דער באַנדע גייט איר נישט.

און די מויד האָט ווידער פאַרקרומט איר מויל מיט אַ גענעץ:

— אַך, מאַנסלייט, מאַנסלייט!

איר צווייטער גענעץ — א לאַנגער און אויסגעצויגענער — האָט געגעבן צו פילן, ווי ווייט איר זענען מיאוס און לאַנגווייליק סיי אָט די יונגעלייט, סיי אירע רייד וועגן זיי — זיי זענען איר שווער און רופן ארויס אין איר עקל, אָן אַ שיעור עקל — איבער זייער פוילקייט מוז זי דאָ זיצן פאַרשפּאַרט באַגלייך מיט אַלע ווייבער און וואַרטן אויפן טויט, זי — אַ מויד פון „ערשטן סאָרט".

— אַך, מאַנסלייט... מאַנסלייט!

פּלוצים האָט זי ארויפגעזיפּצט פון אָנהייב דרימל.

— און „ער" האָט געטון אַנדערש... ער איז געשטאַנען לעבן צוג מיט אַ שמייכעלע און האָט געקוקט, ווי אויף אַ סטאַדע — מען פּלאָגט זיך, מען האָט מורא...

— ווער? — האָט זיך געוווּנדערט אוגער.

— ער, — האָט די מויד געענטפערט, אַריינפאַלנדיק צוריק אין דרימל, — דער יונגער קאָמאַנדיר, אַ גרויזינער, אַפּנים.

זי האָט אים דאָך געדענקט, דעם יונגן קאָמאַנדיר — אים געדענקט איצט אין אָנהייב דרימל.

— ניין, — האָט בייזלעך געזאָגט אוגער, — נישט קיין גרוזינער. אַ אינגוש איז ער, אַ אינגוש.

אינגושן זענען ביי אים געווען שפּאָט ביליק, — זיי זענען ביי אים געווען צוגערעכנט צום ערגסטן סאָרט מענטשן:

— אינגושן, — האָט ער געזאָגט, — פּלעגן זיך דאָ פאַרדינגען צו די פּריצים און שמייסן די פּויערים מיט קאַנטשיקעס.

עס איז נאָך אַלץ געווען נישט מער, ווי אַרום צען אַזייגער אין אָוונט. נאָר אין פינצטערן וואָקזאַל האָט פון זייער הויך אַריינ-

געקוקט אַ פרעמדער הימל, און די שטערן, האָט זיך געדאַכט, זענען דאָרט שפּעטע — שטערן פון נאָך אַ האַלבער נאַכט.

דער פּאַנצערצוג, וועלכער האָט פון פאַרנאַכט אָן געשאָסן זיי־ער זעלטן און פויל, איז פּלוצים ווי אין שטיפעריי אינגאַנצן אַנטשוויגן געוואָרן.

אין ביידע איבערגעפולטע וואָקזאַל־קלאַסן איז מען דעמאָלט פון גרויס מידקייט באַלד אַריינגעפאַלן אין אַ טיפן שלאָף. מען איז געלעגן איינגעגיורעט אין די ווינקלען און דורכאויס אויפן דיל. נאָר אַז מען האָט זיך אויפגעכאַפּט, האָט דער וואכנדיקער פּאַנצערצוג שוין געהאַט אַוועקגעפויזעט ווייטער פון וואָקזאַל און האָט דאָרט געקלאַפּט זייער ערנסט מיט דריי האַרמאַטן אויף אַ מאָל.

ביי יעדן זעץ האָט זיך געדאַכט, אַז די ווענט פון וואָקזאַל זענען זייער דינע — זיי באַשטייען דורכאויס פון פענצטער, און די פענצטער קלינגען, ווי קלאַפּנדיקע ציין אין אַ אומגעהייער גרויסן און קראַנקן מויל. מען איז אַלץ געשלאָפן, אָדער זיך געמאַכט, ווי מען שלאָפט, און נאָר ביי אַ זויגנדיקער מוטער האָט אַ וויין גע־געבן אַ קינד, האָבן אַרום און אַרום פון דיל און נאָך ווי טיפער פונם דיל זיך אויפגעהויבן קעפּ, און מיילער האָבן געשעפּטשעט בייז, ווי מיט גרימעניש:

— ששש!.. לאָזט עס נישט וויינען... לאָזט עס נישט וויינען...

גלייך די גרויסע סכנה שטעקט דווקא אין געוויין פונם קינד; גלייך די באַנדעס טאַפּן שוין אין דער פינצטער די ווענט פון וואָק־זאַל — זיי קאָנען דערהערן און קומען.

אין נאָענטן, שטאַרק הויכן קאָרידאָר, דאָרט ווו ס'בלאָזן איי־ביקע לופטן, האָט זיך עמעצער אָן אויפהער געדרייט און געקלאַפּט מיט דער הויכער טיר.

אין ווינקל, אין אַ לאַמטערן מיט שמוציקע, פאַררויכערטע שויבן, האָט געצאַנקט אַ לעמפּל. דערנאָך איז עמעצער אויף גיך געקומען צו לויפן פון כּאַנצערצוג און האָט געהייסן דעם לאַמטערן אויס־לעשן. דער צוג האָט איינדרויסן געשווינד דורכגעגרילט אויף די רעלסן און האָט גענומען שיסן אין אַן אַנדער זייט.

דעמאָלט האָט אוגער זיך צוגערוקט נעענטער צו דער מויד

און האָט אונטערגעשפּאַרט מיט אַן אַקסל איר דרימלדיקן קערפּער. עס איז אויסגעקומען אַזוי, אַז אינמיטן דרימל האָט די זיצנדיקע מויד זיך אַ וואַקל געגעבן און האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ גאָר נאָענט לעבן אוגערס מויל. אוגער האָט דאַן אַ שמעק געגעבן אירע האָר, אַ שמעק געגעבן שטיל, מיט אַ פּשוטן, טיפן אָטעם, נאָר דער־פילט דעם גערוך:

— אַ פייַנער גערוך... זיי שמעקן, אירע האָר... האָר, וואָס וואַקסן ביי אַ פרוי „ערשטן סאָרט”...

שלעכט איז נאָר געווען, וואָס פּונקט הינטער זיינע פּלייצעס איז די גאַנצע צייט זייער אומרויק געלעגן אַ מיטליאָריקע יידענע, מיט אַ שווערן פאַרוק אויפן קאָפּ, אַ פרומע, ווי אַ רביצן. געדאַכט האָט זיך, אַז די יידענע גיט אומזיסטן צו פילן, אַז זי שלאָפט נישט. זי זעצט זיך אויף און לייגט זיך צוריק אַנידער. זי הוסט מיט אַ טרוקן קול, כאַפּט די לונגען זענען ביי איר ריין; זי הויבט פּלוצים אָן צו וועקן לעבן זיך איר שלאָפנדיקן פרומען מאַן:

— זע נאָר, זע נאָר... זאָגט זי צו אים, — ביסט אַ מבין?.. וואָס זאָגסטו שוין, אַ?...

און נאָכדעם האָט די יידענע אַ גאַנצן פרימאָרגן זיך געשעפּ־טשעט מיט אַ צווייטער יידענע, און ביידע האָבן געוואָרפן זייער טשיקאַווע אויגן סיי אויף אים, סיי אויף דער מויד. דער יידענעס בליק איז פון מינוט צו מינוט געוואָרן שטעכיקער און בייזער. זי האָט סוף־כל־סוף נישט אויסגעהאַלטן:

— פע, יונגערמאַן, איר מעגט זיך שעמען... אין אַזאַ צייט, אַ?..

אים איז געווען אַנגענעם, וואָס מען איז אים חושד... נאָר ער האָט דאָך אויפגעזאָגט:

— הערט, מומע, איר ווילט זיך קריגן, איז נישט דאָ דאָס אָרט... ביי אייך אין דער היים, אין מאַרק, אַז איר וועט קויפן פיש.

נאָר די מויד האָט זיך אומגעקערט מאָדנע פאַרוואונדערט — זי איז, צפּנים,ווירקלעך ביינאַכט געשלאָפן און האָט נישט געוווּסט, פון עפּעס צו זאָגן.

אין אַ ווײַלע אַרום איז געקומען צו לויפן דער טעלעגראַפיסט —

געקומען אַ פּאַררויטלטער, אַ פאַרהאַוועטער, מיט אַן אויסזען פון אַ מענטשן, וועלכן מען האָט באַנומען פון קאָפּ ביז פיס; ער האָט געמאָנט אַ חלק... ער האָט אַרויסגערופן אוגערן אויף אַ סוד.

— האָסט אויסבאַהאַלטן די מויד, אַ?

— וועלכע מויד?

— דערצייל נישט קיין מעשיות.

— וועלכע מעשיות?

— מאַכסט זיך תמעוואַטע? איז וואַרט, געדענק...

אוגער איז געבליבן שטיין פאַרטומלט. זיין איינציק געפיל איז געווען: דרך־ארץ צו דער רעכטער זייט פון זיין קערפּער — אַ זייט, אין וועלכער עס האָט זיך אַ גאַנצע נאַכט אָנגעשפּאַרט זי. אַזאַ דרך־ארץ צו זיין אייגענער זייט האָט געקאָנט האָבן סיידן אדם־הראשון איידער מען האָט די זייט ביי אים אויסגעשניטן, אויף צו בויען פון איר חוהן.

אוגער האָט געוואָרפן אויף דערדאָזיקער זייט זיינע ניבהשע בליקן — דאַכט זיך אַ זייט, ווי אַלע, נאָר דאָך אַן אַנדערע... אַ זייט אַ מיוחסטע. אַרום אים אויף דער פּלאַטפאָרם האָבן צעקנייטש־טע, אומגעוואַשענע פּנימער שוין ווידער אויסגעדריקט שרעק:

— די באַנדע האָט זיך פאַרשטאַרקט.

— דער פּאַנצערצוג אַנטלויפט.

— אָט... אָט האָט מען דאָך גערעדט מיטן קאָמאַנדיר.

— די באַנדע גייט אַהער פון צוויי זייטן.

און פון אַקעגן, פון צווייטן עק פּלאַטפאָרם, איז אויפגעגאַנגען די זון — פון אַקעגן איז געגאַנגען די מויד... זי איז שוין ווידער געווען אויסגעפּוצט און אָנגעפּודערט, און האָט אויפסניי צוגעקלעבט אַ קליין שוואַרץ פּלעסטערל נידעריקער פון מויל.

אוגער האָט אויפגעזוכט דעם טעלעגראַפיסט און האָט גענומען קלעטערן אַרום אים, איינטענהן און אים געבן צו פאַרשטיין, גלייך ער האָט מיט אים אַ לאָדעניש:

— איז וואַרט נאָר... און הער מיט קאָפּ.

נאָר דער טעלעגראַפיסט איז געווען משוגע. ער האָט פון גאָרנישט געוואָלט וויסן; ער האָט זיך איינגעעקשנט:

— אויב חבריש, איז חבריש.

— איז שאַ, — האָט אים אוגער סוף־כּל־סוף אַוועקגעשלעפּט אין אַ זייט.

— ווייסטו וואָס ? איז נעם דיר געלט. וויפל ווילסטו געלט ? נעם בּיי מיר צו אַלץ, וואָס איך פאַרמאָג.

דער טעלעגראַפיסט איז ווידער משוגע. פריער האָט ער וועגן געלט נישט געוואָלט הערן. נאָכדעם האָט ער שוין יאָ געוואָלט געלט, נאָר אין גאַנצן, אין גאַנצן, אַלץ וויפל אוגער פאַרמאָגט, און מיט מזומן :

— געזאָגט און געציילט, און באַלד, די רגע.

אוגער איז געשטאַנען מיט אַ פאַררוקטער האַנט אין בּוזים, געטאַפּט דאָרט זיין קניפּל און זיך געדונגען, זיך אויסגעגלייכט און גענומען ציילן.

ט

שוידערלעך האָט אַ רעוו״ע געטון דער געפּאַנצערטער לאָקאָמאָטיוו. ער האָט אָפּגעוואַרט בּיז זיין רעווע וועט, ווי אַן אָנזאָג פון טויזנטער בּייזע בשורות, זיך פונאַנדערשיטן איבער די ווייטע פוסטע פעלדער און האָט אַרויסגעלאָזן אַ צווייטן רעווע, אַ דריטן.

עמעצנס אַ בּייזלעך קול האָט דאָרט געוואָלט אָניאָגן כאָטש איינעם פון די צוויי לעצטע סיגנאַלן, נאָר נישט דעריאָגט, זיך אָפּגעהאַקט באַזונדער :

— פאַרטיק !

און פון אַלע זייטן פלאַטפאָרם האָבן אַהין אַ שווים געגעבן די היימלאָזע.

אין מיטן לויפן האָט מען זיך פאַרפלאָנטערט אין אַ שטאַרקער כוואַליע פון געדריקטער לופט ; מען האָט זיך אַ דריי געגעבן, ווי אין אַ וואָלקן שטויב. דער פּאַנצערצוג האָט אויסגעשאָסן פון עטלעכע האַרמאַטן אויף איין מאָל. ווי פון זיך האָבן אָנגעהויבן שטאַרק צו קלאַפּן אַלע הויכע וואָקזאַל־טירן, און די צוג־לופטן, וואָס יאָגן

דאָרט אָן אויפהער, האָבן אַרויסגעשאָסן אין דרויסן די אָפּגעריסענע ווערטער, וואָס לויפן דאָרט אַרום:

— די באַנדע.

— קומט.

— ער אַנטלויפט.

— דער פּאַנצער...

— דער צוג.

— פּאַרפּאַלן...

— ווײ און ווינד...

די פרומע יידענע, וואָס זעט אויס, ווי אַ רביצן, איז געלאָפן פון ערגעץ מיט אַ גרויסן טשייניק וואַסער אין איין האַנט, און מיט דער פויסט פון דער צווייטער האָט זי זיך געקלאַפּט אין שווערן פּאַרוק און האָט געקרעכצט, ווי אויף אַ שריפה:

— בעט גאָט, בעט גאָט!

אַקעגן האָט דער באַפרייטער דאַמף פונם לאָקאָמאָטיוו שוין געהאַט דערוואָרגן עמעצנס אַ לעצטן באַפעל:

— פאָרויס!

שטיל האָט דער צוג זיך אַוועקגעגליטשט, זיך אָפּגערוקט און געלאָזט נאָך זיך אַ מאָדנע פוסטקייט אויף די רעלסן — אַ מאָדנע געווירבל פון לויפנדיקע מענטשן אויף דער פּלאַטפאָרם.

אויף די טרעפּלעך פון לעצטן געפּאַנצערטן וואַגאָן איז גע־שטאַנען דער יונגער קאָמאַנדיר און האָט געקוקט צו אָט די אַרומ־יאָגנדיקע צעפּלאָכטענע און צעכראַסטעטע מענטשן. ער איז געפאָרן איצט אויף זיגן אָדער אויף אומקומען, און פון אונטן צווישן דעם געבליבענעם מענטשן־ווירבל, וואָס אויף דער פּלאַטפאָרם, האָבן צוויי — אוגער און דער טעלעגראַפיסט — זיך געיאָגט נאָך דער מויד, וואָס וועט אפשר נאָך היינט געטויט ווערן דורך די אונטערקומענדיקע באַנדעס.

אויף דער הונדערט און איינסטער ווייאָרסט

אויף דער הונדערט מיט איינטער וויאָרסט

I

אין עק לאַנד, ביים ברעג פון זומפּיקע „נייטראַלע זאָנעס", שטייט אַ יידישע קרעטשמע.

אין קרעטשמע האָבן רויטע אויפגעהאָנגען אַ טעלעפאָן.

ביים טעלעפאָן — פעאָדאָר זאַזולי:

אַ קרעפּטיקער יונג.

אַ בייזלעך-געטרייער און רויט-פאַרעקשנטער.

ער זאָגט אַלעמען אַרום זיך מוסר.

ער קאָן זיך התמענען.

ער האָט אַ געוווינהייט זיך אָפּצושטעלן פאַר יעדן אָרט, וווּ געדרוקטע זותיות זענען געשריבן, און לייענען זילבנווייס אויף אַ קול, אַזוי אַז אַלע דורכגייער זאָלן זיך אָפּשטעלן און קוקן מיט וווּנדער סיי אויף אים, סיי אויף די ווערטער, וואָס ער לייענט.

ער רעדט מיט אַ פאַרדרייטער האַלב-רוסישער, האַלב-אוקראַיני-שער שפּראַך און הייבט תּמיד אָן זיינע חקירות מיט די ווערטער:

— אמת, צי ניין?

ער פילט זיך אין דער רויטער ארמיי זייער געשעצט, כאָטש ער איז אין איר אַ קאַפּעלע אַ פאַרשפּעטיקטער, אַ צוגעקומענער פונם דאָרף. ער ציט כּסדר צו נייע מענטשן צו זיין טייל — ער „באַאַרבעט" זיי מיט געשווינדע ווערטער:

— הער נאָר, חבר, איך גיב דיר אַ געמעל: נישטאָ מער

קיין עלטסטע — אמת צי ניין? ביסט, הייסט עס, אַליין אַ סאָלדאַט און אַליין אַ קאָמאַנדיר — ביסט אַ רויטאַרמייער, הייסט עס...

די צייט:

איינער פון די ערשטע רויטאַרמייאישע ווינטערס.

פון אָנהייב איז זאַזולי דאָ אין קרעטשמע געווען נישט איינער אַליין. צוזאַמען מיט אים האָבן דעם פּאָסטן געהיט נאָך אַכט רויט-אַרמייער. אויף די נאָענטע „נייטראַלע" זומפּן זענען טאַנצנדיקע זאַווערוכעס געווען פול מיט אָפּגעשוואַכטע געשרייען, מיט נאָגנדיקן שוידער, מיט וואַנדערדיקע רויבער, און אין דער ברודיקער קרעטשמע, אַרום הוילן טיש זענען דענסטמאָל געזעסן אַכט רויטאַרמייער, גע-האַלטן צווישן די פיס אָנגעלאָדענע ביקסן, געדויכערט מאַכאָרקע און געהערט, ווי אין טשאַד, זאַזוליס חקירות וועגן די פּראָבלעמען, וואָס זענען שוין אַוועק פון אָדעס, און וועגן די ענגלענדער, וואָס שטייען נאָך אין אַרכאַנגעלסק:

נו, דאַ, קאָניעטשנאָ, מילי טי מאָי, סלוטשאיעטסיאַ ביוואַיע... עטאָ טעביע ניע פּאָ, טשטאָ קאָל סניעסלי, אַ טאַק, טשטאָ קאַזשדנאַ לאָסטאָטשקאַ סעביע—הע—הע!...

נאָך סוף ווינטער איז די „נייטראַלע זאָנע" געוואָרן מער שטיל און ווייניקער הפקר. אויף אַ ווילע האָט מען אויפגעהערט צו וויסן:

— צו ווערמען קער זי — צום אייגענעם לאַנד אָדער צום שכנישן.

די רויטאַרמייער זענען דאַן אַוועק צו אַ צווייטן, אַ גאַנץ ווייטן נייעם פּאָסטן און האָבן דאָ אין קרעטשמע ביים טעלעפאָן צייטווייליק געלאָזט זאַזולין איינעם אַליין.

זאַזולי האָט דאָ זיין אַרבעט ביים טעלעפאָן איבערגענומען פריי-ווילּיק, מיט דער גאַנצער היץ און מיט דער גאַנצער ערנסט פון אַ מענטשן, וואָס דערגייט צו אַלע קענטעענישן מיט זיין אייגענעם שכל. אז וואָס דאַרף מען מער? — צום ביישפּיל, אפילו די רע-וואָלוציע אַליין — איז ער צו איר אויך דערגאַנגען מיט זיין איי-גענעם שכל.

דעם אינסטרוקטאָר, וואָס האָט אים געוואָלט באַווייזן, ווי אַזוי

ביים טעלעפֿאָן זיך אַרומצוגיין, האָט ער דעריבער אָפּגעשטעלט נאָך ביי די ערשטע ווערטער:

— ס׳איז גאַנץ פֿאַרשטענדלעך, — האָט ער געזאָגט, — נישטאָ דאָ וועגן וואָס צו האַנדלען, חבר, דאָס דאָזיקע אָ — „טעלעפֿאָן״ רופֿט מען עס, אמת צי ניין? רעדסט צו דעם, ענטפֿערט מען דורך דעם. נו, און געגנוג... און ווייטער איז אַלץ קאַפּאַק...

דער טעלעפֿאָן — אַ זאַך, וואָס קער צו דער רעוואָלוציע, דעריבער דאַרף מען דאָס היטן — דאָס ווייסט זאַזולי... ס׳איז נישט קיין זכר און נישט קיין נקבה, און האָט דאָך אייגענע ווונשן.

צום ביישפּיל:

אין דרויסן בלאָזט נישט קיין מינדסט ווינטל, טאָ רעד צו דעם שטיל, ווי עס רעדן אַלע מענטשן.

אין דרויסן איז אַ שטורמיש וועטער, טאָ שריי אין דעם אַריין מיט אַלע כּוחות, אַזוי עס זאָל דיך באַשלאָגן אַ שווייס.

איין זאַך נאָר:

עס איז אַפּיסל לאַנגווייליק. צווישן יידן האָט זאַזולי קיינמאָל נישט געלעבט, נישט פֿאַרשטאַנען זייער שפּראַך.

די קרעטשמע — זי איז אַ פּוסטע אין מיטן פֿעלד; זי האָט נישט אַרום זיך קיין איין שילד, אַקעגן וועלכן מען זאָל זיך קאָנען אָפּשטעלן לייענען.

דער טעלעפֿאָן איז דעריבער דאָ אין גיכן געוואָרן זאַזוליס איינציקער חבר — עפּעס אַ מין באַזונדערער האַלב־לעבעדיקער גוטער־ברודער, צו וועמען מען קאָן צוגיין עטלעכע מאָל אין טאָג, ווי צו אַ נאָענטן פֿריינט, און אויף האַרציקן חברישן לשון זיך ביינייס פֿאַרשטעלן דער רעוואָלוציע. ס׳איז מער נישט, וואָס די רעוואָלוציע, אַז מען שטעלט זיך איר פֿאָר דורכן טעלעפֿאָן, דערקענט זי דיך נישט אַזוי גרינג פֿון נעכטן — ווי אַ טויבלעכער מאַן, וואָס האָט אַ געשלאָגענעם זכּרון און דערפֿרעגט זיך אַלעמאָל פֿונסניי:

— אַ?... ווער, זאָגסטו, ביסטו?

אַלעמאָל, ווען מען גייט צום טעלעפֿאָן צו, דאַרף מען אים אויפֿסניי אָנדרייען. עס דערהערט זיך אַ קלאַנג:

— דזשין! דזשין!

און דאַן שרייט מען צו אים אריין גלייך אין אויער:

— ביים טעלעפאָן בין איך, פעאָדאָר זאַזולי! פּאָסטן נומ. 3...
וואָס אויפן הונדערט מיט איינטן וויאָרסט!...

און נאָך שרייט מען צו אים אַריין:

— פורן פאָרן נישט!.. מען זעט נישט!... שיקט עסן!...

איצט איז שוין אַ פּאָר וואָכן זינט זאַזולי היט דאָ דעם טע-לעפאָן. ער שלאָפט לעבן אים אין ווינקל אין זיין קויטיקער שינעל. ער שיסט אַלע ביינאַכט אַרום דער קרעטשמע, כדי מען זאָל וויסן, אַז דער פּאָסטן איז באַוואַכט. ער לייענט פון לאַנגוויילִיקייט די קוי-טיקע שטיקלעך פּאַפּיר, וואָס ער רייסט פון אַן אַלטער צייטונג צו פאַרדרייען מאַכאָרקע, און פּילט אַ באַדערפעניש זיך צו ריינלאָזן מיט עמעצן אין אַ חקירה, אַ שמועס טון מיט אַ האָרעפּאַשנעם מענטש מכוח דעם, וואָס היינטיקע צייטן איז דיר נישט דאָס, וואָס „טאָמער, אפשר" — „מען דאַרף ציטרעפן"; און מכוח דעם, וואָס כאָטש די רויטאַרמייער זענען פונדאַנעט אַוועק צו אַ נייעם, גאַנץ וויטן פּאָסטן, זענען זיי פונדעסטוועגן געבליבן געטרייע חברים, און אַנו... זאָל נאָר עמעצער אַרום אים פּרוּוון טון עפּעס ווי נישט באַדאַרף צו זיין, איז באַלד איינס און צוויי — צום טעלעפאָן... און טאַקע דערפאַר טאָר ער, זאַזולי, דאָ נישט דרימלען און דאַרף דינען געטריי איר, זיין אייגענער זאַך — דער רעוואָלוציע.

ביי זאַזולין זענען שטענדיק גרייט די ווערטער, מיט וועלכע ער וואָלט דאָ מיט פאַרגעניגן אָנגעהויבן איינצוטענהן:

— יעדערן ווילט זיך לעבן בעסער, אמת צי ניין?

נאָר תמיד, ווען ער הייבט דאָ אָן זיין חקירה, בלייבן אַלע אין קרעטשמע, ווי טויבלעך און קוקן אים אָן משונה מיט טעמפּע אויגן. און נאָכדעם, אַז ער גייט אַוועק איינער אַליין אין קיך אַריין, שרייט מען, ווי תמיד, זייער בייזלעך אויפן איינציקן צוועלפיאָריקן מיידעלע:

— זעלדע! וווּ איז דיר דער קאָפּ? זעלדע!...

— וואָס האָט מען דיר געהייסן טון... זעלדע?!

און הייסן חייסט עס:

— פאַרוואָס גייסטו נישט נאָך דעם ערל?... כאַפּ אַ קוק אין קיך... זעלדע!...

כאָטש אַליין איז מען שוין צו אים צוגעוווינט און מען סאָנפּעט צווישן זיך, גלאָצנדיק די אויגן פּלומרשט צום באַלקן:

— דער גוי איז אַן אָרנטלעכער.

— עס מעג ליגן לעבן אים גאָלד.

און נאָך סאָנפּעט מען:

— גלויבט אין די רויטע, ווי אין צלם.

— הערסט... דאָס איז דאָך דער אומגליק.

— אַז די רויטע אַליין האָבן גאָר וועגן אים געזאָגט: „מיר האָבן אים געטראָפן אין וועג, האָט ער זיך צו אונז צוגעקלעבט״.

— וואָס קלערסטו?.. (אַ זיפץ). אוודאי וואָלט מען פריי אָפּגע־עסעמט, ווען גאָט נעמט אים צו פונדאַנען.

II

פאַראַן אין קרעטשמע:

אַן אַלטער קליינוווקסיקער זיידע, וואָס הערט שלעכט און שפּקט שלעכט — אַ ווייסינקער זקן מיט געשווירענע וואָנצעס און מיט ציטע־ריקע אונטערגעבראָכענע קני. ער קלעטערט אַלע טאָג אויף אַ בענקל דעם זייגער אָנציען, קוקט אַריין אין אַ לוח און וואַרט:

אַז עס וועט קומען אסתּר־תּענית, וועט ער פאַסטן.

פאַראַן זענען אויך אין קרעטשמע:

מיטליאָריקע טאַטע־מאַמע, פאַרגרעבטע, שטילע, טיף אַריינגע־טונענע אין זייער קרעטשמעדיק לעבן און אין קליינעם באַאַרבעטן שטיקל ערד, וואָס הינטער דער שטוב, זיי קוקן דערשלאָגן און וואַרטן אויף בעסערע צייטן:

זינט די רויטאַרמייער האָבן ביי זיי אין שטוב אויפגעהאָנגען דעם טעלעפאָן, איז געקומען דער דלות — דאָ אַרום האָבן אויפגע־הערט פאַרביי־פֿאָרן מענטשן, וואָס גנבענען די גרענעץ, און האָבן אויפגעהערט צו צאָלן פאַר „סטאַנצווערן״, פאַר „אָנוואַרעמען זיך״, פאַר בענטשן און פאַר עסן.

די קרעטשמע:

אַ פּוסטע און וויסטן פעלד ביי די זומפּן — זי זעט איצט קיי־

נעם נישט, אחוץ זאזולין און אחוץ יאנקל דעם גראָבן — דעם געוועזענעם קצב, וואָס איז איצט געצוווּנגען פאַר נישטיקע שכירות צו־שטעלן עסן צו די פּאַסטנס און קוקט מיט שעלטנדיקע אויגן, בייזע, ווי נאָך א שבתדיקן שלאָף.

ער איז אין כעס:

זיינע פערד — די בעסטע אין געגנט (ער האָט זיי געקויפט כדי צו פירן פאַרשווינען צו דער גרענעץ. ער איז צוליב דעם געוואָרן אויס קצב), רייסן זיך איצט אומזיסט אונטער די בייכער אין די טי־פע בלאָטעס. זיין וואָגן ווערט פון מאָל צו מאָל מער פונאנדערגע־שרויפט און באַקומט אויסגעבויגענע רעדער.

ביי יאנקל דעם גראָבן דערפרעגן זיך דאָ אלעמאָל פונסביי מאַן און ווייב:

— די בעל־עגלהס פירן צו דער גרענעץ?... א?... יאנקל...

יאנקל איז אויסערלעך זייער קאַלט. בייז זענען אין אים — אינעווייניק - די קישקעס. ער ענטפערט מיט א שטילן פאָנפע:

— וואָס-זשע?... מען פאָרט נישט?

— אלע טאָג, יאנקל?

— וואָס-זשע?

— מיטן נייעם וועג מסתם, א? יאנקל... מיט דער קוידענער קרעטשמע?

יאנקל טוט ווידער א פאָנפע:

— נו, יאָ... מיט דער קוידענער... וואָ׳דען? דורכן הימל פאָרט מען?...

— מען לייזט דאָרט? א, יאנקל?.. מען צאָלט מסתמא גוט?

יאנקל באַטראַכט זיין וואָגנס רעדער, אויסגעדרייטע, ווי איבער־געקערטע אָפּצאָסן. ער נעמט אָן א פולע ברוסט מיט לופט און ענט־פערט מיט שטעכעניש, כדי ביי די באַלעבאַטים פון קרעטשמע זאָל באָטש אויך פּלאַצן די גאַל:

— מען לייזט, מען לייזט.

— און וואָס זאָגט מען אין שטאָט?

— וואָס זאָל מען זאָגן?

— „זיי” (מען טוט אַ ווונק אין זאַזוליס זייט), זיי זענען אויף לאַנג, די גרויסע?

— ווער ווייסט?

— אָבער ווי קלערט מען, יאַנקל?

— משמעות אויף לאַנג.

איטלעכס מאָל נאָך יאַנקל דעם גראָבנס אוועקפאָרן זיפצט מען אין קרעטשמע, ווי גלייך אויף דער וועלט איז געשטאָרבן אַ גרויסער צדיק. מ'רעדט צו זיך אויף דער פּאָנפּעוודיקער שפּראַך, וואָס גיסט זיך צוזאַמען פאַר זאַזוליס אויער אין איין לאַנגן קלאַנג:

— מיר — דיר — ביר — וויר — גיר.

כדי ד יידענע זאָל אים נישט עסן, כדי נישט צו הערן, ווי זאַזולי געוואַלדעוועט אין טעלעפאָן, גייט דאַן דער באַלעבאָס אַוועק זיך פּאָרקען אין שטויביקן האַלב-טונקעלען שפּייכלער און פאַרבלייבט דאָרט אויף לאַנגע שעהן.

זאַזולי וואַרפט דאַן אויף זיי אַלע בליציקע בליקן, בעת ער דרייט מאַכאָרקע.

ער האָט פאַרדרוס.

אים ענטפערט די לעצטע טעג זייער קנאַפּ אין טעלעפאָן דער צווייטער ווייטער פּאָסטן. דער פּאָסטן קלינגט צו אים כמעט אָן אויפהער און רעדט צו אים מיט מאָדנע צעצויגענע אומקלאָרע ווערטער, ווי גלייך מ'האָט דאָרט עפּעס שטאַרק קיין צייט נישט, ווי גלייך מען פאַקעוועט זיך דאָרט אין גרויס איילעניש און מ'גרייט זיך איבערגיין צו אַ נייעם, גאָר-גאָר ווייטן פּאָסטן. דערצו נאָך שיקט מען אים שוין נישט צו אַהער קיין עסן און מען פאַרגעסט, אַז ער איז דאָ געבליבן מיט אַ ליידיקער ביקס אָן קוילן.

כדי אויסצובאַהאַלטן זיין אומרויקייט פון די אַרומיקע, מורמלט ער דאָ כמעט אָן אויפהער:

— אַט, ליידאַקעס... אַט חזירים... אַט, אַז איך וועל זיך צו זיי דערקלייבן!..

ער קוקט אריין צום באַלעבאָס אין טונקעלן שפּייכלער און געפינט אים דאָרט אַ פאַרשטויבטן ביי דער רעשעטע.

— דו, באַלעבאָס, — פּרווט ער צו אים רעדן, ווי נעכטן און

איין-נעכטן, — דו, באַלעבאָס, ארבעטסט? נו, אַרבעט, אַרבעט... און מיר באַמיען זיך פאַר דיר... פאַר אַלע, וואָס אַרבעטן, הייסט עס. אמת, צי ניין? מיר פאַרטראַכטן דאָס דאָזיקע־אָ אזוי: האָסט דיר, לאָמיר זאָגן, פון דיין שטיקל ערד צוואַנציק זעק ברויט... עס איז דיר קאַרג?.. טאָ האָב דיר אַ גרעסער שטיקל ערד, האָב צו עסן זאַט, אמת, צי ניין? מיר זענען נישט דאָס, וואָס די פריערדיקע מאַכט...

זעט אָבער אויס דער פארשטויבטער באלעבאָס די לעצטע טעג מער ברוגז, ווי פריער, און האָט תמיד אַזאַ אויסזען, ווי גלייך זאַוולי רעדט צו דער וואַנט.

זאַוולי ווערט נאָך מער אומרויִק, קערט זיך אום צוריק אין קרעטשמע און זיצט דאָרט ביז פאַרנאַכט ביים הוילן טיש — זיצט מיט אַ ליידיק-גייעריש לידל צווישן די ציין, שפאַרט דעם קאָפּ אויִ ן עלנבויגן און פרוווט צו לעצט איינטענהן כאָטש מיטן אַלטיטשקן, וואָס זיצט אַקעגן אויפן סאָפּקעלע:

— דו, ציידעניו, — שרייט ער צו אים, — ביסט שוין אַלט... אמת, צי ניין? הייַנט, מאָרגן שטארבסטו! און מיר אָט: יונגע רויט־ארמייער, איינס און איינס... מיר האָבן אָנגעהויבן, אַזוי צו זאָגן, מיט אונזערע צען פינגער... קיינעמס עסק... אמת, צי ניין?

נאָר דער אַלטער קוקט אויף אים מיט עובר־בטלדיקע אויגן, ציטערט אָן אויפהער מיטן קאָפּ אוןביידע זייטן, ווי איינער זאָגט:

— נישט מספּים, ניין... ניין... נישט מספּים...

און אַז זאַוולי גייט נאָכדעם אַרויס אין קיך, שרייט ער, ווי צו אַלע אויפן מיידעלע:

— זעלדע, ווו איז דיר דער קאָפּ? פאַרוואָס גייסטו אים נישט נאָך אין קיך, זעלדע?...

זאַוולין האָט אָנגעכאַפּט אַ בענקשאַפט. ער האָט דאָ סוף־כּל־סוף אוועקגעמאַכט אויף אַלע מיט דער האַנט און זיך גענומען צוריק צום טעלעפאָן — צום איינציקן נאָענטן פריינט, וואָס פאַרבינדט אים מיט זייניקע און מיט דער ישועה, צו וועלכער עס לעכצט איצט, ווי אין אייביקער טונקלעניש, אַ גאַנצע דורשטיקע וועלט. זאָל זיין, אַז אייניקע האָבן צוליב עפּעס געמוזט איבערלאָזן זייער פּאָסטן און איבער גיין צו אַ צווייטן, זייער און זייער אַ ווייטן. זאָל זיין, אַז אין טע־

לעפֿאָן הערט מען נישט מער, ווי זייער אַ ווייטן, ווייטן אומקלאָרן קלאַנג, נאָר אויך אָט דער קלאַנג איז טייער און פֿיל ליבער פֿון אַנדערע גאַנץ קלאָרע — אויך צוליב אים איז כּדאַי לאַנג אָפּצושטיין בײַם טעלעפֿאָן און אין אים אַרײַנשרײַען מיט אַלע כּוחות:

— דאָ רעד איך, פֿעאָדאָר זאַזולי!... פּאָסטן נומער 3... וואָס אויף דער הונדערט מיט איינטער וויאָרסט... ענטפֿער! נו! שווײַג נישט... ענטפֿער!...

אמת, זײַן דאָרטן מיט זיי, אומקומען, אויב מ׳דאַרף, מיט אַ פֿאָכענדיקער בלויזער שווערד אין האַנט, צווישן הענט מיט בלויזע שווערדן — איז פֿיל גרינגער איידער קאָרטשען זיך אין גרויס בענקשאַפֿט איינער אַליין דאָ אויפֿן פּאָסטן. נאָר טאַקע דעריבער שטאַרקט זיך די באַדערפֿעניש צוצופֿאַלן צום טעלעפֿאָן — שטאַרקט זיך מייסטנס פֿאַרנאַכט, ווען זײַן אויער חלומט זיך אַ ווייטלעך שיסן, ווי פֿון האַרמאַטן, אָדער אַ ווייטלעך זינגען, ווי פֿון גאַנצע רויטאַרמעישע מחנות, באַגלייט מיט שפּילנדיקע טראָמפּייטן, מיט פּויקן און מיט קלאַנג פֿון טאַנצנדיקע טאַצן.

שוין לאַנגע האָט דאַן זאַזולי אָפּגעריכט זײַן תּפֿילה בײַם אַפּאַראַט, געשטאַנען אויף זײַן פּאָסטן ביז שפּעט אין פֿאַרנאַכט דאָ אינמיטן די אַרומיקע מײַלנווײַטע זומפּן.

זײַן געפֿיל:

אַ וועלט אַ רויבערישע, אַ זינדיקע איז קראַנק פֿון רויבערייען און פֿון זינד, און צווישן אָט דער וועלט — ער, זאַזולי, איינער אַליין: ער רעדט זיך פֿאַר איר דורך אין טעלעפֿאָן מיט אַ זויבערער וועלט, אַ ליכטיקער, אַ געלײַטערטער דורך אויפֿגעהויבענע הענט מיט בלויזע פֿאָכענדיקע שווערדן. און צו אָט דער גלוסטיקער גן־עדנדיקער וועלט פֿירן דעם טעלעפֿאָנס דראָטן ווײַט, ווײַט, אַ מהלך רב. אַמאָל ענטפֿערט מען פֿון דאָרט, אַמאָל נישט — ס׳ווענדט זיך אינם וועטער אין דרויסן און אין דער אַרבעט, וואָס דאָרט קומט פֿאָר. נאָר פֿאַרוואָס דאַכט זיך די לעצטע טעג, אַז אָט די גלוסטיקע וועלט דערווײַטערט זיך פֿונדאַנען אַלץ מער און מער און פֿאַרלאָזט דאָ אויפֿן פּאָסטן אים, זאַזולין, איינעם אַליין?

אָפּטמאָל ווײַזט זיך אויס, אַז דאָרט רעדן שוין נישט די פֿרי-

ריקע קולות, אַז עמעצער אַ פּרעמדער ענטפערט קאַלט, שטיכיק, ווי אויף צו־להכעיס אומקלאָר – עמעצער שפּאַט... און אויך דאָ אַרום אים, אין קרעטשמע, דאַכט זיך, שפּאַט מען שוין אויך... תמיד, שפּעט אין פאַרנאַכט, אַז ער טרעט אָפּ נאָך זיין שעהן־לאַנגער עבודה פונם טעלעפאָן, הערט מען אין שטוב מיטאמאָל אויף צו רעדן, מען צינדט אָן דעם לאָמפּ, און דאָס מיידעלע קוקט דאַן אויף אים פאַרוואונדערט, בעת ער שטייט אַקעגן און פאַרדרייט פון מאַכאָרקע אַ פּאַפּיראָס — עס קוקט מיט אַזאַ מינע, ווי גלייך עס קיצלט איר אין נאָז.

— טי טשעוואָ ?... — האָט זאַזולי איינמאָל אויפן מיידעלע אָנגעשריגן.

ער האָט זיך דערביי בייז אַ קרום געגעבן און אַ טופּע געטאָן אויפן מיידעלע מיטן פוס.

נאָר דאָס מיידעלע האָט אים גאָרנישט נישט געענטפערט... עס איז אַנטלאָפן אין אַ צווייטן חדר מיט אַזאַ שמייכעלע און מיט אזא דריבנע געלעכטערל, ווי גלייך דער צווייטער ווייטער פּאָסטן, צו וועלכן ער שרייט אין טעלעפאָן, איז שוין אויף אייביק אומגעקומען – ער איז שוין נישטאָ...

III

— דזשין ! דזשין !...

— ביים טעלעפאָן בין איך...

— פּעאָדאָר זאַזולי.

— דזשין ! דזשין !

— נו, ענטפער, אין דיין מאַמען אַריין !

— ווער איז דאָרט ?

— רעד ווערטער !

— דזשין !... דזשין !... דזשין !...

דער טעלעפאָן האָט אַ גאַנצן טאָג געחוקט פון זאַזולין, גענאַרט צו זיך, געקלונגען אַלע ווײַלע ווי מיט נייער קראַפט. איטלעכס מאָל, ווען זאַזולי האָט צוגעלייגט זיין אויער צום טרייבל, האָט זיך אים געדוכט: עמעצער רופט אים צו זיך, עמעצער וויל אים עפּעס

זייער וויכטיקס זאָגן, נאָר ס'שטערן פרעמדע, קאַלטע קולות, ווי פון פאַרשידענע זייטן. אַ יריד פון פיל שוואַכע אומפאַרשטענדלעכע ווערטער שטערן דעם איינציקן נויטיקן קלאַנג אין טעלעפאָן, און דער רויד אַליין, פונוואַנען מען רעדט זיך איבער, איז עפּעס אַ מיאוסער, אַ פאַסקודנער.

אַרום אין קרעטשמע שווייגט מען. און נאָר דאָס מיידעלע לאַכט מיט אַ גיפטיק געלעכטערל — לאַכט ווי נישט פון אים, און דאָך יאָ פון אים.

דערצו נאָך האָט ביי דער קרעטשמע זיך אויפגעהערט צו באַווייזן דער גראָבער, וואָס פירט פונאַנדער עסן. די באַלעבאַטים זענען געווען אומרויק. און געדאַכט האָט זיך

זיי ווייסן עפּעס...

זאַזולי איז אַרומגעלאָפן ווי צעמישט.

די באַלעבאַטים, האָט ער געזען, רעדן צווישן זיך אויף גיך, אויף גיך, מען קאָן נישט וויסן, צי זיי זענען שטאַרק פרייליך אָדער זיי קריגן זיך. עס פאַלט צו עפּעס אַ נייע אומרויקע נאַכט.

אין קרעטשמע איז מען געלעגן אין די בעטן אין דער פינצטער, זיך געמאַכט שלעפעריק, כדי זאַזולי זאָל גאָרנישט נישט באַמערקן, און זיך איינגעהערט, ווי די זומפּן, וואָס אויף דער „נייטראַלער זאָנע", זענען פול מיט ווידערקולות, ווי אַן אויפגערודערטער וואַלד. די ווידערקולות וואַקסן און ווערן קלערער. גאַנצפרי שיסט מען ערגעץ ווייט אויף די זומפּן, און נישט פון ביקסן — פון פיל שטאַרקערס.

זאַזולי קלאַפּט מיט דער דרויסנדיקער טיר. אַלע ווייַלע פאַרלאָזט ער דעם טעלעפאָן, לויפט אַריין צוריק פונדרויסן און קלינגט ווידער:

— דאָ בין איך — פעאָדאָר זאַזולי!..

— נו, זאָג שוין!.. זאָג.

איצטיקס מאָל איז דער טעלעפאָן מער טויב; זיין זכרון — מער געשלאָגן. וויפל מאָל זאַזולי שטעלט זיך פאַר אים נישט פאָר, דערקאָנט ער אים דאָך נישט און ענטפערט נישט. דער איינציקער קלאַנג, וואָס ער באַקומט אַרויס נאָך אַלע געשרייען פונם טרייבל, איז שוין תמיד איינער און דערזעלבער:

אַ שוואַכער אומפאַרשטענדלעכער קלאַנג, אַ ווייטער, גלייך קו־מען קומט ער אַהער פון קעגנאיבער פאַריאָגטע וועלטן — נאָר ער איז דאָך טייער און הייליק.

זאַזולי איז שוין מיד און אונטערגעריסן

אַ גאַנצן מאָרגנדיקן טאָג איז ער דאָך נישט אָפּגעטראָטן פונם טעלעפאָן, געשטאַנען רק אויף די פיס, געקלונגען, געקלונגען, כדי אַרויסצורופן דעם איינציקן אָפּגעשוואַכטן און דערווייטערטן הייליקן קלאַנג נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל.

אין קרעטשמע האָט מען וועגן אים גערעדט צווישן זיך אויף דער „מיר—דיר—וויר—גיר״־שפּראַך:

— זע נאָר... זע נאָר...

— פונקט ווי מען רופט אָפּ אַ טויטן.

— ביסט אַ מבין ?..

אָנגעשפּאַלטן, הייזעריק, פול און פול מיט געבעט האָט גע־קלונגען זיין קול:

— ענטפער !.. ענטפער !.

און אין די מידע קוויטשעקלעך פון זיינע געשרייען פילט זיך הילפלאָזיקייט און ווייטיק — אָן שיעור ווייטיק:

— פאַרלאָזט נישט, טייערינקע ! . כאָטש איין וואָרט...

און נאָכדעם איז שוין געוועזן פאַרנאַכט, און אַז זאַזולי האָט זיך ווידער מיט קולות און מיטן טרייבל ביים אויער גענומען צום טעלעפאָן, האָט ער שוין אין אים מער גאָרנישט געהערט: דער איינציקער אָפּגעשוואַכטער און האַרציקער קלאַנג איז פאַרשוווּנדן — די דראָטן זענען ערגעץ אומבאַוווּסט־ווו געווען איבערגעריסן

מיט פאַרשפּיצטע אויגן צו די זומפּן איז זאַזולי געשטאַנען אינדרויסן און זיך איינגעהערט:

די זומפּן זענען צוריק שטיל, חי אויסגעשטאָרבן. דער קרעטשמער קערט זיך אום פון ערגעץ אַהיים. זיין יידענע וואַרט אים אָפּ אינדרויסן און ווערט פריילעך בעת ער דערציילט איר עפּעס זייער שטיל, וואַרפנדיק קאָסע אויגן אויף זאַזולין, אין קרעטשמע צינדט מען אָן אַ לאָמפּ און מען ווישט דערביי דאָס גלעזל מיט פיל מער ליבע און פיל לענגער, איידער מען האָט עס געווישט ביז

היינט. מען רעדט אַרום אים פֿיל העכער, איידער מען איז געווינט געווען אַרום אים צו רעדן — מען באַמערקט אים נישט, ווי גלייך ער וואָלט דאָ נישט געווען.

אויף צו־להכעיס שטעלט ער זיך ביינייס אַוועק שרייען אין טעלעפאָן.

IV

פֿון דער קרעטשמע טראָגט מען אַרויס אַלע טישן און בענק.
עס האַלט זיך אין איין טון, ווי פֿאַר אַ יום־טוב:
מען לופֿטערט בייטאָג בעטגעוואַנט אינדרויסן.
מען שטעלט אַרויס אויסבאַהאַלטענע קליידער און שיכוואַרג
מען רייבט אין שטוב די ווענט.
מען שאָבט שאַפֿקעלעך און טאַפּטשאַנעס.
מען שייערט די פּאָדלאָגעס.
מען שייערט און מען רייניקט, ווי צוליב פּריצים.

זאַזולי קוקט זיך דערויף צו מיט טרויעריקן ווונדער:

מען וואַרפֿט אַרויס פֿון קרעטשמע אַלץ, וואָס דערמאָנט אָן פּאָסטן. צוליב וואָס טוט מען דאָס, זאָגט מען נישט, מען שווייגט. נאָר וואָס מער מען שייערט, אַלץ מער דערפֿילט זאַזולי אַז אויך אים מיטן טעלעפאָן וויל מען פֿון קרעטשמע אַרויסשייערן.

-- אָט רוחות! אָט פּאַסקודסטווע!

זאַזולי קומט אַריין פֿון דרויסן און קוקט מיט בייזע פֿייערלעך אין די אויגן, ווי מען רוימט אויס זיין געלעגער. דאָס מיידעלע שמירט דאָרט די וואַנט אויף גיך, זי באַשפּריצט ווי אומיסטן דעם טעלעפאָן. באַליידיקט, ווי מען וואָלט אים צוליב אומכּבֿוד אָפּגעגאָסן מיט שמוץ, קוקט צו אים דער צפּאַראַט.

זאַזולי דערפֿילט פּלוצים דעם עלנט פֿון זיך אַליין, פֿון זיינע אָפּגעטראָטענע חבֿרים און פֿונם טעלעפאָן — דעם איינציקן גוטן־פֿריינט, וואָס איז באַשפּריצט... פֿול און פֿול מיט פֿלעקן, ווי מיט ווייסע טרערן...

— אַט דאָ נישט טשעפּען, — בעט ער ביים מיידעלע, — נישט רוימען דאָ אין ווינקל, זאָג איך...

— אַט דאָ וועל איך אַליין אויפּרוימען, זאָג איך...

נאָר דאָס מיידל איז ווי טויב.

זי שפּריצט פון דער באַרשט נאָך שטאַרקער אויפן אַפּאַראַט...

זאַזולין פאַרקלעמט ביים האַרצן — ער צינדט זיך אָן:

— זיך אהער נישט מישן! — שרייט ער.

ער כאַפּט אין די הענט די ביקס מיט אַלע כוחות, ווי אַ ווילדער.

דאָס מיידעלע שפּרינגט אָפּ מיט אַ היכץ, אַ בלאַסינקס, אָן אַ זייט, און אין שטוב ווערן אַלע פול מיט שרעק.

דער יידענעס אויגן קוקן אויף אים שטאַרק אָפן, ווי אויף אַ צעמישטן, דערביי רעדט דערוויילֿ איר מויל נישט צו אים, נאָר צום מיידעלע:

— טשעפּע אים נישט!... לאָז אים דאָס ווינקל, לאָז אים... רוים נישט...

און נאָכדעם איז שוין אין קרעטשמע שטיל.

זאַזולי וואַשט אָפּ די פלעקן פונם אַפּאַראַט און רעדט צו זיך אַליין:

— אַט וועט מען זיך אָנרייסן... אַט וועט מען דערפאַר האָבן...

און נאָך:

— דאָס דאָזיקע — אָ... טעלעפאָן הייסט עס, אמת צי ניין? אַ זאַך איז עס אַ שטילע, אַן איידעלע, מיט געדערים... אַ מאַשינעריע אַ גאַנצע... טוסט דעם שלעכטס, איז ווי דו טוסט שלעכטס אַ לעבעדיקן, נאָר עס שווייגט...

— קיינעם טשעפּעט עס נישט, אמת צי ניין?

נאָר אין קרעטשמע קוקט קיינער מער נישט אין זיין זייט, אַחוץ דעם אַלטן, וואָס זיצט, ווי תמיד, ביי דער הרובע, שמעקט מיט אַ שלעכטן ריח און שעפּטשעט מיט די ליפּן — רעדט אָן לשון מיט דעם פאַרנאַכט.

— קיינעם טשעפּעט עס נישט, — שרייט צו אים זאַזולי.

דער אַלטער קוקט און שמעקט מיט די ליפּן...

— עך, עך, עך! — זיפצט זאַזולי מיט באַדויערונג, — גע-

וואָלט האָבן מיר אייך געבן אַ לעבן... אַ ?.. געוואָלט האָבן מיר אייך באַגליקן...

פון בענקשאַפט קערט ער זיך צו זיין ווינקל, ווי צו אַ תּפילה, און טרעט פון דאָרט נישט אָפּ — ער היט דעם טעלעפאָן.

מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער.

געקומען יאַנקל דער גראָבער, געבראַכט אויף זיין וואָגן די ערשטע צוויי פּאַרשוין אויף צו פירן זיי דאָ אַרום צו דער גרענעץ, זאַזולי האָט זיי באַטראַכט מיט פּאַרקלעמטע ציין, פאַרביטערט.

ביידע זענען געווען:

מאַנספּילן.

בייכעדיקע.

אָנגעפּעלצטע — שווער-באַוועגלעכע אָפּגעטער.

און ביידע האָבן זיי מורא געהאַט אַראָפּצוואַרפן פון זיך די וועג-בורקעס, ווי גלייך עס קאָן דאָ עפּעס אַרויספאַלן פון זייערע געפּאַקטע קעשענעס.

זאַזולי האָט, קוקנדיק אויף זיי, באַקומען אַ פייערל אין די אויגן:

— אָט שלענג, אָט פּיאַווקעס.

— אָט האָט מען זיך אָנגעראַבעוועט און מען אַנטלויפט!

אומגלויביק דערשראָקן, ווי אויף שפּילקעס, זענען דאָ געזעסן ביידע אָנגעפּעלצטע פּאַרשוינען, מורא געהאַט פאַר זאַזוליס בליקן און איבערהויפּט פאַר זיין פּאַרקען אין ווינקל ביים טעלעפאָן, און זיך גע=כאַפּט פונדאַנען אַוועקצופאָרן. נאַר אויף מאָרגן האָבן זיך דאָ שוין אָפּגעשטעלט נייע בעל=עגלהס מיט נייע פּאַרשוינען.

זאַזולי האָט דאַן אין דרויסן אָפּגערופן דעם קרעטשמער אָן אַ זייט און אים אָנגעהויבן געבן צו פאַרשטיין אויפן וווּנק:

— דו, לאַנדסמאַן... הער: די גאַנצע צייט געהיט דאָ דיין שטוב. קיין זאַך ביי דיר נישט געמינערט, אמת צי ניין?... אַוועקגיין איצט פונדאַנען קאָן איך נישט — אַ געפאַר. איך ווייס עס אַקוראַט: מיינע, די רויטע, זענען דאָ נישט ווייט... זיי וועלן זיך אומקערן...

מען האָט מיר אַנומלטן אַהער אונטערגעשיקט זאָגן: אין צוויי וואָכן אַרום זענען מיר דאָ צוריק...

די באַלעבאַטים האָבן געקוקט, געקוקט, נישט געוווסט, צי ער זאָגט זיי דעם אמת, און באַשלאָסן:

— אפשר טאַקע... נישט איינרייסן מיט א גוי... אַ סכנה... ער וועט זיך פאַרדינען זיין עסן.

נאָר אַז מען האָט אים איינמאָל געזאָגט, ער זאָל אַראָפּנעמען אין שטוב אַריין ביי די פאַרשוינען אַ פּאָר שווערע פעקלעך, וואָס די בעל־עגלהס האָבן געבראַכט, האָט ער זיך נישט גערירט פון אָרט, געשטאַנען אין אַ זייט מיט פאַרלייגטע הענט, וואָס אָט־אָט זענען זיי גרייט צו געבן פּעטש. אַז די באַלעבאַטים האָבן פון מורא אָפּגעטראָטן אין אַ זייט, האָט ער נאָך אַלץ געקוקט מיט בייזע שוואַרצאַפּל אויף די פאַרשוינען, אויף די בעל־עגלהס און אויף די שווערע פעק:

— עך, עך, עך, — האָט ער אָפּגעזיפצט — און מיר ווילן אייך באַגליקן, ווילן מיר... און מיר ווילן אייך געבן אַ לעבן, ווילן מיר...

כּדי ארויסצובאַווייזן זיין שנאה צו די דורכפאָרנדיקע, קלינגט ער אין טויב־שטומען טעלעפאָן, קלינגט אַלע פאַרנאַכט, ווען פאַר־שוינען אין קרעטשמע קלייבן זיך אָן אַסך און פילן אָן אַלע צי־מערן. די פאַרשוינען האָבן זיך געשראָקן, מורא געהאַט צו רעדן, און די באַלעבאַטים האָבן זיי געטרייסט:

— עסט!.. עסט!.. זאָלט איר געזונט זיין. עס איז גאָרנישט. עס איז גלאַט אַזוי. וואָס האַרט אייך?.. זאָל ער קלינגען

מען האָט סוף־כּל־סוף פאַרהאָנגען דעם טעלעפאָן מיט אַ רעד־נע, האָט זאַזולי זיך קיין אָרט נישט געפונען. כּדי נישט צו פילן אַזוי שטאַרק די באַליידיקונג פונם טעלעפאָן, האָט ער אָנגעהויבן אויסקוקן פאַר אים אַ ניי אָרט. ער האָט פריער איבערגעטראָגן דעם טעלעפאָן אין שפּייכלער אריין, אים אויפגעהאנגען אויף דער וואַנט, און נאָך דעם טאַקי אהין אונטערן טעלעפאָן איבערגעטראָגן זיין גע־לעגער.

V

דער אַלטער, וואָס קלעטערט אַלע טאָג אויף א שטול דעם זייגער אָנצוציען, האָט אזוי לאנג אריינגעקוקט אין לוח, אזוי לאנג געוואַרט אויף אסתר־תענית ביז אסתר־תענית איז געקומען.

פאַרנאַכט זענען „געסט" אין דער קרעטשמע געווען אַכך, אָנגעפּאַקט אַלע צימערלעך, געשוויצט צוזאַמען מיט די ווענט. בעל־עגלהס האָבן אַלץ געבראַכט נייע, אַלץ מיט נייע שווערע פּעק.

זאַזולי האָט אַלץ פאַרביטערט צוגעקוקט, געוויטיקט שטיל, און נישט געהאַט פאַר וועמען אויסצולייגן זיין האַרץ.

— אָט פּיאַווקעס!.. אָט באַנעמט מען דאָס אונז... אָט פירט מען אַרויס אַלץ, וואָס מיר פאַרמאָגן.

אין קרעטשמע איז דער טיש געדעקט. אויבנאָן זיצט אַ דיקער יונגערמאַן און פאָדערט מען זאָל אָנצינדן ליכט, ווי אום יום־טוב: ער חזרט:

— נישקשה... איך קאָן באַצאָלן...

פון שמחה האָט ער נישט אויפגעהערט צו רעדן:

— איך האָב אַ שפּיי געטון אויף מיין היים, פאַרשטייט איר מיך! מוחל, מוחל... און העמדער טראָג איך לייננע... עד־היום, אָט טוט אַ קוק — ווערבל... איך בין אַזוי געוווינט...

— געווען איז דאָרט:

אַ יונגערמאַן אַ שטילער, אַ שווייגנדיקער, וואָס רעדט מיט קיינעם נישט און האָט זיין טייערן פאַרפאַקטן פידל.

געווען איז דאָרט:

אַ מאַמע, אַ געזעצטע, ווי אַ רייכע רביצן, אַ קאַראַקולענע, מיט אויך אַזעלכע געזעצטע דריי קאַראַקולענע מוידן, וואָס זיצן מיט פאַרפומירטע טיכלעך ביי די נעזער און האָבן מורא אַ שמעק צו טאָן די לופט אין קרעטשמע, טאָמער האָט זי אַ שלעכטן ריח.

געווען זענען דאָרט: צוויי לאַנגע, מאָגערע יידן, וואָס קראַצן זיך מיט די פּלייצעס ביי דער הרובע און שפּאַרן זיך:

— מיט וואָס איז פריער גרינגער געווען צו גנבענען די גרע־נעץ — מיט לעדער צי מיט סאַכאַרין?

נאָך דעם זענען אָנגעקומען נאָך אַ פּאָר ייִדן שותּפים. זיי האָבן זיך לאַנג נישט געקאָנט דערמאָנען, צי דאַרף מען איצט דאַווענען מנחה פאַרן עמוד אין אַ טלית, צי ניין. זיי האָבן צוזאַמען מיטן עובר־בטלדיקן אַלטיטשקן געשלעפּט אין צווייטן קלענערן חדר צו אַ מנין:

— קומט, רב ייִד... וואָס אַרט אייך?..

דער געפּאַקטער, וואָס טראָגט העמדער נאָר פון וועבל, האָט נישט געוואָלט גיין, געחוזקט, געלאַכט מיט דינע ציינדלעך:

— איז וואָס קאָן מען דערפאַר האָבן, אַ? פּעטער... וואָס וועל איך דערבײַ פאַרדינען?

און דאָך, ווי אַלע, זיך נאָכגעשלעפּט אין צווייטן צימער. פאַר אַ טישל ברענענדיקע ליכט האָט איינער פון די צוויי ייִדן שוין גע־האַט אַרויפגעוואָרפן אויף זיך דעם אַלטיטשקנס טלית און געצוווּנגען אַלע בעל־עגלהס נאָכזאָגן, נאָכשאָקלען מיט די ליפּן.

בײַ דער שטילער שמונה־עשרה:

די אַרומיקע לופט איז אַ פאַרגאַפטע; מען שווייגט, גלייך אין קרעטשמע איז עמעצער געשטאָרבן.

בײַ „קדושה״:

די קאַראַקולענע גבירישע רביצן צוזאַמען מיט אירע דריי מוידן שטייען אויף די פּיס אין צווייטן חדר, שפּרינגען מאַנסביליש „קדוש״.

זאַזולי איז דעמאָלט געשטאַנען אין קיך־טיר, געקוקט מיט אויסגעגלאָצטע אויגן און זיך געשראָקן פאַר דער שעפּטשעריי, פאַר די ברענענדיקע ליכט, פאַר די אומפאַרשטענדלעכע קולות, פאַר אַלץ, וואָס פאַר אים קומט פאָר, און געפילט, אַז ס׳איז עפּעס שענד־לעך פאַר זיינע אַוועקגעגאַנגענע חברים, פאַר אים אַליין און פאַר אַלץ, אויך וואָס ער האָפט.

אין יענעם אָוונט:

מ׳האָט אין קרעטשמע יום־טובדיק געטרונקען, און אויך זאַזולין האָט מען אַלעמאָל בייניס פאָרגעלייגט אַ שנאַפּס. זאַזולי האָט נישט געוואָלט, נישט געוואָלט, און האָט דאָך ענדלעך פון גרויס האַרצווייטיק, ווי אַ סם אַ נעם געגעבן דעם אויסגעשטרעקטן שנאַפּס. דענסטמאָל האָט מען

אים צוגעטראָגן נאָך און נאָך שנאַפּסן. מ׳האָט אים אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן מיט אויסגעשטרעקטע הענט, וואָס דערלאַנגען שנאַפּסן.

צוליב אַ בעל-עגלה, ביי וועמען ס׳האָט זיך צעבראָכן דער וואָגן, האָט מען געפּרוווט בעטן זאַזולין, ער זאָל פון ווייטלעכן דאָרף ברענגען אַ געדונגענע פור. זאַזולי האָט דאַן געבליצט מיט די אויגן, געגעבן פּעטש יענעם, וואָס שטייט צו אים צו, און ווי אויף צו-להכעיס געטרונקען נאָך און נאָך שנאַפּסן.

צו אַלע ווערעמדיקע מאַמעס, — האָט ער זיך געריסן אויף צו שלאָגן, — פורן וועל איך אייך ברענגען... אַ טויט, אַ כאָלערע...

אין יענעם אָוונט:

זאַזולי ליגט מיט גרויס חרטה אויף זיין געלעגער אין טונקעלן שפּייכלער, פילט זיך באַטרונקענערהייט באַנומען און באַטראָגן, און קאָן זיך נישט מוחל זיין דעם פאַרברעכן, צו וועלכן ער, זאַזולי, האָט דאָ אויף זיין פּאָסטן דערלאָזט:

— מען פירט אַרויס אַלץ... מען באַטראָגט... מען באַנעמט...

פון דער נאָענטער קרעטשמע האָבן צו אים אָן אויפהער דער-גרייכט די קולות פונם דאָרטיקן גרויסן שיכורן טומל — זינדיקע פאַרברעכערישע קולות. פון אָנהייב האַלט דאָרט דער געזאַנג בלויז אין איין שטאַרקן זיך, דערנאָך גייט ער איבער אין אַ פּייפעריי, הו-קעריי, פּאַטשעריי, אין אַ טופּעריי פון פיל טאַנצנדיקע פיס, וואָס צע-טרעטן אונטער זיך עפּעס ביז גאָר הייליקס, נאָענטס, טייערס.

פון האַרצווייטיק איז זאַזולי צוגעפאַלן מיט דער ברוסט צום טעלעפאָן, און דער פינצטער האָט ער געדרוקט דעם טעלעפאָן מיטן טרייבל צו אַלע טיילן פונם האַרץ. ער האָט צוגעלייגט צו אים זיין כויל גאָר נאָענט, ער האָט אַריינגעשריגן מיט אַלע כּוחות:

— קומט צוריק!... ברידער!... טייערינקע... מען באַנעמט אונז דאָ!... קומט צוריק!!!

צווישן צוועלף פונקטן

צווישן צוועלף פונקטן

גערופן האָט מען זי:

— מאַני.

פאַרצויגן:

— מאַניטשקע.

און ווייל זי האָט חתונה געהאַט מיט דעם אַפּטייקער פּיאַטניצקי, האָט מען זי נאָכדעם אָנגעהויבן רופן מיט איר גאַנצן נאָמען:

— מאַניטשקע פּיאַטניצקי, וואָס שטאַמט פון די וואָלאָדאַרסקיס.

דערמיט האָט מען געוואָלט פאַרשטעלן דורך איר אַלע ווייבלעך פון דער משפחה וואָלאָדאַרסקי, וואָס זענען אין זייער צייט אויך געווען גענוג שיין, זיך אויך אויפגעפירט גענוג פריי און האָבן אויך אָפּגעקאָמאַנדעוועט אַ גאַנץ פאַרשייט לעבן — מיט איין וואָרט:

— מאַניטשקע פּיאַטניצקי, וואָס שטאַמט פון די וואָלאָדאַרסקיס.

איר בילד — אַרויסגעשטעלט ביי אַלע פיר אָרטיקע פאָטאָגראַפן אין די וויטרינעס. אויף אונטערצופאַרבן אירע ברעמען, אויף אויסקיילעכיקן אירע באַקן, אויף פאַררעטושירן אַלע מינדסטע קליינוקייטן, וואָס קאָנען אָנגענומען ווערן פאַר אַ חסרון, האָט יעדערער פון די פאָטאָגראַפן אָפּגעגעבן אַזוי פיל צייט, אַז עס איז פשוט געווען אַ וווּנדער:

— ווי האָבן דאָס מענטשן אַזויפיל צייט?

— ווי דערגעמט זיך צו פאָטאָגראַפן אַזאַ געטריישאַפט?

אויף איין בילד.

מאַניטשקע זעט אויס, ווי זייער אַ יונגע גימנאַזיסטקע, א כּשרע מיט כּשרע לאַנגע אַרבל, מיט כּשרע צעפּלעך, מיט כּשרע הענט־לעך, וואָס זענען כּלומרשט רויק פאַרלייגט אונטערן גימנאַזיסטישן פאַרטוך, נאָר אַליין איז זי אַ דורכגעטריבענע. זי קנאַקט צו מיטן צינגעלע. אירע אויגן זענען קוים־קוים פאַרגלאָצט און זאָגן אויס, אַז זיי ווייסן אַלע סודות, וואָס גרויסע ווייסן.

אויף אַ צווייטן בילד ביי אַ צווייטן פאָטאָגראַף:

זי איז אין אַ ברייט אוקראַיניש העמד מיט רויטע אויסגענייטע פּאָלעקעס אויף די ברייטע ארבל. זי טראָגט זייער א קורץ קליידע־לע און שטיוול מיט רויטע כאָליעווקעס, זי האַלט אַ פייקל אין דער אויסגעצויגענער האַנט — אָט־אָט וועט זי זיך א ריס געבן פונם אָרט און וועט אַ פייערדיקע זיך אוועקלאָזן טאנצן.

אויף אַ דריטן בילד ביי אַ דריטן פאָטאָגראַף:

מאַני איז אויסגעשלייערט, ווי אַ באַרמהאַרציקע שוועסטער. איר פּנים איז אינגאנצן פול מיט פרומקייט, מיט באַרמהאַרציקער אונטערטעניקייט, און נאָר אירע שמייכלדיקע אויגן קוקן ווינקענדיק אַרויף צו איר ווייס־פרומען שטערנטיכל און זאָגן אויס, וואָס אונ־טער אָט דעם הייליקן שלייער טוט זיך...

אין אַלגעמיין:

מען האָט איר זייער פיל פאַרוואָס אָפּצודאנקען — זי האָט מציל געווען איר שטאָט.

II

געווען איז דאָן אַ שלעכטע צייט... נו, יאָ...

— פּאָגראָמען.

די שטאָט, וואָס ליגט אין טאָל ביים שמאָלן טייך „בוג" — מאַניטשקעס שטאָט — איז צו סוף זומער געבליבן אָפּגעריסן פון אַלע עקן לאַנד און זיך געשראָקן פאַר אירע אייגענע — גויש־קאַ־צאַפּישע — עקן.

אַרום איר:

אויסגעקוילעטע האַלב־נישט־דערקוילעטע צוועלף שטעטלעך.

און ווייל אַלע צוועלף האָבן שטאַרק געגוואַלדעוועט:

— הילף! הילף!

און ווייל אין דער קהילה האָבן די שטורמישע זיצונגען וועגן אַט דער הילף אַלעמאָל דערגרייכט ביז פּעטש און ביז „אין טאַטנס טאַטן", האָט מען דעריבער דידאָזיקע שטעטלעך שוין מער נישט גערופן ביי זייערע נעמען — מען האָט זיי אָנגעהויבן רופן אַזוי, ווי ס'רופט זיי שמואל־אייזיק, — דער סעקרעטאַר פון קהילה — אַ שטיקל בונדעוועך, אַ בלאַסער מענטש, אַ חלוש מיט קראַנקע לונגען און מיט אַ שטענדיק שטיקל קאַנדלצוקער אין מויל. בשעת אַלע שרייען שוין אַזוי, אַז דער קהילה־באַלקן שפּאַלט זיך, ווערט שמואל־אייזיק פּלוצים שטאַרק בלאַס און פאַרגלאָצט אַזוי די אויגן, אַז אַלע דערשרעקן זיך און ווערן מיטאַמאָל שטיל. דענסטמאָל לייגט שמואל־אייזיק אַריין אַ ביי שטיקל קאַנדלצוקער אין מויל אַריין און זאָגט וועגן די צעראַבירטע שטעטלעך מיט אַ שאָקל און זייער שטיל:

— איז אָט... מיר רעדן וועגן די „צוועלף פונטן"...

אויף דער ריי איז דאַן שוין געשטאַנען דער „דרייצנטער־פונקט" — די שטאָט אַליין, וואָס פאַרמאָגט צען מאָל אַזויפיל איינוווינער, ווי אַלע „צוועלף פונקטן" — אַ גאַנץ היפּשע שטאָט מיט אַסך פירגאָרנדיקע מויערן, מיט אַ טראַמוויי, וואָס קריכט ווי אַ גרויסע בין אויף די צוויי מיטלסטע הויפּט־גאַסן, מיט אַ וואָקזאַל אין איין עק און מיט אַ טורמע — אין צווייטן עק. — אַ רויטע טורמע, אַן אַלטע, אַ פאַרוואַקסענע.

נאָר די שטאָט האָט דורך מאַניטשקע פּיאַטניצקי אונטערגעקויפט דעם אוקראַיִנישן קאָמענדאַנט און דורך מאַניטשקעס הענט אים געצאָלט זיבעציק טויזנט וואָך־ביי־וואָך (די געלט אויף פריער). קינד און קייט האָבן געוווסט: מאַניטשקע ראַטעוועט... פונקט ווי אסתּר המלכּה אין די צייטן פון די מגילה... נאָר קיינער האָט וועגן דעם נישט גערעדט, חייל ביי אַלע טאַטעס זענען די פּנימער די גאַנצע צייט געווען אַזוי ברוגז און ערנסט־בייז, גלייך עמעצער פון זייערע קינדער וויל וועגן דעם זאָגן אַ וואָרט, און זיי זענען דעריבער גרייט אין יעדער רגע אַ געשריי טאָן:

— נעם דאָרט איין שטומעניש, דו!

איצט איז שוין טיפער פאַרשפּעטיקטער אָסיען,

די שטאָט־מויערן שווענקען זיך אונטער לאַנגע מעת־לעתיקע רעגנס. נאָר טיילמאָל קומט אַ זוניקער פרימאָרגן — אַ געשאַנק.

מיט קילן גלאַנץ שימערן דאַן אַרויס פון טאָל די העכסטע נאַסע דעכער. אויסגעווייטע שטיקלעך וואָלקן שיפן זיך איבער אַ טיף־בלויען ים — אַ הימל, און די אַרומיקע לופט האָט נאָך אַלץ אַ זכרון.

די אַרומיקע לופט געדענקט:

יעדער מויער האָט דאָ אין שטאָט זיין באַלעבאָס, און יעדער באַלעבאָס האָט אַ חלק אין די „זיבעציק טויזנט" — אַ חלק אינם קאָמענדאַנטס לייטישקייט — אַ חלק אין מאַני פּיאַטניצקיס עבירה.

דער קאָמענדאַנט:

אַ בייזער, נאָר נישט גאָר מסוכן. אַ שווייגער. שטאַמט פון גאַליציע. גייט קיינמאָל נישט אין גאַס צופוס.

די שטאָט קאָן אים:

אַ לענגלעך פּנים, געדיכטע וואָנצעס, שוואַרצע כּ׳כלישע ברעמען, אַ קליינע בראָדעווקע ביי דער רעכטער ברעם (פּונקט ווי ביים פּראָוויזער פּיאַטניצקי) און אַ האַלב־קלאָרער געדאַנק טיף פאַררוקט צווישן די קנייטשן פון קורצן שטערן:

— לייטיש קאָן מען זיין, נאָר...

און דער ערשטער, ווער ס׳האָט צווישן די קנייטשן איבערגעלייענט דעם „נאָר", איז אַליקום בראָנשטיין פון דער גרויסער טיפּאָגראַפיע.

אַליקום:

אַ וווקסיקער, אַ מענעשער. איין אויג איז ביי אים ווייס — אָן אַ שוואַרצאַפּל, דאָס צווייטע — שאַרף, קלוג און פלינק, פלינק.

איינמאָל איז צוליב עפּעס אַן אייליקער באַשטעלונג צוגעפאָרן צו זיין טיפּאָגראַפיע דער קאָמענדאַנט. אַליקום האָט דאַן געהייסן אָפּשטעלן אַלע מאַשינעס, כּדי מען זאָל הערן, וואָס דער קאָמענדאַנט רעדט. ער האָט זיך אַ שאָקל געטון מיט דרך־ארץ:

— אויב גיך, איז דאָך קיין תירוץ נישט — אין צוויי שעה אַרום איז גוט?

און זיין זייטיק אייגל האָט דערוויל דערזעען... ער האָט אָנגע־הויבן ברייען, זיך סודען אין פאַרמעגלעכע הייזער אַזוי לאַנג, ביז אין שטאָט איז געשאַפן געוואָרן אַ קאָמיטעט — אַ קאָמיטעט, וואָס זאַמלט די „זיבעציק טויזנט".

דערפאַר שטייט איצט אליקום לאַנגע שעהן אָנגעשפאַרט מיט די פלייצעס אין די אָפענע טירן פון זיין טיפּאָגראַפיע און קוקט רויק, ווי פייגעלעך פליען — ווייל דאָס גרעסטע אין זיין לעבן האָט ער שוין אָפּגעטון.

דערפאַר קאָן ער אָפּשטעלן אין מיטן גאַס יונגע בחורימלעך, וואָס טראָגן פריילעך די גימנאַזיסטן־פּאַסיקלעך אויף די לעגדן, און זיי הייסן, זיי זאָלן מוחל זיין זיך אומקערן אַהיים, אדער גאָר אַ פרעג טאָן ביי איינעם פון זיי, צי טראָגט ער נישט אַ רעוואָלווער ביי זיך אין קעשענע, אים דערביי געבן אַ פליאַסק אין באַק און אים זאָגן:

— גיי אַ היים און זאָג דיין טאַטן, אַז אליקום בראָנשטיין האָט דיר געגעבן אַ פּאַטש.

ווייל דורך אים איז געשאַפן געוואָרן דער קאָמיטעט, וואָס זאַמלט די „זיבעציק טויזנט", ווי מתן־בסתר—דורך אים פאַלן אַריין די „זי־בעציק טויזנט", ווי דורך אַ פאַרהוילענער האַנט, צום פּראָוויזער פּיאַט־ניצקי, און פונם פּראָוויזער — צו זיין ווייב — מאַניטשקען.

ווייטער ווייסט קיינער גאָרנישט.

מען ווייסט באַר, אַז די „זיבעציק טויזנט" טראָגט אליקום אַוועק צום פּראָוויזער אַלע שבת אַרום צוועלף אַזייגער. ער עסט דאַן קיין מיטאָג נישט און קאָן פאַרבלייבן ביי פּיאַטניצקין אַ שעה דריי און פיר.

עס קאָן טרעפן:

פונם פּראָוויזער פּיאַטניצקי זאָל ער זיך אומקערן אָקאָרשט פאַרנאַכט. די שטאָט איז דאַן זייער אומרויק. אין גאַס לעבן די הייזער שטייט מען פאַרזאָרגט: מען קוקט, ווי אליקום קערט זיך אום צו־ריק אַהיים. ער באַגריסט זיך דאַן מיט קיינעם נישט, ווי אַמאָל דער

כהן־גדול אין בית־המקדש. ער באַמערקט דאָן קיינעם נישט. נאָר אין שטאָט האָט מען דאָך אַ סימן:

אויב אליקום הוסט דענסטמאָל, איז א סימן, אז ס'איז גוט — דער קאָמענדאַנט האָט צוגענומען, און אויב דער קאָמענדאַנט האָט צוגענומען, איז מען רויק אַ גאנצע וואָך און פריילעך א גאנצע וואָך. אין שטאָט איז דעריבער צוגעקומען א נייע שבועה:

אויב איינער וויל, אַז מען זאָל אים גלויבן אויף אַן אמת־שווערט ער:

— הלוואי זאָל שוין אליקום אָום שבת אַזוי הוסטן.

III

פאַרנאַכט, סע מעג זיין בלאָטיק, חושכדיק אין דרויסן, ברענען פונדעסטוועגן די עלעקטרישע לאַמטערנס אויף ביידע הויפט־גאַסן, פינקלען, ווי אַ מיילנווייטע אילומינאַציע, פון וואָקזאָל ביז צו דער טורמע.

אין מאַניטשקע פיאטניצקיס נאָמען גיט מען איבער:

— דער קאָמענדאַנט האָט געהייסן זיי זאָלן ברענען.

און ווי באַלד די עלעקטרישע לאַמטערנס ברענען, גייט מען שפאַצירן אויף ביידע הויפט־גאַסן, ווי אַמאָל, ווי גלייך קיין אומגליק איז אין ערגעץ נישט געשען; קיין מלחמה איז נישט געווען; קיין בירגערקריג איז נישטאָ; קיין שום צוועלף אויסגעקוילעטע פונקטן, וועלכע שרייען: „הילף, הילף!” און וועגן וועלכע מען שעלט זיך אויף די שטורמישע קהילה־זיצונגען אין טאַטנס־טאַטן.

עס שפאַצירן:

געוועזענע און איצטיקע „טשינאָווניקעס”,

באַאַמטע פון פאָסט,

מיידלעך מיט גראָבע און מיט דינע פיס, וואָס האַלטן זיך אונטער די הענט צו פיר, צו פינף אין אַ ריי,

און באַלעבאַטישע קינדער.

מען שטעלט זיך אָפּ לעבן די פיר פאָטאָגראַפישע וויטרינעס און מען קוקט זיך איין אין מאַניטשקיס בילד.

עס קוקן:
אָרעמע און רייכע,
זכרים און נקבות.

און איבערהויפּט קוקן באַלעבאַטישע קינדער, יענע, וועמענס טאַטעס צאָלן דורך איר דעם קאָמענדאַנט זיבעציק טויזנט וואָך ביי וואָך.

מען קוקט לאַנג, ווער מיט אַ טרויערל אין די אויגן, ווער מיט אַ קליין שמייכעלע אויף די ליפּן, און ווער מיט אַ קוק אַ פּאַר־זאָרגטן און בענקענדיקן, אַ קוק, וואָס זויגט זיך אָן מיט טרויִם און מיט גלוס־טעניש אויף אַ גאַנצער לאַנגער אָסיען־נאַכט, ווייל זי איז די אויפפּרייצונג פון שטאָט — זי, מאַניטשקע. אירע עבירות זענען דער סוד ביי יונגע אויפוואַקסנדיקע קינדער און ביי באַיאָרטע, וואָס האָבן חתונה צום צווייטן און צום דריטן מאָל, יעדערער לאַכט פון איר און גלוסט צו איר. און אָט אַפילו איצט צווישן די „צוועלף פּונקטן" אין אָט די טעג... יעדערער געדענקט, אַז מאַניטשקע האָט צו טון לויטער מיט גרויסע מענטשן, און יעדער האַלט אויסבאַהאַלטן ביי זיך אין האַרצן אַ ווינקעלע, וואָס הייסט:

— מאַניטשקע פּיאַטניצקי, וואָס שטאַמט פון די וואָלאָדאַרסקיס.

געווען איז אַמאָל אַ זומער, ווען פון דער ווייטער וועלט האָט זיך אומגעקערט אַהער „שטודירנדיקע יוגנט" — שוין לאַנג איז דאָס געווען, נאָך פאַר דער מלחמה, נאָך פאַר דעם בירגערקריג, נאָך פאַר די „צוועלף פּונקטן".

געווען איז דאָן אַ זומער מיט לבנה־נעכט און מיט ווייסע לאַנגע שאָטנס, וואָס טריפן כישוף אַ טראָפּן נאָך אַ טראָפּן — אַ זומער מיט שיפלעך, מיט הוליאַנקעס, מיט אַ פּאָר לבנהדיקע ברײַנזשענדיקע גיטאַרעס און מיט אַ קוויטשערײַ פון מיידלעך, מיט זינגענדיקע לידער אויפן שמאָלן טייך „בוג", וואָס קוליעט זיינע פּעטעלעכע וואַסערן צווישן טיפע פאַרוואָקסענע ברעגן אַרום דער שטאָט און דערגרייכט ביז צו מייַלנווייטע זומפּיק־אומבאַרירטע שטרעקעס.

געווען זענען נעכט אַזעלכע מיט מאַניס קול אין יענע נעכט, מיט מאַניס קוויטש אויף יענע שיפלעך. און אין שטאָט ביי זיינעם

אַ חבר איז דענסטמאָל אַ גאַנצן זומער געווען צו גאַסט דער פידלער ברעסלער, און אַליין איז ער נאָך דאַן געווען אין אַ רעאַלשול, פּונקט ווי זיין חבר, ביי וועמען ער האָט פאַרבראַכט.

ער האָט געשפּילט טעג און נעכט, געשפּילט מיט לויטערע אָפּגעפּאָלירטע טענער, וואָס לויפן זיך פונאַנדער, ווי הייסע פּיילן, און פאַרשאַפן ליבע־ווייטיק סיי דעם טאָג, סיי דער נאַכט — דאָס האָט ער דער ערשטער אויפגעוועקט מאַניס האַרץ; דער ערשטער אויפגעדעקט, אַז ביי מאַנין איז איין אויג קוים־קוים קלענער פונם אַנדערן, און אָקאָרשט נאָך אים האָבן דאָס באַמערקט די שטאָטישע פאָטאָגראַפן...

אָקאָרשט דערנאָך האָט זיך אַרויסגעוויזן:

יעדער פון די גרויסע מענטשן, וואָס פירט מיט איר באַקאַנטשאַפט, איז איר אי שטאַרק איבערגעגעבן, אי שטאַרק אויף איר אין כעס; יעדערער איז איר אי אַ מאָדנער שונא, אי אַ מאָדנער גוטער־פריינט. און אָט אַפילו דער יונגער „לינקער" מאָלער קראַפּטיק, וואָס פייפט אויף אַלע לענדער, ווו ער איז שטאַרק באַרימט, און רויכערט פון זיין זעלטענעם ציגאַרשפּיץ, וואָס מען האָט אים געשענקט אין די גאָר־גאָר הויכע פענצטער. אַז ער איז אַהער אין שטאָט צום ערשטן מאָל אַראָפּגעקומען, האָבן דאָ זיין ציגאַרשפּיץ עטלעכע מענטשן געהאַלטן אין די הענט:

— עלפאַנטביין, — האָט מען געזאָגט, — באַזעצט מיט בריליאַנטן.

מיט מאַנין, האָט מען געוווּסט, האָט ער זיך מלחמה־צייט געקאָנט ערגעץ־ווו אין די גרויסע שטעט, נאָר צום לעצטן מאָל האָט עס אים, ווי אַן אָנשיקעניש, באַדאַרפט אָנטראָגן אַהער דווקא דאַן, ווען מאַגיטשקע פּיאַטניצקי האַלט אויף די שטאָט צווישן די אַרומיקע צוועלף אויסגעקוילעטע פונקטן און ווען דורך אירע הענט גייען וואָך־ביי־וואָך אַריבער די „זיבעציק טויזנט" צום קאָמענדאַנט.

אַראָפּגעקומען איז איצט אַהער קראַפּטיק כלומרשט מאָלן מאַניס פּאָרטרעט. אַראָפּגעקומען געשווינד, ווי איינער, וואָס מאַכט אַלץ אין

זיין לעבן זייער גיך, ווארים אז נישט, וואלטן ביי אים אומזיסט אוועק די יאָרן און די טעג; אז נישט, וואָלט ער נישט באוויזן צו ווערן אזוי יונג בארימט.

אראָפּגעקומען איז ער אויף געציילטע טעג.

דער ערשטער טאָג:

קראַפּטיק האָט געטרונקען טיי ביי מאַני פּיאַטניצקי אינדערהיים. ביים טיש זענען, ווי אום יום-טוב בייטאָג, געזעסן נאָך אייניקע מענטשן — פּיאַטניצקי אליין אויך; פּיאַטניצקי — אין א נייעם אַנ־צוג לכבוד דעם גאַסט.

דער צווייטער טאָג:

קראַפּטיק האָט זיך מיט מאַניטשקען איבער עפּעס צעקריגט, שטאַרק צעקריגט.

דער דריטער טאָג:

קראַפּטיק האָט צוגעשיקט מאַנין פון האָטעל א שרעקלעך עזות־דיקן בריוו, און אליין איז ער בייז און אויפגערעגט אַוועק אויפן וואָקזאַל, כאָטש צוגן, — האָט מען אים אין האָטעל געזאָגט — גייען שוין נישט, — קיין צוגן זענען נישט געווען, און אין געגנט האָבן זיך געטראָגן קלאַנגען וועגן נייע „אויסגעקוילעטע פונקטן".

אויפן וואָקזאַל האָט זיך קראַפּטיק אָפּגעוואַלגערט ביי אַנדער־האַלבן מעת־לעת, טעלעפאָנירט פון דאָרט אין האָטעל, מען זאָל אים ברענגען עסן, געווען ווי משוגע, שיער נישט געוויינט. ער איז באַנאַכט אוועק אויף א געפּאַנצערטן לאָקאָמאָטיוו, ווייל אויפן לאָקאָמאָ־טיוו, האָט ער אָנגעטראָפן א באַקאַנטן אָפיציר. נאָר דער שטאָט האָט ער געלאָזט נאָך זיך אַן אָנדענק:

— אין וואָקזאַל, אין קלאָזעט אויף דער ווייס־געפאַרבטער טיר האָט מען נאָך דעם דערזען אויסגעמאָלט מאַניטשקע פּיאַטניצקי — אויסגעמאָלט, ווי די מאַמע האָט זי געהאַט, מיט פאַררויטלטע תאווה־דיקע אייגעלעך, מיט א פּאָר אויסגעצויגענע ליפּעלעך, וואָס ווילן זיך קושן, און מיט אַן אויסזען א פרעכן — א שרעק, ווי נישט אַנ־שטענדיק!...

פון דער שטאָט איז מען געגאַנגען צום וואָקזאַל קוקן, און די ערשטע, וואָס זענען אַהין געגאַנגען, האָבן זיך פון דאָרט אומגעקערט

מיט שמייכלדיקע פנימער און מיט א מיינונג, אז קראַפּטיקן האָט דער רוח נישט גענומען:

— מאָלן קען ער.

נאָר דאָס איז געווען שפּעטער.

די ערשטע האָבן עס דאָרט דערזען ביידע וואָקזאַל־טעלעגראַפיסטן און האָבן אַ גאַנצן טאָג נישט געקאָנט אַרבעטן פון גרויס אויפרעגונג, פון שמחה. זיי האָבן אָנגערעדט דעם וואָקזאַל־סטרוזש, ער זאָל נישט דערוועגן אַראָפּצעקראַצן:

— חס־וחלילה!... חס־וחלילה!...

אַלע ווײַלע האָבן זיי געלאָזט אויף הפקר די אַפּאַראַטן, געלאָפן אין קלאָזעט קוקן און האָבן אַרויסגערופן צו זיך דורכן טעלעפאָן געסט פון שטאָט:

— קומט צו אונז אויף אַ חתונה, — האָבן זיי גערופן און האָבן דערבײַ אונטערגעטאַנצט, געבלאָזן די באַקן און זיך געשטיקט פון געלעכטער.

דענסטמאָל האָבן פון שטאָט אָנגעהויבן אַרויסצוקומען איינציקווײַז געסט, און יעדערער מיט אַן אויסרייד, מיט אַ פראַגע:

— די צוגן גייען שוין?

— ניין, האָט מען זיי געענטפערט, — צוגן גייען נישט.

און מען האָט געקוקט אויף זיי שמייכלענדיק מיט איין אייגל. ביז אויפן וואָקזאַל איז אויך אַרויסגעקומען דער קאָמענדאַנט אַליין. זיין פנים — פיל ערנסטער ווי תמיד, גערעדט מיטן נאַטשאַלניק וועגן צוויי עשעלאָנען, וואָס דאַרפן ביינאַכט דאָ דורכגיין, זיך ווי געבײַזערט:

— נישט פאַרהאַלטן און נישט אָפּשטעלן דאָ קיין עשעלאָנען־גלייך לאָזן די עשעלאָנען ווייטער.

נאָר די טעלעגראַפיסטן האָבן אונטערגעקוקט און האָבן זיך געשטיקט און געבלאָזן די באַקן פון געלעכטער.

— דער קאָמענדאַנט גייט אין קלאָזעט, אַ?... ער גייט?...

— אָט... אָט... אָט... ער גייט... ער גייט...

— ער זאָמט זיך היפּש, אַ?

אַרויסגעקומען פון דאָרט איז דער קאָמענדאַנט נאָך ערנסטער,

ווי פריער, געביסן די וואָנצעס, אוועקגעשפּאַצירט איבעראַנייס מיטן נאַטשאַלניק אויף דער פּלאַטפאָרם. נאָר די טעלעגראַפיסטן האָבן זיך אַרויסגערוקט העכער אַ האַלב דורך די פענצטער און האָבן קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט:

אין עק פּלאַטפאָרם האָבן זיך יענע אָפּגעשטעלט, זיי האָבן זיך דאָרט אַ שאָקל געגעבן איינער אַקעגן אַנדערן, און עס האָט אויסגע־זען, ווי מען קיצלט זיי אונטער די פּאַכוועס; זיי האָבן נישט געהאַט קיין העלזער און האָבן זיך געטרייסלט פון געלעכטער.

שפּעטער איז מען געוואויר געוואָרן:

פאַרנאַכט, נאָך דעם קאָמענדאַנטס וויזיט, איז פון שטאָט עמעצער שטיל אַרויסגעקומען און האָט אָפּגעמעקט — זאָל עס אפילו בלייבן אַ סימן.

דער סטרוזש האָט זיך געשיוואָרן פאַר די טעלעגראַפיסטן, אַז ער איז נישט שולדיק.

— געקומען, — האָט ער דערציילט, — פון שטאָט איינער גאָר אַ יונגער, אַ בלאָנדער, נישט קיין בלאָנדער, אַזעלכער, וואָס אין פאַרגלייך מיט אַנדערע איז ער אַ קליינער און פאַר זיך איז ער ווייט נישט קיין קליינער; פאַר זיך, קאָן מען אפילו זאָגן, אַז ער איז אַ הויכער. געקומען איז ער פרעגן, צי די צוגן הייבן נישט אָן פון מאָרגן צו גיין. נאָר געווען איז שוין אין דרויסן טונקל.

דער סטרוזש האָט געמוזט דענסטמאָל אַוועקגיין מיטן לייטער אָנצינדן די לאַמטערנס. און אַז ער האָט זיך אומגעקערט, איז שוין קיינער נישט געווען און אין קלאָזעט איז שוין געווען ווי מיט אַ נאַס שוועמל אָפּגעמעקט.

— און נאָך ווי אָפּגעמעקט... זאָל עס כאָטש בלייבן אַ סימן.

היינט גייזיי אַ נביא און טרעף ווער עס האָט אָפּגעמעקט.

„אַ בלאָנדער און נישט קיין בלאָנדער"...

אַזעלכער איז אין שטאָט פאַראַן סך־הכל איינער. דאָס איז שמואל־אייזיק, דער סעקרעטאַר פון קהילה — אַ „פאַרטראַגענער מלאך" מיט קראַנקע לונגען, וואָס לעקט אייביק קאַנדלצוקער. עס וואַקסט ביי אים אַ העלער מאָך אויפן אָרט פון אַ באָרד. אַז ער גייט אין גאַס, איז ער אַביסל איינגעבויגן און האַלט די הענט אין די הויזן־

טאַשן, ווי גלייך מען האָט אים געשיקט פון דער היים קויפן אייער און ער האָט מורא זיי זאָלן ביי אים אין טאַש נישט צעקוועטשט ווערן. ער איז דער איינציקער אין שטאָט, וואָס קאָן דורכגיין אויף דעם טראָטואַר גאָר נאָענט לעבן מאַני פּיאַטניצקי, זיך כמעט אָן איר אָנשטויסן און זי נישט באַמערקן. נאָר אחוץ אים זענען דאָך אין שטאָט פאַראַן נאָך מענטשן — אויב עמעצער וועט ווירקלעך גצווויר ווערן, ווער עס האָט אָפּגעמעקט, וועט עס זיין איינער פון די אָרטיקע גימנאַזיסטן.

גימנאַזיסטן, אַז זיי באַגעגענען מאַניטשקע פּיאַטניצקי פאַרבייגיין אויפן טראָטואַר, קוקן זיי זיך איין אין איר פּנים און פילן דאַן אַרום האַרצן אַ באַקאַנט געפיל — אַ געפיל פון נישט קיין רויכערער, וואָס האָבן זיך צום ערשטן מאָל אין לעבן צו שטאַרק פאַרצויגן מיט עמעצנס אַ פּאַפּיראָס. דערנאָך געדענקען זיי נישט אין וואָס מאַני איז געווען אָנגעטון און קאָנען זיך אין דעם בשום אופן נישט דערמאָנען, כאָטש מאַני טראָגט, ווי אַלע פאַרנאַכט, אַ קורץ קאַראַקולן רעקעלע און איז אָן אַ שאַרף אויף די געדיכטע האָר, וואָס האָבן אַ באַזונדער טונקע-לע פאַרב — אַ פאַרב, וואָס פאַלט קוים-קוים אַריין אין רויטן און געדענקט זיך. און גייען גייט זי אויפן טראָטואַר נישט אָן האָנער, שטאָלץ, כאָטש זי נייגט זיך זעלטן צו די מענטשן, וואָס זי באַגעגנט. די לעצטע טעג איז זי געוואָרן ווי מיט אַ גאַנצן קאָפּ העכער, און געשען איז דאָס זינט דער קאָמענדאַנט האָט צוגעשיקט אין שטאָ-טישן געריכט אַ פּאַפּיר:

„אויספאָרשן די נישט-אָנשטענדיקייט אין דער טואַליעטע אויפן וואָקזאַל און צוציען אַלע שולדיקע צום געריכט".

איז אָט וואָס:

אין שטאָט גייט אַרום אַ קלאַנג, אַז אָפּגעמעקט זאָל האָבן מאַטעס — אַ לערער פון דער יידישער שול. מאַטעס האָט אַלע סימנים:

מאַטעס איז אַן אַראָפּגעקומענער, אַ פרעמדער. ער איז אַזוי פאַרקאָכט אין דער שול, אַז ער האָט קיין צייט נישט זיך אָפּצוגאָלן. ער רעדט מיט דערוואַקסענע מענטשן זייער בייז און מיט די שול-קינדער — זייער שטיל, זייער רויק. ער האָט איינמאָל אָנגעמאַכט אַ געוואַלד אויף אַ לערער-זיצונג; ער האָט געקלאַפּט אין טיש.

— צו אַלדי שוואַרצע יאָר מיטן קאָמענדאַנט, מיט די „זיבע-ציק טויזנט" און מיט מאַניטשקען... צו אַלדי שוואַרצע יאָר. די קינ-דער... די קינדער האָבן אָנגעהויבן גיין אויפן וואָקזאַל קוקן... זיי האָבן אָנגעהויבן אויסצעמאָלן אויף די העפטן, אויף די פּאַרטעס און אויף די טישן דאָס, וואָס אין וואָקזאַל אויף דער טיר... צו אַלדי רוחות מיט מאַניטשקען, מיטן קאָמענדאַנט און מיט די זיבעציק טויזנט !.. צו אַלדי שוואַרצע יאָר.

מאַניטשקע איז דענסטמאָל פאַרנאַכט אַן אַ שאַרף אויפן קאָפּ געגאַנגען פּאַמעלעך אויפן טראָטואַר נישט ווייט פון דער אַפּטייק. זי האָט אין טאַש פון איר קורצן קאַראַקולענעם קאָפּטל געקלונגען מיט אירע שליסעלעך — דינע און קונציקע שליסעלעך.

עס האָט זיך געדאַכט :

דאָס זענען די שליסעלעך, וואָס פירן צו איר אַליין — דאָס זענען די שליסעלעך, וואָס דער מאָלער קראַפּטיק האָט זיי בשום אופן נישט געקאָנט אַרויסקריגן און איז שיער נישט משוגע געוואָרן.

זי האָט זיך אָפּגעשטעלט מיט אַליקום בראָנשטיין לעבן דער אָפענער טיר פון זיין דרוקעריי און האָט ביי אים געפרעגט, ווי עס געפעלט אים :

— ווי געפעלט אייך עפּעס די דאַנקבאַרקייט פון אונזערע יידע-לעך ? ווי געפעלט אייך, ווי מען באַצאָלט מיר דערפאַר, וואָס איך האַלט אויף די שטאָט צווישן די צוועלף פונקטן ?

און אַרום און אַרום אויף די טראָטואַרן האָט מען אויף איר געקוקט און זיך געשטיקט פון געלעכטער.

אויף דער לערער־זיצונג האָט דאַן מאַטעס געקלאַפּט אין טיש :

— צו אַלדי שוואַרצע יאָר !... צו אַלדי בייזע רוחות !...

אַלטוואַרג

אַלטוואַרג

אין עסצימער ברענט דער רויט-דראַפּירטער עלעקטרישער הענגלאָמפּ און וואַרפט אַ קאַלטלעכע ווינטער-שיין אויף די נידעריקע טיילן פון די טונקעלע ווענט און אויף די טעפּיכן. עס קלאַפּט אין ווינקל דער גרויסער שטיי-זייגער, ווי ס'קלאַפּן אַזעלכע זייגערס אין אַ ווינטער-נאַכט בעת אַלע פון שטוב גייען אוועק, און זיי, די זייגערס, בלייבן באַלעבאָס. די טירן אין קאַבינעט אַריין זענען אָפּן, און ביים טיש, ביים לאָמפּ מיטן ראָזן אַבאַזשור, זיצט איינער אַליין משה גריי-וויס — אַ געוועזענער בלאָנדער, ביי וועמען גרויער ווי אַלץ זענען די לאַנג-געוואָקסענע ברעמען, — אַן אַלטער און זייער פרומער ייד, וועמען זיינע בערלינער קינדער האָבן נישט לאַנג אַרויסגענומען צו זיך פון אַ קליינער פּוסט-געוואָרענער שטאָט אין אוקראַינע. דער אַלטער גרייוויס קאָן נישט שלאָפן. זיינע קינדער זענען אַוועקגעגאַנגען צו געסט אויף אַ באַל און האָבן אים געלאָזט איינעם אַליין אין דער גאַנצער וווינונג. פריער, איידער עס וועט טאָג ווערן, וועלן די קינדער אַהיים נישט קומען.

צוריק מיט אַ שעה דריי, ווען משה גרייוויס האָט אָפּגעלייענט קריאת-שמע, ווען אויסלעשנדיק אין צימער די שיין, האָט ער מיט אַ זיפץ פון אַ פרומען יידן זיך געלייגט אין בעט, איז אים אַרויפגעקומען אַ געדאַנק, אַז בערלין, וווּ ער געפינט זיך שוין די דריטע וואָך, איז זייער אַ גרויסע, נאָר זייער אַ זינדיקע און גאָט-לעסטערנדיקע שטאָט: זי איז געגליכן צו נינוה, דער שטאָט, וואָס האָט אין די טעג פון יונה-הנביא דערצאָרנט גאָט, און גאָט האָט זי געוואָלט חרוב מאַכן

און איבערקערן, ווי ער האָט איבערגעקערט סדום; די שטאָט איז אַ גרויסע, אַ זינדיקע, אַזוי ווי אין פּסוק שטייט: ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים... און נינוה איז געווען אַ גרויסע שטאָט צו גאָט, נאָר ס'איז נישטאָ ווער ס'זאָל פאַר איר תשובה טון און ס'איז אַ שאָד... אַ שאָד...

אים האָט זיך אָן אויפהער געדרייט אין קאָפּ די מעשה מיט יונהן:

— און עס איז געווען די רייד פון גאָט צו יונהן דעם זון פון אמיתי אַזוי צו זאָגן: שטיי אויף, גיי אַוועק קיין נינוה, דער שטאָט דער גרויסער, און רוף אויס אויף איר, וואָרים זייער שלעכטיקייט איז אויפגעגאַנגען צו מיר. איז אויפגעשטאַנען יונה אויף צו אַנטלויפן קיין תרשיש פון גאָט. און ער האָט געפונען קיין יפו, ווו ער האָט געטראָפן אַ שיף, וואָס גייט קיין תרשיש...

דער אַלטער גרייוויס איז געלעגן אַזוי אַ לענגערע צייט מיט פארמאַכטע אויגן און אַלץ געזען פאַר זיך, ווי יונה אַנטלויפט פון גאָט אויף דער שיף, וואָס גייט קיין תרשיש. אויפן ים איז אַ גרוי-סער שטורעם. די שיף — אָט, אָט גייט זי אונטער. אַלע שרייען צו גאָט, און נאָר יונה באַהאַלט זיך אויס — ער פאַרקלייבט זיך אין אַ ווייטן ווינקל פון דער שיף; ער לייגט זיך דאָרט אַוועק זייער איינגעהויקערט, זייער אומעטיק און דרימלט, אָט ווי ס'דרימלט איצט ער, משה גרייוויס.

נאָר אַזויווי אַנדרימלט ווערן איינגעשלאָפן האָט זיך דעם אַלטן גריי-וויס נישט איינגעגעבן, איז ער ענדלעך, נאָך אַ שעה ליגן, צוריק אויפגעשטאַנען. ער האָט זיך צוריק אָנגעטון און צוריק גע-מאַכט ליכטיק. איצט איז ער געזעסן אין קאַבינעט אָנגעבויגן איבער אַ גמראדיק־גראָבן ספר, אַן אַלטן און פאַרגעלטן, ווי ער אַליין. ער האָט פאַריינגעקוקט מיט צוזאַמענגעצויגענע אויגן אַזוי, אַז זיינע לאַנגע גרויע ברעמען האָבן אָן אויפהער אונטערגעציטערט, און האָט געהאַלטן אין איין זאָגן מיט אַ ניגון פון פּרק:

— וזה סדר הוידוי, — און דאָס איז דער סדר פון ווידוי-זאָגן...

ער האָט געזשומעט, ווי אַ בין, וואָס איז אַריין אין אַ שמאָלן

אָרט צווישן צוויי פענצטער, קלאַפּט זיך, קלאַפּט זיך אין די שויבן און קאָן נישט אַרויס:

— וכשתתודה... — און אַז דו וועסט זיך מתודה זיין, זאָלסטו געדענקען דיינע זינד און די זינד פון דיינע עלטערן און פון דיינע עלטערנס עלטערן ביז דור־המבול און דור־הפלגה און ביז סדום. וואָרים נישט נאָר פאַר זיינע זינד ווערט אַ מענטש געשטראָפט, נייערט אויך פאַר די זינד פון אַלע פריערדיקע דורות, אַזויווי אין פּסוק שטייט: האבות אכלו... די עלטערן האָבן געגעסן זויערע ווייַנטרויבן, און די ציין פון די קינדער זענען אייליק...

אויף אַ רגע האָט ער איבערגעריסן.

צו אים האָט דערגרייכט פון וויטן קאָרידאָר עפּעס אַ מאָדנע קאַלופּען, ווי דאָס קראַצן פון אַ מויז. דערנאָך האָט ער דערהערט פון גאַס אַ געדעדערריי פון מענטשן, וואָס שרייען זיך פריילעך אַדורך — אַ געזאַנג פון יונגעלייט האָט ער דערהערט און אַ געלעכטער פון מיידלעך, און דער געלעכטער איז געווען אַ באַנאַכטיקער, אַן אויסגעלאַסענער און אַ וויסטער, ווי דער געלעכטער אין זוראַלטן נינוה.

גרייוויס האָט זיך איבער זיין ספר נאָך מער איינגעבויגן און האָט נאָך מיט מער פרומקייט אָנגעהויבן זשומען.

— וזה לשון ספר־חרדים... און אַזוי זאָגט דער ספר חרדים: העולם ים סוער... די וועלט איז אַ שטורמישער ים, החיים תל עפר... דאָס לעבן איז אַ הויפן ערד ביים ברעג פון ים. איש עומד על התל... דער מענטש שטייט אויף דעם הויפן און איבער אים הענגט דער בוים. פון לעבן. דאַרף דער מענטש זיך שטאַרק אָנהאַלטן אָן די צווייגן, וואָרים אַז נישט, קאָן, חלילה, אַ בלאָז טון דער גרויסער ווינט... דער גרויסער ווינט... אַזויווי אין פּסוק שטייט: והנה... און נון, רוח גדולה וחזקה... אַ גרויסער און אַ שטאַרקער ווינט, מפרק הרים... ער וואַרפט אום בערג און קערט איבער פעלזן...

משה גרייוויס האָט זיך אַ שאָקל געגעבן, געטון אַ זיפץ און האָט זיך פאַרטראַכט וועגן רוסלאַנד און וועגן דעם ווינט, וועלכער האָט דאָרט שוין אַ בלאָז געגעבן — אַ גרויסער און שטאַרקער ווינט... ער וואַרפט פונאַנדער בערג און קערט איבער פעלזן...

ער האָט זיך דערמאָנט אין זיין קליינער שטאָט אויף אוקראַינע,

אַזויווי זי האָט אויסגעזעען פריער — איידער עס האָט אַ בלאָז געטון דער גרויסער ווינט, וויאַזוי מען האָט אין איר געלעבט לאַנגע יאָרן אין שלום מיט די אָרטיקע אָרעמעלייט... און וויאַזוי די שטאָט זעט אויס איצט: אַ שטאָט אָן שבתים, מיט עפּעס נייע יום-טובים, אָן חתונות און אָן כּלי-זמר... ער האָט אַ קלער געגעבן, וויאַזוי זי שטייט דאָרט איצט אין מיטן דער נאַכט, און אים האָט באַנק געטון, פאַרוואָס מען איז זיך פון איר פונאַנדערגעלאָפן איינציקווייז און פאַרוואָס מען האָט זי נישט מציל געווען מיט תשובה טון, מיט פאַסטן תעניתים, מיט צדקה און איבערהויפּט — מיט תורה לערנען, אַזויווי אין פּסוק שטייט: עץ חיים היא למחזיקים בה... אַ בוים פון לעבן איז די תורה צו יענע, וואָס האַלטן זיך אין איר אָן... אים האָט באַנק געטון זיין מויער דאָרט אין שטאָט — אַן אַלטמאָדישער, צווייגאָרנדיקער און ווייס-געקאַלעכטער מויער. ער רופט אַרויס אַ בענקשאַפט צו דער שוּל, וואָס ער האָט אים, גרייוויסן, אַלע יאָרן געגעבן, און צו דער פּרנסה, מיט וועלכער ער האָט אים אַלע יאָרן באַזאָרגט.

איצט האָט ער שוין מיט אַ מאָדנער קלאָרקייט געזעען פאַר זיך די גאַנצע שטאָט און איבערהויפּט — דעם פּירעקיקן שלעכט-בּרוקירטן מאַרק:

ליִנקס אין ווינקל שטייט דאָרט זיין מויער. סך-הכּל מיט דריי-פיר הייזער ווייטער, אין שמאָלן געסל, געפינט זיך די אַלטע געמויערטע קלויז. שטענדיק, אַז מען דאַרף זיך דאָרט שטעלן צום עמוד, וואַרט מען צו אַ קאַפּעלע און מען שיקט אַ ייִנגל:

— גיי, זאָג ר' משהן, אַז מען וואַרט אויף אים מיטן דאַווענען...

פון אויבן זענען ביי אים אין מויער געווען קראָמען — זעקס קראָמען מיט אייזערנע פרעגטעס ביי די טירן און ביי די פענצטער, און פון אויבן האָט אין זעקס צימערן געוווינט ער, גרייוויס...

און דירה-געלט פלעגן אים דאָרט די קרעמער אַריינטראָגן אַלע ראש-חודש... פּונקט אַלע ראש-חודש, אין דעם טאָג, ווען מען גייט דאַווענען און מען לייענט אין דער תורה און מען זאָגט אַסך אין סידור. די קרעמער ביי אים אין מויער זענען אַלע געווען פרומע ייִדן, געקויפט אויף נאמנות, פאַרקויפט אויף נאמנות, און די שכירות, וואָס זיי פלעגן אים צאָלן פּינקטלעך אין ראש-חודש, ווען מען זאָגט אַסך אין סידור און מען

ליינט אין דער תורה, זענען דעריבער געווען ביי אים זייער אָנגע־לייגט, ווי שמירה, ווי הייליקע שכירות, ווי עפּעס אַ באַזונדערע מתנה צוגעשיקט פון גאָט צו אים, משה גרייוויס, פאַר זיין פרומקייט... און שטענדיק פלעגט זיך אים וועלן פון אָט די שכירות געבן צדקה... נישט קיין סך, נאָר דאָך אביסעלע... און דערפאַר איז אין זיין הויז געווען שטענדיק שטיל. ער האָט געקאָנט זיצן און לערנען מיט דער זיכערקייט, אַז גאָט האָט אים ליב... אויב נישט שטאַרק, איז דאָך... אַ שטיקל חשוב... גאָט ווייסט, ווער איז משה גרייוויס. נאָר נאָך דעם איז אין זיין הויז געשען אַ שלעכטע זאַך... אַ זינד, וועגן וועלכער עס טראַכט אָפּט בלויז ער, משה גרייוויס אליין... און פון דענסטמאָל אָן... פון דענסטמאָל אָן!...

משה גרייוויס בייגט זיך אָן נידעריקער צום ספר, ער קערט זיך אום צו יענע שורות, לעבן וועלכע ער איז פריער געבליבן שטיין:

— דערימעך דאַרף זיך דער מענש שטאַרק אָנהאַלטן אין די צווייגן, וואָרים אַז נישט, קאָן, חלילה, אַ בלאָז טון דער גרויסער ווינט... אַזוי אין פּסוק שטייט...

משה גרייוויס חזרט איבער עטלעכע מאָל די לעצטע ווערטער:

— ורוח גדולה והזקה... אַ גרויסער און שטאַרקער ווינט... ער וואַרפט פונאַנדער בערג און קערט איבער פעלזן...

ער ציט שטאַרקער צוזאַמען די אויגן, ער גראָבט זיך טיפער אין די ווערטער, נאָר די שלעכטע זאַך. וואָס האָט געטראָפן אין זיין הויז, לאָזט אים נישט אָפּ...

די שלעכטע זאַך געדענקט זיך.

ער, משה גרייוויס, האָט שוין דענסטמאָל געהאַט חתונה געמאַכט אַלע זיינע טעכטער אין די וויטע גרויסע שטעט — ער האָט געהאַט לויטער טעכטער. זיין ערשטע ווייב איז שוין געווען געשטאָרבן. גע־לעבט האָט ער איינער אליין אין די שטילע זעקס צימערן, געהאַט פּרנסה פון די פאַרדונגענע זעקס קראָמען, וואָס מיט די אייזערנע פּרעטעס, און פון דער נאָענטער קלויז האָט מען אים אַלע פרימאָרגן געשיקט אָנזאָגן:

— „ר' משה, מען שטעלט זיך שוין צום עמוד, ר' משה"...

בלויז זיינע רייכע אויסגעגעבענע טעכטער פלעגן דאן קומען צו זייער מוטער אויף קבר-אבות, און אז זיי פלעגן אראָפּקומען, פלעגן זיי פאַרבלייבן ביי אים אַ שטיקל צייט. ביי יעדן מיטאָג האָבן זיי צוגעקוקט, וויאַזוי ער, דער פאָטער זייערער, וואָס זיצט און לערנט, איז ביי זיך אין שטאָט, ביי זיך אין דער היים געבליבן איינער אַליין און איז נעבעך עלנט... זייער עלנט...

געדענקט משה גרייוויס, וויאַזוי זיין מיטלסטע טאָכטער האָט דענסטמאָל אָנגעשריבן וועגן זיין עלנטקייט זיין עלטערער טאָכטער, און וויאַזוי די עלטערע טאָכטער האָט אים נאָך דעם געשריבן, אַז ווען זי האָט געלייענט דעם בריוו פון דער מיטלסטער טאָכטער, האָט זי געוויינט, שטאַרק געוויינט... די עלטערע טאָכטער איז דאַן פון איר היים ערגעץ אָפּגעפאָרן — „אָנקוקן" פאַר אים עמעצן איז זי אָפּגעפאָרן... דערנאָך איז זי פלוצלינג צו אים אַראָפּגעקומען, עפּעס גלאַט אַזוי אַראָפּגעקומען, כאָטש קיין צייט פון קבר-אבות איז דענסטמאָל נישט געווען. זי איז ביי אים אָפּגעזעסן אַ וואָך דריי און איז ווידער אַוועקגעפאָרן — אַפּנים, ווידער עמעצן „אָנקוקן פאַר אים". זי האָט אים דענסטמאָל אַרויסגערופן דורך אַ דעפּעש ערגעץ-וווהין אויף אַ פרעמדן וואָקזאַל... און דער סוף איז געווען, אַז טאַקע אויף יענעם וואָקזאַל האָט מען געשטעלט אַ חופה, און ביי אים אין הויז, אין די שטילע צימערן, איבער די קראָמען, וואָס האָבן אייזערנע פרענטעס, איז דענסטמאָל צוגעקומען אַ נייער שטילער מענטש, — אַ פרוי פון אַ יאָר עטלעכע און פערציק — אַ געוועזענע פרוי פון עפּעס זייער אַ געראָטענעם יונג-געשטאָרבענעם יחסן, כמעט אַ פרוי פון אַ געוועזענעם גוטן-יידן — אַזוי האָט מען געזאָגט... צי אפשר האָט זיך נאָר אַזוי געדאַכט...

געדענקט משה גרייוויס:

די פרוי איז זייער אַ שווייגנדיקע, אַ פאַמעלעכע. זי פאַרשפּרייט אַרום זיך אַ באַזונדערן קאַלטלעכן ריח — איר אייגענעם קאַלטלעכן ריח; זי שפּירט אויף ביינאַכט איר פּנים פון באַזונדערע סלאָיקלעך, און אויך אָט די סלאָיקלעך זענען ווי קאַלטע: זיי קילן איר פּנים, זיי קילן אירע באַוועגונגען, זיי קילן אַרום איר די לופט. זי פאַר-

קעמט זיך אַזוי, אַז איר שווערער פּאַרוק זעט אויס, ווי אייגענע האָר; זי ציילט צופיל אויס דער דינסט יעדן גראָשן, און אַליין איז זי אַ ביסל אַ קורצזיכטיקע... שטענדיק, ווען מען זעצט זיך צום טיש עסן, איז זי אָנגעטון אין אַ וואַרעמער שאַל — איר איז ווי קאַלטלעך... זי טראָגט צו איר זילבערנעם לעפל זייער נאָענט צו אירע אויגן און באַקוקט אים פון אַלע זייטן, ווי גלייך זי וואָלט האָבן אין אים אַ סימן. און דער זילבערנער לעפל איז אירער אַן אייגע־נער — זי האָט אים געבראַכט מיט זיך פון דער היים... מיט דעם זילבערנעם לעפל האָט זי נאָך געגעסן, אַפּנים, ווען זי איז נאָך געווען צוזאַמען מיט איר ערשטן מאַן...

און פון אָנהויב האָט מען ביי גרייוויסן אין שטוב זיך געמאַכט גלייך ווי מען באַמערקט עס נישט — אַט דאָס, וואָס זי זיצט ביים טיש אַן איינגעהילטע אין איר שאַל און וואָס זי באַקוקט דאָרט מיט קורצזיכטיקע אויגן איר אייגענעם זילבערנעם לעפל. נאָר נאָך דעם האָט מען דאָס אָנגעהויבן צו באַמערקן, — פריער האָט דערויף אָנגעהויבן צו וואַרפן אַ זייטיקן בליק ער, משה גרייוויס אַליין, — אַט אַזוי בעת ער זיצט ביים טיש און קוקט פּלוצים אַרויס פון זיין ספר און דערזעט, ווי זי באַקוקט איר זילבערנעם לעפל... און נאָך דעם האָט דאָס אויך אָנגעהויבן נישט צו געפעלן זיינע אויסגעגעבענע טעכטער, וואָס קומען אָפט אַראָפּ צו זייער געשטאָרבענער מוטער אויף קבר־אבות.

די טעכטער האָבן אויסגעפונען, אַז זי איז עפּעס נישט יענע, וואָס מען האָט געמיינט.

זיי האָבן געזאָגט:

— זי איז עפּעס אַ קאַלטלעכע...

— עפּעס אַ פרעמדע...

— אַ מאָדנע פאַמעלעכע איז זי...

— יאָ, — האָט דערויף געענטפערט ער, משה גרייוויס, — טאַקע... זייער אַ פאַמעלעכע איז זי.

— און אויסער דעם, — האָבן געזאָגט די טעכטער, — עפּעס דער־דאָזיקער זילבערנער לעפל אירער...

— הע?... טאַקע, — איז ער געוואָרן צופרידן, וואָס די טעכ־

טער פארשפארן אים מיט איין ווארט זייער פיל רייד, — עפעס טאקע דער דאזיקער לעבל אירער...

די טעכטער האבן דאן עטלעכע טעג זיך געשעפטשעט צווישן זיך און האבן ענדלעך ביי אים, דעם פאטער זייערן, געפרעגט:

— איז וואס וועט מען זי דא האלטן, אז זי קאן זיך נישט איינלעבן?... וואס, טאטע?... מען וואלט זי אפשר גאר באדארפט אפשיקן אהיים.

און דענסטמאל האט זיך ארויסגעוויזן, אז ס'איז טאקע אזוי... ער האט נישט קעגן דעם גארנישט.

— ריכטיק, — האט ער געזאגט, — וואס וועט מען זי דא האלטן? אז זי איז עפעס א מאדנע — זי קאן זיך נישט איינלעבן.

און אין יענע טעג, געדענקט ער, איז ער געזעסן און געלערנט... געזעסן און געלערנט...

די טעכטער האבן דעמאלט די פרוי ערגעץ אפגעפירט, זיך ער־געץ פארלאזט מיט איר אויף מענטשן, — זי אפגעגט דורך א שליח. זיי האבן זי ערגעץ איבערגעלאזט. און אז זיי זענען געקומען צוריק שוין אן איר, האבן זיי דערציילט:

— וויינען האט זי נישט געוויינט...

— זי איז עפעס א קאלטלעכע...

— עפעס ווי מען וואלט איר אייגנגעגעבן שלאפגעטראנק...

— וויינען, אפנים, קאן זי נישט — זי איז אזא מענטש...

— נאר א רחמנות איז געבעך אויף איר געווען זייער א גרויסער.

— אז אך און וויי איז צו איר... זי האט אויף דער גאנצער וועלט קיינעם נישט...

— עס האט אויסגעריסן דאס הארץ...

דעמאלט האט משה גרייוויס געפרעגט:

— נו, און מחילה? מחילה האט מען ביי איר ארויסגענומען?..

עס האט זיך ארויסגעוויזן:

— ניין... הערט נאר א מעשה!...

— וועגן ארויסנעמען ביי איר א מחילה איז גאר קיין רייד נישט געווען...

— ס'איז עפּעס גאָר ווי אַרויס פונם קאָפּ...

— אַי... אַי... אַי... האָט דאַן ער, משה גרייוויס, באַדויערט, — אַ שאָד... אַ גרויסער שאָד... ווי פאַרגעסט מען דאָס אַזאַ זאַך?... וואָס הייסט?... מחילה...

אים האָט זיך אַלץ געדענקט זיינע טעכטערס ווערטער: ווײַנען האָט זי נישט געוויינט... זי איז עפּעס אַ קאַלטלעכע... נאָר אַ רחמנות איז געווען אויף איר זייער אַ גרויסער — עס האָט אויסגעריסן דאָס האַרץ...

און אָט... פונקט פון דעמאָלט אָן...

פונקט דעמאָלט האָט זיך אָנגעהויבן די מלחמה... עס איז געקומען די רעוואָלוציע, עס האָט א בלאָז געגעבן דער גרויסער ווינט, וואָס וואַרפט פונאַנדער בערג און קערט איבער פעלזן... אים, משה גרייוויסן, איז וויפל מאָל אַרויפגעקומען אויפן זינען, אַז עס איז אַ גרויסע זינד...

ער האָט אַלץ געדענקט:

— די פרוי וואָלט מען באַדאַרפט אויפזוכן. אויב זי לעבט, דאַרף מען זי פאַרגיטיקן מיט געלט. אויב זי איז געשטאָרבן, דאַרף מען בעטן מחילה ביי איר אויפן קבר. און אפשר... אפשר דאַרף מען אויך אויפן קבר פון איר ערשטן מאַן בעטן מחילה...

נאָר פון דער פרוי האָט מען מער נישט געהערט. זי איז פאַרשוווּנדן, ווי אין ים אַריין.

און דער אמת איז, אַז ער, משה גרייוויס, האָט נאָר געקלערט וועגן פאַרגיטיקן זי אָדער וועגן בעטן ביי איר מחילה... אויף אויפצוזוכן זי האָט ער גאָרנישט געטון. און דער גרויסער ווינט האָט דערווייל געבלאָזן, פונאַנדערגעוואָרפן אַלץ מער בערג, איבערגעקערט אַלץ מער פעלזן, און קיינער ווייסט נישט, אַז זיין זינד איז דערווייל געוואַקסן און אַז אין דעם אַלעם איז אפשר שולדיק ער, משה גרייוויס... ער מיט זיין זינד אַקעגן יענער יידענע, וואָס איז עפּעס אַ קאַלטלעכע און קאָן נישט וויינען... וואָרים איבער דעם ווײַגעשריי פון איינער אַ מיידל האָט גאָט אַמאָל איבערגעקערט סדום, אַזוי ווי אין פסוק שטייט: ארדה נא ואראה... איך וועל אַראָפּני-

דערן און זעען, הכּצעקתה עשו... אויב ווי דער געשריי פון יענער מיידל האָבן זיי געטון...

משה גרייוויס בויגט זיך אַלץ נעענטער און נעענטער צו זיין אַלטן גמראַדיק-גראָבן און פאַרגעלטן ספר; ער זשומעט ווי אַ בין:

— וכשיתחרט... און אז אַ מענטש וועט חרטה האָבן אויף זיינע זינד, יזכור... זאָל ער געדענקען, אַז אויף אַלע זינד איז גאָט מוחל, נייערט נישט אויף די זינד, וואָס אַ מענטש זינדיקט אַקעגן דעם צווייטן. וואָרים אַזוי שטייט געשריבן: ופגעו אנוש באנוש, איז די טייטש: און אַז זיי וועלן מאַכן אַ פגם איין מענטש דעם אַנדערן, ופגעו במלכותי... וועלן זיי מאַכן אַ פגם אין מיין וועלט, ואארוס מוסדותיה... און איך וועל פונאַנדערשאָקלען אירע פונדאַמענטן, ותפול... און די וועלט וועט פונאַנדערפאַלן פון זיך, ווי אַ וואַלד, מיט פוילע וואָרצלען, אַזוי ווי אין פסוק שטייט: ותרעש הארץ... און די ערד האָט אָנגעהויבן ציטערן, כי חרה לו... ווייל עס האָט אים פאַרדראָסן..

איצט איז שוין זייער שפּעט ביינאַכט.

די לאָמפּן אין די צימערן זענען שוין צוריק אויסגעלאָשן, און נאָר דער גרויסער שטיי-זייגער אין עסצימער קלאַפּט נאָך אַלץ, ווי עס קלאַפּן אַזעלכע זייגערס, ווען אַלע פון דער וווינונג גייען אַוועק...

דער אַלטער גרייוויס ליגט שוין ווידער אין בעט, נאָר אַנטשלאָפן ווערן קאָן ער נישט:

אים טוט באַנק זיין קליינע שטאָט אין אוקראַינע, און איבערהויפּט טוט אים באַנק זיין אַלטמאָדישער צווייגאָרנדיקער מויער, וואָס אין עק מאַרק נישט וויט פון דעם שמאָלן געסל, ווו עס געפינט זיך די גרויסע קלויז... ער געדענקט, וויאַזוי זיין שטאָט האָט אויסגעזען אַמאָל און וויאַזוי זי זעט אויס איצט, און אים איז אַ שאָד... אַ גרויסער שאָד...

— געוועזן באַדאַרפט אויפזוכן יענע יידענע און זי פאַרגיטיקן מיט געלט... אָדער אפשר איז זי שוין געשטאָרבן... געוועזן באַדאַרפט בעטן מחילה אויף איר קבר און אויף דעם קבר פון איר ערשטן מאַן... נאָר ער, משה גרייוויס, האָט דאָס נישט געטון... ער האָט פאַרשפּעטיקט...

דער אַלטער גרייוויס ליגט מיט פאַרמאַכטע אויגן אין בעט, און אַ געפיל איז ביי אים אַזאַ, ווי גלייך נאָר ער... באַשטימט נאָר ער האָט געבראַכט דערצו, אַז אין זיין לאַנד זאָל אַ בלאָז געבן דער גרויסער ווינט, און אַליין איז ער פון דאָרט אַנטלאָפן פון זיין זינד — אַנטלאָפן פון גאָט, ווי יונה איז אַמאָל אַנטלאָפן פון גאָט קיין תרשיש...

ער ליגט מיט פאַרמאַכטע אויגן און שטעלט זיך פאָר, וויאַזוי אויפן ים איז אַ גרויסער שטורעם: די שיף... אָט, אָט גייט זי אונטער; אַלע שרייען צו גאָט, און נאָר יונה באַהאַלט זיך אויס — ער פאַרקלייבט זיך אין אַ ווייטן ווינקל פון דער שיף און ליגט דאָרט מיט פאַרמאַכטע אויגן זייער איינגעהויקערט, זייער אומעטיק פּונקט ווי עס ליגט איצט דאָ אין בעט ער, דער אַנטלאָפענער אַלטער גרייוויס...

אין דרויסן איז שוין גרויער טאָג, נאָר גרייוויס שלאָפט נישט, און זיינע קינדער זענען נאָך אַלץ אַהיים נישט געקומען. איבער די נאָענטע פייכטע גאַסן, וואָס פון יענער זייט פאַרהאָנגענע פענצטער, לויפן די ערשטע פול־געפּאַקטע, פאַרטאָגיק־באַלויכטענע טראַמווייען, זייער פאַרבייאָגנדיקער געפילדער איז פול מיט יונגן חשק אָפּצוטרייסלען פון זיך די פוילקייט פון ביינאַכט, זיי זענען פול געפּאַקט מיט אַרבעטער און אָנגעשטעלטע, וואָס איילן מיט זייער לעצטער פאַרשלאָפנקייט צו אַ נייעם טאָג פון אַרבעט.

עס הערן זיך פון די טראָטואַרן שווערע געקאָוועטע טריט פון שפּאַנענדיקע מענטשן.

ערגעץ פון ווייט, פון פאַררויכערטע פּלעצער, וואָס אינמיטן דער שטאָט און אויסער דער שטאָט, רופט זיי צו זיך דער לאַנגער מאָנענדיקער פייף פון די לאַמטערנדיק־באַלויכטענע זידעוודיקע פאַבריקן.

די טריט ווערן דאָרט מיט יעדן אויגנבליק אַלץ מער וואַכעוודיק, אַלץ מער איילעוודיק. עס גליטשן זיך הין־און־צוריק, ווי אין גרויס כּאַפּעניש, די איבערפולטע אַוטאָבוסן.

ווי מיט פריש־אויסגעשלאָפענער באַנייטער קראַפט קלאַפּט אינדערהייך די אויסגערוטע מעכטיקע שטאָט־באַן.

משה גרייוויס הערט זיך איין אין אָט די אַלע קלאַנגען; ער

שליסט אַלע ווײַלע שטאַרקער די אויגן אויף אַנשלאָפן צו ווערן און טראַכט, אַז די שטאָט איז אַ זינדיקע, אַ גרויסע, זי איז געגליכן צו נינוה, אַזויווי אין פּסוק שטייט: „און נינוה איז געווען א גרויסע שטאָט פאַר גאָט". נאָר עס איז נישטאָ ווער עס זאָל פאַר איר תשובה טון...

גרייוויסן טוט באַנק, וואָס אָט די גרויסע שטאָט וועט אונטער־גיין, פּונקט ווי עס טוט אים באַנק זײַן קליינע שטאָט מיט זײַן מוי־ער דאָרט אויף אוקראַינע, און פּונקט ווי עס טוט אים באַנק זײַן זינד, וואָס ער איז באַגאַנגען קעגן יענער קאַלטלעבער פרוי, וואָס קאָן נישט ווײנען, און דאָס איז ערגער פון אַלץ — ערגער פון אַלץ איז דער געוויין פון אַ שטומען...

אין קאָפּ דרייט זיך אים אָן אויפהער:

— און עס איז געווען די רייד פון גאָט צו יונהן, דעם זון פון אמיתי... און יונה איז אַנטלאָפן פון גאָט... יונה איז געלעגן באַ־האַלטן אין עק פון דער שיף, אָט ווי עס ליגט איצט ער, משה גרייוויס...

צווישן עמיגראַנטן

צווישן עמיגראַנטן

אומקערנדיק זיך אַהיים פון בערלינער גאַסן אין אַ היציקן יולי־טאָג, האָב איך געטראָפן מיינע אייגענע זייער אויפגערעגט און אָנגעשטרענגט. געזיכטער האָבן אויסגעזען בלאַסלעך, שטאַרק אָנגעשראָקן.

מען האָט מיר באַלד איבערגעגעבן.

אין שרייבצימער וואַרט אויף מיר שוין אַ שעה דריי עפּעס איינער אַן אומבאַקאַנטער, אַ יונגערמאַן... אַ ייד.

— ער איז עפּעס...

— זייער אַן אומגעדולדיקער...

דעם יונגנמאַן האָט מען געזאָגט: איך וועל קומען נישט פריער ווי פאַרנאַכט, נאָר ער האָט נישט געענטפערט. ער איז אַריינגעגאַנגען גלייך אין שרייבצימער און האָט זיך דאָרט אַוועקגעזעצט. מען האָט אים געגעבן אָנצוהערן: עס איז גלייכער ער זאָל אַריינקומען שפּע־טער. ער האָט פון אָנהויב ווי נישט איינגעהערט, נאָכדעם האָט ער אויסגעזען צעטראָגן. ער האָט קאַלט געענטפערט:

— ניין, בעסער מען זאָל מיך נישט זען פיל מאָל אריינגיין צו אייך און אַרויסגיין פון אייך... איר קאָנט נאָכדעם האָבן אַן עסק מיט פּאָליציי.

איך בין אַריין אין שרייבצימער אַ קוק געבן אויפן יונגנמאַן. נאָר אויך מיר איז ער געווען אומבאַקאַנט.

ער האָט אויסגעזען ווי פון אַ יאָר זעקס־זיבן און צוואַנציק. ער איז געזעסן איינגעהויקערט אין אַ ווינקל, אין דער סאַמע פאַר־רוקטער ווייכער שטול, און האָט ווי געדרימלט.

זיינע אויגן האָבן זיך געשמאָלט, זיינע פּלייצעס האָבן זיך גע־הויקערט. זיין גאנצע פיגור האָט דערמאָנט אין גרויען שטויב, וואָס איך ווייטע קליינשטעטלדיקע וועגן, און אַליין האָט ער געמאַכט דעם איינדרוק פון א מענטשן, וואָס האָט אָן אָטעם דורכגעמאַכט זייער אַ לאַנגע שטרעקע.

איך האָב אים געפרעגט, צי ער דאַרף ווירקלעך צו מיר. ער האָט נאָר ווי אויף האלב אויפגעוואַכט און האָט געענטפערט ווי מיט אַ בייזער:

— פאַרשטייט מען, אַז נישט וואָלט איך צו אייך נישט גע־קומען. איך בעט אייך נאָר, זאָגט קיינעם גאָרנישט. איך דאַרף דאָ אין שטאָט אָפּטון איינע אַ זאַך... איך בין... נו, ווי זאָל איך עס אייך אָנרופן? — איך בין אַ יידישער טעראָריסט.

איך האָב נישט פאַרשטאַנען.

— איר קערט צו א פּאַרטיי? — האָב איך געפרעגט.

— ניין, — האָט ער זיך אַ קרים געגעבן — איך האָב פיינט פאַרטייען.

פאַר מיר איז געווען קלאָר: איך האָב דאָ צו טון מיט אַ מענטשן, וואָס איז צו מיר געקומען דורך פאַרפלאָנטערטע און קרו־מע וועגן. וואָס האָט אים געקענט צו מיר ברענגען? איך האָב אים געלאָזט אויף אַ ווײַלע אַליין. נאָר זיצנדיק אין עסצימער ביים טיש, האָב איך אויף קיין רגע נישט פאַרגעסן סיי זיין פיגור, סיי זיין געזיכט. נישט ווילנדיק האָב איך געטראַכט וועגן אים מיט די ווער־טער, מיט וועלכע מען האָט מיך באַגעגנט ביי מיין אריינקומען אין שטוב.

— ער איז עפּעס...

— אַן אומגעדולדיקער...

פאַראַן מענטשן, וואָס זעען אויס שטויביק, כאָטש מען געפינט נישט אויף זיי קיין איין שטויבעלע — דער יונגערמאַן איז געווען איינער פון זיי. ער האָט געהאַט ברייטע ביינער אונטער די אויגן, די ביינער זענען געווען נישט קיין גלייכע, און זיינע באַקן האָבן דעריבער אויסגעזען פאַרשיידן. די רעכטע באַק איז געווען אַ גליי־

בע, ווי ביי אַלע מענטשן — אַ באַק, וואָס וויל הנאה האָבן פון דער וועלט; זי גיט צו וויסן:

— איך וויל זיין צווישן מענטשן.

און זיין לינקע באַק איז געווען אַ קרומע; זי איז געווען ווי זיינע און נישט זיינע. זי האָט אויסגעזעען, ווי אַ באַק, וואָס איז צעקריגט מיט דער וועלט — דאָס לעבן האָט געוואָרפן אויף איר אַן אומחן, האָט זי דעריבער געוואָרפן אַן אומחן אויפן לעבן. אַדאַנק דער לינקער באַק האָט דער יונגערמאַן אויסגעזען העסלעך, נאָר, ווי מיר האָט זיך געדאַכט, איז ער געווען דווקא אויף דער זייט פון דער לינקער באַנק, דערמאַנט אָן אַ מוטער, ביי וועלכער איין קינד איז אַ געראָטנס, דאָס צווייטע אַ פּאַרזעעניש — פון יושר איז ער געווען אויף דער זייט פון דער לינקער מיאוסער באַק, געטראָגן אין זיך איר בייזקייט. צוליב דער דאָזיקער מיאוסער באַק טראָגט ער וואָנצעס — ער וויל, זיי זאָלן כאָטש אַ קאַפּעלע פאַרדעקן איר קרומקייט. איך האָב די וואָנצעס גלייך דערזעען און מיר האָט זיך געדאַכט: די רעכטע באַק איז מיט זיי נישט צופרידן, ווייל זיי האָבן עפּעס אַן אומגעוויינלעכע ברודיק-מעשענע פאַרב, זיי וואַרפן זיך אין די אויגן און זאָגן אָן:

— טשעפּעט מיך נישט. איך בין אַ בייזער. בעסער גייט אייך איר מיט אייער וועג, און איך וועל מיר גיין מיט מיינעם.

דאָס אַלץ איז אין זיין געזיכט געווען ביז גאָר שאַרף. זיצנדיק אין צווייטן צימער, האָב איך זיך געפילט אומהיימלעך. מיר האָט זיך אַלץ געדאַכט: ער קוקט אויף מיר דורך דער גראָבער וואַנט.

אַז איך בין ווידער אַריינגעקומען צו אים, איז ער נאָך אַלץ געזעסן ווי פריער קאַלטבלוטיק אויף זיין פּלאַץ. אין זיינע אויגן האָבן געברענט צוויי העלע פונקען — פריע, ווי די ליכטלעך פון אַ פריאָנגעצונדענעם יאָרצייט, נאָר אפשר האָט זיך ביי זון-אונטערגאַנג נאָר אַזוי אויסגעוויזן. פון דרויסן, פון קעגנאיבער די לאַנגע פאָרהאַנגען האָט זיך געפילט:

די ריזיקע געקעסטלטע גאַסן הייבן אָן אויפלעבן, ווימלען און אָפּגעבן פון זיך די גרויסע און טרוקענע היץ, וואָס זיי האָבן אין זיך אַריינגעזאַפּט אין משך פון לאַנגן טאָג — אַ טאָג, ווי אַ יאָר,

א טאָג, ווי אַ לאַנגער, לאַנגער וועג. אויף אַזאַ מין טאָג, אַז מען קוקט זיך אום צוריק, דאכט זיך: מען איז דורכגעגאַנגען אַן אומגע־ווײנלעך גרויסע שטרעקע. אַזאַ מין טאָג טרײַבט אַרויס אַלע אײַנזאַמע „טשודאַקעס" אין גאַס אַרויס, און זיי בלאָנדזשען אַרום, ווי שטומע נאָגנדיקע גײַסטער. אין אַזאַ מין טאָג האָט זיך צו מיר אײַנמאָל אויף אַ באַנק אין שטאָט־פּאַרק צוגעזעצט אַ אײַנזאַמער פּאַרשוין און האָט צו מיר פּלוצים אָנגעהויבן צו רעדן וועגן דעם, וואָס אין ערגעץ איז אַ מענטש נישט אַזוי אײַנזאַם, ווי צווישן מענטשן, און וועגן דעם, וואָס אין ערגעץ איז מען נישט אַזוי „נישט צווישן מענטשן", ווי אין דער גרויסער שטאָט. נישט ווילנדיק האָב איך זיך אָן דעם דערמאָנט, קוקנדיק אויף מײַן גאַסט. איך האָב בײַ אים געפרעגט:

— איר זײַט אַן עמיגראַנט?

— אַן עמיגראַנט.

— פונוואַנען?

— ער האָט מיר אָנגערופן אַ גרעסערע שטאָט אין די זאַמדיקע טײלן פון וואָלין. ער האָט זיך אומגעקוקט, צי די טיר הינטער אונזערע פּלײצעס איז גוט צוגעמאַכט, און האָט מיר באַוויזן אײניקע פּאַפּירן, וואָס דערווײַזן, אַז ער איז ווירקלעך פון יענער שטאָט און אַז ער איז אײן צײַט געווען צווישן די חלוצים אין פּאַלעסטינע. דערנאָך האָט ער מיר אָנגערופן אײנעם אַ באַוווסטן פּאָגראָמטשיק פון אוקראַינע. ער האָט געפרעגט בײַ מיר, צי איך האָב פון זײַנע שרעקלעכע רציחות געהערט. ער האָט אויף מיר אַ קוק געגעבן זײַער שטײַף מיט די אויפגעפלאַקערטע פײַערלעך, וואָס אין זײַנע אויגן, און איך האָב געפילט, אַז דאָס סאַמע שווערע און שרעקלעכע, וואָס ער האָט מיר צו זאָגן, הײבט זיך אָקאָרשט אָן; ביז אַהער איז ער געווען העפלעך — ער האָט גערעדט אין נאָמען פון זײַן רעכטער באַק — איצט וועט ער אָנהויבן רעדן אין נאָמען פון זײַן לינקער באַק, דער קרומער...

מיר זענען בײדע געזעסן אײנער אַקעגן אַנדערן אין אַ פאַררוקטן ווינקל פון צימער. ער האָט אָנגערופן דעם באַוווסטן שרעקלעכן פּאָגראָמטשיק בײַם נאָמען און האָט אָנגעהויבן מיט די ווערטער:

— הערט זיך איין... ער געפינט זיך איצט הי... אין בערלין.

ער האָט נאָך שטייפער אויף מיר אַ קוק געגעבן און האָט אָנגעהויבן אויסצולייגן.

— הערט זיך איין: שוין באַלד אַ וואָכן דריי זינט איך וווין „מיט אים" דאָ אין שטאָט אין אַ ביליקן פּאַנסיאָן, איך — אין צימער נומ. 3, „ער" — אין צימער נומ. 5 — אַ טיר אַקעגן אַ טיר. איך בין דאָ אַ פרעמדער. קיינער קען מיך נישט. „ער" — אויך נישט. איך „אים" אָבער קען גוט.

עס טרעפט:

מיר באַגעגענען זיך אין צווייען אין קאָרידאָר.ביים אריינגאַנג ליגט אַ רויטע אָפּגעריבענע סטעזשקע -ביידע רייבן מיר אין איר אָפּ דעם שטויב פון אונזערע שיך. איר פאַרשטייט — אין איינער און דערזעלבער סטעזשקע... עס מאַכט זיך: פאַרבייגייענדיק טוט ער אויף מיר אַ קוק. איך כאַפּ זיך דאַן אריין צו מיר אין צימער און פיל נאָך זיין בליק אָט אָ דאָ=אָ... (דער יונגערמאַן האָט זיך זייער שנעל אַ פּאַטש געגעבן מיט דער האַנט איבער ביידע באַקן), מיינע אויגן כאַפּן געשווינד אַ קוק אין שפּיגל. איך וויל וויסן, וואָס האָט ער אויף מיר געזעען? — אַן אָפּגעלאָזענעם יידישן בחור. עס קאָן צריבער עטלעכע טעג איך זאָל זיך נישט אָפּגאָלן. איך קוק מיט רויטע נישט אויסגעשלאָפענע אויגן. אָפטמאָל בין איך בלאַסלעך, ווי אַ מענטש, וואָס פאַסט כסדר אַ מעת=לעת נאָך אַ מעת-לעת. דאָס איז צלץ, א?.. וואָס נאָך אשטייגער קאָן ער אויף מיר זעען?..

— איך אָבער קען „אים" נאָך פון דער היים, פון קינדווייז אָן; פון יעדער יידישער צרה, פון אַסך צרות. ער האָט אָנגערייצט די באַפעלקערונג פון גאַנצע פיר גובערניעס; איר מיינט, ווי פורישקעוויטש, ווי קרושעוואַן? — פיל ערגער. ער האָט אַליין אָנגעפירט מיט פּאָגראָמען, — מיט די לעצטע, מיט די סאַמע שרעקלעכע. ער איז צלעמאָל פאַרשוונדן און ווידער אויפגעשווומען, זיך ווידער באַוויזן אין שפּיץ פון אַ נייער יידישער שחיטה. ער האָט געטראָגן אַ באָרד, גערעדט מיט אַ פשוטער שפּראַך, די פויערים זאָלן אים פאַרע-

כענען פּאַר זייערן אַ מענטשן און זאָלן אים גלויבן. גאָר דאָ, אין אויסלאַנד, האָט ער זיין באָרד אָפּגעגאָלט, זיך אויסגעפּוצט. דאָ איז ער געוואָרן ווידער אַ פּריץ. ער איז געזונט, וווקסיק, זיין פּנים איז רויט, אָנגעגאָסן. זיינע וואָנצעס זענען פּריילעך פּאַרדרייט. זיינע אויגן קוקן בייז און מיט אַ גיפטיקן שמייכל. דאָס איז דער גיפטיקער שמייכל פון זיין רציחה.

— אָקעגן אים בין איך בלאַס און איינגעבויגן. איר זעט? נישט אַזוי קליין, ווי איינגעבויגן. מיין פּנים איז פון קינדוויז אָן צוזאַמענגעפּלעטשט, קרום, ווי איבערגעפּאָרן. איך טראָג וואָנצעס, אָט... איך בין נישט קיין שיינער, איבערהויפּט אין פּראָפיל. איך בין פון אַזאַ משפּחה... איר מיינט, איך ווייס עס נישט? צווישן אַלע יונגע־לייט, וואָס איך קאָן, בין איך דער מיאוסטער. דער מיאוסטער בין איך אויך געווען ביי מיר אינדערהיים, אין מיין געבורטשטאָט. טאַקע דערפּאַר האָב איך דאָרט פון קינדוויז אָן געלעבט באַזונדער פון אַלע קינדער, איינער אַליין, ווי אַ יתום. שטעלט אייך פּאָר: איך אין יענער צייט אין די זומערדיקע פּאַרנאַכטן: אַ צוועלפיאָרי־קער גימנאַזיסטל „מיט מעשענע קנעפּלעך"; אַ גימנאַזיסטל, וואָס לויפט נאָך זיין פרומען זיידן אין קלויז אַריין דאַוונען מנחה און מעריב, ווי אַ הינטל, וואָס געפינט שוין לעבן זיידן. און נישט דער־פּאַר, וואָס אַנדערע בייסן עס; נאָר ווייל אַנדערע גימנאַזיסטלעך באַמערקן מיך נישט. איך מעג שטיין צווישן זיי, איז סיי־ווי־סיי, ווי גלייך קיינער שטייט נישט צווישן זיי. דאַוונען גייט מען דורך דעם „פּראָספּעקט" — דאָס איז די הויפּטגאַס. גימנאַזיסטלעך, ווייסט איר, האָבן ליב אין זומערדיקע פּאַרנאַכטן אַרומגיין אויסגעפּוצט צו פינף— זעקס אין אַ ריי. דער גימנאַזיסטל, וואָס לויפט נאָך דעם זיידן, שטעלט זיך אָפּ. ער קוקט אויף די שפּאַצירנדיקע, יענע באַמערקן אים נישט. דער גימנאַזיסטל דערשרעקט זיך און יאָגט שנעל, שנעל נאָכן זיידן... און אַ יתום בין איך ווירקלעך — פון אַכט יאָר אָן. ביים זיידן שטאַרבן יונג די קינדער... ער איז אַ קליינער, אַ גרוי־ער, מיט אַ פאַרוואָקסן פּנים. אַ וואַקסן געזיכט, מיט האָר אין דער נאָז און אין די אויערן, מיט טשמאָקענדיקע ליפּן און מיט קאַלטע, שוואַרצע אייגעלעך, וואָס וואַרפן זיך אין ביידע זייטן געשווינד, ווי־

ביי א מאַלפּע. בלויז אין די אויגן וואַקסט ביי אים קיין האָר נישט· אַז ער רעדט, פאַרשטייען נאָר געציילטע מענטשן, וואָס ער זאָגט. און צו אים אין הויז קומט מען דאָך זעלטן, אָבער מען קומט — מען צאָלט אים געלט און „עיסקא". זיין הויז איז גרויס און אָן מענטשן. עס געפינט זיך אויך אויפן „פּראָספּעקט", אין סאַמע עק דאָרטן. אין גרויסן הויז וווינען נישט מער, ווי דער זיידע, איך און אַן אַלטע דינסט פון אַמאָל נאָך. און א מאָדנע טבע האָט דער זיידע: אַלעמאָל, ווען עס שטאַרבט ביי אים אַ קינד, קויפט ער נאָך איינעם אַ נייעם זייגער און שטעלט אים אַוועק אָדער ער הענגט אים אויף אין איינעם פון די צימערן. אַז איך ווער אַלט אַ יאָר פערצן, פופצן, קלאַפּן שוין די זייגערס אומעטום: אין יעדן צימער אַ זייגער — ביים זיידן זענען שוין געשטאָרבן אַלע קינדער. מיטן טאָג, אַז דער זיידע שטייט אויף, נעמט ער זיך צוערשט אָנציען די זייגערס, ווי אַ מאַמע, וואָס נעמט זיך צוערשט געבן עסן אירע קינדער. ער ברומט צו. ער האָט נישט קיין קול. אַז ער זינגט, איז ווי די קאַץ אונטערן טיש כריפּעט. אַלע אין אונזער משפּחה זענען אַזעלכע. איך אויך — איך האָב נישט קיין קול. דעם זיידנס פאַרוואַקסן פּנים איז שוין אויך ווי אַ זייגער — די נאָז איז דער ווייזער, די אויגן — צוויי ציפער. די זייגערס קלאַפּן, דער זיידע ברומט.

— און פונקט אַקעגן, אויך אויפן „פּראָספּעקט", אויך אין עק דאָרטן, וווינען די פינסקיס. א גרויסע משפּחה, אַ פריילעכע. כמעט אַלע וואָך גליקט זיי עפּעס אָפּ איבעראַנייס. זיי פּראַווען סעודות. פונקט אַקעגן אונזערע שטענדיק-פאַרמאַכטע פענצטער וווינט פינסקיס יונגערער זון — זרח. דאָרט זענען די פענצטער שטענדיק אָפן, שטענדיק פריילעך, די באַלקאָנען אויך. זרח האָט געהאַט לויטער מיידלעך, לויטער יונגע, לויטער גימנאַזיסטקעס אין טונקל-ברוינע קליידער מיט ווייסע געפּרעכטע קעלנערלעך, לויטער שיינע, שוואַרץ-חנעוודיקע, מיט אַ ריח פון פּאַלמיר-זייף, איבערהויפּט די יונגסטע — מיט אַ חנדעלע אַט דאָ צווישן די צוויי פאָרנטיקע ציין. איר ווייסט?.. ווי עס מאַכט זיך אַמאָל. און דווקא פון אַט דעם חנדעלע, פון צווישן די צוויי פאָרנטיקע ציין, הייבט זיך אָן די גאַנצע שיינקייט אין פּנים, אין קערפּער און אין אירע באַוועגונגען, ווען זי פאַרט אויף אַ ווע=

לאָסיפּעד, ווי אַלע אירע שוועסטער. דאָרט שפּילט מען קלאַוויר. נאָך איצט, אַז איך דערהער פון ערגעץ שפּילן, דערמאָן איך זיך: אַ־אַ! — עס איז פון די „פּינסקיס". דאָרט פּראַוועט מען געבורט־טעג, גימנאַזיסטן קומען — מען זעט דאָס פון באַלקאָן דורכן יידנס פענצטער.

— ביי אונז קלאַפּן די זייגערס. דער זיידע ערגעץ אין אַ ציר מער ברומט איבער אַ ספר, כריפּעט, ווי אַן אַלטע קאַץ. און איך דריי זיך ארום צווישן אָט די זייגערס. יעדער זייגער — אַ קבר, אַ יאָרצייט. איך בין אַ גימנאַזיסט, וואָס לערנט פיזיק, גאַנצע לאַנגע טעג, גאַנצע זומערס. און ווי מיינט איר? וועגן וואָס טראַכט איך דעמאָלט? — וועגן אָפּטון אַ צולהכעיס טראַכט איך... איר פאַרשטייט? וועגן אָפּטון עפּעס אַ זאַך, וואָס קיינער דאָרט אַקעגן אויפן פריי לעכן באַלקאָן וועט נישט אָפּטון. פון צולהכעיס קאָן מען אָפּטון אַ מיאוסע זאַך, פון צולהכעיס קאָן מען אָפּטון אַ שיינע זאַך — אַלץ איינס, אַבי פון צולהכעיס.

— דערנסטמאָל האָט מיך פאַרכאַפּט די מלחמה. נאָר איך האָב זיך נישט געבריהט, ווי אַנדערע, איר פאַרשטייט? — ווי אויף צו־להכעיס. נאָר אָקאָרשט נאָך דעם, אַז מיט דער מלחמה איז ווי פון זיך געוואָרן אויס, איז אויך געוואָרן אויס מיט מיין צולהכעיס, מיר איז געווען אַ ווייטיק:

ווו איז דער צולהכעיס?

טאַקע דערפאַר בין איך באַלד נאָך דעם דער ערשטער פון מיין פּאָגראָמירטער שטאָט אַוועק ווי אַ פּשוטער אַרבעטער קיין פּאַלעס־טינע — ווי אויף צולהכעיס. נאָר שפּעטער, אַז פון מיין שטאָט האָבן אָנגעהויבן קומען קיין פּאַלעסטינע פיל באַלעבאַטישע קינדער, און צווישן זיי אויך אייניקע פון די יונגע פּינסקיס, בין איך פון דאָרט אַוועק אַהער אין אויסלאַנד, אין אָט דער שטאָט. דאָ האָב איך אין איינער און דערזעלבער צייט אָנגעהויבן הונגערן און שרייבן. איך האָב געטראַכט: פון אַזעלכע ווי איך קומען אַרויס יענע מענטשן, וואָס האָבן חשק אונטערצורייסן די וועלט מיט דינאַמיט. איך וועל עס נישט דערלאָזן. פאַרקערט: איך וועל זיך ברעכן אין דער אנדע־רער זייט אַריין.

— איך האָב פאַרטראַכט אַ דערציילונג נישט וועגן מיר, נאָר

וועגן אן אַנדערן. די דערציילונג הייבט זיך גאָר אָן מיט דער באַשרייבונג פון איינעם אַ יידישן קבצן ביי אונז אין שטאָט. אַלע דאָנערשטיק גייט דער קבצן אַוועק נאָך נדבות צו די רייכע יידן, וואָס וווינען אין גויישן קוואַרטאַל. דעם קבצן האָבן אין יענעם קוואַרטאַל שטאַרק פיינט די קריסטלעכע קינדער. זיי קאָנען אים נישט פאַרטראָגן. אַז זיי דערזעען אים, באַוואַרפן זיי אים מיט שטיינער, רייצן אויף אים אָן די הינט. איבער דעם גאַנצן גויישן קוואַרטאַל הייבן זיך אויף גרויסע געשרייען, די לופט איז פול מיט קוויטשערייען, אַ געלויף פון שקצימלעך, אַ בילעריי פון הינט. פאַר הינט האָט דער קבצן שרעקלעך מורא. עס קלאַפּט אים אַ צאָן אין אַ צאָן, נאָר ער איז דאָך צופרידן, ווייל די געוואַלדן מיטן בילן פון די הינט גיט אַלעמען צו וויסן, אַז ער איז געקומען אין גויישן קוואַרטאַל, און פון אַלע יידישע הייזער טראָגט מען אים אַרויס די נדבות אין דרויסן; ער פאַרשפּאָרט צו קלאַפּן אין יעדער יידישער טיר באַזונדער און צו פאַרלירן צייט. דער קבצן, אַז ער קומט אין גויישן קוואַרטאַל, בלייבט ער דעריבער שטיין אינמיטן גאַס און הייבט אָן צו הוסטן, כדי די שקצימלעך זאָלן אים דערזעען און אָנרייצן אויף אים די הינט...

— דאָס אַלץ האָב איך אָנגעשריבן אין איין אָטעם. דאָס זענען די ערשטע קאַפּיטלען, און אָקאָרשט נאָך דעם האָב איך דערפילט, אַז דער קבצן — דאָס בין איך אַליין, איר פאַרשטייט? ווידעראַמאָל איך... דער גויישער קוואַרטאַל — דאָס איז אין פאַרשטעלטן זין מיין שטאָט, מיין לעבן. נאָר אויף מיר רייצט מען שוין אַפילו נישט אָן די הינט. זיי בילן גאָר אויף מיר נישט, און איך פיל דאָך, ווי זיי בילן. מיין הוסטן — דאָס איז מיין דינען, ווי אַ סאָלדאַט, מיין אַוועקגיין אויף דער מלחמה, מיין אַוועקפאָרן ווי אַ פשוטער אַרבעטער קיין פּאַלעסטינע... דער צולהכעיס, וואָס איך וויל פון קליינערהייט אָפּטון — דאָס איז מיין סאָרט נדבה בעטלען... אָבער אַז אין תּוך וויל איך גאָר אַליין געבן... איר פאַרשטייט? כאָטש איינמאָל אין לעבן זיין אַ גביר, אַ שמייס געבן אָט אַזוי מיט אַ ברייטער האַנט — נאַט אייך און ווייסט... און אָט אין יענער צייט, ווען איך האָב אַזוי געטראַכט (איך בין נישט גע-

שלאָפן אַ נאַכט נאָך אַ נאַכט), האָב איך אין איינעם אַ פרימאָרגן דערהערט אַ קליינעם גערויש אין קאָרידאָר פון מיין פּאַנסיאָן — דער גערויש איז אויסגעמישט מיט אַ שאַרפן אוקראַיִניש. איך האָב אין קאָרידאָר דערזעען פריער אַ דינסט פון פּאַנסיאָן, ווי זי טראָגט צוויי שווערע טשעמאָדאַנעס, און נאָך דעם האָב איך דערזעען „אים" אַליין מיט די פריילעך פאַרדרייטע וואָנצעס. אים איז מיט דרך־ארץ נאָכגעגאַנגען נאָך איינער אַ יונגערער.

— אַ יאַק? — האָט ער געפרעגט ביי אָט דעם יונגערן און האָט געגעבן אַ שמעק די לופט מיט דער נאָז, — אַ טוט טאָוואָ... זשידיוו־טאָ נימאַ?

איך בין געשטאַנען לעבן מיין טיר. איך האָב געקוקט, ווי מען פירט אים פּונקט אַקעגן אין צימער נומ. 5. איך בין געווען ווי פאַרטשאַדעט. אין טשאַד איז צו מיר פּלוצים געקומען אַזאַ לייכט געפיל, גלייך איך בין מער נישט איינזאַם. צו מיר איז צוגעקומען עפּעס אַ שטיק. מיר איז געוואָרן ווי פיל גרינגער, כאָטש אין וואָס באַשטייט דידאָזיקע גרינגקייט האָב איך נאָך אַלץ נישט געוווּסט. ערשט שפּעטער האָב איך זיך געפרעגט:

אין וואָס איז דאָ די שמחה?.. האַ?

אין טיר פון שרייבצימער האָט מען אָנגעקלאַפּט. מיך האָט מען גערופן אין עפּצימער אַריין. און נאָכדעם איז שוין אין שרייבצימער געווען טונקל, ווי אין אָנהייב אָוונט. דער יונגערמאַן האָט געבעטן אַביסל וואַסער. ער האָט געהאַלטן די גלאָז ביים סאַמע ברעג. זיין האַנט האָט אונטערגעציטערט, ער האָט געקוקט זייער פאַרטראַכט אַראָפּ צו זיינע פיס, ווי גלייך ער וואָלט זוכן, צי האָט ער דאָרט נישט פאַרלוירן עפּעס פון דעם, וואָס ער האָט מיר צו דערציילן. ער האָט געזאָגט:

— אַקעגן וואָס־זשע איך האָב עס אייך אָנגעהויבן צו דערציילן? כדי אייך זאָל זיין פאַרשטענדלעך ווער איך בין...

איצט וועט איר מיר גלויבן, ווייל אַזאַ געשיכטע טראַכט מען נישט אויס פון קאָפּ. איך האָב, דאַכט זיך, גאָרנישט נישט דורכגע־

לאָזט, אַ ?... וועגן זרח פּינסקי און וועגן זיין מיידל האָב איך אייך דערציילט ?... יאָ, איך האָב אייך דערציילט... דאָס איז אַלץ, אַלץ, וואָס מיט מיר האָט פּאַסירט ביז יענער צייט, ביז איך האָב דערפילט, אַז איך וועל „אים" הרגענען. איר פאַרשטייט ? פון צווישן אַזויפיל יידן דווקא איך, מיט וועמען עס האָט פּאַסירט די גאַנצע געשיכטע. טראַכט זיך איין: ווער דען, אַז נישט איך ?

אין טונקלקייט פון צימער האָבן זיך געזעען די ווייסע צוויי פלעקן, וואָס אין די ווינקלען פון זיינע ליפּן, — ווייסע פלעקן, וואָס קומען פון פיל רעדן. ער האָט אַוועקגעשטעלט די גלאָז.

מיר זענען שוין ווידער געזעסן איינער אַקעגן אַנדערן אין ווינקל פון צימער. איך האָב אים געשטעלט אַ פראַגע, האָבן די צוויי יאָרצייט-ליכטלעך אין זיינע אויגן אָנגעהויבן פיל מאָל זיך אויסלעשן און זיך צוריק אָנצינדן, ווי פייערלעך, מיט וועלכע מען גיט סיגנאַלן ביינאַכט אין מיטן ים. ער האָט ווידער אָנגעהויבן צו רעדן.

— פאַרוואָס פרעגט איר עפּעס: ווען איך האָב באַשלאָסן „אים" צו הרגענען ? וואָס איז דען דער אונטערשיד „ווען" ?... און חוץ דעם, אַזעלכע זאַכן באַשליסט מען דען ? אַז צו סאַמע ערשטן האָב איך גאָר באַשלאָסן וועגן דעם „אָרט"... איך דערמאָן זיך. איך גיי איינמאָל אַרויס פון מיין צימער אין קאָרידאָר און דערזע: ער שטייט דאָרט און רעדט אין טעלעפאָן. קענטיק, מען זאָגט אים אָן אַ שלעכטע בשורה. האַלטנדיק דאָס רערל פון טעלעפאָן ביים אויער, באַקומט ער גרויסע אויסגעגלאָצטע אויגן, דער רציחהדיקער גופּט ברענגט אין זיי שטאַרקער. ער פרעגט: „וואָ־אָס" ? און דער „וואָס" איז אַן אויסגעצויגענער, אַ דערשראָקענער. שטיי איך ביי דער זייט, און אין מיר טוט עמיצער ווי אַ טראַכט: אָט דאָ ביים טעלעפאָן איז דאָס בעסטע „אָרט", אָט דאָ קאָן מען אים אַוועקלייגן מיט איין שאָס. איר פאַרשטייט ? נישט איך אַליין גיב עס אַ טראַכט, נאָר ווי עמיצער אַ צווייטער.

אמת, אין איינע פון די שחיטות, אין וועלכע בלויז „ער" איז שולדיק, איז געהרגעט געוואָרן מיין זיידע, דער אַלטיטשקער מיטן

וואַקסענעם פּנים און מיט די צוויי קאַלטע אייגעלעך, וואָס וואַרפן זיך געשווינד אויף רעכטס און אויף לינקס, ווי ביי אַ מאַלפּע. נאָר דער רחמנות, וואָס איך האָב פון שטענדיק אָן אויף מיין זיידן, איז אויך עפּעס ווי נישט מיינער, ער איז אויך ווי אַ צווייטנס... איז אָט:

— אָט דאָ ביים טעלעפאָן, — האָב איך אַ טראַכט געגעבן, — קיין בעסער „אָרט" קאָן גאָרנישט זיין.

און שוין ביי אָט דעם געדאַנק אַליין האָב איך דערפילט, ווי איך ווער אָנגעגאָסן מיט פרייד. מיר האָט זיך דאַן פּלוצים פאַרוואָלט, עס זאָל זיין אַ שמחה. איך בין אַוועק אין אַ רעסטאָראַן און האָב אָפּגעגעסן אַ מיטאָג כמעט פאַרן גאַנצן ביסל געלט, וואָס איך האָב פאַרמאָגט — אַ מיטאָג מיט אַ גלאָז וויין. איך האָב דערפילט: איך טראָג אַרום ביי זיך אין האַרצן עפּעס אַזוינס, וואָס איך האָב פריער אין האַרצן נישט געהאַט און וואָס קיינער אַרום מיר האָט עס נישט. אַז איך בין אַרויסגעגאַנגען אינדרויסן, האָב איך, ווי צום ערשטן מאָל, אין לעבן דער־זען: עס איז אַ שיינער זומער־טאָג. אין גאַס גייען אַרום זייער פיל מענטשן, ליבע מענטשן... מיין געפיל צו זיי — אַזאַ, ווי ביי איינעם, וואָס מוז אַוועקפאָרן אין זייער אַ וויטן וועג, און אים איז שווער זיך צו שיידן מיט זיינע אייגענע: ער האָט נאָך נישט באַוויזן אפילו זיך אַרומנע־מען מיט זיי, ווי געהעריק, זיי צודריקן צום האַרצן, ווי געהעריק, נאָר אַוועקפאָרן מוז ער. און אַזוי זענען זיי געווען פאַר מיר אַלע, אַלע אָן אויסנאַם — ווי שאָטנס. איך האָב זיך נאָך רעכט צו זיי נישט צוגעטוליעט און מוז זיי שוין פאַרלאָזן.

אַ גאַנצן טאָג האָב איך אַזוי אַרומגעשפּאַנט מיט דעם געפיל אין האַרצן, און נאָך דעם, אַז איך האָב זיך אומגעקערט אַהיים, איז שוין געווען פאַרנאַכט. אונזערע ביידנס טירן האָבן שוין דאָרט גע־קוקט מאָדנע שטרענג איינע אויף דער צווייטער. איך זאָג אייך, אַזוי אָנקוקן זיך קאָנען נאָר טירן פון אַ פּאַנסיאָן, וווּ „יענע זאַך" מוז געשען. טיר נומער 3 האָט געקוקט אויף טיר נומער 5 און האָט ווי צו וויסן געגעבן:

— מיינער, וואָס וווינט הינטער מיר, וועט הרגענען דיינעם — יענעם, וואָס וווינט הינטער דיר.

איז אייך אַמאָל אויסגעקומען צו זען אַזעלכע טירן? איר שלאָפט

א גאנצע נאַכט ביי זיך אין צימער. איר שלאָפט, דאַכט זיך, גאַנץ פעסט, נאָר אין שלאָף געדענקט איר ווייערע נומערן — נומער 3 קוקט אויף נומער 5...

און נאָך דעם האָב איך זיך פּלוצים אויפגעכאַפּט גאַנץ פרי ביי זון־אויפגאנג. איך האָב געגעבן אַ קוק אין קאָרידאָר און האָב דערזען: אונזערע ביידנס שיך זענען דאָרט ארויסגעשטעלט צום פּוצן: מיינע — לעבן מיין טיר, און זיינע — לעבן זיין טיר. מיינע — אָפּגעטראָטענע יידישע שטיבלעטלעך מיט פונאנדערגעצויגענע רעזינעס,— זיי זענען שוין געווען אין פּאַלעסטינע, און זיינע — פעסטע גוישע, מיט כאַליאַווקעס, וואָס ווערן ארונטערגעלאָזט אונטער די הויזן.

— ער איז דאָ אין דער היים, — האָב איך אַ טראכט געגעבן.

און מיר איז פון דעם געוואָרן היימלעך, גלייך איך בין מער נישט איינזאַם. איך האָב אַ קוק געגעבן צום „אָרט" לעבן טעלעפאָן,— דאָס בעסטע „אָרט"...

און מיר האָט זיך ווידער פאַרוואָלט, עס זאָל זיין צרום מיר אַ שמחה. איך האָב ביי מיר אין צימער געעפנט דאָס פענצטער אין גאַס אַריין.

עס איז ביי זון־אויפגאַנג.

לערע גאַסן.

איינציקע פאַרשלאָפענע און פריש־געוואַשענע פנימער.

אַרבעטער גייען איינציקווייז צו דער אַרבעט.

— „פּיטש, פּיטש", — איז צו מיר אין צימער אריין אַ צווי־טשען פון אַ פייגעלע אויף אַ נאָענטן בוים, אַ צוויטשעריי, וואָס געדענקט זיך מער פון אַלע אַנדערע אין לעבן; און אויך צו אָט דעם „פּיטש, פּיטש" האָב איך געהאט דאָס זעלבע געפיל, וואָס נעכטן צו די מענטשן, באַגלייך איך פאָר אַוועק אין אַ וויטן וועג, און מיר איז שוין מיט אָט דעם „פּיטש, פּיטש" זיך צו ציידן.

פון דעמאָלט אָן האָב איך „אים" דאָרט אין פאַנסיאָן אָנגעהויבן צו היטן.

מיר איז געווען גוט, ווען איך האָב געוווּסט, אַז „ער" געפינט זיך דאָרט אין צימער קעגנאיבער הינטער טיר נומער 5, און מיר האָט אָנגעהויבן צו ווערן פוסט צלעמאָל, ווען „ער" איז ערגעץ אַוועק־

געגאַנגען, און זיין צימער איז געשטאַנען ליידיק. די שעהן האָבן זיך דאַן מאָדנע אויסגעצויגן, די מינוטן — אויך.

איך שפּאַן אַרום ביי זיך אין צימער, אין קאָרידאָר און פּיל:

נאָך אייניקע מינוטן, אויב ער וועט נישט קומען, וועט מיין האַרץ פּלאַצן...

— איך מוז אייך זאָגן:

אין בוך פון פּאַנסיאָן איז מיט זיין אייגענער האַנט אריינגע־שריבן זיין נאָמען. אונטער זיין נאָמען — א דריידל פון א מענטשן, וואָס איז מיט זיך צופרידן. ער קומט אָן פון קאָפּענהאַגען. הייסט עס, — אַ טויטע שטאָט, קאָפּענהאַגען. יידן זענען דאָרט באַשעפטיקט יעדערער מיט זיין אייגן שטיקל לעבן. קיינער האָט „אים" דאָרט אפילו נישט נאָכגעשפּירט.

איך קוק אויפן דריידל, וואָס אונטער זיין נאָמען, און מיך פאַר־דריסט זיין רויקייט. „ער" טראַכט אפילו נישט זיך צו היטן. מיר זע־בען פאַר אים, ווי די וואַנצן — איך, איר, אַלע, חעמען ער האָט געשחטן.

אָפּטמאָל קומען צו „אים" געסט.

עס קומט צו אים דער יונגער רוס, וועלכער האָט „אים" צום ערשטן מאָל אין פּאַנסיאָן געבראַכט. עס קומט נאָך איינער, אַן על־טערער, מיט אַ באָרד, און נאָך איינע, אַ יונגע פרוי אין שוואַרצן.

פון קעגנאיבער זיין טיר הערט זיך דעמאָלט:

ער הירזשעט מיט אַ פריילעכן און זאַפטיקן געלעכטער.

און נאָך דעם, שפּעט ביינאַכט, אַז איך שלאָף נישט, ווילט זיך מיר שטאַרק אַרויסגיין אין קאָרידאָר אריין מיט אַ מעסער און עפּעס טון... מאַכן כאָטש אַ לאָך אין זיינע אַרויסגעשטעלטע שטיוול. גלאַט אַזוי. זאָל ער וויסן, אַז עמעצער „דרייט זיך" אַרום אים. זאָל נישט פאַרדריסן, וואָס ער איז רויק?...

איך טו עס נישט — בלויז ווייל איך קען מיט דעם אומ־ברענגען די גאַנצע זאַך, און ווייל אונזביידן היט שוין אָפּ דאָס „אָרט" דאָרט אין קאָרידאָר ביים טעלעפאָן — דאָס „אָרט" איז שוין אויף אונז ביידן באַלעבאָס.

צום טעלעפאָן גייט ער אַרויס עטלעכע מאָל אין טאָג, און איך ווייס שוין באַשטימט:

— פֿאָרקומען וועט דאָרט די „זאַך" פֿאַרנאַכט, יעדנפֿאַלס נישט פֿריער, ווי נאָך האַלבן טאָג.

כאָטש איך וועגן דעם האָב איך פֿריער נישט געטראַכט. עס איז געקומען באַשטימט, ווי פֿון זיך, ווי גלייך עמעצער האָט מיר געלאָזט אַן אַרבעט און האָט מיר אָנגעזאָגט:

— אויספֿירן זאָלסטו עס דעמאָלט און דעמאָלט, דאָרט און דאָרט.

און טאַקע דערפֿאַר האָב איך זיך פֿאַר קיין זאַך נישט געזאָרגט, ווי גלייך עמעצער האָט מיר פֿון פֿריער אַלץ אָנגעגרייט. איך דאַרף נאָר נעמען און אויספֿילן. און ערשט נאָך דעם האָב איך זיך איינמאָל ביינאַכט דערמאָנט:

— איך האָב נישט מיט וואָס די „זאַך" צו טון.

איר פֿאַרשטייט, צי ניין? אַ מעסער טויג נישט. מיט אַ מעסער קאָן מען אָפֿט נאָר אַ קראַץ געבן. זיכער איז — אַ רעוואָלווער. איך בין אַ געוועזענער סאָלדאַט. איך האָב כּוח און קאָן שיסן, נאָר איך בין אין אַט דער קעסלדיקער שטאָט אַ פֿרעמדער, איך האָב נישט ביי וועמען אַ רעוואָלווער צו קריגן. און חוץ דעם האָב איך שוין זייער ווייניק געלט, בלויז אויף עטלעכע טעג צום לעבן. דאָס געלט וועט נישט קלעקן. נאָר אַפֿילו ווען איך האָב יאָ געלט, איז וווּהין גיין קויפֿן? אין אַ געווער־געשעפֿט? עס טויג נישט, אויף אַזעלכע פֿאַרשווינען מיט אַזאַ אויסזען, ווי איך — קוקט זיך איין אין מיר — אויף אַזעלכע דערקענט מען באַלד, אַז ער קויפֿט דעם רעוואָלווער פֿאַר די לעצטע גראָשנס און אַז עפּעס וויל ער מיט אים טון. זאָל זיין, אַז אין די געשעפֿטן פֿאַרקויפֿט מען געווער פֿריי, אָן אַ דערלויבעניש. איך גלויב עס נישט, נאָר אין אַזאַ סאָרט קעסלדיקער שטאָט הערט די פּאָליציי געוויס קיינמאָל נישט אויפֿצוזוכן פֿאַרשידענע חברה־לייט, וואָס גרייטן זיך עפּעס אָפּטו', און, אויב מען זוכט זיי ערגעץ, איז אַ געשעפֿט פֿון געווער תּמיד דערויף אַ פּלאַץ. טאָמער שטעלט מען מיך דאָרט אָפּ. מען וועט ביי מיר גאָרנישט געפֿינען. נאָר אַ סקאַנדאַל וועט ווערן. מיינע פּאַפּירן זענען פֿאַר דער היגער פּאָליציי נישט גאָר אין אָרדענונג.

מען קען נאָך דעם קומען אין פּאַניקאָן זיך אויף מיר באַקראַגן.

„יענער״ קאָן ויך דערוויסן און פאַרשווינדן.
איך קאָן מיט דעם אומבּרענגען די גאַנצע „זאַך״.
ס׳אַראַ שלימזל איך בּין!

איך מוז געפינען אַן אויסגאַנג און עפּעס טון, נאָר טראַכטן איז מיר שוין שווער. איר פאַרשטייט? טראַכטן האָב איך געטראַכט פריער, איידער איך האָב זיך אָנגעהויבּן צו גרייטן די „זאַך״ צו טון. איצט בּין איך ווי אַ שיכּור, וואָס שטרענגט אָן אַלע מיטלען, אַז אויף אים זאָל מען נישט דערקענען, אַז ער איז אַ שיכּור. אַזאַ מענטשן דאַכט זיך אויס, אַז פון יעדער בּאַוועגונג, וואָס ער מאַכט, קאָנען די אַרומיקע דערקענען אַלץ, אַלץ...

איז וואָס וואָלט איר געטאָן אויף מיין אָרט?

אָט שטעלט אייך פאָר — איר זייט אַ נ׳כטערער...

איר וואָלט זיך געוויס געווענדט צו עמעצן נאָך הילף. דאַרפט איר אָבּער וויסן: קיין אייגענע האָב איך נישט דאָ אין שטאָט, קיין באַקאַנטע — אויך נישט.

פון מיין געבּורטס־שטאָט געפינען זיך דאָ אייניקע מענטשן, נאָר איך בּאַגעגן זיך מיט זיי קיינמאָל נישט. איך ווייס אפילו נישט, וווּ זיי וווינען.

פאַראַן דאָ פון מיין שטאָט איינער אַ בּחור בּערעלע זשום, — אַזוי האָט מען אים גערופן בּיי אונז אינדערהיים, כאָטש אין אמתן הייסט ער גאָר בּאָריס בּלום. אַזוי האָט מען אים גערופן, ווייל ער האָט פון תּמיד אָן געזשומעט בּיי די ציוניסטן און האָט געשריבּן אין זייערע ר׳סישע צייטונגען. ער איז אַ פעיקער, קען שפּראַכן, ווערט גלייך אַ מחותּן מיט ווילד־פרעמדע מענטשן, אַפילו מיט קריסטן.

ער האָט דאָ אין אויסלאַנד זיך שוין צוגעשאַרט צו אַ פּאָר דייטשישע צייטונגען און שרייבּט אין זיי, יאָגט זיך אַרום מיט אַ פּאָרטפעל אונטערן אָרעם.

פאַראַן דאָ פון מיין שטאָט אויך זרח פּינסקי מיט זיין יונגער מיידל, וועגן וועלכער איך האָבּ אייך שוין געזאָגט. זי איז געווען די שענסטע בּיי אונז אין שטאָט און מיט איר האָט זיך אין איינעם אַ פּאָגראָם געטראָפן יענע „בּאַוווסטע זאַך״... אַזוי האָט מען געזאָגט, כאָטש פון די פּינסקיס אַליין האָט דאָס קיינער נישט געהערט.

— ביי די פינסקיס, האָט מען געזאָגט, גייט זיך פונאַנדער יעדער בעשווילעכץ, די פינסקיס ווישן אָפּ די ליפּן.

מיר האָט מען געזאָגט, זיי זענען אַרויס גאַנץ. בריהס... אפילו אין צייטן פון פּאָגראָמען...

די פינסקיס געפינען זיך דאָ אין אויסלאַנד — דאָס האָב איך געוווסט נאָך איידער איך בין אַוועק פון פּאַלעסטינע. נאָר צו זיי זיך ווענדן — דאָס וויל איך נישט. איך וויל אפילו נישט זיי זאָלן וויסן, אַז איך געפין זיך דאָ. איר פאַרשטייט? דאָס גייט מיך אָן מער ווי אַלץ. עס איז מיינע א סוד=זאַך.

איך גיי אַלע טאָג אַוועק אין גרויסן שטאָט=גאָרטן. איך זיץ אויף אַ באַנק. איך טראַכט וועגן אַן עצה.

און אין דער צייט, ווען איך זיץ אַזוי און טראַכט, בין איך צופרידן, וואָס די פינסקיס ווייסן וועגן דעם גאָרנישט. זיי וועלן זיך דערוויסן שפּעטער, נאָך דעם, ווי איך וועל די זאַך אָפּטון. זיי וועלן פון דעם געוואָר ווערן פאַרנאַכט פון די אָוונט־צייטונגען. עס וועט דאַן זיין וואָלקנדיק. עס וועט דאַן גיין אַ רעגן. צי אפשר וועט דאַן זיין אַ לויטערער הימל, עס וועט זיך זעצן די זון. אַלצאיינס: סיי=ווי=סיי זעט מיר אויס מאָדנע יעדער רגע פון מיין לעבן, וואָס וועט קומען שפּעטער, נאָך דעם, ווי איך וועל די „זאַך" אָפּטון. אַלע מענטשן, סיי פרעמדע, סיי יענע, וואָס שטאַמען פון מיין שטאָט, דאַכטן זיך מיר אַלצאיינס באַעקנט און אַלצאיינס ווייט. אַלע זענען זיי פאַר מיר אויסגעמישט מיט די פאַרנאַכטיקע קלאַנגען פון אַ ווייטן קלויסטער, וואָס דערגרייכן צו מיר אין גרויסן שטאָט-גאָרטן. נאָך דעם, ווי איך זיך דערט אָפּ איינער אַליין אויף אַ באַנק אַ לאַנגן, לאַנגן טאָג און געדענק אָן אויפהער, אַז איך גיי טון אָט די „זאַך".

וואָס איז דען דענסטמאָל פאַר מיר אָט דער גאַנצער אויסלענדישער קעסל איידער מיט זיינע טאַראַראַמען און מיט אַלע לויפנדיקע. וואָס פילן אים אָן? וואָס זענען זיי דען פאַר מיר, אויב אפילו צווישן זיי געפינט זיך דעמאָלט זי — פינסקיס מיידל — איינע פון די יעניקע, איבער וועלכער איך גיי טון דיזאָזיקע „זאַך"?

— האַלט איך ביי יענע טעג, ווען איך פלעג זיצן אין שטאָט=גאָרטן.

איך קען איך נישט זאָגן, ווי לאַנג עס האָט זיך געצויגן. מעג־לעך — אַ גאַנצע וואָך און מער, מעגלעך — נאָר דריי צי פינף טעג. אַז קיין וואָכן צייל איך שוין נישט, קיין טעג — אויך נישט. איך האָב אויפגעהערט...

נאָר איינמאָל, ווען איך בין דאָרט אַזוי נישט ווייט פון אַ באַ־לעבטער אַלטע גרוזסן, איז פאַרבייגעגאַנגען בערעלע זשום, אָדער, ווי זיין ריכטיקער נאָמען איז — באָריס בלום. דורכגעגאַנגען, ווייסט איר, געשווינד מיטן פאָרטפעלכל אונטערן האַנט, מיט אַ פאַרשוויצט טשובעקל פון אַ מענטשן, וואָס האָט יעדן טאָג צו לויפן איבער אָט דער גרויסער קעסלדיקער שטאָט אין פיל ערטער. ער האָט זיך אַ דריי געגעבן צו מיר מיט זיין טונקלען אָפגעברענטן פנים און מיטן ווייסן טיכעלע, וואָס שטעקט אין זיין אויבערשטן טאַש, גרייט אָפצו־ווישן דעם נאַסן שטערן; ער האָט מיך דערזען מיט די צעטראָגענע אויגן, זיך באַגריסט און גלייך צוועקגעזעצט זיך לעבן מיר, גלייך אָנגעהויבן צו וונדערן:

— שוין לאַנג אין בערלין?

— ניין, — האָב איך געזאָגט, — נישט זייער לאַנג.

— און איך האָב געהערט: איר זייט אין פאַלעסטינע.

— איך בין געקומען אַהער פון פאַלעסטינע.

— איר זייט דאָ אויף אַ שטעלע?

— ניין, — האָב איך געזאָגט. — איך בין דאָ נישט אויף קיין שטעלע.

איך קען נישט געדענקען אַלץ, וועגן וואָס מיר האָבן גערעדט. איך האָב באַמערקט: ער קוקט מיך אַרום צעטראָגענערהייט.

מיינע קליידער באַקוקט ער און מיין גאַנצן אויסזען.

מיר איז דאָס געווען נישט אַנגענעם.

און אפשר דערפאַר טאַקע, וואָס מיר איז געווען נישט אַנגענעם, האָב איך אים אָנגעהויבן דערציילן אַלץ, וואָס איך האָב ביז אַהער דערציילט אייך, נאָך פיל קורצער. ער געדענקט מיך גוט פון דער היים. ער האָט געקענט מיין זיידן און קען מיר גלויבן אויפן וואָרט.

איך האָב אים געזאָגט: איצט הענגט די גאַנצע „זאַך" אָפּ בלויז

פון אים, און אונזער באַגעגעניש טאָר דעריבער נישט בלייבן קיין צופעליקייט. וואָרים די „זאַך", וואָס איך גיי טון, איז נישט נאָר מיין זאַך. טאַקע ווייל איך האָב נישט קיין אַנדערן צו ווענדן זיך וועגן, מוז ער אַליין פאַר מיר שאַפן אַלץ, וואָס צו דער „זאַך" איז נויטיק. און חוץ דעם — ער דרייט זיך שטענדיק צווישן די יידישע געזעל־שאַפטן. ער טראָגט זיך אַרום מיט די געזעלשאַפטן. ער טראָגט זיך אַרום מיט די געזעלשאַפטן און די געזעלשאַפטן טראָגן זיך אַרום מיט אים. ער איז דעריבער פאַראַנטוואָרטלעך פיל מער איידער אַ שפּעקו־ליאַנט, אָדער אַ פּשוטער ייד פון גאַס. צו וועמען דען זאָל איך זיך ווענדן, אויב נישט צו אים?

איך האָב געזען:

כאָטש ער איז שטאַרק באַשעפטיקט און כאָטש ער איז אַ צע־טראָגענער, הערט ער מיך פונדעסטוועגן אויס, און נישט קאַלט — מיט מיטגעפיל אין די גרויסע צעטראָגענע אויגן.

— הערט אַ מעשה! — האָט ער געזאָגט, — עס איז דאָך טאַקע... ביי אונז אין פּאַלעסטינע, אַז אַן אַראַבער הרגעט אַ יידן, געפינט מען אין אַ פּאָר שעה אַרום אַ געהרגעטן אַראַבער. און דאָ, צווישן אַזויפיל יידן, דרייען זיך אַרום פראַנק און פריי אַן אַ צאָל פּאָגראָמשטשיקעס, און עס געפינט זיך נישט קיינער, ווער עס זאָל אָוועקלייגן כאָטש איינעם פון זיי. אַ מאָדנע פאָלק! אַ? אַ מאָדנע פאָלק!

און ער האָט צעטראָגענערהייט ווידער גענומען מיך אַרומקוקן. געקוקט אויף מיין פּנים, אויף מיין אויסזען, אַפילו אויף די שיך און הוט, וואָס איך טראָג.

— הערט אַ מעשה! — האָט ער געזאָגט, — הערט אַ מעשה! אוודאי טויג נישט צו אַזא „זאַך" קיין מעסער. מיט אַ מעסער האָט אַמאָל אַ יידישער סטודענט נישט מער ווי א קראַץ געגעבן אַ יידישן צורר. געוויס מוזט איר דערצו האָבן אַ רעוואָלווער. שאַט... איר זייט דאָך געווען אויף דער מלחמה... איר קאָנט דאָך שיסן... וואַרט נאָר... וואַרט נאָר...

און ער האָט זיך אַ כאַפּ געגעבן אונטערן מויל און האָט זיך פאַרטראַכט.

גוט, — האָט ער זיך פּלוצים אויפגעכאַפּט פון דער באַנק און האָט מיר אויסגעשטרעקט די האַנט, — איך וועל עס שוין באַזאָרגן. איך שאַף עס אייך. אָבער וואַרט נאָר, וואַרט, ווען?.. מאָרגן. גיט מיר אייער אַדרעס... איר וועט מאָרגן אינדערפרי באַקומען פון מיר אַ צעטעלע... אַ?... ניין, מיר וועלן זיך בעסער ערגעץ באַגעגענען... ווו?.. דאָס בעסטע איז טאַקע אָט דאָ אין גאָרטן, ביי אָט דער־אָ באַנק. איז, הייסט עס, מאָרגן אין דער צייט, פּונקט דריי אַזייגער בייטאָג...

ער איז אַוועק געשווינד מיט זיין פּאָרטפעלכל אונטער דער האַנט. איך האָב געזען: ער גייט אָפּ אַ ווײַלע און קוקט זיך אויף מיר אום, ער גייט ווידער אָפּ אַ ווײַלע און קוקט זיך ווידער צו מיר אום. אָט אַזוי איז דאָס געווען...

אויף מאָרגן פּונקט דריי אַזייגער בייטאָג, צו דער מינוט, בין איך שוין געזעסן אין גאָרטן פּונקט אויף יענער באַנק. איך האָב דאָרט אָפּגעוואַרט אויף אים זייער לאַנג. איך בין שוין גלאַט אַזוי געזעסן און האָב געוואַרט. איך בין שוין געווען זיכער:

— ער וועט נישט קומען.

און בין נאָך אַלץ געזעסן.

נאָר אַרום פינף אַזייגער האָט ער זיך פּלוצים דאָך באַוויזן אויף דער אַלעע. ער איז צו מיין באַנק נישט צוגעגאַנגען.

— קומט, — האָט ער פאַרבייגייענדיק אַ ווונק געטון צו מיר מיט די אויגן, — גייט מיר נאָך.

און מיר האָבן זיך אַוועקגעלאָזן:

ער — פריער, און איך מיט עטלעכע קלאַפטער הינטער אים, ווי גלייך מיר קאָנען זיך נישט.

ער איז אַריין אין אַ טראַמוויי, בין איך אויך אַריין, און אַלץ ווי אַ פרעמדער.

ער איז געזעסן אין איין עק, און איך — אינם צווייטן.

מיר זענען אַזוי געפאָרן זייער לאַנג, און אפשר האָט זיך עס מיר נאָר אויסגעוויזן לאַנג, ווייל איך בין געווען אומגעדולדיק.

איך האָב געטראַכט:

וווהין פירט ער מיך?

מיר זענען שוין געווען אין צענטער צווישן געדיכטע גאַסן.

מיר זענען געפאָרן ווייטער — ווידער געדיכטע גאַסן.

מיר האָבן אויסגעשטייגט, ער — פריער, איך — נאָך אים. ווידער אַ פרעמדע גאַס, אַ שמאָל געסל און נאָכאַמאָל אַ גאַס. מיר האָבן זיך אַריינגעשלייכט אין אַ הויף, זיך אויפגעהויבן אויף טרעפ. מיר זענען אַריין אין אַ טיר — אַ קליינער טונקעלער און שטויביקער קאָרידאָר.

איך האָב באַלד באַמערקט:

עס איז ניִשט קיין וווינונג, עס זעט אויס, ווי אַ מין האַנדלסביוראָ, וווּ מען אַרבעט ניִשט שפּעטער ווי ביז אַזייגער דריי בייטאָג, און נאָך דעם לאָזט מען זי פאַרשלאָסן און פּוסט.

אין צווייטן צי אין דריטן צימערל נאָכן קאָרידאָר זענען אַרום אַ טיש געזעסן אַ מענטשן פינף, און אין זייער זיצן האָב איך פאַרשטאַנען, אַז זיי האָבן זיך דאָ פאַרזאַמלט ספּעציעל צוליב דער „זאַך", וואָס איך גיי טון. איך האָב פאַרשטאַנען, אַז זיי זענען געזעלשאַפטלעכע טוער און אַז בערלע זשום האָט זיי אַהערגערופן, ווייל ער וויל ניִשט נעמען דאָס אחריות אויף זיך אַליין. אַלע זענען זיי געווען שוין ניִשט קיין יונגעלייט, איינער — מיט גרויע האָר, אַ צווייטער — אַ וווּקסיקער, אַ פעטלעכער, מיט אַ פּליך אויפן גאַנצן קאָפּ, מיט אַ שטרענגן בליק אין די אויסגעקוליעטע שאַרפע אויגן, מיט אַ שאַרף-אַרויסגערוקטן אונטערמויל און מיט אַן אויסזען פון אַ מענטשן, וואָס בלאָזט שטענדיק די באַקן. מאָלט אייך: איך בין געווען גענוג צעטראָגן, נאָר מיר איז פּלוצלינג אַרויף אַ געדאַנק, אַז אין דער היים קריגט ער זיך מיטן ווייב, אָט דער, וואָס מיטן אויפן קאָפּ, איך ווייס אַליין ניִשט פאַרוואָס, נאָר מיר איז דענסטמאָל אַרויף אַזאַ געדאַנק. ער האָט אָן אויפהער געקוקט אויף מיר.

און קיינער האָט מיר גאָרנישט ניִשט געזאָגט.

אַ ווײַלע זענען מיר אַזוי געזעסן אַרום טיש און האָבן געשוויגן.

איך האָב געוואַרט:

אָט-אָט וועט מען מיט מיר אָנהייבן רעדן.

נאָר אויפן אָרט פון צו רעדן מיט מיר האָבן זיי אָנגעהויבן אָפּצורופן איינער דעם צווייטן אויף סודות אין נאָענטן צימער אַריין.

פון אָנהייב אָן האָבן זיי זיך געסודעט דאָרט פאַרלעכווייז, און נאָכ־דעם צו דריי און צו פיר, און אַלע צוזאַמען מיט בערעלע זשום. זיי האָבן זיך אַלע ווײַלע אומגעקערט און אַלע רגע ווידער גערופן איינער דעם צווייטן אויף אַ סוד...

איך האָב באַמערקט:

זיי ווערן מיר עפּעס ווייניקער, זיי גייען איינציקווייז אַוועק.

איך האָב געהערט:

זיי גייען איינציקווייז אַרויס אין קאָרידאָר און לויפן דאָרט זיי־ער געשווינד אַראָפּ פון די טרעפּ.

נאָר פאַרוואָס איז דווקא איינער פון די ערשטע פאַרשווינדן בערעלע זשום? — דאָס האָב איך פאַרשטיין נישט געקאָנט...

און אַז אַלע זענען שוין אַוועק, איז מיט מיר אין צימער גע־בליבן נאָר דער וואָקסיקער, דער פעטלעכער, וואָס מיטן פליך אויפן גאַנצן קאָפּ און מיט די שטרענגע אויסגעקוליעטע אויגן.

איך האָב באַמערקט:

ער רוקט זיך צו מיר אַלץ נענטער און נענטער, ער קוקט מיר אַריין מיט זיינע שאַרפע אויגן גלייך אין פּנים און אַלץ אַזוי שטרענג, אַז איך פיל שוין זיין אויסגעקוליעטן בליק ביי זיך אין די אויגן, ביי זיך אין האַרצן. נאָר ער רוקט זיך אַלץ נענטער און נענטער צו מיר. און אַז ער רירט זיך שוין אָן אָן מיר מיט זיין ברוסט, טוט ער פּלוצלינג צו מיר אַ זאָג:

— הערט, — זאָגט ער צו מיר, — איך בין אַ דאָקטאָר... אַ פּסיכיאַטאָר...

ער קוקט מיר נאָך שטרענגער אַריין אין די אויגן און גיט צו מיט מער עזות:

— אַ דאָקטאָר... בין איך אַ פּסיכיאַטאָר...

וואָס האָב איך אים געהאַט צו ענטפערן?... איך האָב זיך אָפּ־גערוקט פון אים מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ, כאָטש ער האָט נאָך אַלץ צו מיר גערעדט.

דערנאָך האָט מיך עפּעס ווי אַ שטויס געגעבן צו אים, און נישט אַזוי מיך אַליין האָט צו אים אַ שטויס געגעבן, ווי מיין האַנט... אָט־אָ די... איר זעט אַ האַנט? — מיט מוסקולן... זי איז געווען אין

מלחמה... און ערשט שפּעטער, אַז איך בין שוין ווידער געווען איינער אַליין אין גאַס, האָב איך דערפילט, אַז עס האָט מיר גאָרנישט געהאָלפן, — איך מיין אָט דאָס, וואָס איך האָב אים דאָרט מיט אַזאַ כּעס געגעבן אין באַק... ווייל סיי=ווי=סיי, אויב זיי מיינען, אַז איך בין גערירט פון זינען, וועלן זיי איבערן פּאַטש נאָכמער מיינען... און חוץ דעם... אַז מיין ווייטיק ווערט דערפון נישט קלענער.

בערעלע זשום האָט אָנגעפּלאָנטערט אָט וואָס:

עטלעכע געזונטע בייביקע יידן האָבן זיך צונויפגעקליבן — צוליב וואָס? פון נייגעריקייט וועגן? כּדי צו געבן אויף מיר אַ קוק? צווישן זיי איז געווען בערעלע זשום, וועלכער האָט מיר ערשט נעכטן געזאָגט:

— הערט אַ מעשה!... עס איז דאָך טאַקע... ביי אונז אין פּאַלעסטינע, אַז אַן אַראַבער הרגעט אַ יידן, הרגעט מען באַלד אַן אַראַבער, עס מעג זיין אַ ווילדר פרעמדער.

פאַרוואָס־זשע מוז איך זיין גערירט, אויב איך וויל הרגענען אַ פּאָגראָמשטשיק, וועלכער איז שולדיק אין אַזויפיל בלוט?

גייענדיק אַזוי איינער אַליין, האָב איך זיך אָקאָרשט אָנגעהויבן פונאַנדערצוקלייבן אין די ווערטער, וואָס דער וווקסיקער מיטן פליך אויפן קאָפּ האָט מיר געזאָגט, ווען ער איז צו מיר צוגעגאַנגען זייער נאָענט.

עפּעס האָט ער צו מיר גערעדט וועגן אַ סאַנאַטאָריע, ווו איך וואָלט געקענט „אָפּרוען” אייניקע וואָכן... וועגן פאַרמעגלעכע לייט פון מיין שטאָט, וואָס געפינען זיך איצט דאָ און האָבן אַרויסגעזאָגט דעם ווונטש פאַר מיר אין סאַנאַטאָריע צו באַצאָלן...

איז ווער זענען אָט די פאַרמעגלעכע לייט פון מיין שטאָט, אויב נישט זרח פּינסקי מיט זיין פאַמיליע?... הייסט עס, אַז בערעלע זשום האָט שוין אויך צו זיי די זאַך אָפּגעטראָגן. אויך זיי רעכענען מיך שוין פאַר אַזעלכן... און מיך האָט אַרומגעכאַפּט אַ צער, ווי נאָך קיינמאָל גישט.

מיר האָט וויי געטון אַלץ, וואָס אַרום מיר, אַלץ, וואָס מיינע אויגן האָבן מיטן וועג געזעען: די שטאָט, די גאַס, די אויטאָמאָבילן,

דער אַרומיקער געררויש און איבערהויפּט די שעה האָט מיר ווי געַ-
טון... די פֿאַרנאַכטיקע זיבנאַזייגערדיקע שעה. אין דערדאָזיקער שעה
שטייט „ער" דאָרט אַלע טאָג אין קאָרידאָר ביים טעלעפֿאָן...

איך בין דאָך די גאַנצע פֿריערדיקע נאַכט אַרומגעגאַנגען ביי
זיך אין צימער און בין געווען זיכער, אַז פּונקט היינט, אין דערדאָ-
זיקער שעה, וועל איך דאָרט ביים טעלעפֿאָן מאַכן אַן ענדע...

וואָס איז מיר געבליבן צו טון?

און איך האָב נאָך שטאַרקער דערפֿילט, ווי איך מוז די „זאַך"
אָפּטון, און מען זאָל וועגן דעם לייענען אין די אָוונט־צייטונגען. זאָלן
וועגן דעם לייענען זיי אַלע, די פֿינף געזעלשאַפֿטלעכע בחורים, בע-
רעלע זשום, *און ביי פּינסקין אין דער היים — זאָל וועגן דעם
לייענען זי... איינע פֿון יעניקע, פֿאַר וועמען איך גיי טון די גאַנ-
צע „זאַך"...

איך האָב מיר אָנגעהויבן איבערלייגן: צי איז נישט פֿאַראַן דאָ
קיין יידישע געזעלשאַפֿט, אַזעלכע, וואָס וואָלט מיר געהאָלפֿן. איך
האָב אַ טראַכט געגעבן: איז פֿאַרט, כאָטש עמעצער — אפשר שרייבער?

שרייבער, האָב איך געטראַכט, זענען ווי דער געוויסן פֿון פֿאָלק.
זיי זענען זייַנע נערוון, זיי שטעלן פֿאַר זייער פֿאָלק פֿאַר דער וועלט,
פֿון די ווערק פֿון שרייבער וויל מען נאָך דעם וויסן, וויאַזוי האָט
אין זייערע צייטן געלעבט זייער פֿאָלק.

און אָט בין איך געקומען צו אייך. איך האָב אייך אַלץ אויס-
דערציילט. איר דאַרפֿט וויסן — מאָגן, איבערמאָרגן קאָן „ער" זיך
פֿלוצלינג אויפֿהייבן און פֿאַרשווינדן פֿון פּאַנסיאָן. און וויבאַלד איך
האָב אייך אַלץ אויסדערציילט, זענט איר שוין פֿאַראַנטוואָרטלעך צו-
גלייך מיט מיר און נאָך מער פֿון מיר, ווייל איר זייט אַ שרייבער...
איך זיץ מיט אייך דאָ, אין טונקלען צימער, איך האָב שוין אייך
לאַנג געוואָלט זאָגן: מאַכט, איך בעט אייך, ביי אייך אין צימער
ליכט. איך וויל אייך טאַקע זען אין פּנים...

ווי אין אַן אינעווייניקסטן טשאַד בין איך אויפֿגעשטאַנען ליכט
מאַכן. איך האָב עס געטון מיט אַזאַ צושטאַנד, גלייך דעם יונגנמאַנס

לעצטע ווערטער זענען נישט מער, ווי אַ וויץ, ווי די ווערטער פון אַ „טשודאַק״, וואָס האָט דיר מאָדנע איינפאַלן. אָבער איך האָב אין אָט דעם געפיל פאַרגעסן, ווי נאָר איך האָב געמאַכט ליכט און האָב דערזען דעם יונגנמאַנס פּנים.

זיין לינקע קרומע באַק האָט ווי געברענט מיט אַ טונקלען אייזערנעם פייער. זיין רעכטע באַק איז געווען פאַרשלאָפן ביזן אויג און האָט מער ווי נישט געשפּילט קיין שום ראָל, זי האָט מער ווי נישט געלעבט, די לינקע ברענענדיקע באַק האָט געוועלטיקט מיט איר גאַנצער קרומקייט. און דער יונגערמאַן אַליין האָט שוין מער נישט גערעדט איינפאַך. עס איז אויסגעקומען, ווי ער קריגט זיך מיט מיר, ער פאָדערט פון מיר דאָס, וואָס אים קומט. און די זאַך, וואָס ער פאָדערט, איז אַ קלייניקייט:

— אַ רעוואָלווער.

קוקנדיק אויף מיר מיטן פייער, וואָס אין זיין לינקן פאַרשלאָפענעם אויג, האָט ער געטענהט, כמעט געשריגן.

און איך האָב געקוקט אין די פייערן, וואָס אין זיינע אויגן דער יונגערמאַן אַליין האָט זיך געבעטן:

— פאָלגט מיך, אויב איר ווילט מיר אָפּזאָגן, טאָ זאָגט מיר נישט אָפּ באַלד. טוט פריער אַ טראַכט. איך גיב אייך צייט די גאַנצע נאַכט. אויב איר וועט באַשליסן, אַז יאָ, וועט איר מיר דעם רעוואָלווער צושיקן. איך לאָז אייך מיין אַדרעס. איך וועל וואַרטן.

אין עטלעכע טעג אַרום האָב איך פון דעם יונגנמאַן מיט דער קרומער באַק באַקומען דורך פּאָסט אַ צעטעלע:

איך האָב געפונען אַן אויסגאַנג. אונטערן שפּיגל, וואָס הענגט ביי מיר אין צימער נומ. 3, אין פּאַנסיאָן, איז פאַראַן אַ האַקן. דער שטריק, אויף וועלכן דער שפּיגל הענגט, וועט מיר קלעקן... איך האָב פאַרשטאַנען די גאַנצע זאַך: איך בין אַן עמיגראַנט... צווישן עמיגראַנטן... איך וויל עס מער נישט...

אַ זעלטענער סוף

אַ זעלטענער סוף

I

ראַטעווען וועט מיך דאָס נייע צימער, וואָס איך האָב דורך דעם „זשיל-אָטדיעל" באַקומען אין אָט דער וווינונג, איך פּיל עס מיט אַלע אברים:

— אָט דאָ וועל איך אָנשרייבן מיין ערשטע פּעסטע, יאָדער־ריקע, זאַפּטיקע זאַך.

שטאָף? — די אַרומיקע טשיקאַווע וווינונג.

איך בין אויפגערעגט און אין מיר טאַנצט גאַנצע טעג עפּעס אַ שד צי אַ מלאך — איין קליייניקייט:

— איך ווער אויס אָנפּאַנגער און באַקום אַ נאָמען.

איך האָב עס דערפילט נאָך אינם ערשטן טאָג, ווען איך האָב זיך אין דער נייער וווינונג איבערגעקליבן. איך האָב דאָרט בייגעריק אויסגעקוקט אַלע ווינקעלעך. איך האָב אין זיך אריינגעצויגן דעם גערוך פון עפּעס אַ מין באַזונדער סאָרט פּאַרפומירטער פרוי (דער גערוך הענגט דאָ אין אַלע קאָרידאָרלעך אין דער לופט), איך האָב באַלד אָנגעהויבן צו זוכן, פונוואַנען די ריחות גייען — איך האָב געכאַפּט אַ קוק צו מיינע שכנים פון רעכטס און פון לינקס. איך האָב באַוווּנדערט דעם אוצר, וואָס איז אויסגעפאַלן אויפן חלק פון מיר, דעם אָנפאַנגער. ליבע קאָלעגן, טייערע יאַטן, וואָס איר זייט! קיין איין שרייבער פאַלט נישט אַראָפּ פונם הימל. גאַנץ פּשוט: צום אַלעם ערשטן דאַרף מען אָנטאַפּן אַ גוט שטיקל שטאָף. מ'דאַרף זיך

באַגעגעגען אויג אויף אויג מיטן לעבן, אָט ווי איך אין אָט דער ווינונג.

דער ערשטער מיט וועמען איך האָב זיך דאָ באַקאַנט: אלי קריסמאַן.

א מעטראַנפּזש אין אַ דרוקעריי.

ער זאָגט אויף זיך, אַז ער איז אַ קאָמוניסט, נאָר איך גלויב אים נישט. ווען עס זאָל זיין געווענדט אין מיר, וואָלט איך אים געמאַכט אפשר פאַר א קאַנדידאַט און אפשר פאַר קיין קאַנדידאַט אויך נישט. יעדנפאַלס, רעדט ער מיט מיר עפּעס וועגן קאָמוניזם, ווי וועגן אַ געוויינהייט, וואָס ער וואָלט האָבן אין זיך אַריינגעזויגן נאָך אַמאָל צוזאַמען מיט דער מילך פון זיין מוטערס ברוסט — עס איז שוין ביי אים, ווי אַ ביי-זאַך. ביי אים אין צימער אויף דער וואַנט הענגט אַ קילימל. אויפן קילימל: אַ רויטער יאַפּאַנישער פאָכער; אַרום דעם פאָכער – צוויי מאַנדאָלינעס מיט אַ גיטאַרע. און אַליין איז שוין גאָר ביי אים דער עיקר, וואָס ער האָט ליבּ ציכטיקייט — אינם טאָג, ווען ער אַרבעט נישט, פוצט ער אויף הפקר די שיך — ער האַלט אין איין פוצן די שיך.

די ווערטער, מיט וועלכע איך וועל וועגן אים אָנהייבן שרייבן, וועלן געוויס זיין:

— אַ מענטש, וואָס לויט זיינע אַלע באַוועגונגען זעט ער אויס אַ חתונה=געהאַטער, נאָר קיין ווייב האָט ער נישט.

דער צווייטער קוואַרטיראַנט (מיין שכן אין דעם צימער פון דער רעכטער האַנט):

זייער אַ פליישיקער און בלאַסער בחור — נישט גאָר קיין הוי-כער. זיין פּנים: געלבלעך און הייוונדיק, ווי אַ פאַרקנאָטענע מזלדיק-אויפגעגאַנגענע חלה, אַ פּנים, ווי אַ לאָקשנטאָפּ. אויפן פּנים קאָן מען זאָגן:

— ס'איז אַלט נישט מער, ווי אַ יאָר ניינצן.

מ'קאָן אָבער אויף דעם אויך זאָגן:

ס'איז שוין אַלט אַ יאָר צוויי — דריי און דרייסיק.

זיין נאָמען:

יונה משכיל=לאיתן, אַ צערעפּעטער נאָמען, פונקט ווי זיין פּנים.

דער בחור איז מיר פאַרדעכטיק ביז גאָר. ער טרעט זעלטן אַרויס פון זיין צימער. פון קעגנאיבער דער וואַנט, וואָס טיילט אונז אָפּ, הער איך אָפט, ווי ער רוקט אַרויס פון אונטערן בעט עפּעס זייער אַ שווערע זאַך, ווי אַ שווערן אוצר. ער פּאָרעט זיך מיט איר. ער נעמט עפּעס אַרויס און לייגט צוריק אַריין. ער שפּאַנט דאָרט אַרום זייער שטיל און פּאַמעלעך הין און צוריק. עס איז גענוג, איך זאָל דאָ ביי מיר אין צימער געבן אַ הוסט אָדער אַ טופּע מיטן פוס, אז דער משכיל־לאיתנדיקער בחור זאָל זיך פון יענער זייט וואַנט דערשרעקן, אַרונטעררוקן געשווינד די שווערע זאַך צוריק אונטערן בעט און בלייבן אויף אַ ווייַלע זייער שטיל, ווי אָן אָטעם און אָן באַוועגונגען. דערנאָך האָב איך זיך מיט אים איינמאָל באַגעגנט אין קאָרידאָר. איך האָב אים געפרעגט, פונוואַנען איז ער, האָט ער זיך פאַרשעמט. עס האָט געדויערט, ביז ער האָט מיר געענטפערט. ער האָט פריער אַ שמייכל געטון, דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— פונוואַנען זאָל איך זיין?... איך בין, איך בעט איבער אייער כבוד... אַ פּרילוקער.

איך האָב נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס ער האָט אַזוי שעמעוודיק געשמייכלט און פאַרוואָס האָט ער געזאָגט: „איך בעט איבער אייער כבוד". איך האָב זיך דערמאָנט: איך האָב איינמאָל געהערט ווי אַ יידענע זאָגט:

— אוי־וויי איז מיר, ס'איז שוין דורכגעפאָרן, איך בעט איבער אייער כבוד, אָן אַוטאָמאָביל...

דעם הויפּט־שטאָף צום שרייבן וועט מיר אָבער דאָ געבן די יונגע געוועזענע באַלעבאָסטע פון דער גאַנצער וווינונג. איך האָב זיך דערוווּסט:

זי איז אַ געשמדטע.

איך האָב גלייך באַשלאָסן:

— אַזוינס שמדט זיך נישט מדמת גלויבן, נאָר מחמת זינד.

זי אינגאַנצן, איר גאַנץ פּנים זעט אויס ווי אַ שטיק זינד; פּראָבע — צוויי און ניינציק.

זי איז מיין שכנה פון לינקס.

איר טיר באַהאַלט זיך אויס אין טונקלעניש פון קאָרידאָר.

אין טונקלעניש פון קאָרידאָר לאָזט מען זיך דאָרט פלוצים אַראָפּ פון אַ פּאָר אומגעריכטע טרעפּלעך, מ׳טאַפּט אָן:

אַ שווערן געוואַנטענעם פּאָרהאַנג פאַר דער טיר — אפשר אַ גרינער און אפשר אַ בלויער — עס איז טונקל, מ׳זעט קוים.

מ׳דערשמעקט גלייך:

אַ גערוך פון פּאַרפומען, פון פודער און פון אַלערליי אַנדערע זאַכן; ריחות, וואָס דערמאָנען אָן אַ שיינע פרוי, אָן אַ פיינער עבירה. דער פּאָרהאַנג אינאיינעם מיט זיינע ריחות זאָגט אָן וועגן דער אויסבאַהאַלטענער געמיטלעכקייט, וואָס פון יענער זייט טיר.

אָט טוט זיך דאָרט די טיר אַן עפן.

צוערשט דערזעט מען:

פערסישע טעפּיכער.

נידעריק, ווייך־געבעטע מעבל.

גאָבעלינען אויף די ווענט.

יאַפּאָנישע שירעמלעך אַרום בריטן, ברייטן בעט.

ווייסע האָריקע פעל.

אין די אויגן טוען זיך אַ וואָרף:

פאַרשידענע פּאַרביקע זיידענע קישעלעך. קישעלעך אויף די דיוואַנען און אויף די גרעסערע ווייכע שטולן — אָן אַ צאָל קישעלעך, וואָס זעען אויס ווי אַ „סגולה” צו זינד און דערמאָנען אָן זינד...

פון אַ ווינקל טוען אַ שווינדל:

הויכע אָפּצאָסן פון אַ פּאָר אויסגעטוענע שטאַרק־פּאָרשפּיצטע טופליעס.

שנירלעך פון אַן אַוועקגעוואָרפענעם קאָרסעט.

פון צווייטן ווינקל:

די שלאַנקוועקסיקע פיגור פון דער יונגער משומדת אַליין.

נישט ריכטיק.

צוערשט טוט אַ שווינדל דער פאַרהיילטער שניט, וואָס אויף איר האַלז — אַ קורצער, נאָר טיפער שניט. ער האָט געקאָנט פאַרבלייבן אָדער פון אַן אָפּעראַציע אין די קינדער־יאָרן, אָדער פון דעם, וואָס איינער פון אירע קאַוואַלערן האָט זיך אויף איר געוואָרפן מיט אַ מעסער (איך בין נישט מחויב צו ברעכן דערויף מיין קאָפּ). נאָר

אַז איך קער זיך אום צוריק אין מיין צימער, געדענק איך דווקא אָט דעם שניט — ער איז פאַרבליבן אויף אייביק, ווי אויף אַ סימן, מען זאָל זי נישט פאַרביטן מיט אַנדערע פרויען. דערנאָך דערמאָן איך זיך אָן אַלץ, וואָס אַרום דעם שניט טוט זיך:

אַ שוואַרץ פּינטעלע אין דער לינקער זייט פון די ברייטע בלוטיק-רויטע נאַשער-ליפּן.

פאַרביק-ברוינע באַקן מיט פלעקן, ווי גלייך מען האָט זי אָנגעקנייפּט.

אַביסל אַן איינגעבויגענע נאָז, וואָס דאַרף זיין איינגעבויגן.

לאַנגע גאָלדענע רייפלעך אין די צוותדיק-רויטע לעפּלעך פון אירע אויערן.

און איבערהויפּט:

אויגן מיט לאַנגע ווייעס, וועגן וועלכע מ׳קאָן מיינען, אַז זיי זענען שוואַרץ און זייער אומעטיק, און פּלוצים זאָל מען דערזען, אַז זיי זענען טונקל-בלויע און שטאַרק פריילעכע.

איצט ווייז איך שוין דאָרט עטלעכע טעג.

איך דריי זיך אַרום אין גאַס; איך בין שטאַרק באַשעפטיקט. פּלוצים דערמאָן איך זיך אָן איר שלאַנקער בויגיקער פיגור, אָן אירע אַנטפּלעקטע נאַקעטע הענט, ווען זי דרייט זיך דורך אין קאָרידאָר אין איר ברייטן שטוב-כאַלאַט, און איך דערפיל דאַן פּלוצים אַ שטאַרקן ווילן זיך אומקערן צוריק אין מיין צימער. איך געדענק דעם אויפדערנאַכטיקן טומל, די חשודיקע פאַרשווינען, וואָס פאַרזיצן זיך דאָרט מיט איר ביז שפּעט אין דער נאַכט — אַ טונקל ווינקעלע, וואָס איז נאָך פאַרבליבן אויסבאַהאַלטן איצט, נאָך עטלעכע יאָר רעוואָלוציע — און איך בין גליקלעך, וואָס מיר איז אויסגעפאַלן וועגן דעם צו שרייבן, דאָס הייסט: עס באַקומען. איך גיי מיט חשק צוהיים נעמען די פּען אין האַנט.

מיין ערשטע באַקאַנטשאַפט מיט דער משומדת (טאַקע דאָרט אין טונקעלן קאָרידאָר):

זי האָט אַהין צו עפן געטון די טיר פון איר צימער און איז געבליבן שטיין. זי האָט זיך מיט מיר באַקאַנט.

דאָס איז געווען אַ מאָדנע שטומע באַקאַנטשאַפט — אָן ווערטער.

פונדעסטוועגן האָט זי זיך נאָכדעם געדענקט פיל מער, איידער פאַרשידענע אַנדערע באַרעדעוודיקע קענטשאַפטן.

זי האָט דאָרט אַ קוק געגעבן אויף מיר מיט אַ שטומען בליק, פון וועלכן איך בין באַלד פול געוואָרן מיט צוויי געפילן.

איין געפיל:

עס נאָגט מיך אונטערן האַרצן ביים לעפעלע.

אַן אַנדער געפיל:

איך פאַרשפעטיק עפעס אין לעבן. וואָס אַזוינס איך פאַרשפעטיק — ווייס איך נישט, נאָר אַז איך פאַרשפעטיק — דאָס איז קלאָר.

אין יענעם זעלבן טאָג (ביי אַ צווייטער באַגעגעניש):

זי האָט אויף מיר נאָכאַמאָל אַ קוק געגעבן (איצטיקס מאָל — מער היימיש). פון אָט דעם צווייטן קוק אירן האָב איך זיך דערמאָנט:

איך בין נאָך יונג.

איך קוק מיט יונג-שוואַרצע סאַמעטענע אויגן.

איך טראָג אַ שוואַרץ-סאַמעטן געפאַלדעוועט רעקל.

איך בין אַן אָנפאַנגער מיט אַ לינקער ריכטונג. איך בין אַ שטיקל שותף צו דער ראַטנמאַכט. איך מוז אריינטראָגן אין דער ליטעראַטור אַ שטיקל אמתדיק לעבעדיק לעבן. אלץ, וואָס איך וועל דאָ זען, וועל איך באַלויכטן אין מיין נייער זאַך.

נאָך מער:

אויב עס וועט זיין נייטיק, וועל איך וועגן דעם דערציילן ווען מען דאַרף און ווו מען דאַרף.

פון דענסטמאָל אָן האָב איך דעריבער זיך אָנגעהויבן שטאַרק צוהערן צו יעדן שאָרך, וואָס קומט פאָר ביי איר אין צימער קעגנאיבער דער פאַרשפאַלירטער פאַניערן-וואַנט, וואָס טיילט אונז אָפּ, איך האָב זיך דערוווּסט אַסך נייע זאַכן.

11

די משומדת האָט אַן אַלטן טויבן פאָטער — אַ געוועזענער באַלעבאָס פון אַ פינפגאָרנדיקע הויז דאָ אין דער גרויסער שטאָט.

ער וווינט ערגעץ-ווו אויף דער דריטער אָדער פערטער גאַס. רופן רופט מען אים דאָ אין וווינונג:

— דער אלטער זאַבאַרסקי.

זיין אויסזען:

א וווקסיקער, אַ גרויער, אַ צוגעפוצטער.

אַן אַלטער פריץ, וואָס לעבט פון רענטע.

(אינטערעסאַנט: פון וואָס לעבט אַזאַ סאָרט נפש איצט, אין די צייטן פון ראַטנמאַכט?)

זיין טויבקייט, די שטיקלעך ווייסע וואַטע, וואָס אין זיינע ביידע אויערן, זעגען ווי אומיסטן באַשאַפן געוואָרן, ער זאָל האָבן וואָג אין לעבן.

עס דאכט זיך:

ער פּאָדערט, מען זאָל צו אים רעדן זייער הויך, נישט ווייל ער איז טויב, נאָר ווייל ער איז געווען אַ באַלעבאָס פון אַ פינפגאָרנדיק הויז און איז אויף אייביק פארבליבן א געהויבענער מענטש.

אלע גאַנץ פרי — די גרויסע שטאָט איז דענסטמאָל נאָך געוויס פול מיט פייכטע שאָטנס און מיט ביינאכטיקער קילקייט — קומט ער אהער אָפּנעמען אַ גרוס ביי זיין טאָכטער וועגן די געשעפטן, וואָס ער פירט דורך איר. ער קלינגט דריי מאָל אין טירגלעקל, אויף אַ סימן, אַז דאָס גייט ער, דער אלטער זאַבארסקי אליין.

איך טו קוים-קוים אַן עפן מיין טיר און דערזע דאָרט דעם פארשלאָפענעם מעטראָנפּאַזש קריסמאַנען, וועלכער מוז דעם אַלטן די טיר עפענען. קריסמאַן האלט ביידלעך מיט איין האַנט די אראָפּגעפאלענע אונטער-הויזן, זיין צווייטע האַנט קראַצט דעם האלז-און-באַקן מיט אַזאַ אויסזען, גלייך זי וועט באַלד אָפּלאָזן דעם אַלטן אַ פּאַטש. באָר דעם אַלטן גייט עס, משמעות, נישט אָן. ער זאָגט זייער העפלעך און שטאָלץ:

— ספּאַסיבאָ.

און ער שלייכט זיך באַלד אריין היגטערן שווערן געוואַנטענעם פאָרהאַנג צו זיין טאָכטער אין צימער.

דענסטמאָל בלייב איך זיצן אין בעט מיט אַן אָפן מויל און

מיט פאַרמאַכטע שלעפעריקע אויגן און דערהער פון קעגנאיבער דער דינער וואַנט קולות:

— איך האָב אים פרעדלאָזשעט, — שרייט סאָני אין אַלטנס טויבן אויער אַריין, — ס'איז געווען אָפּאָסנע... איך האָב אים געזאָגט: איר האָט אַ וואָזמאָזשנאָסט צו ווערן רייך... אויף אַ כשרן וועג...

פון יענער זייט וואַנט איז שטיל. עס דאַכט זיך: דער אַלטער טוט דאָרט אַ שמעק טאַבאַק.

— נו? — פרעגט ער.

— ער איז אַ יונגער!... שרייט נאָך העכער די משומדת... אַ ספּעץ. ער איז ערשט אַ חודש אויף זיין דאָלזשנאָסט... ער נעמט קיין געלט נישט.

פיר צוועלכע פּרימאָרגנס... פינף... זעקס... קלאָר, פון וואָס דער אַלטער לעבט — פון „מעקלערײ". דורך זיין טאָכטער „באַאַרבעט" ער אייניקע ספּעצן. דאָרט, וווּ געלט איז ווייניק, העלפט ער זיך אויס דורך זיין טאָכטערס ליבע.

— נישקשה פון אַ פּרנסה!

איך געגעץ אין בעט ליגנדיק און הייב אָן צוריק איינצושלאָפן מיטן געדאַנק וועגן דעם שטאָף, וואָס איך האָב דאָ פאַר דער זאַך, וואָס איך וועל אָנשרייבן:

— שוין איינמאָל אַ שטאָפּעלע.

אין גרינגן געראַנגל צווישן דרימל און וואַך־זיין געדענקט זיך נאָכאַנאַנד די געשמדטע סאָני זאַבאַרסקי — אַ יונגע, אַ שיינע, אַ ווויקסיקע. אַראָפּגעקומען איז זי אויף דער וועלט, ווי אומיסטן, כדי זיך אָנפרעסן און אָנזעטן אַנדערע מיט יענע געשמאַקע זינד, וואָס קיינער וועט קיין נאַר נישט זיין, ער זאָל אויסזאָגן, אַז ער חלומט וועגן זיי, און וועט דאָך וועגן זיי חלומען. זי האָט אַ טבע נישט צושליסן אינעווייניק די טיר פון וואַשצימער בעת זי וואַשט זיך דאָרט אַלע פרימאָרגן אַ האַלב־נאַקעטע. איינמאָל, ווען נישט ווויסנדיק פון גאָרנישט, האָב איך אָהין די טיר אַן עפן געטון, האָט זי זיך אַפילו נישט אַנטשולדיקט. אינם קורצן אויגנבליק, ווען איך האָב אין גרויס שרעק זיך געגעבן אַ כאַפּ אויף צוריק, האָט זי

נאָר געוואָרפן אויף מיר אַ בליק פון אויגן מיט לאַנגע וויעס, ווי זי וואָלט פרעגן, צי איך זע... און איך האָב ווירקלעך...

— טפו, צו אַלדי שוואַרצע יאָר!

איך באַשליס, אַז צוערשט וועל איך אָנהייבן מאָלן דעם אַלטן טויבן זאַבאַרסקין, ווי ער גייט אַלע גאַנצפרי אָפּנעמען חשבון ביי זיין טאָכטער. אָט אַזוי וועל איך אָנהייבן שרייבן די זאַך:

אינדרויסן גייט דאַן אויף ווי מיט פאַרשפּעטיקונג די זון. די שטאָט — אַ גרויסע, אַ געדיכטע. פונאויבן, פון איבער די הויכע פילגאָרנדיקע מויערן, קוקן אויף דער שטאָט קיילעכיקע און דריי־עקיקע שטיקלעך הימל, זיי זעען אויס העכער און בלויער, ווי גע־ווייגלעך דער הימל...

איך בין צופרידן פונם אָנהייב, אַזן איבערהויפּט — פון מיינע קיילעכיקע און דרייעקיקע שטיקלעך הימל, וואָס זעען אויס העכער און בלויער, ווי געווייגלעך דער הימל. איך ליג מיט פאַרמאַכטע אויגן און זע זיי, אָט די שטיקלעך הימל:

— בלוי, ווי סינקע...

איצט בין איך זיכער, אַז איך ווער ווירקלעך אַ שרייבער מיט אַ גרויסן נאָמען.

ענדלעך, ענדלעך — אויס אָנפאַנגער!

פון גרויס גליק פאַרגעס איך, אַז איך לעב אויף דער וועלט. איך טראַכט און ווייס נישט וואָס איך טראַכט. פּלוצים כאַפּ איך זיך, אַז איך האַלט שוין אינמיטן אַ גאַנץ ווייטן קאַפּיטל פון דער זאַך, וואָס איך וועל דאָ אָנשרייבן:

... אינדרויסן גייט אַ יונגע זייער שיינע פרוי אין אַ לאַנגן קאָטיק־פוטער. עס איז אָנהויב ווינטער, עס פאַלט דער ערשטער שניי. דאָס גייט זי — סאָני זאַבאַרסקי (אַ וווּנדער, וואָס זי איז נאָך אַלץ נישט אין טורמע!). זי גייט דורך אין ברייט פון שטאָט־גאָרטן, ווו זי האָט באַשטעלט אַ ראַנדעוווּ מיט אַ יונגן הויכן באַאמטן, וועמען זי האָט בשום אופן נישט געקאָנט אויסנוצן צוליב איר פּאַטערס געשעפטן און אין וועמען זי האָט זיך פאַרליבט טאַקע אויף אַן אמת. זי וואַרט אויף אים זייער לאַנג און פאַרלירט די האָפענונג, אַז ער וועט קומען... און דער יונגער באַאמטער — בין איך טאַקע אַליין...

פארוואָס עפּעס דווקא איך? — פאַר גאָרנישט... עס איז מיר עפּעס גלאַט אַזוי אַ שאָד עס זאָל זיין אַן אַנדערער...

איצט װער איך אַנטשלאָפן מיט מאָדנע זיסע און זויבערע געפילן פון אַ יונגן הויכן באַאַמטן, אין װעלכן מען האָט זיך פאַרליבט און װעלכן מען האָט דאָך נישט געקאָנט אויסנוצן פאַר מיאוסע געשעפטלעך.

פון רחמנות קום איך איר ענדלעך אָן אַקעגן דאָרט אין שטאָטגאָרטן פון אַ זייטיקער אַלײע..

אַרום ניין אַזייגער, װען איך כאַפּ זיך אויף און נעם זיך אָנטון, געדענק איך נאָך די לייטישקייט מיינע. איך געגעסן און טראַכט װעגן דער יונגער ראַטנמאַמע, װאָס נייטיקט זיך, אַז יונגע מישפּילנדיקע שרייבער זאָלן מיט איר צוזאַמען באַקעמפן די געבליבענע שוואַרצע װינקעלעך..

— נאָך פאַרא, טראַכט איך, אויסצורעכטן אַרום און אַרום געגנוג פאַסקודסטווע... הו-הו-הו... נאָך פאַראַן געגנוג.

אַ שמועס מיטן בחור, װאָס האָט אַ פלייש־בלאַס משכּיל־לאיתנדיקן פּנים (מיין שכן פון רעכטס). דער שמועס איז פאָרגעקומען לעבן דער טיר פון זיין צימער.

פונם בחור האָב איך זיך דערוווּסט:

— דער משומדתטעס קריסטלעכער מאַן, װאָס דינט אַלס דאָקטאָר אין דער רויטער אַרמיי, האָט זי אָפּגעוואָרפן און קומט צו איר מער נישט צוריק.

— שוין אפשר אַנדערהאַלבן יאָר, אָדער מער, — אַזוי האָט מיר דער בחור זייער פּוילבלעך דערציילט.

איך האָב אים אויסגעהערט כּלומרשט קאַלט, װי עס גייט מיך זייער וויניק אָן. איך האָב געשוויגן אַ רגעלע.

— פונדעסטוועגן, — האָב איך אַ פרעג געגעבן, — פונדעסטועגן וווינט זי דאָ אין וווינונג נאָך אַלץ, װי אַ פרוי פון אַ רויט־אַרמייער?

— יאָ, — האָט געזאָגט דער בחור, — זי וווינט...

דערביי האָבן זיינע מולדיק־אויסגעגאַנגענע באַקן געפּעבט אַזאַ

קינדעריש=שעמעוודיקע, פאמעלעכע באוועגונג, וועלכע מען האָט געקאָנט אויסטייטשן, אַז אויך אים וווּנדערט עס, נאָר ער איז אַ מענטש אַ שטילער...

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן:

איינמאָל, ווען די הויז־פאַרוואַלטונג האָט זי פון איר גרויסן צי־מער געוואָלט אַרויסזעצן אין אַ קלענערן, האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד, און עס האָבן זיך געפונען אייניקע ווירקנדיקע מענטשן, וואָס האָבן איר דענסטמאָל געהאָלפן. אגב, דער מעטראָנפּאַזש — יונה קריסמאַן — אויך...

איך — זייער פּאָרזיכטיק:

— פאַרוואָס?

דער בחור:

ער ענטפערט נישט. די מוסקולן אַרום זיין פליישיקער נאָן הייבן נאָר אָן זיך צו באַוועגן זייער פּאָרזיכטיק אויף צו טון אַ האַלב שמייכל.

דעם האַלבן שמייכל קאָן מען טייטשן:

— פאַרוואָס? — פרעגט איר — פאַר אירע מעשים טובים...

אַ צווייטער שמועס מיטן בחור:

עס האַנדלט זיך וועגן די פיל מענטשן — כמעט דורכאויס כאַנסבילן, וואָס טומלען אָפט ביז שפּעט ביינאַכט ביי דער משומדת אין צימער. עס טרעפט אָבער אויך, אַז צו איר קומט מען איינ=ציקווייז און זייער שטיל, ווי בסוד=סודות. דענסטמאָל איז זי אַנגעטאָן זייער איינפאַך און פרום. נאָכדעם באַרימט זי זיך פאַר אירע קוואַר־טיראַנטן:

— איר ווייסט, ווער ס'איז ביי מיר געווען?

און זי רופט אָן נעמען...

— צום ביישפּיל, — האָב איך געפרעגט, — וועלכע נעמען?

— צום ביישפּיל, — האָט געענטפערט דער בחור, — נעמען פון דער הפטורה...

אַ שאַד: דער בחור, ווייזט זיך אַרויס, איז דאָ אין דער משומדתטעס געשעפטן נישט פאַרמישט.

און נאָך ווייזט זיך אַרויס:

פונם בחור אליין ווצט זיין קנאפ מאטעריאל צו שרייבן. ער זיצט דא גאנצע טעג אין צימער און טוט גארנישט. ער ווארט אויף א וויזע פון זיינעם א ברודער אין ארגענטינע. די שווערע זאך, וואס ער שלעפט אלעמאל ארויס פון אונטערן בעט, איז נישט מער, ווי א פשוטער שווערער טשעמאדאן, אין וועלכן אלע זיינע זאכן ליגן שוין מער ווי א יאר איינגעפאקט. אין טשעמאדאן האט ער אויך אויסבאהאלטן אן אלט און אפגעריבן סטודענטיש היטל מיט א צעבראכענעם לאקירענעם דאשעק. ער האט דאס היטל אפגעקויפט ביי אן אמאליקן סטודענט זייער וואלוול, ווייל איצט טראגט מען עס מער נישט, ווי מען טראגט מער נישט קיין אפיצירישע עפאליעטן. אין טשעמאדאן האלט ער אויך זייער אפגעהיט אן אטעסטאט, פון וועלכן עס איז צו זען, אז פונקט אנהייב רעוואלוציע האט ער אפגעגעבן עקזאמען אויף אכט קלאסן. דער אטעסטאט, זאגט ער אליין, איז אים אנגעקומען זייער שווער, ווייל ער האט פון קינדווייז אן אביסל א שווערן קאפ און איז נאך דערצו געוואקסן א יתום. זיין מוטער פלעגט אים שטענדיק זאגן מוסר:

— ביי דיינע פעטערס טוען די קינדער אויף גיך א לערן אין גימנאזיע, אין אוניווערסיטעט און ווערן באלד פטור, און דו לערנסט און לערנסט און עס ווערט דערפון גארנישט...

נאר אנהייב רעוואלוציע, ווען ער האט ענדלעך דעם אטעסטאט באקומען, איז זיין מוטער שוין געווען געשטארבן, און ער אליין — דאס הייסט, א מענטש מיט אן אטעסטאט — האט דא אין לאנד שוין געהאט זייער א קליינעם ווערט. דערפאר אבער האט דער אטעסטאט נאך א ווערט אין ארגענטינע — אזוי שרייבט אים פון דארט זיין ברודער, וואס דארף אים צושיקן א וויזע.

קלאר:

כדי דעם בחור זאל דא נישט זיין אזוי לאנגווייליק צו ווארטן, שליסט ער אפ די טיר ביי זיך אין צימער, ער שלעפט ארויס פון אונטערן בעט דעם טשעמאדאן.

איינמאל, ווען אין דער גאנצער וווינונג איז חוץ אונזביידן קיינער נישט געווען, האב איך זיך איינגעקוקט דורך דעם שליסל־לעכל פון זיין טיר און האב געזען:

ער קוקט לאַנג, לאַנג אויפן אַטעסטאַט און לייגט אים נאָכדעם צונויף מיט זייער גרינגע פינגער. ער נעמט זייער געהיט אַרויס פונם טשעמאָדאַן דאָס סטודענטישע היטל מיטן צעבראָכענעם לאַקירענעם דאַשעק, ער טוט עס אָן זייער געהיט, ווי אַ גלעזערנס. און שפאַנט אין דעם אַרום איבערן צימער הין און צוריק זייער לאַנגזאַם און פאָרזיכטיק, קענטיק: ער איז זייער דערשלאָגן, וואָס קיינער דערקענט דאָ אויף אים נישט, אַז ער האָט אַן אַטעסטאַט. דערפאַר אָבער וועט ער זיך דערפילן פראַנק און פריי, ווי נאָר ער וועט באַקומען פון זיין ברודער די וויזע. ווי נאָר ער וועט אַריבערפאָרן די סאָוויעטישע גרענעץ, וועט ער פראַנק און פריי אָנטון אָט דאָס היטל און... זאָל די וועלט וויסן, ווער ער איז.

נאָר אָט וואָס:

פאַרוואָס, אַשטייגער, האָט די משומדת אַליין אָפּגעגעבן אַזאַ סאָרט אידיאָט אַ צימער ביי זיך אין וווינונג און פאַרוואָס האַלט זי אים דאָ שוין דאָס צווייטע יאָר?

דער תירוץ איז:

1) דער אַלטער זאַבאַרסקי קומט אַלע גאַנצפריי זיך נאָכפרעגן אויף זיינע געשעפטלעך.

2) אינאָוונט קומען דאָרט פאָר פאַרברעכערישע זאַכן.

3) פון יענער זייט שפאַלירטער פאַניערן-וואַנט איז אַ מיאוסע פאַרברעכערישע נעסט.

קלאָר:

פאַר דער משומדת לוינט, אַז די קוואַרטיראַנטן אַרום איר צימער זאָלן זיין אידיאָטן און נישט פאַרשטיין, וואָס ביי זיי אונטער דער נאָז קומט פאָר. נאָר ווו בין איך — אַ יונגער לינקער שרייבער? זאָל זיין אַן אָנפאַנגער, אָבער אַ געטרייער דער ראַטנמאַכט. אין מאָסקווע מאַטערט מען זיך, מען ברעכט זיך די קעפּ, פאַרוואָס עס קומט אָן אַזוי שווער יעדער טריט, און דאָ טיילט מען זיך מיט כאַבאַר און מיט דער משומדתטעס ליבע. פאַרוואָס ליגט מיר אַלץ אין קאָפּ די זאַך. וואָס איך וויל דאָ אָנשרייבן? פאַרוואָס גיי איך פשוט נישט אַוועק דערציילן וועגן דעם אַלעם דאָרט, ווו מען דאַרף? אויב איך טו דאָס נישט, איז דאָס נאָר דערפאַר, וואָס איך האָב נאָך דערווייל

נישט קיין פּאַקטן. איך ווייס נאָך אַלץ נישט, ווער איז דער משומדה־טעס קאָמפּאַניע. איך מוז פריער געוווּיר ווערן אַלע סודות: אַריינגעמען זי מיט איר גאַנצער קאָמפּאַניע שטייף אין די הענט... שטייף אין די הענט.

III

פון טאָג צו טאָג ווערט ביי מיר דער אויער אין מיין צימער מער פאַרשפּיצט. איך לאָז נישט דורך קיין מינדעסטן שאָרך פון איר געוווּקסיקער און שטאַלטנער פיגור. זאָל זיין, אַז מיך האָט קיינער נישט געדונגען. איז וואָס? עס איז דען נישט מיין חוב?

ס'איז שטיל.

אַרום דריי ביי טאָג.

איך דערהער פון יענער זייט שפּאַליטער פּאַניערן־וואַנט, ווי זי טוט אַ קורצינק, לייכט אין סאַמעטן הוסטל — אַ הוסטל, וואָס נאָר באַזונדער־שיינע פרויען קענען פון זיך אַרויסגעבן. מיטן הוסטל זאָגט זי אָן:

— איך בין אינדערהיים... דאָ... ביי זיך אין צימער.

נאָך דעם הוסטל איז ביי איר ווידער שטיל. איך בין אָנגעשטרענגט ביז גאָר. פון יענער זייט דינער טאַפּעטן־וואַנט דערהערט זיך אַ נייער שאָרך. איצטיקס מאָל זייער נידעריק אויף די פּערסישע טעפּיכער, וואָס באַדעקן די פּאָדלאָגע. אין אָט דעם שאָרך דערפיל איך, אַז זי טוט אָן די טופליעס. מיר קומט עס פאָר, ווי זי וואָלט עס טון ביי מיר אין צימער און וואָלט זיך דערביי נישט שעמען, ווייל זי איז שוין מיט מיר זייער היימיש. איך זע כמעט ווי זי טוט עס: די ליניעס פון איר זיצנדיק־אָנגעבויגענער וווּקסיקער פיגור זע איך, די ליניעס פון אירע פיס, וואָס זענען פאַרוואָרפן איינער איבערן אַנדערן, און אויך איר טראָט אינם זיידענעם זאָק — אַ טראָט פון אַ שלאַנקן פוס, וואָס גליטשט זיך אַריין אין דער טופליע זייער לייכט „אָן תירוצים", ווייל אַזוי הייסט זי. און אויך די געשווינדע באַוועגונג פון אירע פינגער זע איך — לאַנגע אומרויקע פינגער מיט גלאַנצנדיקע מאַניקירטע נעגל. זיי זענען פון לאַנגקייט

אַביסל איינגעבויגן און צעשפּרייטן זיך בײַ די שפּיצן, ווי לאַפּעטקעס. זיי זענען אומיסטן באַשאַפֿן געוואָרן אויף אומרויִקע גלוסטעניִשן.

— טטט־העע! — דערהערט זיך ווידער איר הוסטל.

עס זאָגט ווידער אָן:

— איך בין דאָ... איך בין דאָ.

איך שפּאַן אַרום בײַ זיך אין צימער און פֿיל אַ ריח פֿון פּודער און פֿון פּאַרפֿומען, כאָטש אַזאַ ריח איז אַרום מיר נישטאָ. עמעצער אין מיר איז עפּעס ווי נישט מסכּים, וואָס זי וועט באַלד אָן אויסגעפּוצטע ערגעץ אַוועקגיין, און די גאַנצע וווינונג וועט אָן איר בלײַבן ווי פּוסט אויף גאַנצע עטלעכע שעה. נאָר פֿון דער אַנדערער זײַט... איך בין זיכער, אַז עס מאַכט נישט אויס — אָט דאָס, וואָס זי געפֿעלט מיר אַזוי שטאַרק ווי אַ פֿרוי. פֿאַרקערט... ווי שטייט עס, אַז מען דאַרף נישט זײַן קיין מאַנסביל? אדרבה, דאָס אַלץ גיט מיר נאָר צו מער איכפּעט צו טון דאָס, וואָס מײַן געוויסן פֿאָדערט... אויב עס וועט זײַן נייטיק, וועל איך זי פּשוט אויסגעבן. איך וועל פּשוט אָנשרײַבן אַהין, וווּהין מען דאַרף:

דאָ און דאָ, אויף דער און דער גאַס, אין דער און דער וווינונג, קעגנאיבער דעם צימער, אין וועלכן איך וווין, קומען פֿאָר טאָגטעגלעך אַזעלכע און אַזעלכע זאַכן. איך וועל אונטערשרײַבן מײַן אמתן נאָמען, און זאָל עס אַפֿילו הייסן, ווי מען וויל — איך וועל טון, וואָס מיר וועט הייסן מײַן געוויסן...

בײַ מיר איז דאָס אַ באַשלאָסענע זאַך.

דעריבער האָב איך קיין מורא נישט פֿאַר דעם געדאַנק, אַז די משומדת טוט אַלץ, כּדי צו ווערן מיט מיר מער היימיש.

נישט אומזיסט לאָזט זי אַלע פֿרימאָרגן אָפֿן די טיר פֿון דעם וואַשצימער, ווען זי וואַשט זיך דאָרט.

ווער, וויל זי, אַשטייגער, זאָל זי דערנסטמאָל טרעפֿן אין וואַשצימער, אויב אַחוץ איר און מיר איז דערנסטמאָל מערסטנטייל קיינער אין דער וווינונג נישטאָ?..

איינמאָל, נאָך אָט דעם וואַשן זיך, איז זי כּלומרשט ווי אַ באַלעבאָסטע דורכגעגאַנגען איבער דער גאַנצער וווינונג.

זי האָט אַריינגעקוקט צו אַלע אַוועקגעגאַנגענע קוואַרטיראַנטן אין די צימערן.

ווי אַ באַלעבאָסטע האָט זי פּלומרשט אַריינגעקוקט אויך אין מיין צימער.

— אָך! — האָט זי זיך געוווּנדערט, — איר זייט אינדערהיים? און איך האָב געמיינט, אַז איר זענט נישטאָ... קיינער פון די קוואַרטיראַנטן איז נישטאָ...

דערביי האָט זי מיר די גאַנצע צייט געקוקט גלייך אין די אויגן מיט אַ פריינטלעכן, האַלב־שמייכלענדיקן בליק, וועלכער האָט געהאַט צו זאָגן:

— דו קוקסט מיט סאַמעטענע אויגן... דו געפעלסט מיר, נאָר דו ביסט אַ לעמעשקע, מיין יונגער פריינט... הויבסט נישט אָן צו פאַרשטיין, וואָס דאַרף מען טון, אויב מען האָט אַ באַלעבאָסטע ווי איך, און קיינער פון די קוואַרטיראַנטן איז דעמאָלט נישטאָ אינדערהיים.

און כדי מיר צו דערווייזן, וואָס פון אַזאַ באַלעבאָסטע, ווי זי, קאָן מען האָבן, האָט זי, שטייענדיק אַקעגן מיר אין טיר, זיך געגעבן אַ ציי אויס פון נאָך איר שלאָפן און פון נאָך איר וואַשן זיך.

איר ברוסט האָט זיך דערביי אויסגעקייקלעכיקט, יעדער טייל פון איר קערפּער האָט זיך אָנגעשטרענגט, ווי פון גרינגער גימנאַסטיק, און אירע אויגן האָבן מיטאַמאָל אַ קוק געגעבן אויף מיר נאָך מער פריינטלעך און שמייכלדיק, ווי זי וואָלט מיט איר בליק פּלוצים אַריבערגעגאַנגען מיט מיר אויף „דו"...

זי האָט ווי געוואַרט, וואָס וועל איך דערויף ענטפערן. נאָר איך האָב דערויף גאָרנישט נישט געענטפערט, האָט זי געגומען אַרומקוקן מיין צימער, און נאָך מער, ווי זי האָט אַרומגעקוקט מיין צימער, האָט זי נאָך אַלץ אַרומגעקוקט מיך אַליין...

— אייערע ביידע פענצטער זענען נאַקעט, — האָט זי געזאָגט — מען דאַרף אויך אויפהענגען פאָרהענגלעך... ביי מיר זענען פאַראַן פאַר אייער פענצטער פאָרהאַנגען. שטענדיק, אַז מען קומט אָן אין אָוונט אין הויף אַריין, זעט מען אַלץ, וואָס ביי אייך אין צימער טוט זיך... איך האָב שוין געטראַכט וועגן דעם...

וואָס האָט זי געוואָלט מיט דעם זאָגן?
זי האָט געטראַכט וועגן מיר...
דאָס איז ערשטנס.
צווייטנס:
זי דערלאָזט דעם געדאַנק, אַז בײַ אַזאַ יונגנמאַן, ווי איך, קאָן אַמאָל אין אָוונט פּאָרקומען אַזעלכע זאַכן, וואָס נישט אַלע אין הויף דאַרפֿן זיי זען... זי איז אין דעם זינען נישט קיין אָפּגעשטאַנענער מענטש. אין דעריבער איז זי גרייט צו פֿאַרהענגען מײַנע פֿענצטער מיט פֿאָרהאַנגען...
מיך פֿאַרדריסט:
פֿאַרוואָס האָב איך דעמאָלט פֿאַרלוירן מײַן לשון?
פֿאַרוואָס האָב איך איר דעמאָלט וועגן די פֿאָרהאַנגען נישט געענטפֿערט:
— אַלצאַיינס... מיר איז דאָס אַבסאָלוט אַלצאַיינס...
פֿון פֿאַרדרוס בין איך באַלד נאָך איר וויזיט אַוועקגעגאַנגען פֿון דער היים — איך בין אַוועק זיך אויסלופֿטערן, ווי פֿון אַ טשאַד.
מיר האָט זיך געדאַכט: איך האָב אַביסל היץ. עס זעען מיר אויס פֿרעמד און אַנדערש, ווי שטענדיק, אַלע פֿאַרבײַגייענדיקע מענטשן אין גאַס, ווי גלײַך צו יעדן פֿון זיי איז היינט אײַנדערפֿרי געקומען מיט אַ וויזיט די משומדת און בײַ יעדן פֿון זיי האָט זי געוואָלט אויפֿהענגען פֿאָרהאַנגען אויף די פֿענצטער...

אין אַ פּאָר טעג אַרום.
איך האָב זיך באַטאָג אומגעקערט פֿון גאַס.
איך האָב געטראָפֿן בײַ זיך אין צימער בלאַנק־ווײַסע, פֿריש־געקראָכמאַלעטע פֿאָרהאַנגען אויף די פֿענצטער.
זײַבערע, טוליענע און לאַנגע פֿאָרהאַנגען.
זיי האָבן צוגעגעבן אַ נײַע געמיטלעכע ליניע מײַן גאַנצן צימער; זיי האָבן געשמעקט מיט דיזעלבע ריחות, מיט וועלכע עס שמעקט די משומדת אַליין.
בײַ מײַן אַרײַנקומען האָט זיך מיר אויסגעדאַכט:

די משומדת האָט דאָ געשפּריצט אין דער לופט מיט פּאַרפומען. נייע, אומגעריכט-פרישע היימלעכקייט !...

אין אָפּגעפרישטן צימער האָט אויף מיר מיט אַ ניי חנדל אַ קוק געגעבן פריער די קישן, וואָס אויף דעם צוגעגלעטן בעט, דערנאָך די פיר שטולן ביי די ווענט.

די קליינע קאַנאַפּע האָט ווי אין ווילטאָג זיך אויסגעגלעט דעם איינגעפאַלענעם בויך.

דער שראַנק, וואָס אין ווינקל, די פּאַפּירן אויף דעם קליינעם צוגעדעקטן טיש, וואָס דינט מיר צו שרייבן, האָבן מיך זייער שטיל ווי אָפּגעצנאַרט און ווי מיר געזאָגט מוסר:

— נאַר דו... האָסט פּאַרשפּעטיקט... געווען באַדאַרפט קומען פריער אַביסעלע...

פון אַלץ האָט אויף מיר אַ בלאָז געגעבן מיט אַזאַ געפיל, ווי גלייך איך האָב צו מזל און צו גליק שוין חתונה געהאַט... און... קיין עין-הרע... עפּעס אַזוי גרינג...

אַרום און אַרום אין אַלע צימערן איז געווען זייער שטיל — אַפּנים קיינער איז נישט געווען אינדערהיים.

איך האָב נישט געדענקט, ווי לאַנג האָב איך ביי מיר אין צימער אַרומגעשפּאַנט.

אויפגערעגט, ווי פון נאָך אַ טומלדיקער חתונה, האָב איך זיך צוגעלייגט אויף דער קורצער קאַנאַפּע, זיך צוגעשפּאַרט מיט אַ רויקייט, וואָס קומט פון דער אַרומיקער פרישער געמיטלעכקייט.

איך האָב דערפילט אַ מידקייט, ווי נאָך אַ שוויץ-באָד.

דער קערפּער האָט געוואָלט מען זאָל אים געבן רו און אים לאָזן וואָס לענגער אַזוי ליגן.

די אויגן האָבן זיך אַליין צוגעמאַכט און געוואָלט מען זאָל זיי נישט שטערן צו זען פאַר זיך די בילדער אין דעם ווייטן קאַפּיטל פון דער זאַך, וועלכע איך האָב שוין דאָ אָנגעהויבן צו שרייבן — זען וואָס לענגער און וואָס נענטער:

אין דרויסן גייט אַ יונגע זייער שיינע פרוי אין אַ לאַנגן קאָטיק-פוטער. עס איז אָנהויב ווינטער. עס פאַלט דער ערשטער שניי. דאָס איז די געוועזענע משומדת סאָני זאַבאַרסקי... ווי מאָדנע איז צו זען

פונוויילטנס, ווי זי שפאַנט — אין איר האָט זיך איבערגעביטן אַלץ־אַפּילו איר גאַנג. איר פּנים האָט זיך אַביסל אויסגעצויגן און איז געוואָרן נאָך שענער — אַ פּנים פון אַ ליידנדיקן מענטשן. אירע אויגן אונטער די לאַנגע ווייס זעגען פון בלויע און פריילעכע געוואָרן פיל טונקעלער, כמעט שווארץ און זייער אומעטיק. מיט איר אַלטן טויבן פּאַלטער האָט זי שוין לאַנג איבערגעריסן. זי לאָזט אים צו זיך נישט אריין. ער קומט צו איר נישט מער — צו איר קומט בכלל מער קיי־נער נישט. זי איז פאַרליבט אין אַ יונגן, הויכן באַאַמטן, וועלכער איז אויך אַ באוווסטער שריפטשטעלער... ער קומט איר אָן אַקעגן מיט אַ זייטיקער אַלעע אין דעם שטאָט־גאָרטן...

דאָ האָבן ביי מיר זיך אָפּגעשטעלט סיי די געדאַנקען, סיי די געפילן, וואָס פאַרבונדן מיך מיט דעם ארומיקןווירקלעכן לעבן.

איך האָב ווי נישט געוואָלט אוועקגיין פון יענעם אָרט אין שטאָט־גאָרטן, ווו איך קום איר אָן אַקעגן.

איך בין זייער לייכט און זיס אַנשלאָפן געוואָרן, נישט פילנדיק אַז איך קוועטש זיך אָפּ אַ רויט־געוואָרענע שטייף־צוגעדריקטע באַק.

איך האָב נישט געדענקט, ווי לאַנג מיין שלאָף האָט געדויערט. מיר איז געווען אַ שאָה, וואָס מען שטערט מיר און וואָס איך מוז זיך אויפכאַפּן.

דינע און לייכטע פינגער האָבן געקלאַפּט צו מיר אין טיר.

איך האָב דערפילט זייער דינקייט נאָך איידער איך האָב זיך אינגאַנצן אויפגעכאַפּט, נאָך איידער איך האָב געהאַט די קלענסטע פאָרשטעלונג, צו וועמען געהערן זיי און ווער וויל דאָס צו מיר אין צימער אַריינקומען.

מיט אַ פאַרשטאָרבן האַרץ האָב איך זיך אויפגעזעצט און האָב זיך איינגעהערט, ווי די פינגער קלאַפּן נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל.

— אַריינט!..

אין דער אויפגעמאַכטער טיר איז געשטאַנען די משומדת נישט קיין אומעטיקע און נישט קיין וויינענדיקע.

פון אונטער אירע לאַנגע ווייס האָבן אירע בלויע אויגן גע־קוקט מיט אַ פריילעכן, זינדיק־רייצנדיקן שמייכל.

דער שמייכל אירער, אַזוי האָט זיך געדאַכט, איז אַריין אין צימער נאָך איידער אין צימער איז אַריינגעטראָטן זי אַליין.

— נ־נ־נעבעך, — האָט זי אָפּגעלאַכט פון מיין פאַרשלאָפנקייט, פון מיין פאַרלוירנקייט און פון מיין צעקנייטשטער רויט־אָפּגעקוועטש־טער באַק.

— נ־נעבעך... אויפגעוועקט פון שלאָף, אַ?... איך בין געקו־מען צו אייך אנטלייען אייערע שטולן און אייער טיש... צו מיר וועלן היינט אין אָוונט קומען געסט... פיל געסט...

נו... פאַרשטייט זיך:

די משומדת האָט אפילו נישט געטראַכט חרטה צו האָבן און ווערן אַ ליידנדיקער מענטש...

איר האָט זיך אפילו נישט געחלומט איבערצורייסן מיט איר אַלטן טויבן פאָטער, מיט איר גאַנצער פאַרברעכערישער קאָמפּאַניע און זיי פאַרווערן אַריינקומען צו איר אין וווינונג.

זי איז געקומען מיר אָנזאָגן די בשורה, אַז זי וויל ביי מיר אנטלייען די שטולן און דעם טיש, ווייל ביי איר וועלן היינט זיין אין אָוונט געסט.

ווייל אַלע קוואַרטיראַנטן אנטלייען איר אין אַזעלכע פאַלן זייערע שטולן און זייערע טישן.

דערביי האָבן אירע פרייליך־שמייכלדיקע אויגן זיך אָפּגעשטעלט אויף מיר מיט אַזאַ קוקעלע, וואָס דאַרף פעסטשטעלן, אויב איך וועל זיין צו איר ערגער איידער אַלע אַנדערע קוואַרטיראַנטן, אָדער ניין...

איך האָב זיך אונטער אָט דעם בליק אינגאַנצן פאַרלוירן.

איך האָב נאָר געדענקט, אַז איך אַליין בין זייער ווייט פון איר טויבן, פון אירע „געסט" און פון זייערע אַלעמענס געשעפטעלעך — איך בין נישט גלאַט אַזוי אַ יונגער שרייבער... איצט אין די צייטן פון ראַטנמאַכט.

און נאָך האָב איך געדענקט:

אַרום און אַרום איז נאָך פאַראַן אויסצורוימען גענוג פּאַסקוד־סטווע... גענוג פּאַסקודסטווע.

טאַקע דערפאַר טוט עס מיר באַנק, פאַרוואָס איך האָב זי דע־

מאָלט געלאָזט אויפהענגען די פאָרהאַנגען ביי מיר אין צימער, פאַר־וואָס איך האָב איר דעמאָלט נישט געזאָגט:

— מיך גייען די פאָרהאַנגען ווייניק אָן... מיר איז דאָס אַלצ־איינס... איך קאָן זיך באַגיין אָן זיי...

און ווייל איך בין איצט געווען פאַרשלאָפן; ווייל איך האָב נישט געוווּסט, וואָס איר וועגן די שטולן און וועגן טיש צו ענטפערן; ווייל איך האָב זיך אונטער איר פריילעך בליקעלע פאַרלוירן, — האָב איך איצט, אומגעריכט פאַר זיך אַליין, א פאָנפע געגעבן צו זיך אין נאָז דאָס, וואָס איך האָב באַדאַרפט זאָגן וועגן די פאָרהאַנגען.

— אַלצאיינס... מיר איז דאָס אַלצאיינס.

מיינע פיס האָבן דאַן ווי זעלבשטענדיק אָנגעהויבן אַרומצושפּאַנען איבער דעם צימער.

איך האָב געזעען:

זי האָט אויף מיר א קוק געגעבן זייער לוסטיק, כמעט מיט פרייד, ווי זי וואָלט מיינע ווערטער נישט צוגעגעבן קיין מינדסטן זינען.

זי האָט אָנגעהויבן אַרויסצוטראָגן א שטול נאָך א שטול, און ערשט נאָך דעם, ווען אַלע שטולן זענען שוין געווען אַרויסגעטראָגן, און די ליידיקע ווענט פון מיין צימער האָבן אויף מיר א קוק גע־געבן זייער באַליידיקט, ווי גלייך זיי האָבן צו מיר טענות, פאַרוואָס איך נעם זיך נישט אָן זייער קריוודע... האָב איך ערשט אָקאָרשט נאָך דעם אָנגעהויבן צוריקצוקומען צו זיך און האָב דערפירט, אַז דער „אַלצאיינס" איז געווען זייער א פאַרשפעטיקטער און נאַרישער.

אויף מיינע שטולן וועלן היינט זיצן „חברה"...

מיטגלידער פון יענער געהיימער פאַרברעכערישער קאָמפּאַניע, מיט וועלכער דער אַלטער טויבער זאַבאַרסקי פירט דורך זיין טאָכטער מיאוסע געשעפטן.

ס'קומט אויס:

איך העלף אין דעם מיט מיינע שטולן...

איצט איז שוין דער משומרת געבליבן נישט מער, ווי אַרויסצו־טראָגן פון מיין צימער דעם טיש, אויף וועלכן איך שרייב.

דער טיש איז געווען נישט קיין גרויסער, נאָר איר איז דאָך געווען שווער אים צו טראָגן.

זי האָט זיך אַרום טיש ארומגעדרייט עטלעכע מאָל. זי האָט אים געפּרוווט אַ נעם געבן פריער פון איין זייט, נאָך דעם פון דער אַנדערער זייט. זי האָט אים אָנגעבויגן צו איר בויך אַזוי, אַז זייַנע פּאַרנטיקע צוויי פיס זענען געבליבן הענגען אין דער לופט.

זי האָט זיך דערביי פאַררויטלט, זיך פונאַנדערגעלאַכט און האָט ענדלעך אַ קוק געגעבן אויף מיר זייער פאַרוווּנדערט און זייַער פרייליך:

— נו?.. קאַוואַליער!.. האָט זי ביי מיר געמאָנט מיט די אויגן, — קאַלעגע!..

און איך אַליין האָב שוין נישט געדענקט ווי אַרום איז דאָס געשעען:

אין מיין קערפּער — אַ קערפּער, וועלכן איך האָב קיינמאָל נישט גערעכנט פאַר קיין ספּעציאַליסט אין אַזעלכע זאַכן, האָבן פּלוצים אַ זיך געגעבן די בלוטן פון אַ גוואַלדיקן „קאַוואַליער"...

שפּעטער מיט אַפּאָר מינוט, ווען איך בין געקומען צוריק צו זיך, איז שוין אַלץ געווען אָפּגעטון און פאַרפאַלן.

ס'איז געווען אַ פּאַקט:

איך, דער שטילער און באַשיידענער בארו, אַ יונגער שרייבער, אַ מענטש, וואָס קוקט אויף זיך אַליין, ווי אויף איינעם פון יענע געציילטע, וואָס אַז ווען דער ראַטנמאַכט איז שלעכט, זענען זיי גרייט צו פאַסטן מיט איר צוזאַמען דעם נייטיקן תענית... האָט במחילה איינגעבויגענערהייט אַליין געטראָגן צו איר אין צימער יענעם טיש, אויף וועלכן איך האָב אייגנטלעך געפּילט פאַר מיין חוב אָנצושרייבן וועגן איר „דאָס, וואָס מען דאַרף" און „וווהין מען דאַרף"...

פאַרסאַפּעט און אויפגערודערט פון דעם אָפּגעטוענעם שטיקל אַרבעט, בין איך געבליבן שטיין אויף די פּערסישע טעפּיכער לעבן דעם אַוועקגעשטעלטן טיש.

איצט האָב איך אָקאָרשט דערפילט, אַז איך געפין זיך ביי דער משומדת אין צימער.

מיינע אויגן האָבן דערזעען, אַז דער אַריינגאַנג אין צימער איז

צוגעמאכט גאַנץ שטייף, ווי געשלאָסן. און אַז דער משומדת געפּעלטעס — זי איז ווי צופרידן סיי פון מיין קאוואַליערישער איידלקייט, סיי פון דעם, וואָס זי איז געבליבן מיט מיר אַליין אין צימער... זי דערנענט זיך מיט פריילעכע אויגן און בלייבט שטיין פאַר מיר מיט אַרונטערגעוואָרפענע הענט, מיט אַרונטערגעבויגענע אַקסלען, מיט אַ אויסגעקיילעכיקטער ברוסט, מיט פייכטע, פונאַנדערגענומענע ליפּן און מיט אַזאַ שמייכעלע, וואָס האָט פיל צו זאָגן וועגן דעם רייכטום, וואָס איר קערפּער פאַרמאָגט:

— נאַ... נעם, טייערינקער, וואָס דיר קומט... דו האָסט כשר פאַרדינט...

דעמאָלט איז מיט מיר געשען אַ צווייטע זאַך, אויף וועלכער איך האָב פון זיך בשום אופן נישט געוואָרט...

פון דער נאָענטקייט, וואָס איז געבליבן צווישן מיר און איר, פון אירע פייכטע פונאנדערגענומענע נאַשער־ליפּן, וואָס האָבן באַוויזן לענגלעכע ווייסע ציין, פון דעם פאַרפומירטן גערוך, וואָס טראָגט זיך דער עיקר פון אירע האָר, פון די לאַנגע רייפעלעך, וואָס אין אירע עזותדיק־רויטע אויערן־לעפּלעך, און פון דעם טיבן פאַרהיילטן שניט, וואָס אויף איר האַלז, — יאָ... דער עיקר פון אָט דעם שניט — האָט זיך מיר פאַרדרייט דער קאָפּ.

מיין קערפּער האָט זיך אַ שאָקל געטון, אַריינפאַלנדיק צו איר אין די אָרעמס.

מיינע אויגן האָבן זיך אָנגעגאָסענערהייט פאַרמאַכט, און די גאַנצע צייט, וואָס איך האָב זיך אין אירע אָרעמס געפונען, האָב איך נישט אויפגעהערט צו באַוואונדערן, ווי אַלץ, וואָס מען קאָן אין איר געפינען, איז פיל מער געשמאַק און מער זינדיק, ווי איך האָב גע־קלערט, סיי ווען איך האָב זי געזען חאַלב־נאַקעט אין וואַשצימער, און סיי ווי איך האָב זיך פאָרגעשטעלט שטענדיק, ווען איך האָב פון יענער זייט דינער טאַפּעטן־וואַנט געהערט איר סאַמעטענעם הוסטל. פון מיין באַוואונדערונג האָט מיך ענדלעך אויפגעוועקט איר קול — אַ קול, וואָס קלינגט אַביסל געלעגערט און מיד, ווי פאַרשלאָפן:

— נו, יינגעלע, גענוג פונדיינעטוועגן... גענוג אויפן ערשטן מאָל...

דעמאָלט האָב איך איבערגעניס אַ קוק געגעבן אויף איר. און

דאָס ערשטע, וואָס איך האָב באַמערקט, איז געווען דאָס, וואָס זי האָט אַפּנים קיין חרטה נישט... זי זעט אויס גאַנץ צופרידן...

פון דעם האָב איך געהאַט זיך אָפּצולערנען, אַז עס איז נישט געשען קיין שום בייז און אַז אויך איך דאַרף קיין חרטה נישט האָבן.

נאָר קיין פיל צייט דערויף איז מיר נישט געבליבן, ווייל ביים אַריינגאַנג אין קאָרידאָר האָט עמעצער אין גלעקל פון טיר שוין אַן היפּשע ווײַלע זייער שטאַרק געקלונגען.

די משומדת איז געשטאַנען מיט איר פּנים צום שפּיגל.

— אידי... האָט זי מיט געשווינדע פינגער צורעכט געמאַכט אויף זיך די האָר.

איך בין, ווי פריער, זייער לעפּיש געשטאַנען.

די משומדת האָט זיך צו מיר אומגעקוקט מיט שמייכלדיקע אויגן און מיט אָנגעברוגזטע ברעמען.

— אוכאָדי! — האָט זי אויך מיר אַ טופּע געטון מיטן פוס — אוכאָדי... ביסטראָ!...

IV

איך האָב אַרומגעשפּאַנט ביי זיך אין צימער, ווי אַ מענטש, וואָס ווייסט שוין, אַז ער האָט עפּעס פאַרלוירן, נאָר ער ווייסט נאָך נישט פּינקטלעך, וואָס האָט ער פאַרלוירן.

איך האָב געהערט, ווי פון יענער זייט דינער טאַפּעטן-וואַנט שרייט די משומדת אין איר פּאַטערס טויבן אויער:

— האָסט געבראַכט וויין?... שטעל אַהין אין ווינקל!

— ברענג נאָך!...

— זיי וועלן זיין ביי מיר אַלע!... אין אָוונט!

— מען וועט טרינקען!...

— זאָג ליאָווען, ער זאָל אויך קומען!...

— איך וועל אים דאָ באַקענען מיט דעם „גלאַוו-זשיד”... פּיף-פּאַף... אַ יידעלע!...

נאָר אָט וואָס:

אין יעדן נייעם געשריי אירן איז שוין אלץ מער קענטיק, אַז זי פילט זיך איצט פיל פרייער איידער נעכטן און אייגעכטן — דאָ אין דער וווינונג האָט זי שוין מער פאַר קיינעם קיין מורא נישט.

— איך בין אַ ליידאַק... אָט וואָס.

איך האָב, אַרומשפּאַנענדיק הין און צוריק, געהערט אָט די קולות און האָב אויפגעדעקט אין זיך אַ מאָדנע געפיל:

אומצופרידן מיט דעם, וואָס איז צוריק מיט אַ ווילע בײַ דער משומדת אין צימער פאָרגעקומען, איז מערסטן דווקא מײַן אייגענעמ־טער קערפּער. דער קערפּער איז ווי גרייט צו זאָגן מיר מוסר:

— מיאוס אַרײַנגעפאַלן... וואָס?...

— אויס ריינער געוויסן...

— געוואָרן איין שטיק מיט דער משומדתטעס קאָמפּאַניע, מיט עפּעס איינעם אַ ליאָווען... מיט אַ יידל אַ „גלאַוור־זשיר"... „פּיף־פּאַף"...

— צוליב וואָס האָסטו דאָס באַדאַרפט?...

פאַרקערט, דער פאַרשטאַנד האָט מיך געטרייסט, אַז עס מאַכט נישט אויס... פון דער משומדתטעס קערפּער איז קיינעם נישט פאַר־ווערט הנאה צו האָבן.

ס'הענגט בלויז אָפּ, צי מען באַגייט צוליב דעם אַ פאַרברעכן.

און איך... איך בין דאָ קיין שום פאַרברעכן נישט באַגאַנגען.

כ'האָב זיך אויף קיין האָר נישט געביטן סײַ צו איר, סײַ צו איר טויבן פאָטער, סײַ צו דער גאַנצער קאָמפּאַניע, וועלכע וועט בײַ איר היינט אין אָוונט שיכּורן.

אויב מען וועט דאַרפן, וועל איך, ווי פריער, גרייט זײַן אָנצו־שרײַבן וועגן איר אַהין, וווּהין מען דאַרף... און נישט איך וועל „אַמאָל גרייט זײַן", נאָר אָט שוין איצט — איך קאָן עס טאָן טאַקע צו היינטיקן אָוונט... טאַקע שוין... באַלד.

כּדי צו דערווייזן מײַן קערפּער, אַז ער האָט אין מיר אַ גראָבן טעות, האָב איך, אַרומשפּאַצירנדיק איבערן צימער, אָנגעהויבן אויסצו־לייגן בײַ זיך אין קאָפּ, וויאַזוי איך וועל וועגן דעם שריפטלען געבן צו וויסן, וווּהין מען דאַרף:

שוין דריי וואָכן... דריי וואָכן, זייט איך וווין אין דעם און דעם הויף, אין דער און דער ווינונג... דרייוואָכן...

ניין, דעם אמת:

היינט איז פונקט זיבעצן טעג, אז איך וווין דאָ אין דעם און דעם הויף, אויף דער און דער גאַס, אין אַ צימער פון דער ווינונג, וואָס האָט פריער געהערט צו דער פרוי סאָני זאַבאַרסקי — אַ פרוי, וואָס גיט זיך אויס פאַר אַ ווייב פון אַ דאָקטאָר אין דער רויטער אַר־מיי, כאָטש דער דערמאָנטער מאַן האָט זי שוין לאַנג — אפנים נישט אומזיסט — אַוועקגעוואָרפן...

איצט איז מיין קערפּער געווען גערירט, וואָס ער האָט אין מיר ווירקלעך געהאַט אַזאַ גראָבן טעות — איך שאַנעווע נישט די משומדת, כאָטש זי געפעלט מיר שטאַרק און איז מיר ביז אַ געווי־סער מאָס איינגעבאַקן אין האַרצן. צו אַלדי שוואַרצע יאָר מיט איר, דער משומדת! איך וואָלט געווען אַ פאַרברעכער, ווען איך טו עס נישט.

אָט דאָס איז זי — די אמתע נעסט... אָט דאָ קלייבן זיך צו־נויף, זיי — ראַסטראַטשיקי...

נאַריש, וואָס איך קלער בלויז אין געדאַנק וועגן דעם.

ממה־נפשך: אויב אויפריכטיק איז אויפריכטיק. אָט איז טינט־און־פען... אָט אַזוי, רויק, נישט געכאַפּט.

איך אָרדן זיך איין ביים פענצטער און בין צופרידן פון דער קאַלטקייט, מיט וועלכער איך הייב אָן צו שרייבן:

היינט איז פונקט זיבעצן טעג, אַז איך וווין דאָ אין דער ווינונג, וואָס האָט פריער געקערט צו דער פרוי...

איך שרייב מיט באַשלאָסנקייט און זייער לאַנג.

אין מיין צימער ברענט שוין לאַנג ליכט, נאָר איך אַליין באַ־מערק נישט, אַז ס'איז שוין אָוונט.

איך געדענק נישט, ווען האָב איך ביי זיך אין צימער גע־מאַכט ליכט.

איך שרייב נאָך אלץ זייער פאַמעלעך, מיט באַשלאָסנקייט.

פון פאָרנטיקן קאָרידאָר הערט זיך זייער אָפט דער יום־טוב־דיקער קלונג פון דעם גלעקל.

ביי דער משומדת הייבן שוין אָן זיך צוזאַמענקומען די געסט. עמעצער פון זיי איז דאָרט דער ערשטער אַריינגעקומען צו איר אין צימער.

פון יענער זייט דינער טאַפּעטן-וואַנט הערט זיך איר קול.

די טריט פון דעם אַריינגעקומענעם זענען פעסטע, יונגע, פריילעכע, ווי מיט שפּאָרן. פּלוצים ווערט דאָרט אַ ווײַלע שטיל.

איך בלייב זיצן ווי פאַרשטאָרבן און הער זיך איין:

— דאָס איז זי מיט נאָך עמעצן... מען קושט זיך...

עס איז אַ נעסט פון פאַרברעכן, — שרייב איך ווייטער, — מען דאַרף זיך פאָרשטעלן:

אויפדעקנדיק אָט די נעסט, קאָן מען דורך איר צוקומען צו אַ פאַרצווייגטער נעץ פון גרויסן אומגעהייערן מיסברויכן, וועלכער איז פאַרשפּרייט גאַנץ ווייט איבער פיל שטעט און אין וועלכער, אַדאַנק די ליבע-צויבערישקייטן פון דער הויפּט-פּערזאָן, סאָני זאַבאַרסקי, פאַלן אָפּט אַריין נאָך גאָר יונגע אָרנטלעכע מענטשן, וועלכע וואָלטן דער אָרדענונג אין לאַנד געקאָנט ברענגען פיל נוצן...

איך הייב אָן אַרומצושפּאַנען אָן אויפגערעגטער און טראַכט:

— נו, יאָ... וויפל האָט געפעלט, אז אויך אַזאַ מענטש, ווי איך, זאָל אין דער נעץ אַריינפאַלן?

איצט הערט זיך שוין דער קלונג ביי דער טיר פון קאָרידאָר אַלץ עפטער.

די געסט קומען אַפּנים צו צוויי און דריי מיטאַמאָל. זיי פאַרשלעפּן אַהער מיט זיך ז'יערע געשעפּטלעך פון דרויסן און נאָך פון ערגעץ ווייטער ווי פון דרויסן...

— פּאָסלושאַיטע, טאָוואַרישטש, — הייבט דאָרט עמעצער אָן אַלע מאָל פונסניי, ווי מיט פאַרקאַשערטע געהייליקטע ליפּן, — או נאָס וו ריאַזאַני...

איך דריי זיך ארום איבערן צימער מיט אַ צופרידן געפיל, וואָס אַלץ איז שוין געענדיקט און אונטערגעשריבן מיט מיין אמתן נאָמען.

אַלץ ליגט ביי מיר פאַרטיק אין בוזים-טאַש.

גוט, וואָס איך האָב ביי זיך אין טאַש אַזאַ סאָרט קלאָרן באַ-

ווייז, אַז מיט דעם, וואָס קומט פאַר אַקעגנאיבער דער דינער טאַ-פעטן-וואַנט, קער איך זיך אויף קיין האָר נישט אָן.

איך הער זיך איין אין דעם געמורמל פון יענער זייט וואַנט:

אַ פריילעכער געמורמל, אַ יום-טובדיקער און זעלבסטצופרידע-נער, אַ זינדיקער... ווי גלייך אויסער זינד איז אויף דער וועלט מער גאָרנישט נישטאָ — אויסער זינד איז אַלץ ווערט אַ שמעק טאַבאַק...

פאַר מיר — דעם שרייבער... איך מיין: פאַר דער גרעסערער זאַך, וואָס איך האָב דאָ אָנגעהויבן שרייבן, וואָלט איצט געווים געווען זייער נוצלעך צו זיין דאָרטן אינעווייניק צווישן זיי און זיך גוט צו-קוקן צו אָט די מענטשעלעך — לערנען יעדערן באַזונדער.

דער דאָזיקער געדאַנק גייט מיר נישט אַרויס פון זינען זינט איך האָב אויפגעמאַכט ביי זיך אין צימער די שיין, כדי אין דער פינצטער הערן בעסער, וואָס קעגנאיבער דער דינער וואַנט טוט זיך.

— דידאָזיקע מענטשן... זיי זענען אַלע צוזאַמען אַ פאַרברעכע-רישע וועלט. נאָר יעדערער פון זיי האָט אַ באַזונדער פנים, אַ באַ-זונדערע נאָז, באַזונדערע אויגן און אַ באַזונדער האַרץ... וויל מען וועגן זיי שרייבן, מוז מען זיך אַ שאַר געבן צווישן זיי, כאָטש אַ קליינע צייט... כאָטש איין אָוונט זיין איינער פון זיי, קומען אָט, ווי זיי, איצט צו דער משומדת און וויסן: צוליב מיר האָט זי געגרייט דאָ די טישן און צוגעגרייט וויין, צוליב מיר האָט זי זיך אויסגעפוצט...

איך האָב מיטאַמאָל ווי אינגאַנצן פארגעסן אָן דעם אָנגעשרי-בענעם, וואָס ביי מיר אין בוזים-טאַש.

אין דער פינצטער האָב איך זיך צוגעלייגט אויף דער קורצער קאַנאַפּע און דערפילט מאָדנע ברוויזנדיקע געפילן אַרום האַרצן.

די געפילן האָבן זיך אונטער דער ברוסט אַלץ מער פאַרשפרייט.

סוף-כל-סוף האָט מיט מיר נאָך קיינמאָל נישט פּאַסירט אזא פאַל ווי איצט...

ווי גלייך איך וואָלט מיט איר האָבן חתונה געהאט, מיט אָט דער פּאַני זאַבאַרסקי...

ווייל איך בין אַ ריינער מענטש... אַ יונגער...

אַזאַ סאָרט באַציונג מיט אַ פרוי דרינגט אין מיר אַריין טיף, טיף און לאָזט נאָך דעם אַ פּוסטע לאָך אין האַרצן...

צוליב וואָס נוצן מיר אָט די לעכער?

איך האָב פאַרגעסן אין אָט דעם האַלב-שיכּורן געמורמל, וואָס קעגנאיבער דער דינער וואַנט.

איך האָב נישט געדענקט ווי לאַנג בין איך אַזוי געלעגן אַ ברוגזער אויף זיך אַליין.

דערנאָך האָב איך זיך פּלוצלינג אויפגעזעצט — איך האָב דער-הערט אַ שאָרך לעבן מיין טיר.

און נאָך איידער די טיר האָט זיך געעפנט, האָב איך זיך אין פאַרלויף פון איין אויגנבליק דערפילט זייער לעבעדיק... ווי גלייך צו מיר קערט זיך אום אַ פאַרלוירן גליק...

אין דער געעפנטער טיר האָט מיט געשווינדער איילעניש זיך אַריינגערוקט דער פּאַרפומירטער, אויסגעפּוצטער און צעטראָגן-באַשעפ-טיקטער קאָפּ פון דער משומדת.

— טי זדיעס? — האָט זי צו מיר געשווינד אין דער פינצטער די ווערטער אַריינגעוואָרפן, — אָדיעוואַסיאַ, זאַידי, פּאַזנאַקאָמליו.

זי האָט מיר געזאָגט „דו".

הייסט עס:

זי האָט נישט פאַרגעסן, וואָס צווישן מיר און איר איז פאָרגע-קומען — זי האָט דאָך געפירט אַ שטיקל חשבון...

— נו, משטאָ? — האָט זי אין אַ ווײַלע אַרום ווידער צו מיר איר קאָפּ אַריינגערוקט, — אידיאָש?

און זי איז ווידער אַנטלאָפן צו אירע געסט.

מיר גייט עס, דאַכט זיך, נישט אָן.

מיינע פיס שפּאַנען אַרום גאַנץ געשווינד איבער דעם פינצטערן צימער.

טראַכטן טראַכט איך איינצייטיק וועגן פיל זאַכן:

וועגן דער משומדת טראַכט איך, וועגן אירע געסט, און נאָך מער ווי וועגן זיי אַלע טראַכט איך וועגן דעם ווייטלעכן קאַפּיטל פון דער זאַך, וואָס איך האָב דאָ אין ווינונג אָנגעהויבן צו שרייבן:

אינדרויסן גייט אַ יונגע און זייער שיינע פרוי אין אַ לאַנגן קאָטיק-

פוטער. עס פעלט דער ערשטער שניי. די פרוי גייט דורך אין דער ברייט דעם שטאָט-גאָרטן. זי קוקט עמעצן אויס ווייטיקלעך מיט טיפע ליידן, מיט גרויס חרטה...

אָבער אַ סוף. יעדער זאַך, וואָס מען שרייבט, מוז מען דאָך מיט עפּעס ענדיקן.

נאָר די משומדת פירט, אַפּנים, חשבון.

זי פאַרגעסט נישט...

זי שטעקט ווידער אַריין איר קאָפּ צו מיר אין צימער.

איצטיקס מאָל קוקט זי זיך געשווינד אַרום, אויב קיינער איז אַרום איר נישטאָ.

פאַרמאַכנדיק הינטער זיך די טיר, טוט זי זיך אַ יאָג צו מיר אין דער פינצטער.

זי איז שטאַרק אויסגעפּוצט.

זי איז אָנגעזאַפּט מיט אַלע ריחות, וואָס דערמאָנען אָן פריי־לעכקייט, אָן אויסגעלאַסנקייט און אין חתונות.

זי כאַפּט מיך דאָרט אָן פאַר די הענט, זי שטייט אַזוי אַ ווײַלע קעגן מיר אָן ווערטער.

דעמאָלט דערפיל איך, אַז ביי מיר הייבן זיך איבעראַנייס אָן אונטערצוברעכן די קני, און אַז דאָס, וואָס צווישן מיר און איר הייבט אָן פאָרצוקומען, איז זייער ענלעך אויף דעם, וואָס צווישן אונז איז פאָרגעקומען בייטאָג.

און ווידער בין איך פאַרגאַפט, פול מיט ווונדער, וואָס אַלץ אין איר איז פיל מער זינדיק־זיס, איידער איך האָב זיך פאָרגע־שטעלט.

— נו, זאַידי, — וועקט מיך די משומדת מיט אַ שטילער שעפּ־טשעריי.

און זי אַנטלויפט צוריק צו אירע געסט.

איך קוק איר נאָך. איך בין אין אַ צושטאַנד פון אַ מענטשן, פאַר וועמען עס האָט זיך פּלוצלינג אויפגעדעקט זיינער אַ גרויסער אומגליק.

אָט וואָס:

עס האלט דאָך זייער שלעכט מיט דער זאַך, וואָס איך האָב דאָ אָנגעהויבן צו שרייבן...

די זאַך האָט נישט קיין סוף...

שוין מער ווי א וואָך, אַז איך בין געבליבן שטיין ביי יענעם קאַפּיטל, ווען "זי" שטייט אין שטאָט-גאָרטן, און עס פאַלט דער ערש־טער שניי...

ווייטער רירט זיך נישט די זאַך פון אָרט...

איך ווייס מער קיין וואָרט נישט, וואָס צו שרייבן...

כאָטש טו זיך א מעשה אָן... איך זע נישט מער גאָרנישט...

אָן אומגליק:

נישטאָ דער סוף!...

סיידן אפשר גיין איצט אַהין צו איר אין צימער... אַ? גיין אָדער נישט גיין?

טראַכטנדיק וועגן דעם, אַז ס'איז זייער מעגלעך... זייער מעג־לעך, אַז דאָרט ביי איר אין צימער, זעענדיק מיט די אייגענע אויגן די גאַנצע קאָמפּאַניע, זאָל איך אָנטאַפּן צווישן זיי דעם נייטיקן סוף, נעם איך זיך פאַמעלעך אָנטון.

איך באַשליס איינמאָל פאַר אַלעמאָל, אַז ס'איז נישט צוליב מיר, נאָר צוליב דער זאַך, וואָס איך שרייב:

— איך מוז גיין...

אין טונקעלן קאָרידאָר איז, ווי שטענדיק, דער שווערער גע־וואַנטעוועטער פאָרהאַנג, וואָס פאַר דער טיר פון דער משומדתטעס צימער.

איצט איז דאָרט לעבעדיק, ווי פאַר אַ לעקעך-און-בראָנפן.

לעבן די טרעפּלעך שטויס איך זיך אָן אויף צוויי פון די געסט:

איינער נאָך זייער אַ יונגער אין מיליטער=קליידער.

דער צווייטער: אַן עלטערער, א ציווילער.

דער יונגער שלעפּט דעם עלטערן אויף אַ זייט און האָט צו אים טענות:

— פּאָסלושאַי, בראַט, מניע זדיעס ניע נראַוויטסיאַ... טי קודאַ מעניאַ זאַוויאָל?...

דערבײַ קנאַקט ער אָפּ אַ פֿײַנע קללה און פֿאַרענדיקט:

— סוואָלאָטשי, וואָט טשטאָ...

ער רײַסט זיך אויס פֿונם צווייטנס הענט און גייט אַוועק.

— ער וועט קומען צוריק, — טרייסט עמעצן דער ציווילער, — ער וועט קומען צוריק.

מײַן האַנט איז שוין אַרונטערגערוקט הינטער דעם פֿאַרהאַנג.

איך טאַפּ דאָרט אָן די טיר מיט אַ געמיש פֿון אַ גוט און שלעכט געפֿיל:

מײַן שלעכט געפֿיל געהערט צו דעם ציווילן, וואָס איז געבליבן.

מײַן גוט געפֿיל געהערט צו דעם יונגן אין די מיליטער־קליידער, וואָס איז ווי מיט אַ שפּײַ פֿונדאַנען אַנטלאָפֿן.

פֿון דעם באַשליס איך, אַז איך בין נישט דער איינציקער.

— פֿאַראַן, הייסט עס, חוץ מיר נאָך אָרנטלעכע מענטשן, וואָס קאָנען אַהער אַרײַנפֿאַלן.

נאָר אַז איך עפֿן די טיר, דערזע איך, אַז דער יום־טוב אין דעם העל־באַלויכטענעם צימער איז זייער גרויס.

איך פֿאַרגעס גלײַך אין ביידע געפֿילן.

מען קאָן נישט זאָגן, ווער איז מער פֿאַרפּוצט: דער ווײַס־געדעקטער טיש אָדער די משומדת?

עס נאַרן צו זיך די יום־טובדיקע ברענענדיקע ליכט און די בלומען, וואָס צווישן פֿאַרשיידענע עסנוואַרגן און פֿאַרשיידענע הויכע און קורצע פֿלעשער ווײַן.

און נאָך מער, ווי די ליכט און די בלומען, נאַרט צו זיך פֿון קעגנאיבער דעם טיש די משומדת.

אירע אויגן ווינקען צו מיר מיט אַזאַ פֿרײַלעכער האַרציקייט, ווי גלײַך זיי וואָלטן מיך וועלן אַרונטערנעמען אונטער זייערע לאַנגע וויעס.

וואָס וויל זי דאָ מיט מיר טון?... זי באַקענט מיך מיט אירע געסט און האַלט מיך דערבײַ פֿאַר מײַן לינקער האַנט שטײַף און וואַרעם, ווי אירס אַן אייגנטום, אַן איין־און־איינציקן...

צוויי יונגע פרויען — פרויען מיט נאַקעטע אַקסלען און נאַ־קעטע הענט — שאַצן מיך אָפּ מיט די אויגן, בשעת די משומדת באַקאַנט מיך מיט זיי.

זיי שמייכלען צו איר, ווי צו איינער, וואָס האָט געפּאַקט אַן אַנטיקל, אויף וועלכן מען מעג איר מקנא זיין...

— אויסגעצייכנט, — ווינקען זיי צו איר מיט די אויגן, — ווו האָסטו אַזוינס געפּאַקט?...

קענטיק:

זיי ווייסן אַלץ... די משומדת, אפּנים, האָט זיך פאַר זיי באַ־רימט, און נאָכמער ווי זיי ווייסן, זענען זיי חושד...

נאָר איך האָב קיין צייט נישט צו פילן זיך שלעכט — מיר געפעלט, וויאַזוי דאָס אַלץ וועט אויסזען אין דער זאַך, וואָס איך וועל אָנשרייבן.

איצט איז מיר שוין קיין ספק נישט, אַז איך האָב געמוזט אַהערקומען; אַנדערש וואָלט די זאַך, וואָס איך שרייב, געטויגט אויף כפרות.

מיך הארט שוין נישט, וואָס אַלע קוקן דאָ אויף מיר, ווי אויף איינעם פון זייער קאָמפּאַניע.

אין פאַרלויף פון איינעם אַן אויגנבליק איז מיר נאָר נישט פאַר־שטענדלעך: וואָס וועט דאָ פאָרקומען.

נאָר באַלד פאַרגעס איך אין דעם, ווייל אין צימער זענען פאַ־ראַן פיל מענטשן און עס קומען פאַר זייער פיל טשיקאַווע זאַכן, אויף וועלכע מען קאָן, אַלס שרייבער, מיט גרויס אינטערעס קוקן. צום ביי־שפּיל, דער עלטערער פון יענע צוויי—דער ציווילער, וואָס האָט אַ פּנים פון אַ געוועזענעם פריכטאָוו, איז שוין אויסגעטרונקען און איז שטייף צוגעטוליעט צו איינער פון יענע צוויי פרויען, וואָס וויפל מען זאָל זיך אין זיי נישט איינקוקן, געדענקען זיי זיך נישט מער, ווי נאַקע־טע פלייצעס און נאַקעטע אַקסלען.

איך האָב זיך פלוצלינג ווי דערשראָקן:

— וועמען? מיך?...

מיר דאַכט זיך, אַז די משומדת רופט מיך, נאָר אַז איך דריי

זיך אוים, דערזע איך, אז זי רופט אן אנדערן; צו מיר שמייכלט זי בלויז.

זי ווינקט צו מיר, ווי א קלוגעטשקע, אויף די דריי מענטשן, לעבן וועלכע זי שטייט — זי זאָגט מיר, דאַכט זיך, אָן, אַז אירע געשעפטן גייען גוט...

איינער פון די דריי איז א קליינינטשקער, א פולבלעכער, מיט א געל אויסגעקעמט בערדעלע. ער איז פריש ארומגעשוירן און ארומגע־פוצט, ווי א באַיאָרטער חתן צו זיין צווייטער חתונה. ער טוט אַלע־מאָל א קוק אויף דעם גרויסן בלעטער־ציגאַר, וואָס ער רויכערט, ווי ער וואָלט זיך וועלן איבערצייגן:

צוזאמען מיט דעם ציגאַר בין איך גאַנץ גרויס און היפש.

ער מאַכט באַוועגונגען פון א מענטשן, וואָס האָט מורא אויפצו־הייבן א שווערע מאַסע, און רעדט צו די צוויי יונגעלייט, וואָס זיצן אים אַקעגן, זייער פאַמעלעך, ווי מיט פאַרקאַשערטע געהייליקטע ליפּן, אַלעמאָל הייבט ער אָן באַנייס א קאָן:

— פאַזלושאַיטיע, טאָווארישטש! או נאַס וו ריאַזאַני...

דאָס איז, אַפּנים, דער „גלאַוו-זשיר", וועגן וועלכן די משומדת האָט בייטאָג געשריגן צו איר פאָטער אין טויבן אויער:

— „פּיף-פּאַף"...

איז אָט וואָס: א יידעלע... אָט אַזוי זעען אויס ראַסטראַטשיקעס...

פון אים העגגען, ווייזט אויס, איצט אָפּ אַלע געשעפטן, וואָס די משומדת האָט פאַרדרייט. זי טרעט כמעט נישט אָפּ פון דעם שטול, אויף וועלכן ער זיצט. זי בייגט זיך צו אים אָן אַלע ווײַלע. זי גלעט זיינס א הענטל. זי שמייכלט צו אים, שעפּטשענדיק גוטע ווער־טער אין זיין אויער. זי צווינגט אים ער זאָל אַלע ווײַלע זיך אויף איר אומקוקן מיט א שמייכעלע און זאָל געדענקען, אַז נישט די צוויי יונגעלייט פאַרקויפן אים גאַנצע פאַרטיעס פעטס, נאָר ער קויפט ביי זיי זייער ביליק „זי", די געהוקסיקע און שיינע משומדת.

— טאָווארישטש — רופט דער „פּיף-פּאַף" צו זיך נעענטער דעם ציווילן מיט דעם רויט=אָנגעגאָסענעם פּנים פון א געוועזענעם פּריסטאַוו און די צוויי יונגעלייט, וואָס אַקעגן, און פון זיין בוימלדיק שמייכע־לע איז קענטיק, אַז אַלץ גייט אויף א לאַד.

איך בין באַשעפטיקט מיט דעם געדאַנק:

אין דער זאַך, וועלכע איך שרייב, וועל איך אַט דאָס יידעלע פֿאַרבייטן מיט אַן אַנדערן... דאָס יידעלע געפעלט מיר נישט — עפּעס איז ער מיר צו קליין...

נאָר איך מוז פֿון מיין געדאַנק אויפוואַכן, ווייל אין דער טיר פֿון קאָרידאָר קלינגט עמעצער שוין א היפּשע ווײַלע זייער שטאַרק און ברוגז.

די משומדת לאָזט זיך אַהין האַלב־דערשראָקן און, ווען זי קערט זיך אום, איז אויף איר פּנים קענטיק, אַז זי האָט זיך דאָרט מיט עמעצן געקריגט.

עס ווייזט זיך אַרויס:

ס'איז גאָרנישט — עס איז אַ שכן פֿון דער ערשטער וווינונג, די משומדת זאָגט אויף אים:

— אַ שיכור... שלאָגט שטענדיק דאָס ווייב.

זי איז אין כּעס.

— חודש־געלט, זאָגט זי, איז אים קאַרג, — ער וואָלט אַ בעלן זיין... איך זאָל אים צאָלן פֿאַר יעדן גאַסט... אַ מכּה אים אַ גרויסע, באַלד קומט קריסמאַן... ער איז פֿונם הויז־קאָמיטעט...

איך געדענק נישט:

ווען איז דאָס מיטאָמאָל געוואָרן אין צימער אַזוי ווײַטשיק, אַזוי פֿריילעך?

ווען האָבן זיך געענדיקט די געשעפֿטן?

די משומדת האָט ביים טיש אויפגעטרונקען מיט אַלע צוזאַמען און מיט יעדן באַזונדער. זי איז איבעראַנייס גרויסגעלאָפֿן א קוק געבן, ווער קלינגט עס אין טיר און צי קריסמאַן איז שוין געקומען. נאָר אָנשטאָט קריסמאַנען האָט זי פֿון זיין ליידיקן צימער געבראַכט צו טראָגן די צוויי מאַנדאָלינעס און די גיטאַרע, וואָס הענגען ביי אים אויף דער וואַנט.

אַ פּאָר פֿון די פּרויען האָבן אָנגעהויבן אויף זיי רימפּלען.

אַ האַלז האָט זיך פֿאַרמאָסטן אויף צו זינגען.

אַ פּאָר ליפּן האָבן זיך פֿאַרמאָסטן אויף צו קושן.

און די מיילער האָבן ווי פון זיך אָנגעהויבן רעדן העכער ווי געוויינלעך, אַלע צוזאַמען.

אַ באַטרונקענער גאַסט האָט מיט די באַוועגונגען פון זיינע הענט געוואָלט דערווייזן זיך אַליין, אַז ער איז נאָך ניכטער, נאָר די באַוועגונג האָט זיך אים, צו זיין גרויסן וווּנדער, נישט איינגעגעבן — ער האָט מיט די הענט איבערגעקערט אויפן טיש אַ פלאַש. דער רוי־טער וויין האָט זיך אויסגעגאָסן אויפן ווייסן טישטוך. די פלאַש האָט, אומפאַלנדיק, צעבראָכן מיט אַ קנאַק אַ פּאָר גלעזער מיט אַ טעלער. און אַלעמען אַרום טיש האָט זיך גענומען אויסדאַכטן, אַז צוזאַמען מיט די גלעזער און מיט די טעלער איז צעבראָכן געוואָרן די גאַנצע ליטישקייט פון מענטשן, די גאַנצע פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר אַן אָרדענונג אין לעבן, און אַז דעריבער דאַרף מען זיין פריילעך.

איצט האָבן שוין אַלע געטרונקען זייער פיל, אָן חשבון, ווי אויף צופיקעניש יענער צעבראָכענער ליטישקייט, וועלכע האָט זיי ביז איצט געבונדן, און נאָך מער ווי אַלע האָב, ווי עמעצן אויף צופיקע־ניש, געטרונקען איך... איך אַליין.

נאָך די ערשטע פּאָר גלעזלעך, וואָס איך האָב, צעקושנדיק זיך מיט דער משומדת, אין זיך אַריינגעגאָסן, בין איך נאָך געווען אינ־גאַנצן ניכטער.

איך האָב פאַר יעדער גלעזל געזאָגט צו דער משומדת:

— איך טרינק פאַר...

געמיינט האָב איך דערביי — פאַר דער זאַך, וואָס איך שרייב.

נאָך דעם פערטן אָדער פינפטן גלעזל האָב איך זיך דערמאָנט, אַז איך טרינק אויפן חשבון פון די מיאוסע געשעפטן, וואָס זענען דאָ געשלאָסן געוואָרן.

מיר איז דערפון געוואָרן אומעטיק־פאַסקודנע.

נאָר נאָך די וויטערדיקע גלעזלעך האָט מיך מיטאַמאָל אַרומגע־כאַפּט אַ מאָדנע פרייד:

איך האָב פלוצים דערפילט, אַז אָט דעם גאַנצן עולם, מיט וועלכן איך טרינק און וועלכן איך האָב מאָדנע פיינט, ווייל ער איז אַ פאַרברעכערישער און שעדלעכער עולם, אַז אָט דער גאַנצער עולם איז דאָך נישט שרעקלעך, ווייל די נייע אָרדענונג אין לאַנד

איז שטאַרקער פון אים, זי וועט אים אויסראָטן... איך וועל איר העלפן... איך מיט דער נייער אָרדענונג וועלן אָט דעם שפּדלעכן עולם אויסראָטן...

מיר האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז זייער טיף און וויכטיק — אָט דאָס, וואָס אין לעבן איז פאַראַן פּאַסקודסטווע און וואָס די נייע אָרדענונג ראָמט די פּאַסקודסטווע אויס: עס איז אַ גרויסע פרייד ריין צו מאַכן אַ פאַרעיפּושטע שטאָל!...

איך האָב זיך געשטופּט צום טיש און געוואָלט האַלטן וועגן דעם אַ רעדע.

נאָר איינשטילן דעם עולם איז געווען אוממעגלעך און, אַז איך האָב זיך צוגעשטופּט צום טיש, האָב איך אָן מיין רעדע פאַרגעסן.

אָנשטאָט צו דרשענען פאַרן גאַנצן עולם, האָב איך בייניינס אָנגעהויבן טרינקען מיט דער משומדת. איך האָב זי אָפּגעשלעפּט אָן א זייט און האָב, טרייסלענדיק צו איר מיט אַ פויסט, גענומען ווי מיט גוואַלד אַריינשרייען אין איר מיין גאַנצע דרשה:

— דו ווייסט דאָך, — האָב איך זי געשלעפּט צו זיך, — דו ווייסט דאָך, ווער דו ביסט... דו און דיין גאַנצע קאָמפּאַניע... אַ שטאָל... זענט איר! מירן אויסרייניקן די שטאָל, ווי שטאַרק איר ריח זאָל נישט פאַרגיין אין דער נאָז. מיט שלעכטע ריחות וועט איר אונז נישט ביי־קומען!... אָט: זע, ווי איך מיאוס זיך נישט — וועגן אַלץ, וואָס ביי אייך דאָ טוט זיך, האָב איך אָנגעשריבן אהין, וווהין מען דאַרף... אָט טאַפּ עס אָן... אָט דאָ ביי מיר אין בוזים־טאַש ליגט עס...

נאָר די משומדת איז שוין געווען שיכור און האָט זיך געריסן צוריק צום טיש, צו איינעם פון אירע יונגעלייט, וועמען זי האָט גע־האַט צו זאָגן נאָך פיל מער בילכערס איידער איך האָב געהאַט צו זאָגן איר. זי האָט געקוקט אויף מיר מיט שרעק אין די אויגן און האָט אַ ציטער געטון מיט איר גאַנצן קערפּער, ווייל אויפן טיש צווישן די ליכט...

אויפן טיש האָט עמעצער איבעראַנייס געהאַט איבערגעקערט אַ פּאָר פלעשער, צעבראָכן אַ פּאָר גלעזער.

אַרום טיש האָבן זיך אַלע געגעבן אַ דריי, ווי אויף איבערצו־קוליען זיך אַלע איינאיינעם, צוזאַמען מיטן גאַנצן צימער.

אונטער דעם פאַרשטאַרקטן רימפּלען פון די מאַנדאָלינעס מיט דער גיטאַרע האָט, אָפּשליידערנדיק פון זיך מענטשן און שטולן, עמע־צער אַראָפּגעצויגן פון זיך זיין רעקל און זיך געשטעלט טאַנצן.

פון אַרום האָט מען אָנגעהויבן צוצוקלאַפּן, צוצופייפן, צוצופּאַטשן, זיך הייבן פון די ערטער, טופּען מיט די פיס און אונטערגעבן דעם טאַנצנדיקן פייערדיקן חשק.

מען האָט זיך אַרום אים געבויגן, געמאַכט מיט די הענט, גע־קלאַפּט מיט די פויסטן, געקלאַפּט מיט די גאָפּלען און אין אים געפּאָמפּעט אַלץ שטאַרקערן און שטאַרקערן חשק זיך צו הייבן, דריי־גען מיט די פיס, און מען האָט פּלוצים, זייער פּלוצים דערהערט, אַז מען קלאַפּט שוין אַ לענגערע צייט זייער שטאַרק אין טיר פון קאָרידאָר — און נישט מיט די פויסטן קלאַפּט מען דאָרט, נאָר מיט פיל מער שווערערס און האַרטערס.

מען איז מיטאַמאָל געוואָרן זייער שטיל און זיך איינגעהערט.

— איך גיב אים מער קיין געלט נישט, — האָט היסטעריש געשריגן די משומדת — עס איז ער — דער שכן!..

מען האָט זיך אַ לאָז געגעבן נאָך דער משומדת אין קאָרידאָר אַריין און זיך דאָרט אָנגעשטויסן אויף דעם פאַרשלאָפענעם און בלאַסן משכּיל־לאיתנדיקן בחור — מיין שכן פון רעכטס.

אין אונטערשטן וועש מיט אַ ביז־גאָר אומגליקלעך און דער־שראָקן פּנים האָט ער דאָרט מיט אידיאָטיש־אומזיכערע באַוועגונגען זיך געפּאַטערט עפענען די טיר.

מען איז געווען ביז גאָר באַוווּנדערט:

אָנשטאָט דעם שיכּורן שכן איז אין דער געעפנטער טיר גע־שטאַנען אַ מיטלוווּקסיקער, מאָדנע שטילער און טרוקענער מענטש. אין ערשטן אויגנבליק מאַכט ער דעם איינדרוק פון אַ שטומען.

עס דאַכט זיך:

ער איז נעבעך ביז גאָר אומבאַהאָלפן און דעריבער מוזן אים נאָכגיין פּיס־טריט די פיר צי די פינף שטאַרק־באַוואָפנטע רויט־אַר־מייער, וואָס באַגלייטן אים פונאויסן. ער נעמט אַרויס פון בוזים־טאַש אַ קליין צעטעלע און באַווייזט, ווער ער איז.

נאָר באַלד ווייזט זיך אַרויס, אַז ער קאָן רעדן:

— אַלע אין איין צימער! — זאָגט ער אַרויס זייער גלאַט און טרוקן. — אייערע דאָקומענטן!

פון צעטומלטקייט האָב איך דער ערשטער אָנשטאָט דעם דאָ־קומענט אַרויסגעכאַפּט פון בוזים־טאַש די באַשרייבונג פון אָט דער גאַנצער פאַרברעכערישער געסט און האָב זי אים דערלאַנגט.

— יאַ פּיסאַטיעל, — האָב איך אים דערביי כּמעט מיט שמחה אַ זאָג געטון.

נאָר געמענדיק פון מיין האַנט די פּאַפּירן בלייבט ער זייער קאַלט.

— קאַקאָי טאַם פּיסאַטעל?

ער טוט אויף מיר און אויפן גאַנצן עולם מאָדנע גלייכגילטיק אַ קוק און טוט אויך אַזוי גלייכגילטיק אַ זאָג:

— סוואָלאַטשי!...

VI

עס איז שוין גרויער טאָגליכט.

אונז — די גאַנצע אַרעסטירטע קאָמפּאַניע — פירט מען איבער ברוקירטע גאַסן ערגעץ־ווו אין ווייטן עק שטאָט, אין איינער פון די געפענגענישן.

אַ קליינע קאָמפּאַניע פון אַ מענטשן צוועלף. צווישן זיי — דריי פרויען.

ביים פּראָטאָקאָל־שרייבן האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אָט דער קאָמ־פּאַניע קוקט מען שוין לאַנג נאָך.

נידערגעשלאָגן און אומעטיק פּלאָנטערט מען קוים מיט די פיס.

אויפגערעגט, שטאַרק באַשעפטיקט און פאַרטיפט איז צווישן דער גאַנצער קאָמפּאַניע בלויז איין מענטש.

דאָס איז טאַקע איך אַליין.

איך באַוואונדער ממש דעם זעלטענעם סוף, וואָס איך האָב היינט ביינאַכט געפּאַקט פאַר דער זאַך, וואָס איך האַלט אין שרייבן.

איך בין זייער פאַרטון אין דעם און שטעל מיר פאָר אין קאָפּ, וויאַזוי דער סוף וועט אויסזען אין דער דערציילונג:

פייכטע שאָטנס זענען געווען פול מיט ביינאַכטיקער קילקייט, אויף די טראָטוארן האָבן פאַרשלאָפענע סטרוזשן געאַרבעט מיט די בעזימער. זיי האָבן אַלע רגע אויפגעהערט צו קערן און זיך איינגעקוקט אין די אַרעסטירטע, וואָס מען פירט פאַרביי. ווי פאַרשפּעטיקט איז איבער דער גרויסער שטאָט אויפגעגאַנגען די זון. פונאויבן, פון איבער די הויכע פילגאָרנדיקע מויערן, האָבן אַראָפּגעקוקט צו דער שטאָט קיילעכיקע און דרייעקיקע שטיקלעך הימל. זיי האָבן אויסגעזעען פיל העכער און פיל בלויער איידער אַ געוויינלעכער הימל...

מיך דריקט בלויז איין וואָרט, וואָס יענער, וואָס האָט אונז אַרעסטירט, האָט אַ זאָג געטון וועגן אָט דער גאַנצער זינדיקער קאָמפּאַניע צוזאַמען מיט מיר:

— סוואָלאָטשי!

איך קאָן זיך דאָ נישט אויספּלאָנטערן:

— ווי איז דאָס?... כדי צו באַלייכטן ווי געהעריק אָט די גאַנצע זינדיקע קאָמפּאַניע האָב איך געפּוזט כאָטש איין נאַכט צוזאַמען מיט איר א זינדיק טון, און פון דער אַנדערער זייט... יענער, וואָס אַרעסטירט די גאַנצע קאָמפּאַניע און מיך — צוזאַמען מיט דער קאָמפּאַניע — ער איז דאָך גערעכט, וואָס ער האָט אַ זאָג געטון וועגן אַלע, וואָס ער האָט געפּאַקט:

— סוואָלאָטשי!

— און ווי איז עס?

איצט זיץ איך שוין עטלעכע טעג אַרעסטירט.

איך טראַכט, אַז אייניקע ערטער וועט מיר דאָך אויסקומען פון מיין זאַך ארויסוואַרפן.

למשל:

דאָס אָרט, ווי די משומדת האָט חרטה און ווערט אַ ליידנדיקער מענטש...

צוזאַמען מיט מיר אין קאַמער זיצט דער בלאַסער און פליישיקער משכיל־לאיתנדיקער בחור. ער האַלט זיך אין איין רייבן אַרום מיר. ער איז זייער דערשלאָגן און הייבט אָן אַלעמאָל ביינייס זיך דער־

פרעגן וועגן זיין אטעסטאט מיטן אלטן סטודענטישן היטל, וואס מען האט ביי אים בשעת דער אונטערזוכונג צוגענומען:

— ווי מיינט איר? מען וועט זיי מיר אומקערן, א?

— מען וועט זיי ביי מיר נישט צונעמען?

נאר איך הער כמעט נישט, וואס ער רעדט צו מיר.

איך בין גליקלעך מיטן זעלטענעם סוף, וואס איך האב צו מיין דערציילונג. פונם מוח גייט מיר נאך אלץ נישט ארויס דאס ווארט, וואס יענער, וועלכער האט אונז ארעסטירט, האט א זאג געטון וועגן אלעמען, וועגן אלעמען.

אין קאפ דרייט זיך מיר אן אויפהער:

— א זעלטענער סוף.

— סוואלאטשי!

— א זעלטענער סוף!

— סוואלאטשי!

ח ו ב ו ת

חובות

1

פון מאָסקווע איז אָנגעקומען א בריוו פון מאַטין, דעם לייטישן און עלטערן — דעם אויסגעשלאָסענעם סטודענט, און פון עליקן, דעם „ני-בע-ני-מע”, דעם קלענערן און קלייענדיק=רויטן, וואָס וואַלגערט זיך דאָרט שוין דאָס צווייטע יאָר לעבן מאַטין און קאָן זיך צו קיין שטעלע נישט צושלאָגן.

ביידע האָבן געשריבן מיט מאַטיס קאַלטער האַנט: „דאָראָגיע”— א פאַרעווע=קאַלטער טיטל געווענדט:

אי צו טאַטע הירשל זוסמאַן,
אי צו מאַמע שיינדעלע,
אי צו שוועסטער מאַני.

ביידע זענען געווען אונטערן בריוו געחתמעט זייער טרוקן, איינער נאָכן אַנדערן, ווי אונטער א פראָטאָקאָל.

און ביידע האָבן געבעטן מען זאָל זיי פארשטיין (דאָס וואָרט „פאַרשטיין” — דריי מאָל אונטערגעשטראָכן) און מען זאָל זיי פאַרשרייבן אין איינעם פון די קאָלעקטיוון אויף דער ניי אויסגעטיילטער ערד בושט ווייט פון טראַקט. ווייל די ערד איז נאָענט צו דער היים — דאָס איז איינמאָל, און ווייל זיי, מאַטי מיט עליקן, האָבן סיי-ווי-סיי נישט וואָס צו טון נישט אין מאָסקווע, נישט אין דער היים. און עס האָט זיי ביז גאָר דערעסן און צו אַלדי שוואַרצע יאָר... און זיי האָבן קיין אַנדער ברירה נישט...

אין שטוב ביי די זוסמאַנס –

(אַ רעשט פון אַ גאַנצער קייט גרויס=פּענצטערדיקע, וועמען מ׳האָט לאַנגע יאָרן גערופן מיט פאַרצויגענע נעמען און מיט אַ באַזונדער קוועטש אויפן „סמך״:

— די זוססמאַנס.

— ביי די זוססמאַנס).

אין שטוב ביי די זוסמאַנס האָט מען דעם בריוו איבערגעלייענט קאַלט (ווי גליד־געשוויסטערקינדער וואָלטן ביי אים בעטן אַן הלוואה אויף חתונה צו מאַכן אַ קינד), נאָכן לייענען צונטערגעלייגט אונטער דער סיראַטע אויפן עס=טיש, וווהין מ׳שטופּט אַרונטער אַנדערע, נישט גאָר נייטיקע פּאַפּירלעך, אַזעלכע, וואָס פאַרלירן דאַרף מען זיי נישט, נאָר אַז זיי זאָלן זיך וואַרפן אין די אויגן, ווילט זיך אויך נישט. דער לאַנגער הירשל זוסמאַן — אַ גרוילעך=בלאָנדער מיט זעקעלעך אונטער די אויגן — האָט דאַן אַמאָל דריי אַ קלאַפּ געטון מיט די פינגער פון אויבן אויף דער סיראַטע, ווי מען קלאַפּט אויף אַ פּאָר=טעפּיאַן. די קליינע שוואַרצאַפּל, וואָס אין זיינע גרויסע ווייסלעכער, האָבן דערביי אַ קוק געגעבן פון איבער דיברילן זייער מבוסמדיק. ווי אַלעמאָל, און עפּעס פאַרווונדערט, ווי גלייך זיי דערקאָנען נישט די וועלט אַרום זיך.

— אייסעך, — האָט ער געזאָגט, — ציגן !..

נאָר שיינדעלע איז געווען אַ מער שאַרפער מענטש. פון שאַרפ=קייט האָט זי זעלבן יאָר כסדר נישט גערעדט מיט אַ שוועגערין.

גראָד אין יענעם פרימאָרגן האָט זי זיך אומגעקערט מיט אַ שווערן קאָשעק פונם מאַרק (דעם מאַרק האָט דער סאָוועט, ווי אַ קרעציקן, שוין אַ יאָר צייט געהייסן זיך אויסשטעלן אַרויס שטאָט אויפן „נייעם פּלאַץ״). גראָד אין יענעם פרימאָרגן האָט זי, טראָגנדיק פונם מאַרק דעם שווערן קאָשעק, געזאָגט צו אַ באַגעגנטן יינגעלע:

— נאַ, יינגעלע, טראָג מיר אַביסל אונטער דעם קאָשעק.

נאָר ווען דאָס יינגעלע האָט שוין געוואָלט נעמען דעם קאָשעק פון אירע הענט, האָט דאָרט עפּעס אַ יונגער בעל־עגלהשער בחור אַ געשריי געטון פון דער זייט:

— ניטע, מ'דאַרף נישט, דו!... מען האָט איר שוין גענוג גע־טראָגן די שווערע קאָשעקעס.

גראָד אין יענעם פרימאָרגן האָט שיינדעלע זיך אַריינגעלייגט אויף אַ טאָג אַכט אין בעט, ווייל „זי האָט אַ קראַנק האַרץ און טאָר בכלל קיין סך נישט רעדן" — אַזוי אַז מען האָט נישט גע־ווּסט אויף קלאָר, פאַרוואָס זי האָט זיך אין בעט אַריינגעלייגט:

ווייל פון די קינדער — פונם אַנשפּאַר, אומשטיינס געזאָגט — איז אָנגעקומען אַזאַ בריוו?

אָדער דערפאַר, וואָס אין מאַרק האָט עמעצער אַ געשריי גע־געבן: — „ניטע! מען האָט איר שוין גענוג געטראָגן די שווערע קאָשעקעס"?

ליגנדיק אין קלענערן פון די צוויי צימערן (די זוסמאַנס זע־נען פאַר די לעצטע יאָרן אַהין אַריינגעשטופּט געוואָרן צוזאַמען מיט זייערע גרויסע ניקלענע בעטן און מיט זייער איבעריקן געבעטן בייכיקן מעבל), האָט זי אַזוי אָפּגעשוויגן אַקעגן אַ טאָג, מיט אַזאַ אויסזען, גלייך לעבן איר בעט וואָלט ווירקלעך ווי לעבן אַ קראַנקן געלעגן אַ צעשניטענע לימענע מיט אַ מאַראַנץ, אָדער ווי גלייך זי וואָלט איצט, ווי אַמאָל, זיך האָבן אומגעקערט פון אַן אויסלענדישן קוראָרט און וואָלט שוין האָבן אויסדערציילט אַלץ, וואָס זי האָט דאָרט געזעען:

— טשטאָ אי גאָוואָריט? — טשיסטאָטאַ!..

הירשל איז אַפּאָר מאָל אַריינגעקומען זיצן לעבן איר, אַ זאָג טון:

— אייסעך וואָס... זיך נעמען צום האַרצן?..

האָט זי אים ווי נישט באַמערקט. הירשל איז אַוועקגעגאַנגען פון שטוב, האָט זי מיט אַ שטימונג פון אַ קראַנקן און מיט אַ קול פון אַ געזונטן מאָנעריש גענומען רופן צו זיך פון צווייטן צימער איר טאָכטער מאַגין — אַ מיידל, וואָס איז העכער געוואָקסן פון אַלע אַרומיקע מיידלעך, און איר לאַנגער וווּקס איז איר געגעבן געוואָרן ווי אומיסטן צוליב דעם, כדי דער רייכער פּעלץ, וואָס זי וועט טראָגן, זאָל זיין גרעסער און זאָל זיך מער וואַרפן אין די אויגן.

נאָר מאַני איז, ווי אַלעמאָל, אָן שום ווילן געגאַנגען צו איר אין צימער. זי האָט בכלל אויסגעזעען זייער פויל און האָט בעסער געוואָלט שטיין אין צווייטן צימער ביים פענצטער און זיך נישט רירן. זי איז אָקאָרשט ביז צוריק מיט אפאָר יאָר געווען געוווינט צו טראָגן הויכע קאָרקעס מיט זייער אַן ענגן קאָרסעט, און פון זינט זי האָט די הויכע קאָרקעס מיטן קאָרסעט פון זיך אַראָפּגע־וואָרפן, איז ביי איר די שטימונג נאָך אַלץ אַ געדריקטע, און אַ געפיל איז ביי איר נאָך אַלץ אַזאַ, גלייך אינדרויסן וועט זיין אַ געוויטער אָדער עס וועט פון ערגעץ אָנקומען אַ שלעכטע בשורה. און אָט איז איצט די שלעכטע בשורה אָנגעקומען, און פונם גאַנצן בריוו, וואָס מאָטי מיט עליקן האָבן צוגעשיקט, געדענקט זי בלויז איין וואָרט, וואָס, דעם אמת זאָגנדיק, קאָן אַפּילו זיין, אַז דאָרט אין בריוו שטייט עס גאָרנישט, נאָר עס איז קלאָר:

— ליקווידאַציע...

ווען זי זאָל מיט אָט דעם וואָרט אַריינקומען אין קלענערן צימער צו דער מוטער, וואָלט עס יענע אונטערגעכאַפּט מיט אַ קוויטשיקל:

— נו, יאָ... מען האָט שוין קיין צייט נישט... ליקווידאַציע!..

נאָר טאַקע דעריבער גייט זי נישט אַהין, ווייל זי האָט פיינט קוויטשיקלעך.

דערפאַר איז אָבער דער „פאַטער פונם הויז", דער לאַנגער הירשעלע זוסמאַן, ווי תמיד, געווען אַן אַרומקריכער צווישן מענטשן און זיך אַרומגעשאַרט אין גאַס, וווּ מען רעדט אָפּט וועגן דער ניי־אויסגעטײלטער ערד, זיך אַרומגעשאַרט מיט אַזאַ אויסזעען, ווי גלייך עס איז נאָך אַלץ בירגערקריג און מען שיסט נאָך אַלץ אויף דער שטאָט, און ווי באַלד מען שיסט, זענען דאָך „אָרעם און רייך — ביידע גלייך".

מער ווי מיט אַלעמען האָט ער דאָרט אין אַ זייט זיך געסודעט מיט אַלטער דעם קליין־בוטשאַטשער קצב — אַ 70־יאָריקער זקן, וועלכער האָט נאָך אַלץ נישט געקאָנט פאַרגעסן, אַז ביי די זיידעס פון דידאָזיקע זוסמאַנס האָט ער אַמאָל געדינט אין זייערע גרויסע אָקסנשטאַלן און אַז די באַבע פונם דאָזיקן הירשעלע זוסמאַן האָט אים אַמאָל געליגן געלט אויף צו ווערן אַ קצב.

אַלטערן דעם קצב האָט ער איצט דערציילט אַלע זיינע סודות, ווי ער פלעגט אַמאָל אונטערוועגנס דערציילן אַלע זיינע סודות זיין פורמאַן.

וועגן אָט דעם נייעם פריינט זיינעם האָט ער אַליין איינמאָל, האַלב אין אַ וויץ, האַלב ערנסט, געזאָגט אַ צעשטרויטע חקירה:

— שאַדט נישט — אַמאָל פלעגט מען פרעגן אַן עצה ביי אַ גביר, און היינט דאַרף מען זיך מיישב זיין מיט אַ קבצן — היינט זענען קבצנים קלוגער, ווי ?...

און אָט דער אַלטער, דער קצב, האָט אַרויסגעזאָגט זוסמאַנען זיין מיינונג, אַז:

— וואָס שטעלט מען דאָ איין, אויב מען וועט פארשרייבן די קינדער? אַז די „מ׳ני מיט דער זשמעני״, אומשטיינס געזאָגט, טראָגט מען ערשט אַריין, ווען מ׳וועט שוין האָבן איינגעטיילט און איבערגעאַקערט די ערד. אַזוי, זאָגט מען, איז די „יאַלאָזשעניע״.

דערנאָך איז דער אַלטער קליין=בוטשאַטשער קצב איינמאָל געקומען צו די זוסמאַנס און האָט דערציילט, אַז ער מיט אַלע זיינע פינף בנים פאַרשרייבן זיך אויך אַלע, אַז אויב פאַרשרייבן מאָטין מיט עליקן, איז טאַקע דאָס בעסטע צו זיי — צו אים מיט די בנים, אין קאָלעקטיוו אַריין, און אַז ער האָט שוין מיט זיינע קינדער גערעדט.

דערנאָך איז ער אַן אַנד׳רס מאָל געקומען תחילת אָוונט, געזיסן לאַנג אָן לשון, נאָר ערגעץ טיף אין זיך צוגעשמייכלט, ווי אַ גוטער=פריינט, געפאָדערט אָן לשון מען זאָל זיך צו אים צוהערן, ווי צו אַ גוטן=פריינט, און געדרונגען זייער פאַמעלעך, אַז ממה־נפשך:

— אויב מען גיט טאַקע צו צוויי אָדער צו דריי דעסיאַטין אויף איטלעכן פון דער משפחה, איז פאַרוואָס טאַקע נישט? מעגן זיך דאָך געוויס פאַרשרייבן אַלע — ס׳איז אַן עברה... אַ חשבון — זעקס אָדער ניין דעסיאַטין... אַז ווי באַלד די ערד איז דייקא גוטע, אַזוי זאָגט מען: פערווי קלאַס... טשערנאָזיאָם!...

דענסטמאָל זענען אַוועק אַפּאָר וואָכן זינט די משפחה האָ־ נישט געזאָגט קיין וואָרט, פאַרוואָס הירשעלע האָט „געכאַפּט און זיך פאַרשריבן״. די מוטער: ווייל די קינדער אין מאָסקווע — דער

„אָנשפּאַר, אומשטיינס געזאָגט" — װעלן נישט האָבן קיין טענות, אַז מען האָט זיי „אומגליטשיק" געמאַכט; און די טאָכטער: װייל דער אַלטער קצב װעט נאָכאַמאָל אָנהייבן קומען אַהער געבן עצות.

און דענסטמאָל איז איינמאָל אינדערפֿרי אַריינגעקומען צו די זוס־מאַנס אַן אַראָפּגעקומענער פֿרעמדער יונגערמאַן מיט אַ גראָבן פּאָרט־פֿעל אונטער דער פּאַכווע. ער האָט זיך מיט זיינע פֿרעמדע פּאַפּירן אַוועקגעזעצט ביים טיש. ער האָט זיך נאָכגעפֿרעגט ביי די זוסמאַנס, צי זענען זיי װירקלעך די געװעזענע באַלעבאַטים פֿון דאָבֿרער גרויסן שפּירט־זאַװאָד, פֿון אָט דעם הויז, װוּ זיי װוינען, און פֿון אַ פּאָר נאַציאָנאַליזירטע הייזער אין קרייז־שטאָט.

און דענסטמאָל האָבן זיך די זוסמאַנס דערפֿרייט, װייל זיי האָבן שוין לאַנג געהאַט אַוועקגעשריבן קיין אויסלאַנד װעגן די האַלב־אָפּגעצאָלטע פּאָליסן פֿון דער אַמעריקאַנער סעקוראַציע־געזעל־שאַפֿט, ביי װעלכע זיי האָבן זיך פֿאַר דער מלחמה סעקורירט, און אָט: אפֿנים, אַז שרייבן שטערט קיינמאָל נישט — מען האָט סוף־כּל־סוף אַראָפּגעשיקט די האַלב־אָפּגעצאָלטע פּאָליסן אויסקויפֿן.

נאָר דער פֿרעמדער יונגערמאַן האָט צום אָנהייב זיך זייער געװוּנדערט.

— פּאָליסן?.. װעלכע פּאָליסן?..

עס האָט זיך אַרויסגעװיזן:

ער איז אַ ייד, אַ קאָמוניסט, אַן אַראָפּגעשיקטער צו יענע, װאָס האָבן זיך דאָ פֿאַרשריבן אויף דער אויסגעטיילטער ערד.

ער האָט װי מיט װוּנדער באַטראַכט דעם לאַנגן דאַרן היר־שעלען; ער האָט אַ רעד געטון אַ פּאָר װערטער צו שיינדעלע זוס־מאַן, װאָס פֿאַרענטפֿערט זיך באַלד, אַז זי קאָן קיין סך נישט רעדן, װייל זי האָט אַ קראַנק האַרץ און מוז גאָר ליגן אין בעט; ער האָט געכאַפּט אַ קוק אויפֿן לאַנגן, װוקסיקן מיידל, װאָס שטייט מיטן פּנים צום פֿענצטער, װי אַ ברוגזע, הלמאי זי האָט נישט איר לאַנגן װוּקס װאָהין צו טון. ער האָט ענדלעך געפֿרעגט:

— איז װער־זשע װעט ביי אייך אַרבעטן ערד?

דערויף האָט זוסמאַן פֿאַר אים אָנגעהויבן אויסצולייגן, אַז ער האָט נאָך צוויי קינדער אין מאָסקווע, אַז איינער איז אַן אויסגעשלאָ־סענער סטודענט, נאָר דער עיקר איז דער צווייטער:

— עפּעס גלאַט אַזוי אַ גרויסער פּראָסטאַק, אַ רויטער, מיט זומער־שפּרענקעלעך אויפן גאַנצן פּנים און אַפילו אויף די אויערן... אַז ער איז געבוירן געוואָרן, איז פּשוט געווען אַ וווּנדער, פונוואַנען האָט זיך אַזוינס גענומען?.. — אַז אין דער גאַנצער משפּחה זענען גאָר קיינמאָל קיין רויטע נישט געווען... אַן אַקציע געווען מיט אָט דעם קלענערן, דעם רויטן. שיקסט אים לערנען, און ער — נעכטיקע טעג: ער איז גאָר אַ גאַנצן טאָג געווען ביים פורמאַן, אים געהאָלפן רייניקן די שטאַל, און אַליין שמעקט ער טאַקע אויך אַזוי: וויפל מען זאָל אים נישט צוואָגן און וואַשן, שמעקט פון אים אַלץ מיט פערדן־שטאַל — אַן אַקציע...

ער האָט דאָס אַלץ אויסדערציילט דעם פרעמדן יונגערמאַן זייער היימיש, מיט התלהבות, כמעט מיט קוועלנדיקן פאַרגעניגן.

דער יונגערמאַן האָט אָבער פונקט די מעשה וועגן דעם קלייענדיק־רויטן „פּראָסטאַק" ווי פאַרהערט, געוואָרן פון מאָל צו מאָל מער אומגעדולדיק, אומצופרידן און געשטעלט אַפּאָר פראַגעס, וואָס באַהאַלטן אין זיך עפּעס אַ חשד — אַ חשד, אַז ביי די זוסמאַנס באַפּט זיך נאָך עפּעס אַן אויסבאַהאַלטן קוועלכל — עפּעס גאָלד... עפּעס בריליאַנטן... אַנדערע ווערטפולע זאַכן... דער יונגערמאַן איז אַוועקגעגאַנגען אַן אומצופרידענער, און דענסטמאָל האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז „ערד איז טאַקע אַ זאַך", ווייל אָט —

„נישט אַלעמען גיט מען דאָך".

און דענסטמאָל איז נאָכאַמאָל ביז שפּעט אין אָוונט מיט קלעביקע אויגן געזעסן דער אַלטער קליין־בוטשאַטשער קצב און האָט געדרונגען:

— מיין עצה — מען זאָל כאַפּן איינס און צוויי און מען זאָל אַנידערשטעלן אַ וואַסער־נישט־איז שטיבל טאַקע דאָרט אויף דער אויסגעטיילטער ערד, ווייל היינטיקע צייטן, אַז מען כאַפּט נישט, האָט מען נישט, און אַז מען כאַפּט אַריין, איז פאַרפאַלן — דאָס האָט איר איינמאָל אַ גאַנג. און צוריק געריעדט: מוני מיט דער זשמעני! וויפל קאָן דען אַזאַ שטיבל אָפּקאָסטן! איז ממה־נפשך: אויב עס איז פון מייערן, וועט זיך עס פאַרשלייערן. אלא עס וועט זיך נישט איינגעבן, איז גאָט אַ פאָטער — מיט דער צייט וועט זיין

אויפן שטיבל אַ בעלן — טאַקע ער, אַלטער דער קצב אַליין, אָדער עמעצער פון זיינע קינדער. און מיט די קינדער זיינע קאָן ער אי־בעררעדן — זיי רעכענען אַרויסגיין צו דער אויסגעטיילטער ערד פון דער נייער וואָך און זיך שטעלן גראָבן זעמליאַנקעס.

אַזוי איז געווען דער אָנהייב:

אָנהייב זומער איז אויף דער אויסגעטיילטער ערד, ווייט אַקעגן די זעמליאַנקעס פון אַלטער דעם קצבס קינדער, געשטאַנען פאַרטיק אַ ניי פויעריש שטיבל — אויסגעווייסט איינמאָל און צווייטמאָל און פאַרלאָזט מיט אָפענע טיר־און־פענצטער פונקט אַקעגן דער זון.

אַרום שטיבל — פלאַכע, ווילד־גרינע פעלדער.

אויף די פעלדער — ווינטן אויף צו דרייען אָן שיעור פליג־לען פון נישט־געשטויגענע, נישט־געפלויגענע ווינטמילן. דערווייל הו־דען זיי דאָרט טאָג ווי נאַכט אין דער אָפן געלאָזטער קיך און אין די אָפענע צוויי צימערלעך.

רעגנס האָבן דאָ שוין לאַנג אָפּגעשווענקט אַלע סימנים פון ליים, פון שטרוי, פון שפענדלעך, פון אַנדערע בוי־אָפּשניצלעך. דער אַרומיקער פלאַץ ווערט צוריק גרין — זאָל זיין אויף אַ צייט, אָן חשבון, נאָר דערפאַר געשווינד, ווי אויף אָנצוכאַפּן נאָך אַ תמוז.

און תמוז האָט, ווי אַלע יאָר, דרייסיק טעג. נאָר איצטיקס מאָל — לאַנג־אויסגעצויגענע, שטויביקע און פאַרשרפעט־דאַרע — אַ פאַרשרפעט יאָר, וואָס טרייבט אויף דאַטשע.

אונטער אַ ברענענדיקער זון איז איינמאָל בייטאָג אָנגעקומען צום שטיבל פריער — אַ פור מעבל, און דערנאָך — אויף אַ בעל־עגלהשן פאַיעטאָן — הערשל זוסמאַן מיט זיין ווייב און מיידל. אָנ־געקומען ווי אינמיטנדרינען, ווי אומיסטן אויף צו בלייבן שטיין אינדרויסן און זיך וווּנדערן:

— זע נאָר: אין פוסטן פעלד גאָר!

— זע נאָר!.. אָן איין ביימעלע אפילו.

פון טרייסלען זיך פינף שעה אויף דער היץ האָט שיינדעלען אָנגעכאַפּט אַ שלוקערץ. מען איז אַוועק צו די זעמליאַנקעס נאָך אביסל וואַסער. נאָר אַלטער דער קצב מיט זיינע קינדער האָבן אַלע ערגעץ ווייט איז פעלד געקאָסעט היי. האָט מען זיך אויסגע־

זעצט ביי א פרעמדער זעמליאַנקע לעבן א שטארק-באקינדלט און טראָגנדיק ווייבל, וואָס פּאָכעט זיך אין שאָטן מיט מורא, אז אָט-אָט וועלן זי באַשלאָגן מעלאסטיעס. מען האָט דאָרט געטרונקען מילך, וואָס מען ווייסט נאָך נישט קלאָר, צי מען וועט פאר איר באַצאָלן, צי ניין (ווייל אפשר וועט זיך דאָס ווייבל באַליידיקן). מען האָט גערעדט מיטן ווייבל מכוח דעם, וואָס פונם שטויב און פון מסוכּנע היצן איז אין שטאָט נישט אויסצוהאלטן, און מכוח דעם, וואָס צו לעבן דאָ אינמיטן פעלד איז, ווי עס שיינט, אויך נישט קיין וואַשנע מאכל

— שווער היינטיקע צייטן, ווי?

דערביי האָט מען משפּחהדיק זיך געקוקט אין די אויגן און אין זינען געהאַט אָן אויפהער בלויז די אייגענע מאָגנס. (די מילך איז געווען נישט קיין געזאָטענע), בלויז שיינדעלעס שלוקערץ און די שטאָטישע היצן פון וועלכע מען איז אַנטלאָפן.

מען איז פאַרנאַכטלעך געגאַנגען צוריק צום שטיבל זייער פּאַמעלעך, יעדערער ווי אויף צו דערווייזן די איבעריקע, אז נישט ער האָט צוגערעדט, מען זאָל אַהער ארויספאָרן. מען האָט נישט ווילנדיק, ווי אין א כאָמוט, אײַנגעשטעקט אַהין די קעפּ דורך אַן אָפן פענצטער און אַלץ געדרייט מיט די ליפּן:

— א נחלה... אומשטיינס געזאָגט.

— לופטערט זיך, לופטערט זיך און שמעקט, ווי מיט זויערקרויט

מען איז ווי ברוגז אויף דער וועלט פאַרפרי געגאַנגען שלאָפן.

נאָר אויף מאָרגן האָט מען דאָך שטילערהייט אויפגעהאָנגען פאָרהענגלעך אויף די פענצטער און אויף יעדן פּאַל צוגעשלאָגן שווערע אײַזערנע פּרענטעס צו די טירן — מען איז דאָ געבליבן אויף דערווייל, אויף די הייסטע פייערדיקע זומער-טעג. מען האָט עס געטון צוליב שיינדעלעס געזונט.

II

אויף דער פרייער לופט איז געווען ווייניקער שטויב.

אָרום און אָרום — פרייע פעלדער. און אַקעגן — פון יענער זייט טראַקט — אַ סאַמעטן וועלדל, וווּהין מען קאָן אַלע טאָג אַוועקגיין ליגן.

מאַן און ווייב האָבן דאָ אָנגעהויבן אַכטונג צו געבן איינער אויפן אַנדערן, מען זאָל זיך צופּילנעווען און אַרויפנעמען אויף זיך לייב. און ווייל אַרום און אַרום האָט אַלץ אויסגעזען זייער אָרעם און פּוסט אין פאַרגלייך מיט אַן אמתער דאַטשע, האָט דעריבער הירשעלע זוסמאַן געפונען פאַר נייטיק אַ זאָג צו געבן עטלעכע מאָל אין טאָג:

הערסטו, שיינדעלע, וואָס איך וועל דיר זאָגן? — ס'איז דאָ נישט שלעכט.

לאַנג און דאַר, ווי אַלע זוסמאַנס, מיט די זעקעלעך אונטער די ברעמען, מיט מבוסמדיקע אויגן=ווייסלעכער, וואָס קוקן פון איבער דיברילן אַזוי פאַרוווּנדערט, גלייך זיי דערקענען נישט די וועלט אַרום זיך, האָט ער אַלע פרימאָרגן אַרומגעשפּאַצירט לעבן שטיבל אין די שטעק=שטיך, אַרומגעטענצלט מיט פאַרלייגטע הענט אין די אַרבל, מיט דריבנע גיכע טריטעלעך און מיט אַזאַ פּינקטלעכקייט, ווי גלייך דאָקטוירים האָבן אים דאָס צוגעשריבן. ער האָט דערביי געדענקט אָן אויפהער דאָס ווייסע לייבנע זעקעלע מיט די אויסבאַהאַלטענע גאָלדענע און נאָך אַנדערע נאָך מער ווערטפולע זאַכן — דאָס לייבנע זעקעלע, צוליב וועלכן מען האָט איצט, דאָ אין שטיבל, צוגעשלאָגן די שווערע אייזערנע פּרענטעס ביי די טירן. עס האָט זיך ווי פון זיך געמאַכט אין קאָפּ דער חשבון: וויפל, אַשטייגער, וואָלטן איצט ווערט געווען די נאַציאָנאַליזירטע הייזער מיטן שפּירט-זאַוואָד, ווען מען זאָל זיי אים, למשל, ביי היינטיקן טאָג אומקערן צוריק.

און תמיד איז אים שוין פונם דאָזיקן חשבון אַליין געוואָרן גוט און רויק אויפן האַרצן אַזוי, אַז ער האָט דענסטמאָל אַליין נישט באַמערקט, ווי ער הייבט פּלוצים אָן זיך איינהערן אין דער אַרומיקער שטילקייט, אינם צוויטשערז פון די פייגעלעך אין וועדל,

וואָס פון יענער זייט טראַקט, און וויאַזוי ער שרייט דאַן אַריין אין שטיבל צום ווייב:

— שיינדעלע! אַנו, קום נאָר אַרויס!...

— שיינדעלע, הער נאָר, ווי פיין!

עס זענען דאָ אַריבער די הייסע זומערדיקע חדשים — האַלב־יום־טובדיקע וואָכן, האַלב־וואָכעדיקע שבתים.

די זוסמאַנס נאָך אָט די חדשים:

זאַטלעך־אויסגעפּאַשעט, מיט פאַרברענטע פּנימער, מיט לייבער, וואָס הייבן אָן אַרויסצוגעבן פון זיך דעמזעלבן ריח, וואָס דער אַקעגנדיקער גרינער וואַלד.

דערנאָך האָבן די פאַרנאַכטן אָנגעהויבן צוצופאַלן פריער. שטילע און צאַפּלדיקע קילקייטן האָבן פרום אַ קיצל געטון די נשמה. ליידיק־גייערישע שעהן האָבן אָנגעהויבן צו וועגן שווערע פודן, און דאַן האָבן די פאָדלאָגעלעך אין קליינעם שטיבל אָפּגעענטפערט אויף יעדן שטאַרקערן טריט מיט אַ פוסטלעכן קלאַנג — אַ פאַרטראַכטן און אויסגעצויגענעם, ווי אַ פרעגנדיק ווידערקול:

— וואָס טוט מען דאָ?

אין אַזעלכע פאַרנאַכטן:

קולות איינציקע, טראָפּ־ווערטער דערטראָגן זיך אהער פון אַרום די אַכט פונאַנדערגעוואָרפענע זעמליאַנקעס — דער אָפּגעהאָרעוועטער זומער האָט אויפגעהערט צו זיין אַ מחיצה צווישן זיי און צווישן אויער. איצט צווינגט שוין פון דאָרט יעדער טראָפּ־וואָרט, מען זאָל זיך פאַרטראַכטן און דערפילן: בייזוויליקייט פון פאַרהאָרעוועטע, אויסגעמאַרכעוועטע מענטשן. יעדער שטאַרקערער קלאַפּ ביי די זעמליאַנקעס צווינגט מען זאָל דאָ אין שטיבל זיך איינהערן: באַלד נאָכן קלאַפּ קאָן עמעצער אַ שיק געבן אהער זיין שאַרף קול, זיין קללה פאַר די ליידיקגייערישע שיריים פון געוועזענער גבירישקייט. ביי די זוסמאַנס ווערן דאַן פאַרשפּיצט די אויערן — מען וואַרט אַ ווײַלע. עס איז שטיל. און דאַן ווערט נאָך די ערגער, וואָס די קללה קומט נישט... וואָס דאָרט אַרום די זעמליאַנקעס ליגט קיינעם נישט אָט דאָס שטיבל אפילו אין פּיאַטע.

אָפטמאָל אין אַזעלכע פאַרנאַכטן

לעבן די זעמליאנקעס וואַרט לאַנג דערזועלבער קאַבריאָלעט מיט די יונגע גרוי=געפלעקטע פערדלעך פונם אָנגעפּאָרענעם באַפולמעכטיקטן אַגראָנאָם.

אַרום אַגראָנאָם, צווישן די זעמליאַנקעס, אַ מענטשן=רעדל — געהאָרכזאַמע רוקנס, געלאַטעטע פלייצעס, שוואַרצער ווי דער פאַרנאַכט. מען דערציילט אים אויס, מען הערט אים אויס, מען ישובט זיך מיט אים, מען פירט אים אַרום יעדערער צו זיין באַלעבאַטישקייט און מען מאָנט עפּעס ביי אים נאָגנדיק־לאַנג. מען צינדט אָן אין איינער פון די זעמליאַנקעס אַ לאָמפּ און מען גייט אים אַהין נאָך אַלע, אַלע.

דענסטמאָל זיצן די זוסמאַנס אין שטיבל זייער אָנגעשטרענגט, אומרויק; מען וואַרט ווי מיט מורא: אָט=אָט וועט דער באַפולמעכטיקטער צו זיי אַריינקומען און וועט אַ פרעג טון:

— אויף וואָסער סמך איז מען פאַרשריבן אין קאָלעקטיוו?

און תמיד, אַז מען דערהערט נאָר פונווייטנס דעם קאַבריאָלעטס אוועקפאָרן, דערפילט מען זיך דאָ לייטיש-באַליידיקט, פאַרוואָס דער אַגראָנאָם באַמערקט זיי נישט און קומט צו זיי נישט אַריין — ווייל סוף=כל=סוף איז ער דאָך אַ יונגער מענטש, אַן אינטעליגענטער, אַ סברה אפילו — פון אַ פיין אָרט. מען מעג זיך זיין, ווי מען זאָגט אויף אים, אַ קאָמוניסט... און תמיד האָט דענסטמאָל הירשל זוסמאַן נאָך אַ לענגערער שווייגנדיקער פּוסטע פלוצים און זייער אויסגעצויגן אַ פרעג געגעבן:

— ווי-י-י?..

ווי גלייך עמעצער פון די אַרומיקע וואָלט אים זאָגן, אַז דאָס נישט אַריינקומען איז מצד דעם אַגראָנאָם אַ גראָבקייט, און ער וואָלט מיט דעם אָט „ווי—י—י?” ענטפערן, אַז עס איז טאַקע אַזוי:

— אַ גרויסע גראָבקייט.

זיינע מבוסמדיקע ווייסלעכער האָבן דערביי אַריבערגעקוקט פון איבער די ברילן מערסטנס צו זיין מיידל און האָבן ביי איר ווי געפרעגט, צי מיט דעמדאָזיקן „ווי—י—י?” פילט זי זיך געטרייסט.

עס האָבן זיך פרי אַ לאָז געטון די ערשטע רעגנס, איז שיינדל מיט איר קראַנק האַרץ געלעגן גאַנצע טעג אין בעט. און

אַז שיינדל ליגט אין בעט, קומט תמיד אויס, אַז נישט בלויז איין מענטש, נאָר די גאַנצע שטוב האָט אַ קראַנק האַרץ. און דאָס לאנגע מיידל פילט דאַן מער ווי תמיד, אַז זי טראָגט שוין מער נישט קיין הויכע קאָרקעס מיט קיין ענגן קאָרסעט. זי איז געשטאַנען ביים פענצטער און געוואַרט אויף אַ שלעכטע בשורה, געוואַרט אַזוי לאַנג, ביז זי האָט איינמאָל גאַנצפרי מיטן טאָגלעך דערהערט אַרום זיך אַ רעש אין שטוב, זיך אויפגעכאַפּט און האָט אין פאַרשלאָפנ־קייט זיך אַליין אָפּגעגעבן:

— מזל־טוב... דער אַלטער קליין־בוטשאַטשער קצב איז שוין ווידער דאָ אין שטוב.

ער האָט זיך אָקאָרשט ביינאַכט אומגעקערט פון שטאָט — ער דערציילט עפּעס אומגעוווּנשנס, און אין צווייטן צימער שרייט די מוטער צום פאָטער (איצטיקס מאָל מיט אַזאַ קוויטשיקל, אַז עס ווילט זיך אַנטלויפן פון דעם אויף גאַנצע מיילן)

— ווער דען ?!

— וואָס דען ?!

— ביי אַזאַ ענגשאַפט אין דירות ?

— מען האָט דען פריער נישט געוווּסט ?

— ווי לאָזט מען אַ ווּוינונג פּוסט ?

— נו, האָט מען זיך באַזעצט...

— הערסט'אָך אַ מעשה פון צוויי וואָכן.

— פאַרפאַלן...

זוסמאַן איז דענסטמאָל אַוועקגעפאָרן אויף עטלעכע טעג, גע־קומען צוריק פון שטאָט מיט זייער א קליינער נחמה, נאָר דאָך א פארוויטלטער, א מער לעבעדיקער, ווי גלייך ער האָט צו מזל אָנ־געהויבן נאָך א מאָל „דרייען געשעפט".

— הערסט'אָך: דער מענטש, וועמען מען האָט אין דער ווּוי־נונג אריינגעזעצט, איז דווקא, ווייזט זיך, א לייטישער.

אדרבא, — זאָגט ער, — גיט מיר ווחין ארויס.

און דער עיקר:

דער אלטער קליין־בוטשאטשער קצב האָט ווידעראמאָל אָנגע־הויבן קומען אלע אָוונט געבן עצות. פון אים האָט געשמעקט מים

פיל אויפגעגעסענע זויערע אוגערקעס — ער האָט דאָ געפּינטלט מיט די קאַליע אויגן, געשמעקט טאַבאַק און האָט פּאַמעלעך, פּאַמע-לעך דאָ געמאַכט דעם חשבון פון אַלע נייע קאָלאָניסטן — וואָס פאַר אַ אויסזיכטן האָט יעדערער פון זיי נאָכן ערשטן אָפּגעאַרבעטן זומער.

— אַנדערע אַפילו זאָגן: אָפּגעאַרבעט אַ זומער פון עולם־הבא וועגן, און איך זאָג: ס'אַ ליגן. איך זע דאָך אַ חשבון... מ'וועט זיך דעם ווינטער איבערכאַרטשעווען... מ'וועט זיך איבערכאַרטשעווען.

די לופט אַרום אים — פול מיט אָנשטרענגונג, ווייל פול מיט אָנ-שטרענגונג זענען די פרויען, וואָס ליגן אין צווייטן פינצטערן צימערל ביידע אין איין בעט, און זוסמאַן אַליין, וואָס שפּאַצירט אַרום טיש — אַלע וואַרטן, ווען וועט שוין אָט דער זקן אַוועקגיין, נאָר יענער האָט צייט.

— פּכע! איך בין אַ קצב... געלעבט אַלע יאָרן אין דאָרף. איך זאָג: פון ערד קאָן מען לעבן.

און תמיד, ווען דער אַלטער גייט ענדלעך אַוועק, איז שוין שפּעט-לעך, און דאָס לאַנגע מיידל לופטערט נאָך אים אין איילעניש דאָס צי-מער, כדי באַלד אויסצולעשן דעם לאָמפּ, זיך אַריינלייגן אין בעט, זיך איבערדעקן מיט דער קאָלדרע איבערן קאָפּ און נישט הערן, ווי אין צווייטן פינצטערן צימערל קלאַפּט די מוטער ווי מיט אַ העמערל אין קאָפּ:

— זיך אַרויסכאַפּן פונדאַנען.

— פּטור ווערן...

— זאָל זיין אַן אַנדער דירה.

— נו, איז דינגען... נו, איז פאַרוואָס דינגסטו נישט?

זוסמאַן האָט דאַן ווידער אָנגעהויבן צו פאָרן אָפט אין שטאָט. עס האָט געהאַלטן ביי איבערציען. נאָר פון די קינדער איז פּונקט צו יענער צייט אָנגעקומען אַ בריוו, מען זאָל זיך אָפּהאַלטן, מען זאָל צוואַרטן — זיי קומען. דעם בריוו האָט מען געלייענט אַלע צוזאַמען שטייענדיק, מיט ברוגזן פּראָטעסט אין די אויגן און אין די עטעמענדיקע נעזער:

— וואָס לויפן זיי אַזוי אַהער?

— וואָס זענען זיי אַזוי גליקלעך?!

III

דער ערשטער האָט זיך פון מאָסקווע אומגעקערט עליק, דער קלע־בערער, דער „פראָסטאַק" מיט די רויטע האָר און מיט די זומער־שפּרענ־קעלעך אויפן גאַנצן פּנים און אַפילו אויף די אויערן.

דאָס ערשטע, וואָס ער האָט דאָ געטון :

ער איז אָפּגעשלאָפן אַקעגן אַפּאָר מעת־לעת און אָטעם אין די קליידער מיטן פּנים אַראָפּ אויפן האַרטן געלעגער, וואָס ער האָט אין קיך־ווינקל אויף דער פּאָדלאָגע זיך אויסגעבעט.

אין שטוב האָט מען באַטראַכט אויף אים די בגדים :

— זע נאָר אַ הילוך.

— זע נאָר אַן אָפּגעריסנקייט.

— קיין „קאַפּיטאַלן" האָט ער מיט זיך נישט געבראַכט.

— קיין פלענער — אויך נישט.

נאָך מעגלעך, אַז די פלענער האָט געפירט מיט זיך מאָטי, דער אויסגעשלאָסענער סטודענט.

מען האָט זיך דעריבער דערפרעגט :

— עליק... ווען, זאָגסטו, קומט מאָטי ?

עליק איז פאַרשמייעט, רייבט די אויגן, וואַשט זיך און האָט בכלל ווי קיין צייט נישט צו ענטפערן — ער שנאָרעט אַרום צווישן די זעמליאַנ־קעס פון די שכנים־קאָלאָניסטן, פאַרפירט שמועסן מיט אַלטער דעם קצבס קינדער, באַטראַכט זייער באַלעבאַטישקייט; כאַפּט זיך אַרויף צו דעם אָדער יענעם שכן אויף דער פור און פאָרט מיט אים אין פעלד אַריין.

ביי עמעצן האָט ער געכאַפּט אַ האַק.

ער האָט אָנגעהויבן פאַרפאַלן צו ווערן אויף גאַנצע טעג אינם וועלדל, וואָס קעגנאיבער דעם טראַקט, אָנגעהויבן פון דאָרט שלעפּן אַהער פלעקער און גאַנצע הויפנס פּרוטיס; ער האָט געפלאָכטן אַ פלויט אַרום שטיבל.

כאַן אין ווייב האָבן געהאַט פאַרדרוס :

— וואָס וויל ער ?

— צוליב וואָס טוט ער דאָס ?

דאָס לאַנגע מיידל האַט, שטייענדיק אין פענצטער, אַריבערגע־

קוקט איבער אים, איבער דער אַרבעט, וואָס ער טוט, און אים ווי נישט געזעען.

איינגראָבנדיק פּינקט אַקעגן דער טיר אַ גראָבן פּלאָקן און אַרויסשלאָגנדיק זיך פון די כּוחות, אַז דער פּלאָקן זאָל שטיין גלייך, האָט דער רויטער אַ זאָג געטאָן צום פענצטער-צו, צו אָט דער שוועסטער זיינער.

— אַנו, אַנו קום... האַלט נאָר צו אַ ווײַלע דעם פּלאָקן.

די שוועסטער האָט אַ קוק געגעבן אויף אים מיט אַ זייער ווייטן, קאַלטלעכן בליק און האָט אומעטיק אָפּגעטראָטן אין דער טיף פון צימער. דער רויטער האָט זי גערופן; זי האָט נישט געענטפערט. דעמאָלט איז ער אַוועקגעגאַנגען צו די זעמליאַנקעס און האָט זיך פון דאָרט אומגעקערט מיט אַלטער דעם קצבס יונגערן זונס 15-יעריק מיידל — אַ פעסט מיידל מיט גראָבלעכע פיס, אַ ברייט מויל און מיט אַ פליישיק, אייביק-שמייכלענדיק פּנים. האַלטנדיק מיטביידע הענט דעם גראָבן פּלאָקן, אַרום וועלכן דער רויטער שיט ערד און טופּעט מיט די פיס, האָט דאָס קצבישע אייניקל נישט אויפגעהערט צו שמייכלען און צו קוקן מיט קוועלנדיקע אויגן גלייך אין די פענצטער אַריין.

אין שטיבל האָט מען זיך דעם גאַנצן טאָג געפילט שלעכט; מען איז אינדרויסן נישט אַרויסגעגאַנגען; און מען האָט געהאַלטן אַראָפּגעלאָזט די פאָרהענגלעך.

עליקן האָט מען געגעבן אַביסל געלט ער זאָל פאָרן אין שטאָט אַריין און זאָל זיך קויפן אַ פּאָר אַנדערע הויזן, אַ פּאָר נייע שיך, אַ וואַטענע פּאַלטאָ אויף ווינטער.

מען האָט צו אים געזאָגט:

— זעסט אויס, ווי אַ שמאַראָוואָז.

עליק איז אין שטאָט געפאָרן, נאָר אויפן אָרט פון נייע הויזן און נייע שיך, האָט ער פון שטאָט געבראַכט פינף הינער מיט אַ האָן. פאַרן איבעריקן געלט — פאַרן פּאַלטאָ — האָט ער זיך צו-נויפגערעדט מיט אַ שכן און האָט צוזאַמען מיט אים איבערגעאַקערט אַ טייל פעלד אויף ווינטערדיקע פּאַרעס. די הינער מיטן האָן האָט ער דערווייל אָפּגעלאָזט אינעם אַרומגעצוימטן הויף, געזוכט פאַר זיי

ברעקלעך, פונאַנדערגעגראָבן אַ שטיקל ערד און צוגעקוקט מיט פאַר־געניגן, ווי זיי פּיקן אויס די ווערים. גאַנצפרי, באַלד ווי ער איז אויפגעשטאַנען, איז ער געלאָפן אין הויף אַריין אויף זיי קוקן — ער האָט ווידער געבראַכט אַהער פון די זעמליאַנקעס אַלטער דעם קצבס איינִיקל, כדי זי זאָל דאָ אַרומטאַפּן די הינער און אים זאָגן, וועלכע פון זיי דאַרף זיך „לייגן".

די באַציונג צו אים מצד די עלטערן אין יענע טעג:

ער איז דער איינציקער אויף דער גאַנצער וועלט, אויף וועמען ס'האָבן נישט געווירקט נישט די יאָרן, נישט די אומגליקן — ער איז געבליבן ביים קינדערישן שכל...

עס פאַרדריסט איבערהויפּט די הנאה, וואָס ער האָט פון זיינע זאכעניִשן — ווי אַמאָל, פּאַקט ער איצט ערגעץ אַ הונט, ליאַנטשעט אים צו צום הויף און מאַכט פאַר אים אַ דעכל פון צווייגן.

דער הונט זיינער:

אַ פּוילער, אַ הונט, וואָס האָוקעט נישט.

דערפאַר האָט אָבער זיין האָן אין אַפּאָר טעג אַרום זיך דער־פילט דאָ אין הויף גאַנץ היימיש און האָט אָנגעהויבן צו קרייען אַלע פאַרטאָג מיטן טאָגלעך, קרייען אונטער די פענצטער און שטערן די איינציקע גוטע געוויינהייט, וואָס איז נאָך פאַרבליבן פון אַמאָ־ליקע גבירישע צייטן — די געוויינהייט צו שלאָפן שפּעט אויפן טאָג, צו פאַרגעסן זיך.

שיינדל האָט דעריבער געקרעכצט אין בעט אַלע פאַרטאָג, געקרעכצט הויך און אומיסטן געשריגן אויף אַ הויך קול, כדי עליק זאָל הערן:

— הערשל, איך האָב אַ קראַנק האַרץ. איך בעט דיך: האָב רחמנות, גיי אַרויס אין דרויסן... הערשל...

— איך בעט דיך: דערהרגע דעם האָן, הערשל!

מיט אַ קנאַפּן חודש שפּעטער האָט זיך אומגעקערט מאָטי:

אַ דאַרער, אַן איינגעבויגענער, מיט אַן אויסזען פון אַ מענטשן, וואָס וויל אויסבאַהאַלטן אין זיך זיין אייגענעם לאַנגן וווקס.

אָנשטאָט פּענסנע האָט ער איצט געטראָגן זייער קליינע ברילן — ניקלענע, פּשוטע. אַזעלכע, וואָס פּייערן און פּויערטעס קויפן פאַר גראָשנס אויף די ירידים.

זיינע שוואַרצע וואָנצעס זענען געווען צו גרויס אין פאַרגלייך מיט זיין קליינעם דאַרן פּנים. זיינע לאַנגע הענט האָבן געוואָלט וואָס מער זיך אַריינשטופּן אין די הויזן־טאַשן. זיין גאַנצע שטויביקע פּי־גור האָט ווי געטראָגן אין זיך אַ ווייטלעכע באַליידיקונג אויף די עלטערן, וואָס האָבן אים אָפּגענאַרט — אים געוואָלט מאַכן פאַר אַ געלערנטן, געשטופּט, געשטופּט אין אים פון קליינערהייט אָן, נאָר אויפן ניין־און־צוואָנציקסטן יאָר פון זיין לעבן האָט ער פּלוצלינג זיך אַליין געלאָזט וויסן זייער איינפאַך און קורץ.

— הער נאָר, דו, בחור! קיינער דאַרף נישט דיין געלערנטקייט.

אויסער דער אומעטיקער געוויינהייט אַרומצושפּאַצירן הין און צוריק מיט פאַררוקטע הענט אין די הויזן־טאַשן האָט ער מיט זיך פון מאָסקווע גאָרנישט נישט געבראַכט.

נאָך די ערשטע פאָר טעג:

דער פאָטער פּרוווט זיך סודען מיט מאָטין, ווי מיט אָן על־טערן פאַרשטענדיקטן זון, און דערציילט אים, וויאַזוי מ׳האָט „צו־גענומען", און ביזן לעצטן הויז, און וויאַזוי דעמאָלט האָט זיך נאָך אַלץ אויסגעוויזן: עמעצער וועט זיך איינשטעלן, עמעצער וועט נישט דערלאָזן... נו... און דערנאָך די מעשה מיט אָט דעם „טרעסט" אין וועמען מען האָט נישט לאַנג אָפּגעגעבן דעם שפּירט־זאַוואָד.

— עס פאַרדריסט: די יונגעלייט — יענע, וואָס פאָרן אַהער פון „טרעסט" אין זאַוואָד אַריין, זענען סך־הכל צוויי שהאָגערס, אַזוי זאָגט מען — פאַר דער מלחמה האָבן זיי געהאַלטן אין כאַרקאָוו די קאָראָבקע, נאָר סוף־כּל־סוף וועט מען זיך דאָך אַרומקוקן: צי עס לוינט גאָר אָט דער גאַנצער בייט... ווי? נישט אַזוי?

צו מאָטין האָט די מוטער צוגעקלאָגט עליקן, וויאַזוי ער ווייסט נישט, וואָס עס טוט זיך מיט אים:

— פּוסטע יינגלישע מעשיות.

— הינער מיט הינט, מיט קצבישע אייניקלעך, מיט „שמאַ־אַר־בעטן ערד"... אַנדערע אין שטאָט האָבן נאָך גאָרנישט אַראָפּגעלאָזט

דעם קאַפּ — מען טוט נאָך עפּעס... און וואָס וועט זיין, אַז מען וועט שוין אויפעסן דאָס לעצטע?

מאָטי קוקט אָן פּאָטער־און־מוטער נישט מיט די אויגן, נאָר מיט די ברילן־גלעזלעך, און הערן הערט ער זיי, דאַכט זיך, אויך נאָר מיט די ברילן־גלעזלעך. ער זעט אויס אומגליקלעך, ווען זיי שטייען צו אים צו, און פיל מער צופרידן, ווען זיי לאָזן אים צורו. ער שווייגט, ווי אַ פרעמדער.

פּאַרקערט:

מיט עליקן וואַרפט ער זיך אָפּט דורך מיט אַפּאָר ווערטער, ווי מיט אַ ברודער, און גייט אים נאָך אין הויף אַרויס. עליק ווייזט אים דאָרט אָן, וויאַזוי וועט אויסזעען אין עק הויף ד׳ נישט־דער־בויטע קאַמער מיט דער שטאַל.

דורכן פענצטער זעען סיי פּאָטער־און־מוטער, סיי די שוועסטער. מאָטי חברט זיך מיט עליקן — ער גייט מיט אים אָנקוקן די איבערגעאַקערטע פעלדער און שפּאַנט מיט אים אַרום צווישן די קאָ־לאָניסטישע שטיבלעך, בעת אַהין פאָרט אָן דעם אַגראָנאָמס קאַבריאָ־לעט; ער שטייט דאָרט אין רעדל אַרום אַגראָנאָם צוזאַמען מיט אַנ־דערע קבצנים...

אין אָוונט נעמט זיך דער פּאָטער נאָכאַמאָל צו מאָטין, און די שוועסטער גייט דאַן אַרויס אויף לאַנג אינדרויסן, כדי נישט צו הערן ווי מאָטי שווייגט. אַז זי קערט זיך אום, שלאָפן שוין מאָטי מיט עליקן אויפן אויסגעבעטן געלעגער, וואָס אין קיך אין ווינקל אויף דער פּאָדלאָגע; נאָר אין שטוב איז נאָך אַלץ נישט שטיל — אין צווייטן צימערל פּאַרענטפערט זיך דער פּאָטער פאַר דער מוטער:

— אַז ווער הערט מיך?

— אַז נישט, איז דען דאָ צו וועמען צו רעדן?

אַ לאַנגער פּאַרענטפערן זיך, אַן אומאויפהערלעכער.

עס טרעפט:

דער שמועס אין צימערל האַקט זיך אין דער פּינצטער איבער און הייבט זיך אָן נאָכאַמאָל — טאַטע־מאַמע הערן נישט אויף זיך צו זאָרגן פאַר איר, דער טאָכטער, פאַר איר תכלית, פאַר אירע יאָרן. דענסטמאָל רוקט דאָס לאַנגע מיידל אַרויס דעם קאָפּ פון אונטער

דער איבערגערעקטער קאַלדרע, טוט זיך געשווינד אַ זעץ אויף און קלאַפּט אָן צו זיי אין טיר:

— זאָל זיין שטיל... איך וויל שלאָפן.

אויף מאָרגן אינדערפרי אַ נייס אין שטוב:

עליק פאָדערט, מען זאָל אים געבן געלט אויף צו קויפן אַ וואָגן און צוויי פערד, ווייל ס'איז שוין סוף אויגוסט — אַלע ערומי־קע קאָלאָניסטן האָבן שוין צוגעגרייט די פעלדער.

עליקן האָט מען געענטפערט זייער אומעטיק, פאַמעלעך, ווי גלייך דעם ענטפער האָט מען שוין פון זיינעטוועגן לאַנג צוגעגרייט:

— נישטאָ קיין געלט.

— פונוואַנען זאָל מען נעמען?

עליק האָט באַקומען שאַרפע אויגן און האָט אַ וווּנק געטון מיט גיפט צום צווייטן צימערל:

— פון דאָרט, פונם ליינענעם זעקעלע... פון בעט...

מען האָט אים קיינער נישט געענטפערט.

עליק האָט דענסטמאָל אַ פרעג געטון ביי מאָטין מיט אַזאַ קול, ווי ער וואָלט ביי אים בעטן הילף:

— וואָס זאָגסטו שוין, אַ? מאָטי...

מאָטי האָט אָנשטאָט ענטפערן אַ שפּאַן געטון הין און צוריק, זיך פאַמעלעך אָנגעטון און פאַמעלעך אַוועקגעגאַנגען פון שטוב.

— איר זעט, צי ניין?

עליק האָט אויף אים אַ וווּנק געגעבן, זיך אַ שפּאַר געגעבן מיטביידע הענט אויפן טיש, אַרום וועלכן עס זיצן טאַטע־מאַמע, און האָט באַוויזן צוזאַמענגעדריקטע ציין:

— קוקט: ער האָט אייך פיינט, מאָטי... איבער אייך האָט מען אים אויסגעשלאָגן... יאָ, יאָ — איבער אייך... איר האָט אונז געלערנט, האָט איר אונז... צו וואָס טויגן מיר?

דענסטמאָל האָט פונם אָרט ביים פענצטער זיך אומגעקוקט דאָס לאַנגע מיידל און האָט באַטראַכט עליקס פּאָזע.

— אידיאָט! — האָט זי געזאָגט קאַלט און גלייכגילטיק, — שפּילט טעאַטער...

געענדיקט.

קיין געלט האָט מען עליקן נישט געגעבן.

נאָך מיט אַ וואָך שפּעטער איז ער דאָך מיט איינעם פון די שכנים געפאָרן ערגעץ־ווּהין אויף אַ יריד, און צוריק האָט ער זיך אומגעקערט מיט אַ פריילעכן „וויאָ", געזעסן אין אַ נייעם דראָבעניאַק און אונטערגעטריבן מיט אַ פּאָר פערד — פרעמדע, היפּשע, פריש־געקויפטע; איינעם פון זיי איז נאָכגעלאָפן אַ לאָשעקל.

אין יענער זעלבער וואָך:

שיינדל האָט איינמאָל בייטאָג געגעבן אין צווייטן צימערל זיי־ער אַ הויכן, אומגעוויינלעכן היכץ. אַז מען איז אַהין אַריינגעלאָפן, האָט מען זי געטראָפן אין חלשות׳ און לעבן איר איז אויפגעבונדן געלעגן דאָס ליינענע זעקעלע מיט די זאכן. אַלץ אין זעקעלע איז געווען גאַנץ. געפעלט האָט דאָרט נישט מער, ווי אַ קליין קעסטעלע מיט אַ פינגערל — אַ פינגערל מיט אַ בריליאַנט.

נאָר מאָטי האָט דאָך דערנסטמאָל אָנגעהויבן צו פאָרן מיט עליקן אַלע גאַנצפרי אין פעלד אַריין און זיך אומקערן נישט פריער, ווי מען האָט אָנגעצונדן אַ לאָמפּ. פון אונטן אונטערן וואָגן איז זיי נאָכ־געלאָפן דאָס לאָשעקל. הייסט עס: מאָטי איז געווען אויף עליקס זייט — מאָטין אָרט נישט. וואָס די פערד מיטן וואָגן זענען געקויפט געוואָרן פאַרן פינגערל מיטן בריליאַנט.

זוסמאַן האָט, טראַכטנדיק וועגן דעם, אַרומגעשפּאַנט אין שטוב גאַנצע טעג אין די שטעק־שיך, שיינדל האָט אים מיט די בליקן אונ־טערגעשטופּט צו מאָטין:

— נו שוין, פאַרוואָס רעדסטו נישט?

ביי זוסמאַנען איז שוין געווען צוגעגרייט אַלץ, וואָס ער וועט מאָטין זאָגן:

— נו, יאָ. סאַמע די צייט דערויף. קינדער אַליין נעמען זיך צו עפּעס רעכטס. יונגע טויגן היינט גאָר בעסער, ווי די עלטערע.

אַז ער איז ענדלעך מיט דעם צו מאָטין צוגעטראָטן, איז דאָס געווען אין הויף׳ אָנהייב אָוונט, ווען מען האָט זיך אומגעקערט פון פעלד. מאָטי האָט אים געענטפערט:

— לאָז מיך צורו... איך בין מיד.

און ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט העלפן עליקן אויסשפּאַנען די פערד

איז ער געווען דער לעצטער, אָט דער:

„לאָז מיך צורו".

איצט רעדט מען מער נישט — די פאַמיליע איז ווי אויף אייביק צעשפּאָלטן אויף צוויי צדדים:

איין צד:

הירשל, זיין ווייב און דאָס לאַנגע מיידל.

דער צווייטער צד:

עליק מיט מאָטין.

די בחורים ארבעטן אין פעלד, האָרעווען דאָרט פון גאַנץ פרי ביז פאַרנאכט, וואַשן זיך זעלטן די פּנימער, גאָלן זיך נאָך מער זעלטן די בערד, גייען אויף פאַרזאַמלונגען צו די פונאַנדערגעוואָרפענע זעמליאַנקעס, פירן באַגלייך מיט אַנדערע געהילצער צו די שטיבער, וואָס מען וועט דאָרט קומענדיקן זומער בויען, נעמען דערפאַר באַגלייך מיט אַנדערע אַ חלק אינם היי, וואָס מען האָט אָן זיי אָנגעקאָסעט. נאָך דעם לייגן זיי זיך פרי שלאָפן און באַמערקן נישט דעם צווייטן צד, הערן נישט די טאָג־טעגלעכע שמועסן וועגן „אָפּגעגעבענע הייזער" און וועגן דעם, וואָס די יונגעלייט פון „טרעסט" וועלן אינגיכן דורכלאָזן אין דאָבּרי דעם שפּירט־זאַוואָד...

דידאָזיקע ידיעות פאַרטראָגט אַהער אַלטער דער קצב, וואָס פירט קיין דאָבּרי פלייש.

ער פאַרפולט דאָ די קליינע שטוב מיט זיין ריח פון רויען חלב, פינטלט מיט די קאַליע אויגן, שמעקט טאַבאַק און באַוואונדערט, ווי אַזוי אַלץ האָט זיך איבערגעדרייט:

— די צוקער־פאַבריק גייט, און דער שפּירט־זאַוואָד גייט.

— מיט איין וואָרט...

— גאָר ווי אַמאָל... גאָר ווי אין די גוטע צייטן.

ער האָט נישט מער וואָס צו דערציילן און גייט פונדעסטוועגן נישט אַוועק.

— נו, און אָקסן אף מאליאַס, מיינט איר, וואָלט מען איצט ביים זאַוואָד נישט געקאָנט אַוועקשטעלן?

— אָ–אָ! נאָך א מין... סקאָט איז ביליק... שטאַרק וואָלוול.

דאָס אַלץ וועקט און היצט זוסמאַנען.

נאָך דעם קצבס וויזיטן שפּאַנט ער אַרום אין די שטעקשיך, ווי אַ פאַרטשאַדעטער, קאָן נישט ביז שפּעט אין דער נאַכט אנטשלאָפן ווערן, און אויף מאָרגן באַשרייבט ער נאָך אַלץ פאַרשידענע שטיקלעך פּאַפּיר מיט פיל ציפערן און מאכט נאָך אַלץ דעם חשבון, וויפל טויזנט פּוד פּאַטעקע עס זענען געבליבן אין זאַוואָד אין די גריבער, וויפל פּוד אָליען און האָלץ, און וויפל וואָלט מען אויף זיי פאַרדינט. דאָס־זעלבע חזרט זיך איבער אַ וואָך נאָך אַ וואָך. און ווייל קיינער פון די אַרומיקע נעמט אין אָט די חשבונות קיין אנטייל נישט, און ווייסט נישט, אין וואָס זיי באַשטייען, ווערט זוסמאַן ביסלעכווייז דורך זיי אַ דריטער, אַ באַזונדערער צד אין די פאַמיליע און לעבט מיט אַ באַזונדער אָפּגעטיילט לעבן.

אינדרויסן פאַלן די ערשטע שנייען. שיינדל האָט טאָג־טעגלעך אין קאָפּ אַריין וועגן פאָרן אין שטאָט, וועגן אַ דירה, וואָס מען קאָן איצט קריגן, וועגן אַ בייט, וואָס מען קאָן דאָרט מאכן מיטן שכן, וועגן אַ געשעפט: נאָר ער הערט קוים און רעדט אָפּט צו זיך אַליין:

— נו, יאָ... דער חשבון איז ריכטיק...

IV

אין פעלד דרייען ווינטן מיט זאַווערוכעס גאָר אַנדערש, ווי זיי דרייען מיט זיי אין שטאָט — ווינטן אויף צו דרייען אָן שיעור פליגל פון נישט־געשטויגענע, נישט־געפלויגענע ווינטמילן פּאַטשן מיט שמחה, פאַרפּאַטשן ווי פון חוזק וועגן. מיט יעדער באַזונדער שנייעלע — אַ שפּיל פון קאַץ־און־מויז. פונם שטיבל, וואָס אַקעגן די זעמליאַנקעס, זעט מען עס טאָג־איין — טאָג־אויס.

דאָס לאַנגע מיידל שטייט אין פענצטער און קוקט אַזוי זיך. פויל; ביים שטיבל קרעכצט דער דאַך אַראָפּגעטראָגן צו ווערן.

ווינטן שמייסן דעם שיטנדיקן שניי פון אונטן אַרויף, פון אויבן

אַראָפּ, צלמענדיק די שטרעקעס מיט יאָגנדיקע זיילן. פּאַרווייטע שפּרינגען-אונטער מאַטי מיט עליקן, פּאַרקענדיק אין הויף: זיי מוזן פאַרשטעלן כאָטש איין צפונדיקע וואַנט מיט אַסך שטרוי — עס מעג פון דעם ווערן אין קיך פינצטער; עס העלפט נישט טרעטן אויף דער שטרוי מיט די פיס און אָנלייגן פון אויבן דרענגלעך — דער ווינט צעטראָגט. פון די זעמליאַנקעס איז עמעצער צו זיי געקומען און זיי געגעבן אַן עצה: מען דאַרף דערצו האָבן כאָטש אַכט אָדער צען לייטערס. נאָר וווּ נעמט מען לייטערס — אויף קריגן איז שוין איצט אפשר צו שפּעט, צו שפּעט, — איצט, ווען ווינטן שמייסן מיט שיטנדיקן שניי פון אונטן אַרויף און פון אויבן אַראָפּ און צלמען די שטרעקעס.

אין פעלד דרייען ווינטן מיט זאַווערוכעס גאָר אַנדערש, ווי זיי דרייען מיט זיי אין שטאָט.

זיי האָבן אַזוי אָפּגעדרייט אַ טאָג אַכט און זענען געבליבן שטיל. עס האָט זיך געזאָלט איינשטעלן אַ וועג. אָנגעשטויגן און פאַרחיקלט אַזוי, אַז ביי אים זאָלן קאָנען פרירן נישט מער, ווי די בלאָנד-גרויע וואָנצעס מיטן שפּיץ נאָז, איז זוסמאַן געזעסן אינם גרענדזשאַלע שליטן פונם קצבס יונגערן זון און איז געפאָרן אין שטאָט מיטן פעסטן באַשלוס:

— מאַכן אַן עק... איינמאָל פאַר אַלעמאָל.

נאָר פון דער אַנדערער זייט:

— אויב עס וועט זיך לאָזן.

אין שטאָט האָט ער זיך געזעען מיט חיים באַרים — מיט יענעם זעלבן חיים באַרימען, וואָס האָט אויך אַ זון אַן אויסגעשלאָסענעם סטודענט און איז אויך געווען רייך און האָט זומער געזאָגט וועגן זוסמאַנס אַרויספאָרן אויף ערד:

— חוכא ואטלולא.

באַרימען האָט ער באַגעגנט אין גאַס מיט אַ געלאַטעטן פּאַלטאָ, מיט געלאַטעטע שיך און מיט אַ באָרד, וואָס איז נישט געשוירן און נישט גאַנץ.

זוסמאַן האָט ביי באַרימען געפרעגט:

— נו... וואָס הערט זיך?

באָריס האָט געענטפערט:

— וואָס זאָל זיך הערן? ס'איז פריילעך.

זוסמאַן האָט געפרעגט:

— דהיינו?

באָרים האָט געענטפערט:

— פאַראַן אין לשון-קודש זיבן ווערטער אויף אַ קבצן.

— נו?

— איז קיין איינס פון זיי פאַר מיר נישט צוגעפּאַסט. איך זוך דאָס אַכטע.

דערנאָך האָט ער גלאַט אַזוי אויף זוסמאַנען אַ קוק געגעבן — ער האָט ביי אים געפרעגט:

— אפשר זוכט איר אויך?

און נאָך איין זאַך האָט זיך זוסמאַן אין שטאָט דערוווסט. דעם דאָבּרער שפּירט-זאַוואָד האָט דער "טרעסט" טאַקע דורכ-געלאָזט — ער גייט אויף אַן אמת.

איצט איז זוסמאַן שוין געווען צוריק. ער האָט זיך געוואָרעמט ביי דער הרובע, וואָס עליק האָט גאַנצפרי אָנגעהייצט, ער האָט וועגן דעם דאָבּרער שפּירט-זאַוואָד געדענקט.

— ער גייט אויף אַן אמת.

און אין דרויסן האָט שוין ווידער געשאָטן. ביים פענצטער איז געשטאַנען דאָס לאַנגע מיידל און האָט געקוקט גלאַט אַזוי זיך, פויל:

אין פעלד דרייען ווינטן מיט זאַווערוכעס גאָר אַנדערש, ווי זיי דרייען מיט זיי אין שטאָט — זיי פּאַטשן און פּאַרפּאַטשן, ווי פון חוזק וועגן; מיט יעדער באַזונדער שנייעלע — אַ שפּיל פון קאַץ-און-מויז.

אין שליטוועגס ביי איינגעפרעסטע און פונאַנדערגעלאָזענע שנייען: מאָטי מיט עליקן פירן האָלץ פון אַ ווייטלעכן וואַלד צו אַ ווייטלעכער באַן-סטאַנציע — פריער מיט שמאָלע, זייטיקע ווינטער-וועגן, און נאָך דעם, ווען דער שניי לאָזט — מיטן טראַקט.

פאַר זייער פּור און הינטער איר:

אַ גאַנצע ריי פורן פון ווייטע דערפער און פון די קאָלאָניסטן פון די נאָענטע זעמליאַנקעס; מען וואַרפט אָפּ די שווערע מאַסע ביי דער סטאַנציע און מען פאָרט צוריק נאָך נייע. אַז מען אַרבעט אַזוי אין צווייען, פאַרשפּאָרט מען צייט ביי אָנלאָדן און אויסליידיקן דעם שליטן אָדער דעם וואָגן — מען קאָן זיך אומקערן צוויי מאָל אַ טאָג.

דער גערוך, וואָס ביידע בחורים גיבן פון זיך אַרויס:

אַ געריך פון פערדישע שלייעס און פון פויעריש ברויט אויס־געמישט מיט דזעגעכץ און מיט שווייס. אין אָוונט, אַז זיי קומען אַהיים, פילט זיך פון זיי אָט דער געריך איבער דער גאַנצער שטוב און פאַרטרייבט פון דאָרט די לעצטע האָפענונג, אַז די געוועזענע גוטע צייטן וועלן זיך צוריק אומקערן. אין שטוב איז דאַן ווי קיינער נישטאָ, בלויז זוסמאַן דער פאָטער דרימלט אויף אַ שטול לעבן דער קאַלט-ווערנדיקער הרובע און דרימלענדיק האָט ער אַ פולן קאָפּ מיט ציפערן — ציפערן פון צענער טויזנטער פוד פּאַטעקע, פון גרויסע באַלאַנסן מיט אָליען, פון אָנגעלאָדענע וואַגאָנען שפּירט.

אַלע פרימאָרגן נאָך די בחורימס אַוועקפאָרן לופטערט דאָס לאַנ־גע מיידל די צימערלעך, ווי נאָך שלעכטע קוואַרטיראַנטן. נאָר אין אָוונט, ווען מען צינדט אָן דעם לאָמפּ, קומען פריער אָדער שפּעטער די בחורים צוריק, און אינאיינעם מיט זיי — זייער געריך. זיי האַלטן זיך אויף, ווי אָפּגעזונדערט, אין קיך, און דאַן פאַרדריסט די חבריש־קייט, וואָס הערשט צווישן זיי, זייער הויך רעדן און דאָס וואָס עליק לאַכט דאָרט אָפט הויך אויף אַ קול.

איצט זענען שוין די וועגן קאַליע. קיינער פון די ווייטע דער־פער און פון די קאָלאָניסטישע זעמליאַנקעס פאָרט שוין מער נישט אין וואַלד, איינדרויסן שמעקט די לופט מיט אָנהייב־פרילינג, נאָר די בחורים פירן נאָך אַלץ — זיי האָבן זיך אויסגערעכנט דערפירן ביז צו אַ געוויסן חשבון — זיי מעגן אַפילו אַריינפירן אין ערב־פּסח.

אין איינעם אַזאַ טאָג האָט זיך ביי זיי צעבראָכן דער אָנגע־לאָדענער וואָגן אין סאַמע מיטן טראַקט. זיי האָבן אים לאַנג גע־הויבן מיט דרעגלעך און אים געפרווט מיט וואָס זיי האָבן גע־

קאָנט. עס איז געווען אַ טאָג — אַ מלכות. עס האָט געוואַרעמט די זון, אין ביידע זייטן וועג האָט געמורמלט דאָס אָפּלויפנדיקע וואַסערל, זיך געדרינצלט, געפּלאָסן — אַן אויסגאָס פון טראָפּטריפנדיקן אַוועקלויפנדיקן קרישטאָל.

עס איז געווען פאַרנאַכטלעך, ווען די זון האָט זיך געזאָלט זעצן. דער וואָגן איז שוין כמעט געווען פאַרטיק אויף ווייטער צו פאָרן, און מיטן טראַקט איז דענסטמאָל אָנגעלאָפן אַן אווטאָמאָביל, אַ נייער, אַ בליאַסקענדיקער. איינער פון די פּאָר פרעמדע יונגעלייט האָט זיך נאָכגעפרעגט אויפן וועג:

— קיין דאָברי, צום שפּירט-זאַוואָד...

די בחורים האָבן אַלץ געפּראַוועט דעם וואָגן, גרינג אומקוקנדיק זיך און ווי קיין חשק נישט געהאַט צו ענטפערן.

— גלייך... גלייך, — האָט ענדלעך אין נאָז אַ פּאָנפּע געטון מאָטי, — גלייך מיטן וועג.

ער האָט אין זייט וועג אויפגעהויבן אַ גרעסערן שטיין אויף פאַרשלאָגן עפּעס אין וואָגן, זיך אָנגעבויגן און זיך איינגעקוקט:

אויפן אָרט, פונוואַנען ער האָט אַוועקגענומען דעם שטיין, האָט געגרינט אַ רייפעלע פון יונגע גרעזלעך — פרישע, צערטלעך-שוואַכע, ליגנדיקע און צוגעפּלעטשטע אונטער דער שווערקייט פון שטיין.

עס האָט זיך פאַרבענקט נאָך באַאַרבעטע ווינטער-פעלדער און נאָך יעבע פעלדער, וואָס דאַרפן באַאַרבעט און פאַרזייט ווערן אויף זומער.

הילכיק, פריש, ווי אויסגעשלאָפן, קלאַפּן נאָכן ווינטער פאַרביילויפנדיקע פורן אויפן טראַקט.

צווישן די פורן: דער לויפנדיקער אַווטאָמאָביל פון „שפּירט-טרעסט". ער טראָגט טאָג־טעגלעך די פרעמדע יונגעלייט פון דער שטאָט צום זאַוואָד און פון זאַוואָד צוריק אין שטאָט.

אַלע פרימאָרגן אַזוי — ביי נאָכגעלאָזטע פרעסטלעך, ביי שטראַלנדיקער זון, ווען אין שטילער וואַרעמקייט קריכן גרעזעלעך פון די בייטן. דער הילכיקער געשריי פון אָט דעם אווטאָמאָביל פאַרפּלעט פוניווייטנס די לופט מיט קאָכעדיקן פלוידער — אַ שוואַרצער אויסגעלאָסענער פלעק, וואָס יאָגט געשווינד איבער דעם גרויסן טראַקט, וואָס שלענגלט זיך איבער גרינע באַאַרבעטע פעלדער.

און אין דערזעלבער צייט אין שטיבל, וואָס אַקעגן די זעמליאַנקעס:

הירשל זוסמאַן זיצט דאָרט ווי אין טשאַד. ער חזרט ציפערן אויף אויסנווייניק און שרייבט ציפערן אויף פּאַפּיר. פאַרשיכורט פון גרויסע סך-הכּלען נעמט ער נאָכאַמאָל איבעררעכענען אָט די אַלע חשבונות אויפן קאָפּ און נאָכאַמאָל זיי אויפשרייבן אויף פּאַפּיר — דאָס זענען חשבונות, וועלכע ער גרייט זיך צוצושטעלן די יונגעלייט פון „טרעסט", וואָס האָבן דורכגעלאָזט אין דאָברי׳זיין זאַוואָד — חשבונות אויף פּאַטעקעס, פאַר אַליען, פאַר האָלץ, פאַר ארענדע...

מאָטי מיט עליקן האָבן דעמאָלט שוין ווידער געאַרבעט אין פעלד און אין קליינעם אָפּגעצוימטן הויף, געפּאַקערט, געזייט. ערגעץ האָבן זיי געקראָגן געלט, געקויפט אַ קו, וואָס האָלט ביים קעלבן זיך. די קו האָט זיך אָפּגעקעלבט. איז נישט געווען, ווער ס'זאָל זי מעלקן. די בחורים האָבן געבראַכט אהער מלכהן, דעם קצבס איינקל, געשטאַנען אין ביידע זייטן, געקוקט, ווי דינע, ווייסע שטראָמען פליסן פון אונטער מלכהס בריהשע הענט אין מעלקשעפל אריין, און ענדלעך זיך אַליין אויסגעלערנט מעלקן.

די מילך האָט דאָ נאָך דעם געזויערט אין מעלקשעפל אויפן טיש. די בחורים זענען אין אָונטש געווען אין כעס, איבערהויפּט עליק — ער האָט זיך געקריגט מיט דער שוועסטער, מיאוס געקריגט. נאָר הערשל האָט נישט געהערט — ער האָט געחשבונט. און ווייל קיינער אין שטוב האָט זיך מיט זיינע חשבונות נישט אינטערעסירט, האָט ער ביסלעכווייז אָנגעהויבן גיין צום אַלטן קליין-בוטשאַטשער קצב אהיים, אים אַרויסרופן אויף אַ סוד און אַרויסלייגן פאַר אים אָט די אַלע חשבונות זיינע, מיט וועלכע ער קלייבט זיך צו גיין צו די יונגעלייט פון „טרעסט", וויאַזוי די חשבונות זענען נישט קיין אויפגעבלאָזענע, זיי זענען אמתע, און וויאַזוי ער קלערט, אַז ווער דידאָזיקע יונגעלייט וואָלן נישט זיין, גאָר עפּעס... וויפל נישט איז... כאָטש אַ קליינעם חלק, כאָטש אַ קליינעם פּראָצענט מוזן זיי אים געבן, ווייל די חשבונות זענען אמתע, און ווי קלערט דער קצב — וואָס? נישט אַזוי? די חשבונות מוזן ווירקן!

דער קצב האָט געפינטלט מיט די קאַליע וויעס, געשמעקט טאַ־

בעקע מיט אַ פרומען פּנים, ווי אַלעמאָל, ווען ער געדענקט, אַז ביי די זיידעס פון אָט דעם הערשעלע זוסמאַן האָט ער אַמאָל געדינט אין די גרויסע אָקסנשטאַלן. ער האָט מודה געווען, אַז יאָ:

— מען דאַרף אַזוי קלערן... עפּעס, כאָטש וויפל נישט איז וועלן זיי געבן...

דעמאָלט האָבן ביים לאנגן זוסמאַנען יוי אין טשאַד געשטראַלט די אויגן און האָבן מיט גלאַנץ געקוקט אויפן קצב:

— נו, געוויס, אַזוי דאַרף מען קלערן.

עס איז געווען די לעצטע וואָך וואָס פאַר פּסח. די חשבונות זענען געווען פאַרטיק. די יונגעלייט פון „טרעסט" האָבן יעדן טאָג געקאָנט אוועקפאָרן אויפן פּסח. הערשל זוסמאַן האָט זיך נישט דערוואַרט אויף קיין פור און האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין דאָברי צופוס. ער איז צוליב דעם אויפגעשטאַנען גאַנצפרי, ווייל פונקט אין יענעם טאָג האָט דער אַלטער קצב באַדאַרפט האָבן קיין דאָברי — זיי האָבן זיך געהין אַוועקגעלאָזט ביידע צוזאַמען.

V

אַרום 11 אַזייגער אינדערפרי.

זיי זענען שוין ווייט אויפן טראַקט.

אַלטער דער קצב. האָט געטריבן קיין דאָברי א מאָגערע יאַלעווע קו. דאָרט האָט ער געדאַרפט די קו קוילען, כשר מאכן און פאַרקויפן דאָס פלייש אויף פּסח צו די אָנגעשטעלטע פונם שפּירט-זאַוואָד און פון דער נאָענטער גרויסער צוקער-פאַבריק.

ער האָט מורא געהאַט צו פאַרשפּעטיקן.

דערצו נאָך האָט אים דער דאָברער שוחט נעכטן איינאָוונט אָנגעזאָגט, אַז ביי אַ לאָמפּ קוילעט ער נישט, ווייל ער זעט שלעכט, און אַז מאָרגן גאַנצפרי גייט ער אוועק אויף דער געגנט. דער קצב האָט דעריבער אונטערגעאיילט אַלע ווײַלע מיט זאָרג אויף די פינצטערדיקע אויגן געקוקט אויף דער זון. נאָר דער מיוחסדיקער הערשל זוסמאַן איז לחלוטין נישט געווען געוויינט צו שטעלן פיס ווי געהעריק, און האָט באַלד אויף די ערשטע טראַקט-ווערסטן אָנגעהויבן אָפּצושטיין

און שאַרן מיט די טריט, ווי אַ געפּענטעטער. האַלטנדיק אויפן קאָפּ די חשבונות, וואָס ער טראָגט אין בוזים-טאַש, האָט ער אַלע ווײַלע אין צעטראָגנקייט געפּרעגט בײַם קצב:

— דעם אויטאָמאָביל מיט די יונגעלייט זעט מען נישט, האַ? מן-הסתם זענען זיי שוין פון שטאָט דורכגעפאָרן.

און נאָך:

— קיין דאָברי איז נאָך ווייט, האַ, אַלטער? מן־הסתם איז נאָך ווייט...

— פאָלגט מיך, — האָט אים געלערנט דער קצב, — איר שלעפּט בעסער אַראָפּ די שיך און נעמט זיי במחילה אין די הענט אַרײַן, אַט ווי איך מײַנע שטיוול. דער שטיין, פּאַני זוסמאַן, איז שוין וואַרעם פון דער זון, אַ מחיה, זאָג איך אײַך, אַזוי איז פיל גרינגער דער וועג. און אויסער דעם, הײַנטיקע צײַטן, אַז מען האָט אַ פּאָר שטיוול, דאַרף מען זיי היטן, ווי, להבדיל, אַ בן-יחיד... שטיוול זענען הײַנט טײַער... מסוכן טײַער...

געשען איז דאָס ווי אויף צולהכעיס:

פּונקט אין יענעם אויגנבליק, ווען דער מיוחסדיקער, לאַנגער זוסמאַן האָט זײַנע אַראָפּגעשלעפּטע שיך און זאָקן גענומען אין די הענט אַרײַן און האָט מיט ציטערדיקע באָרוועסע פיס אָנגעהויבן טאַפּן די וואַרעמקייט פון שטיין, האָט ווייט פון הינטן הילכיק אַ פּלוידער געגעבן דער מאָטאָר פון אויטאָמאָביל — אַ פּלוידער געגעבן, ווי מיט אַ מאָדנער פרייד, וואָס די זון שײַנט, וואָס די לופט איז שטיל און וואָס יעדערער, וואָס עס וועט זײַן פּלוידער דערהערן, וועט אים נע-מען זוכן אין דער אַרומיקער געגנט מיטן אויג.

איצטיקס מאָל האָט ער מיט זײַן שוואַרצן, יום-טובדיקן גלאַנץ בציאָגט אַהער פון אַ זײַטיקן פרײַלעכן וועג. ער האָט געשווינד אויס-געמיטן אַ קליין בלאָטיק דערפל; ער האָט פאַרשפּריצט מיט אַ פּאַר-פּסחדיקער קאַליוזשע וואַסער די פּוסטע, חרובע פערמע זאַבאַרע און איז מיט אַ וויגנדיקן טרייסל אַרויף אויפן האַרטן וועג פון טראַקט. די גערדרייטע גערערים פון זײַן אָפּגעפּוצטער מעשענער טראָמפּייט האָבן דאָרט אַ כאַפּ געטון אַ צעהיצט בינטל שטראַלן בײַ דער פרײַלעכער פרימאָרגן-זון, און דער טראָמפּייט אַליין האָט דערבײַ געהאַלטן אין אײַן

בלאָזן און כאָרכלען אויף אַ פּשוטער גוייִשער פור, וואָס טרייסלט אַרויס די קישקעס ביי אַ האַלבן מנין פּויערים.

אָט האָט דאָרט די פּויערישע פור אַראָפּגעבייגט אין אַ זייט, אָפּ־טרעטנדיק דעם אַוטאָמאָביל דעם וועג. ביי די פּויערים האָבן די אויגן אַ בלאָנזשע געגעבן ווי אין שרעק; זיי האָבן באַוויזן אויסצודריקן טעמפּקייט, וואָס האָרעפּאַשניקעס דערפילן, ווען לעבן זיי טראָגט זיך געשווינד דורך אַ געשווינד יום־טובדיק לעבן; זיי האָבן באַוויזן צו באַמערקן אויפן אַוטאָמאָביל צוויי פּנימער, אַ טראַכט צו טון:

— יידן.

און דער אַוטאָמאָביל איז לעבן זיי שוין נישט געווען. ער איז געשווינד אַוועק און האָט פונוויטנס אָנגעיאָגט אַ שרעק אויף אַלטער דעם קצב און אויף הערשל זוסמאַן, די צוויי פּוסגייער, וואָס קריכן אויפן טראַקט, ווי צוויי שוואַרצע פליגן.

— פּיטש! פּיטש! — האָט געפּאַטשט אין דער לופט דעם אַוו־טאָמאָבילס גרויסער סיגנאַלגעבער — פּיטש! פּיטש! פּיטש!

— האָב דיר אַכציק שוואַרצע יאָר! — האָט זיך געשאָלטן דער אַלטער דער קצב, — האָב דיר אַכציק שוואַרצע יאָר!

ביי אים האָט זיך דערשראָקן די מאָגערע יאַלאָווקע און האָט מיט בריקעדיקע פיס אַוועקגעיאָגט אין אַ זייט מיט די גרינע, פּאַרזיי־טע פעלדער.

דער אַלטער קצב איז אַוועקגעלאָפן כאַפּן די קו פאַרן שטריקל, און הערשל זוסמאַן איז געבליבן איינער אַליין אויפן טראַקט. זיין הוט איז אים אַראָפּגעפאַלן. דער פאַרביילויפנדיקער אַוטאָמאָביל האָט אַ בלאָז געגעבן מיט ווינט אויף זיינע גרוילעך־בלאָנדע האָר און אויף זיינע באָרוועסע פיס. די פאַרמאַכטע ליפּן האָבן אַ ציטער געטון צו־זאַמען מיט דער גאַנצער לינקער נערוועזער באַק און מיטן זעקעלע, וואָס אונטערן אויג. דער שטערן האָט זיך אָנגעברוגזט, און זיין גאַנצע צורה האָט זיך וועגן עפּעס פאַרטראַכט, שטאַרק פאַרטראַכט.

— או־וואַ, — האָט ער גערעדט צו זיך אַליין, — אַ שאָד... אַ שאָד...

אַן אויסזען איז ביי אים געווען אַזאַ, גלייך ער האָט עפּעס ביז אין אָט דער מינוט פאַרגעסן — סאַמע דער עיקר האָט ער ביז

איצט פאַרגעסן. נאָר דער קצב האָט שוין איצט קיין צייט נישט געהאַט זיך אַוועקצושטעלן טראַכטן.

— קומט, רב הערשעלע — האָט ער אונטערגעאײַלט, — קומט, עס ווערט שפּעט.

תחילת אָוונט זענען ביידע אַרויסגעגאַנגען צוריק פונם שפּירט־זאַוואָד און זיך אַוועקגעלאָזן מיטן טראַקט קיין קליין־בוטשאַטש.

דער אַלטער קצב האָט געטראָגן אויף זיך אַ פרישן אָפּגעשונדענע פעל, אַ פייכטע און האָריקע, וואָס שמעקט מיט רויען חלב פונקט ווי ער אַליין. און ביי הערשל זוסמאַן האָבן פון די טאַשן פון זיין אַלטמאָדישן פּאַלטאָ אַרויסגעשטעקט די פאַרשטאָפּטע העלזער פון צוויי בייכיקע פלעשער מיט שפּירט; די פלעשער האָבן אים געקלאַפּט איבער די פיס און אים געשטערט צו גיין. און ווי דער האָט זיי איבערגעיאָגט דער אווטאָמאָביל מיט די צוויי יונגעלייט פונם „טרעסט", וואָס פאָרן אויף נאַכטלעגער אין שטאָט אַריין.

— טאַ! — האָט געזאָגט דער קצב, — אַנדערע יאָרן... גאָר אַנדערע יאָרן.

נאָר הערשל זוסמאַן איז נאָך אַלץ געווען ווי פאַרהילצערט און האָט נישט גערעדט.

פאַר זיינע אויגן:

דריי זידנדיקע קאָרפּוסן פון שפּירט־זאַוואָד, דער אויסגעשטיינערטער הויף אַרום — די עלעקטרישע באַלייכטונג, וואָס מען האָט דאָרט נישט לאַנג איינגעפירט. און די אָנגעשטעלטע זענען כמעט דאָרט אַלע געבליבן די פריערדיקע, אַלע די פריערדיקע. די קינדער פון דידאָזיקע אָנגעשטעלטע האָבן זיך באַהאַלטן אונטער ווענט פון די געביידעס און האָבן פון דאָרט אונטערגעקוקט, וויאַזוי ער, הערשל זוסמאַן, דרייט זיך אַרום אין הויף צווישן די קאָרפּוסן, און וויאַזוי איינציקע נייע אָנגעשטעלטע, וואָס קאָנען אים נישט, דערפרעגן זיך ביי אים, ווער ס'האָט אים אין זאַוואָד אַריינגעלאָזט.

פאַר זיינע אויגן:

די צוויי יונגעלייט פון „טרעסט" — פרעמדע, שטרענג־באַשעפ־

טיקטע, וואָס האָבן אַלץ קיין צייט נישט אים אין קאָנטאָר אויפצונע־מען, און נאָכדעם, אַז זיי נעמען אים שוין ענדלעך אויף, מאַכט איי־נער פון זיי אַוועק מיט דער האַנט אויף די חשבונות, וואָס ער שטרעקט אויס.

— אונז, — זאָגט ער, — איז פאַרוואָרט... מיר קאָנען נישט פאַרהאַנדלען מיט פּריערדיקע באַלעבאַטים.

די יונגעלייט הייבן גלייך אָן אויפצונעמען אַנדערע מענטשן, נאָר ער שטייט נאָך אַלץ, איינער פון זיינע פריערדיקע אָנגעשטעלטע רעדט פאַר אים זייער שטיל דאָרט ביים טיש. איינער פון די צוויי יונגעלייט פאַרבייסט די ליפּ, און עס דויערט אַזוי אַ ווײַלע; ביידע שעפּטשען דעם אָנגעשטעלטן עפּעס אין אויער. דער אָנגעשטעלטער רופט אים אַרויס אין דרויסן. דאָרט לאָזט ער אים אַ ווײַלע וואַרטן אונטער איינעם אַ קאָרפּוס, נאָר באַלד קומט ער צוריק און שטופּט אים אין די טאַשן אַט די צוויי פלעשער שפּירט, וואָס בויטען זיך איצט ביי יעדן טריט, קלאַפּן אים איבער די פיס און שטערן אים צו גיין.

זוסמאַן הערט נאָך אַלץ נישט, וואָס דער קצב רעדט, ער דער־פרעגט זיך:

— נאָך ווייט אַהיים?... אַ? נאָך זייער ווייט?...

ענדלעך, אַרום 11 אַ זייגער אין אָוונט, האָט דער קצב אים צוגעפירט ביז צו זיין שטיבל. נאָר זוסמאַן האָט פון צעטראָגנקייט נאָך אַלץ נישט געוווּסט, וווּ ער געפינט זיך.

— גיי, גיי, — האָט ער געזאָגט צום קצב, — איך וועל שוין אַליין טרעפן.

ער איז געבליבן איינער אַליין. ער האָט דערקאָנט זיין שטיבל. ער האָט אַרויסגענומען ביידע פלעשער שפּירט פון די טאַשן און האָט זיך ווי גנביש אַרומגעקוקט. ער האָט נישט געוווּסט, וואָס ער זאָל מיט זיי טון.

— ניין, האָט ער געמורמלט, — חלילה... איך דאַרף זיי נישט.

דערנאָך איז ער אַריינגעגאַנגען אין הויף און האָט אַרונטערגע־שטופּט איין פלאַש טיף, טיף אונטער אַ הויפן פרישן פערדישן מיסט. ער האָט אָפּגעוואַרט אַ ווײַלע און האָט אונטער דעם הויפן אַרונטער־

געשטופט די צווייטע פלאַש. אַ צאַ איז אים מיטאַמאָל ווי גרינגער געוואָרן. ער האָט זייער שטיל אַ קלאַפּ געטון אין טיר פון שטיבל, ווי ער וואָלט וועלן אויספּרובירן, צי מען שלאָפט דאָרט שטאַרק, צי גרינג.

עס איז געווען שפּעט אום זומער. פון שטאָט קיין קליין-בוטשאַטש איז געקומען חיים באַרימס בחור — מאָטיס אַ באַקאַנטער פון אַמאָל. אויך אַן אויסגעשלאָסענער סטודענט. ער האָט זיך אַרומגעדרייט צווישן די קאָלאָניסטישע שטיבלעך, וואָס בויען זיך. ער איז געקומען זיך צוקוקן:

— אפשר... טאַקע... אפשר אַ פּלאַן?

ער האָט אויסגעזעען חול-המועדיק. פון פעלד האָבן פאַרנאַכט אויף זייער וואָגן זיך אומגעקערט מאָטי מיט עליקן, פאַרפאָרן אין הויף און האָבן אים דאָרט געטראָפן.

— אָ! — האָט אַ זאָג געטון מאָטי, אַרונטערשפּרינגענדיק פון דער פור.

געדאַכט האָט זיך: ער האָט דערקענט דעם בחור, נאָר ער האָט פאַרגעס̈ן ווי ער הייסט.

ער איז אַזוי אַ ווײַלע געבליבן שטיין אַ באָרוועסער מיט אונטער־געבראָכענע, ציטערנדיקע קני, אונטער די אָפּגעפּליקטע הויזן, און מיט שעמענדיקן בליק פון קורצזיכטיקע אויגן, וואָס זעען שלעכט אָן ברילן און האָבן זיך נישט ווי אַהינצוטון.

— וואָס זאָל מען מאַכן? — האָט ער געזאָגט, — אָט שוין, דאַכט זיך, באַלד אַ יאָר?

עס איז צוגעפאַלן די נאַכט. עליק האָט אויסגעשפּאַנט די פערד. אין ווינקל פון הויף, אויף טרוקענעם היי, איז געלעגן דער פרעמדער בחור, און לעבן אים, אײַנגעבויגן און פאַרעקשנט — מאָטי. פון קעגנ־איבער דעם דינעם אָפּגעצוימטן ווענטל האָט זיך געהערט, ווי גלייכ־מעסיק עס קייען די פערד, און אונטער דער באַלייטונג פון אָט דעם גלייכמעסיקן קייען האָט פאַרעקשנט געמורמלט מאָטיס קול:

— נו, יאָ — דאָס איז שבת, דאָס איז וואָך...

און שפּעטער אַביסל:

— איך וועל איינגיכן האָבן 10 גוט באַארבעטע דעסיאַטין... אָט וואָס: אַ יאָר אַזוי, און צוויי, און פינף, און ביז דער עלטער... פאַר־וואָס נישט?... סיי־ווי־סיי נישטאָ קיין ברירה.

עס האָט זיך געדאַכט:

ער וועט באַלד אָנהייבן רעדן וועגן זיין טאַטן, וואָס לעבט שוין איצט נישט, וועגן זיין זיידן, וואָס אַז ער איז געשטאָרבן, איז אָט דער טאַטע זיינער אַרומגעגאַנגען און זיך נאָכגעפרעגט, טאָמער איז ביי עמעצן חלילה געבליבן נישט אָפּגעצאָלט זיינס אַ וועקסעלע... וועגן ערגערע חובות האָט ער נישט פאַרשטאַנען... און אָט: ער מיט עליקן — קינדער פון אַזויפיל דורות, וואָס האָבן געגעסן פרעמדס און צעגנטרענצלט פרעמדס, מוז צאָלן חובות... צאָלן חובות מיט אַרבעט.

נאָר ארום איז געווען שטיל. ס'איז געווען אָנגענעמען צו ליגן אין היי און זיך איינהערן, ווי די פערד קייען און ווי אַביסל אין אַ זייט מעלקט עליק די קו — דינע שטראָמעלעך פליסן פון אונטער זיינע הענט אין ליידיקן מעלקשעפל אריין פריילעך, ווי אום יום־טוב.

דער פרעמדער בחור האָט געקייעט אַ שטרוי.

מאָטי האָט געזאָגט:

סיי־ווי־סיי... ס'איז גאָרנישט אַזוי שלעכט...

אַ צענרובלדיקער

אַ צענרובלדיקער *)

I

דער פּרעמד־שוואַרצער פּויזנדיקער פּלעק — דאָס איז דער שוחט איגנם נייעם, נישט גאָר פאַרענדיקטן, נאָר בלאַנק ווייסן יידישן ישוב.

פאַר ימים־נוראים האָט ער פאַר נישט־פּרומקייט געזאָגט מוסר לעבן יעדן סטעפּיקן באַראַק און אפילו לעבן די עקסטרע געציילטע שטיבלעך, פונוואַנען מען זעט שוין אַרויס די בערג. ביים קאָלאָניסט גרשון יאַראָשעווער, וווּ וואָס צו שחטן איז נישט געווען, האָט ער געדאַוונט זייער לאַנג און זייער פּרום — אויף צולהכעיס, ווי אַ בייזער מחותן. נאָכן דאַווענען האָט ער אין בייזער שטומעניש זייער פּרום און זייער פּאַמעלעך געוואַשן די לאַנגע הענט צו עסן (ברויט האָט ער געהאַט אייגנס, אַלטגעבאַקנס, פאַרוויקלט, ווי הייליקער מן אין דער רויטער פאַטשיילע, וואָס אין אויבערשטן טאַש, אין שפּאַלט פון זיין שוואַרצער קאַפּאָטע). ער האָט נאָך דעם געבענטשט, ווי אויף צולהכעיס זייער לאַנג, זייער פּרום מיט אַ וויינענדיקן ניגון, ווי אום ימים־נוראים. ער איז אַרויס פון שטוב אָן אַ „גוטן טאָג”. ביים אוועקגיין האָט ער מיט דער ליידיקער האַנט עפּעס ווי געוואָרפן צו זיך אין מויל אַריין. צווישן די ציין, האָט זיך געדאַכט, האַלט ער אַ שטיקל גומעלאַסטיק — ער האָט געקייט קללות, נישט אומקוקנדיק זיך האָט ער איבערגעלאָזט אין שטוב די ווערטער:

*) „צענרובלדיקע” רופט מען אין סאָוועטן־רוסלאַנד יענע איבערוואַנדערער, וואָס ביים איבערגיין אויף ערד פאַרמאָגן זיי נישט מער, ווי צען רובל (5 דאָלאַר).

-- גאָט עס נישט שווייגן... גאָט עט נישט שווייגן...

און מיט אַפּאָר טעג שפּעטער, פּונקט אום ערב ראש-השנה האָט ביי גרשון יאַראָשעווער, ווי צוגויפגערעדט מיטן שוחט, אַוועקגעבלאָנקעט פון שטוב אין סטעפּ אַריין די „פרומע פּריצה" — אַזוי האָט מען גערופן זיין רויטע צוויי-מיט-א-האַלביאָריקע טעלעצע, וואָס מיט די ווייסע פלעקן אויפן האַלז, אויפן שטערן און לעבן די האַרטע שוואַרצע ליפן — אַוועקגעבלאָנקעט צום ערשטן מאָל פאַר דער גאַנצער צייט און אָן א מינדסטן „זיי געזונט", ווי א בהמה קאָן. טייטשן האָט מען עס געקאָנט:

— גערעכט דער שוחט... איך וויל ביי אייך נישט זיין...

גרשון יאַראָשעווער האָט אַקעגן אַפּאָר מינוט זיך געקראַצט מיטן שאַרפן נאָגל צווישן די לינקע ריפּן און נאָך אַביסל נידעריקער אויף א פיל ערגערן אָרט. ער האָט נישט געוווסט, ווו זאָל ער די טעלעצע זוכן און ביי וועמען זאָל ער אויף איר פרעגן — פאַר אים האָבן דאָ אין סטעפּ פון ערשטן טאָג אָן אַלע פנימער זיך צונויפגעגאָסן אינאיינעם, כאָטש אים האָבן דאָ כמעט אַלע געקענט: א פעסטער, א האַריקער האַרעפּאַשניק מיט לאַנגע וויעס, מיט א געדיכטער געקרייזלטער באָרד, ווי ביי א ציגיינערישן אַטאַמאַן און מיט א גערוך פון א פריש-געעפנטע פעקלעך קאָרינצים. דער גערוך גייט פון זיין גאָרגל, פון זיין גלאַנציק-שוואַרצער באָרד, פון זיינע האָריקע הענט, פון זיין גאַנצן לייב און פון זיין קול. רעדן רעדט ער קנאַפּ. מיט אייגענע ווערטער. אויף געלט זאָגט ער:

— קליינגערס.

אַז ער דאַרף עפּעס טאָן אויף גיך, רירט ער זיך אפילו אויף קיין האָר נישט גיכער, ער טוט נאָר געשווינד א פאָנפע:

— איינס און צוויי און אין דאַם אַריין...

באַזעצט האָט ער זיך דאָ אין סטעפּ פיל פאַמעלעכער און פיל פעסטער איידער אַנדערע שכנים — אָט אַזויווי א מידער שווערמענטש, נאָך לאַנגן אַרומלויפן, טוט זיך א זעץ מיטן שווערן געזעס אויף א באַנק און עס איז קענטיק: אַז נישט אַזוי גיך וועט ער זיך פון אָרט אויפהויבן. קיין עצות האָט ער קיינמאָל נישט געפרעגט און האָט דערויף קיין חרטה נישט. שמייען, פּילדערן האָט ער פיינט.

נאָר איצט, קראַצנדיק זייער נידעריק די ליטקע, האָט ער געדענקט דאָס מיאוסע שעפּטשען פונם שוחט און האָט געפילט אַ טיפן קרעל אין הארצן.

גרשון איז געווען אויסער זיך:

חוץ דעם, וואָס דער קלאַפּ וועט זיין זייער גרויס אויב די טעלעצע וועט פאַרפאַלן ווערן, דאַרף זיך דאָס נאָך טרעפן פונקט אום ערב ראש-השנה, נאָך דעם ווי זיין ווייב איז מיט אַן אומעטיק צעטראָגן טענצל, אין פרומער ראש-השנהדיקער איילעניש אַוועקגעפאָרן מיט שכנים אין שטאָט אַריין און נאָכדעם, ווי ער — פון תמיד אָן נישט קיין פרומער — האָט פלוצלינג, ווי פאַרגעסן דעם נאָמען פונם נאָענטן יידישן יישוב, ווו דער שוחט איז אויך חזן, און האָט איר, דער יידענע זיינער, מיט אַראָפּגעלאַזטע אויגן אָפּגעפּאָנפעט דעם ליגן:

— פאָר, פאָר... איך וועל שוין דאַ צולויפן אַ דאַוון טאָן אַהין... אין וויאַזוי-הייסט-מען-עס...

און געהאלטן האָט ער דענסטמאָל סאַמע אין רעכטן מיטן. ער האָט געריייניקט די לעצטע פודן האָבער אויף דער געליגענער פוץ-מאַשין, ביילקע, זיין פערצניאָריק מיידעלע, האָט געדרייט די טאָר-בע, גרשון האָט געשאָטן אויבן פונם מעסטל.

— איז אָט... האָסטו דיר... אַ דאַנק פאַר אַ בשורה...

געווען איז דאָס ביי זון-זעצן-זיך.

ער מיט ביילקען זענען ביידע פאַרשטויבטערהייט גלייך אַוועק אין צוויי זייטן פון סטעפּ זוכן די „פרומע פריצה" — אַוועק שוואַ-ליאָם, מיט געפלעטע קעפּ, מיט פינצטערניש אין די אויגן. ביי ביידן זענען די קערפּערס באַשטאַנען, ווי דורכאויס פון לויפנדיקע פיס:

— סטעפּ!!!... גיב אָפּ די „פרומע פריצה"!..

אין סטעפּ צינדט די זון אירע פאַרגייענדיקע ליכט פיל שע-נער, איידער מען צינדט אפילו ראש-השנה אין שטעטל. נאָר זיי איז דאָס געלעגן אין דער לינקער פּיאַטע.

ביידע האָבן ביז טיפער טונקלעניש געבלאָנדזשעט אין פעלד מיט פונאַנדערגענומענע פאָכענדיקע הענט, ווי צוויי יתומים, וואָס אָט-אָט וועלן זיי זיך אַ לאָז טאָן שווימען און שרייען:

— סטעפּ!... גיב אָפּ!

און ביידע האָבן זיך אומגעקערט מיט גאַרנישט: די ערשטע נאַכט פון תשרי — אַ פריע, אָן אַ לבנה — איז דאָ אין פרייען סטעפּ צוגעפאַלן בלינד, שטיל און נאָך מיט מער איילעניש, איידער אין אַלטן שטעטל, ווו מען איז פרום און מען האָט פאַר איר מורא און מען פאַרשרייט אָט די מורא מיט געוויינען און מיט זיפצן ביי פיל ליכט אין די שולן.

מיד, אויסגעמאַטערט מיט אומזיסטיקן זוכן איז ביילקע אַריינגעקומען אין שטוב זייער שטיל, ווי מורא האָבנדיק פאַר פעטש; באַקומען נאָך גרעסערע ליפּן, ווי תמיד. איר קורץ נעזל האָט זיך אויסגעצויגן, די אויגן האָבן זיך אויסגעגלייזט. זי האָט זיך נישט אָפּגעוואַשן, זיך נישט צוגערירט צום ברויט, געשטאַנען לעבן טיש גרוי, ווי דער שטויב, וואָס דער האָרעפּאַשנע טאָג האָט אויף איר אָנגעטרייסלט געקוקט, געקוקט איז דער שיין פון קליינעם לעמפּל, באַקומען נאָך און נאָך גרעסערע ליפּן און פלוצלינג — פון האַרצווייטיק פון בענקשאַפט צו דער פאַרשווונדענער טעלעצע — אַ פּאַך געטון אין גרויס יאוש מיט ביידע געקרויזטע שטויביקע צעפּלעך, אָנגעבויגן דעם קאָפּ זייער נידעריק, ווי אויף צו צוזאָגן זיך און זיך פונאַנדערגעכליפּעט אויף אַ קול.

קראַצנדיק אין אַ זייט די פאַרפּאָראָשעטע באָרד האָט גרשון אויף איר אָנגעשטעלט בייז-קוקנדיקע באַלעכעס. איר געוויין האָט אים דערמאָנט אָן דעם מיאוסן שעפּטשען פונם שוחט — אין זיין ווייבעריש-וויינענדיקן בענטשן...

— שאַ!... דו! — האָט ער אויף איר אָנגעשריגן — צו דיין קאָפּ!

און אַליין איז ער נאָך דעם זייער שווער, בייז און עפּעס ווי אין איין אויגנבליק איבערגעשלאָפן די נאַכט, זיך אויפגעכאַפּט כאור, ווען די פליגן האָבן אָנגעהויבן זיכערער צו זשימען, געזעסן אַ רגעלע אויפן געלעגער פול אָנגעגאָסן מיט דרעמלדיקער חרטה:

— געדאַרפט אים אויסשיכן פון שטוב... אָט דעם פּאַסקודנעם שוחט. זאָל ער ברעכן האַלדז-און-נאַקן...

און נישט אָפּגעוואַשן, נישט אָפּגעגעסן, נישט פילנדיק קיין שום טאַטע-געפילן צו ביילקעס היציק-פאַררויטלטן אין שלאָף פאַרראָלטן לייב,

נישט אראָפּטרייבנדיק פון דעם די מחנה אָנגעפאלענע פליגן, זיך אוועקגעלאָזט זוכן די „פרומע פריצה". ער האָט געאָטעמט דורך דער נאָז שווער און בייז, ווי שווער און בייז ער איז איבערגעשלאָפן די נאַכט, און ווי תמיד, בעת אים שטייט פאַר די סכנה עפּעס אָנצוּווערן, געטראַכט מיט אייגענע ווערטער:

— באשערט אַ לאָדעניש...

— פאַרפאַלן די קו מיטן שטריק.

— אַן עברה די קלינגערס.

און נאָך האָט ער געטראַכט:

— נאַ—דיר ראש־השנה...

אויסער וואָס... סע גאָרנישט. אָט גיי איך ציינד אַרויס און געפין זי, די „פרומע פריצה".

— איינס און צוויי און אין דאַם אַריין...

II

אַרום האָט געהעלט דער טאָג א פרי=טרוקענער, אַ לייכט געבוי־רענער, ווי א זיבעלע, אַ גרינגער אָן אַ מינדסטן רויכל אין אַלע זיי=נע הויכע בלויקייטן און פול מיט גערויך פון סטעפּיקן פּוסט=און=פּאַס — אַ טאָג, וואָס קלעטערט פּאַמעלעך צופוס און ווייסט נישט פון גיין ראש־השנה אין שול אַריין.

גרשון איז געגאַנגען פארשלאָפן, אומגעוואַשן, נאָר שמיידיק - געגאַנגען אָן שום ווילן אָדער נישט=ווילן, ווי אָן שום ווילן אָדער נישט-ווילן עס באַוועגט זיך אַן אַוועקגעקוליעט קייקעלע. פון זיין באָרד, פון זיין ברוסט, דער שוואַרץ־באַוואָקסענער און צעכראַסטעטער, פון די האָר, וואָס שטעקן אים אין די אויערן און אין דער נאָז, פון זיין גאַנץ ברוינעם, ווי מיט דזשע=געכץ אָפּגעשמירטן לייב איז גערונען דער ריח פון קאָרינציס און זיך אַריינגעגאָסן אינם גערוך פון פוילע גראָזן, זיך אויסגעמישט מיט אַלע פאַרפריעטע פייכטקייטן, וואָס דער סטעפּ אָטעמט אַריין אין הייסן פרימאָרגן. די אויפגעגאַנגענע זון האָט מיט איר פייער געבלענדט די אויגן און איז באַפאַלן מיטאַמאָל, נישט ווייניקער פלוצלינג, איידער די בלינדקייט נעכטן אין אָונט. זי האָט געאיילט צום סטעפּ אַ פריש

אויסגעוואַשענע, ווי אינם ערשטן טאָג נאָך וועלט־באַשאַפן. און פון יענער זייט פּיזרציק וויאַרסטיקער שטרעקע האָבן דורך זייער לייכט באַנצפריענדיקן שלייער מיט אַ נאָענטן בלויען בליק געקוקט אַהער די געקייטלטע בערג, וואָס אויף טשאַטערדאַגס רוקן און פּלייצעס. און אויך זיי זענען געווען אַזעלכע, וואָס זענען פיל עלטער פון ימים־נוראים און ווייסן נישט פון גיין ראש־השנה אין שול אריין... זייער בליק האָט גרשונען אי באַרויקט אי באַאומרויקט.

פאַרשלאָפענערהייט איז ער אַזוי אָפּגעגאַנגען אַ שעה אַנדערט־האַלבן, נישט פילנדיק אַז ער גייט, נישט געדענקענדיק, אַז זיינע אויגן מאָנען ביים סטעפּ די „פרומע פּריצה". דערנאָך האָט ער זיך עפּעס, ווי גלאַט אַזוי אָפּגעשטעלט, זיך דערמאָנט אָן נעכטיקן אָוונט, אָן דער שווערער קורץ אָפּגעשלאָפענער נאַכט, זיך איינגעקוקט אינם אומענדלעך פּוסטן אַרום און אַרום. אים האָט דאָ אין פעלד דער־יאָגט אַ געפיל פון דער היים, פון זיין קליינעם שטיבל, פון ביילקעס היציק פאַררויטלטן לייב, וואָס איז דאָרט באַפאַלן מיט גאַנצע מחנות שוואַרצע פליגן... און פלוצלינג האָט ער דערפילט אַ בענקשאַפט אונטער דער גאַנצער ברייט פון זיין נאָגנדיקער ברוסט — אַ בענקשאַפט נאָך דער אַוועקגעבלאָנקעטער טעלעצע, נאָך די ווייסע פלעקן, וואָס אויף איר שטערן און אויף איר האַלז, אַ בענקשאַפט נאָך דער האַרטקייט פון אירע שוואַרצע ליפּן, נאָך יעדן פינטעלע אויף איר גלאַטן, שטייפן, בתולהדיק־יונגן לייב און איבערהויפּט, אַ בענקשאַפט נאָך איר זעלטן־שיינעם, ליבן שלייער.

— מאַני!... ממאַ־אַ־ני!!! — האָט ער זי אָנגעהויבן צו מאָנען ביים אַרומיקן אומענדלעכן סטעפּ.

און דאָס קול, וואָס האָט זיך ביי אים דאָ אין מיטן סטעפּ אַרויסגעריסן, איז געקומען זייער טיף פון דער ברוסט אַרויס, אָפּגעקלונגען מאַט און נאָגנדיק, ווי דאָס קול פון אַ בענקענדיקער, פּריש־אָפּגעלעבטער מילך־געבערין — אַ רוף, וואָס האָט יעדנפאַלס גאָרנישט צו טאָן מיטן רוף פון אַ מענטשן. דאָס האַרץ האָט ווי אַ דאַוון געטאָן, אַ וויין געגעבן און זיך פאַרגאַנגען מיט אַ לאַנגן, לאַנגן נאָגן צו דער „פרומער פּריצה":

— מממאַ־אַני!... מאַ־אַני!!!

אויב ביי גרשונען וועט דאָ אין סטעפּ אַ מענטש פרעגן, ווער ער איז, וועט ער אים ענטפערן געהיט און תּמעוואַטע:

— איך... ווער איך בין?

ער וועט אָן גלויבן באַקוקן דעם פרעגער פון קאָפּ ביז די פיס, אויסשפייען אין אַ זייט און וועט אויסלאָזן:

— אַ צענרובלדיקער.

נאָר אויב עס וועט קומען צו רייד וועגן דער רויטער טעלע־צע, וועט ער אויסלייגן די געשיכטע פונם אָנהויב אָן:

אָפּגעקויפט די „פרומע פריצה" אָט דאָ — פאַר צוויי יאָרן ביי אַ רייכן דייטש (יענער האָט אַלץ אויספאַרקויפט און איז אַוועק קיין קאַנאַדע), זי געהאָדעוועט די גאַנצע צייט מיט די הענט — ער, זיין ווייב און זיין ביילקע; זיך געוווּנדערט וויאַזוי „דאָס האָט שוין שכל, האָט עס שוין": זעצט מען זיך נאָר צום טיש, אַזוי באַלד קומט זי און רוקט אַריין די קלוגע מאָרדע אינם אָפענעם פענצטער. פאַראַן דאָ נישט ווייט אַ באַקאַנטער קאָלאָניסט, אַ קרעמענטשוגער — פון דערהיים אַ קצב און אַ בהמה־הענדלער — האָט ער נישט לאַנג, פאַרבייפאָרנדיק, די „פרומע פריצה" אַרומגעטאַפּט. דער רוח ווייסט אים, פאַרוואָס ער האָט איר עפּעס אַריינגערוקט די האַנט טיף, טיף אין האַלז אַריין, אַרויסגעשלעפּט ביי איר די גאַנצע לאַנגע צונג אין דרויסן — דאָס קאַלב האָט אַזש פאַרגלאָצט מיט די אויגן.

— אוי, ער מוטשעט זי... ער מוטשעט זי — האָט ביילקע פון דער זייט אָנגעהויבן צו פישטשען און האָט משוגעוואַטע און ווילד אַ טענצל געטאָן מיט די באָרוועסע פיסלעך.

נאָר דער קרעמענטשוגער האָט נישט געהערט גאָרנישט — ווי אַ טויבער; געשטאַנען לאַנג לעבן דער „פרומער פריצה", נישט גע־קענט אָפּרייסן די אויגן פון איר שיינעם שלייער:

— בהמות! — האָט ער געזאָגט, — איר ווייסט דען וואָס איר האָט?... אַ ברונעם!... זי וועט אייך פאַרגיסן מיט מילך.

און נאָך האָט ער געזאָגט:

— סע נישט קיין טעלעצע... סע אַ גאַנצע באַלעבאָסטע!...

און מיטן אייגענעם לייבלעכן ברודער, מיט קאָפּלען — אַ קאָ־לאָניסט אין נאָענטן גרעסערן ישוב — האָט גרשון איבער דער

„פרומער פריצה" נישט לאנג איבעראנייס זיך צעקריגט — נישט אויף קאטאָוועס. איבער אַלע שכנים איז אַוועק אַ קלאַנג:

— שוין ווידער זיך געממיתט, די יאַראָשאָווער בראַטאָקעס, זיך געהרגעט, זיך צעדמט.

דער אמת איז, אַז ביי קלעפּ האָט דענסטמאָל נאָר געהאַלטן. קאָפּל — פון תמיד אָן אַ „טרייפענער ביין", דער היפוך פון גרשונען, אַ לאַנגער, אַ ביינערדיק-מאָגערער און איינגאַנצן אָן האָר, ווי אַ יידענע — „קאָפּעלע זאַדריי" האָט מען אים אינדערהיים גערופן. תמיד, ווען קיינער האָט שוין גאָרנישט, איז ער האָט נאָך און האָט, חוץ דעם, וואָס ער איז אַ קאָלאָניסט, ווי אַלע, האָט ער זיך שוין אַריינגעדרייט טאַקע דאָרט אין נאָענטן נייעם ישוב אויף אַ שטיקל שטעלע צום „דזשאָינט".

— יאָ, זייך גיב... — האָט ער דאָ נישט לאַנג געוואָלט גרשונען פאַרדרייען — דאַרפסט צוואָנציק קערבלעך, איז וואָס דאַרפסטו קומען צו מיר לייען? וואָס דאַרפסטו נאָר מיינע טובות?... נאַ דיר צוואָנציק קערבלעך, נאָר גיב מיר די טעלעצע דיינע, גיב מיר.

דערויף האָט אים דאַן גרשון געענטפערט מיט מסוכן פאַר־קוועטשטע ציין און מיט צוויי האַרטע פאַכענדיקע פויסטן:

— נאַ!... „גיב מיר", „גיב מיר"...

די ווייבער — זיינע און קאָפּלס — זענען אַריין אין פּיכן אין האָבן „צענעמען", נאָר נאָך דעם האָבן די ווייבער אַליין גלייך אָנגע־הויבן זיך קריגן, גראַבלען מיט נעגל, אַראָפּרייסן די שלייערס, — קאָפּל האָט אַ יידענע, אַ ברען. פון דענסטמאָל אָן האָט מען איבער־אַנייס אויפגעהערט צו רעדן איין משפחה מיט דער אַנדערער. איצ־טער וועלן זיי ווידער האָבן אַ נקמה — ער, דער „טרייפענער ביין" מיט זיין קאָפּעליכע... און אפשר האָבן זיי דאָ טאַקע אַליין אונטער־געפּיצקעט... נישט מיט די אייגענע הענט, נאָר אַזוי זיך, פון דער זייט... אונטערגעשיקט אַ טאַטער... אַן אייגענער ברודער, וואָס?

— אַ ככבאַליערע אין די געדערים!..

III

גרשון האָט אַ שמיץ געטון פון זיך דאָס רעקל אויפן גראָז, געבליבן אין קויטיקלעכן צעכראַסטעטן העמד און פאַרצויגן אויף די הויזן דעם גאַרטל זייער געשווינד און זייער ענג, אונטערשפּרינגענ־דיק און מיט קראַפט, ווי מען טוט דאָס איידער מען טרעט צו צו געבן עמעצן קלעפּ. דערנאָך האָט ער זיין אַוועקגעוואָרפן רעקל צו־ריק אַרויפגעוואָרפן אויף דער האַנט און האָט אַוועקגעשפּאַנט וויי־טער — באָרוויס, מיט דער האָריקער ברוסט אין דרויסן, מיט חרמות, וואָס קרומען אויס די אַנגלען:

— אַ ככבאַליערע... אין די געדערים!

פון אַלע קנייטשעלעך, וואָס אַרום די שמאָל פאַרצויגענע אויגן, האָט געטריפט דער שווייס און איז זיך צערונען איבער אַלע ריטש־קעלעך און גריבעלעך, וואָס אויפן האָריקן פאַרקוילט ברוינעם פּנים. די זון האָט שטאַרק געברענט דעם האָריקן האַלז־און־נאַקן און די לינ־קע קרום־פאַרקנייטשטע באַק. אין אָפן־געבליבענעם מויל האָט אויסגע־טריקנט דער לעצטער טראָפּן שפּייעכץ. אונטער דער גאַנצער ברייט פון ברוסט האָט געגאָגט דער ווייטיק. דער פאַרשאַרפטער קאָרינצים־ריח האָט אַלץ מער פאַרכליוניעט דאָס ניכטערע האַרץ. נאָר די אויגן־שפּאַלטן — פאַרקנייטשט פון צופיל זון — האָבן נישט אויפ־געהערט צו מאָנען ביי גאָר דער אַרומיקער סטעפּיקער ווייט, מאָנען כאָטש אַ שליח, וואָס זאָל אָנזאָגן די בשורה. די פיס האָבן זיך גע־הויבן מער שמיידיק, ווי תּמיד, גרינג, ווי אין די קינדער יאָרן, און אונטער דעם שווייס טריפנדיקן שטערן איז די היץ געוועזן נאָך גרעסער, ווי אַרום — דאָרט האָט געברענט און געבראָטן דאָס פייער:

— נישטאָ טאַקי...

— זי — די „פרומע פּריצה".

— פאַרפאַלן!

פון שטוב פלעגט זי נישט וועלן אַוועקגיין אפילו אויף קיין טריט. פיר זי אָפּ כאָטש אויף צוויי וויאָרסט און לאָז זי איבער אויף דער בעסטער פּאַשע, וועט זי זיך דיר באַלד אומקערן אַהיים; איידער דו וועסט זיך אומקוקן:

— האַ־אַ! זי איז שוין דאָ.

און פּלוצלינג — נאַ! אָן אַ „זײַ געזונט"... ער, גרשון, האָט געמיינט: ער וועט אויף ראש־השנה אָפּשיקן די יידענע אין שטאָט אַריין, ער וועט בלייבן אַליין, וועלן ביי אים נישט גיין אין דער ערד אַריין קיין צוויי טעג — ער וועט אַ רייניק־טאָן דעם ווייץ, ווייל געגעבן האָט מען אים די פּוך־מאַשין נאָר אויף איבערריייניקן דעם האָבער, גאַנץ פרי נאָך ראש־השנה קומט מען אין מען נעמט זי ביי אים צו... איז אָט — האָסטו דיר אַן אומגליק... אַ שוחט איז דיר אהער אָנגעשיקט געוואָרן... און אפשר שטראָפט טאַקע גאָט דעריבער — דערפאַר וואָס, בעת ער האָט נעכטן געזאָגט צו זיין יידענע: „פּאָר, פּאָר... איך וועל שוין דאָ צולויפן אַ דאַוון טאָן אַהין... אין וויאַזוי־הייסט־מען־עס..." האָט ער אפילו נישט געדאַכט אַהין צו לויפן — ער האָט געמיינט רייניקן אום ראש־השנה דעם ווייץ, האָט ער געמיינט; איז, הייסט עס, אַזוי גאָר זאָל עס זיין:

— האַ?... גאָט שטראָפט דערפאַר, צי ניין?...

אונטער די פיס האָבן זיך געשטויבט און געבראָכן די אויסגעטריקנטע בוריאַנעך און גרעזער, געבריט, ווי מיט פריסיק, די באָרוועסע פיאַטעס, זיך אָנגעהאָנגען מיט הייסע שטעכלקעס אָן די געליאָמעוועטע צעריכענע הויזן — נאָך אַביסל און זיי וועלן, דאַכט זיך, אָנהויבן ברענען פון זיך אַליין, אָן אַ רויך, בלויז אַ נידעריק געקרייזלטער פלאַם וועט זיך דורכקוליען איבער דער גאַנצער ווייט פון סטעפּ. די גרעזער זענען געווען האַרט און שיטער דאָרט, וווּ דער פוס טרעט, זיך געדאַכט ווייך, געדיכט דאָרט ווּהין דאָס אויג קוקט, און אין ערגעץ, אין גאָר דעם וויייטן אַרום, איז נישט געווען ביי וועמען צו פרעגן:

— האַ? — גאָט שטראָפט דערפאַר, צי ניין?

שפּריגערלעך אין די גרעזער האָבן געטאַנצט און געגרילצט.

דער סטעפּ האָט געפּייפט פון היץ מיט אַ שטילן לאַנג-אויסגעצויגענעם און היציקן פייף, אזא, וואָס פון אים ווערט אַלצאייגס, צי עס איז ראש-השנה, צי ניין — אויף אייביק און אייביק אַלצאיינס. און אויך אזא, ווי דער פייף איז אויף יענער זייט געפּלאַצטן בלויען הייטל געווען דער ווייטער, ליכטיק-געוואָרענער בליק ביי די פון אייביק-ביז-אייביק פאַרגליווערטע בערג, וואָס אויף טשאַטערדאַגס רוקן און פּלייצעס.

די האַלבטאָגיקע היץ איז שוין געגאַנגען פון אונטן אַרויף, זי האָט געזעצט פון דער ערד צום הימל, זיך געשטויבט אָן אַ ווינט. גרעזער האָבן געעפּנט זייערע אומזיכטבאַרע מיילער — לעכצנדיקע, פאַרטרוקנטע, ווי דאָס מויל ביי גרשונען. דער סטעפּ האָט געפּייפט אין די אויערן מיט זיין שטילן היציקן אָטעם, און יעדער, ווער עס גרשון האָט פון קינדוויז אָן געקאָנט, ווו ער זאָל נישט זיין, אַלע וואָס האָבן איצט אויף גאָר דער וועלט ראש-השנהדיק געדאַוונט זענען געווען ליידיקע פוסט-און-פּאַסניקעס אין פאַרגלייך מיט אים, מיט זיין בלאָנ-דזשען און מיט זיין זוכן. פויגלען האָבן זיך באַוויזן דריי — פּעטע, גרויס, ווי אינדיקעס. ביי גרשונען איז איבערגעגאַנגען אַ שוידער אי-בער פּיטש-נאַסן, שווייסיקן רוקן, בעת זיי זענען מיט זייערע ווילדע געשרייען דורכגעפלויגן נישט גאָר הויך איבער זיין קאָפּ, און אויך זיי — אַזוי האָט זיך געדאכט — זענען נישט קיין היגע ליידיקגייערישע אָנשיקענישן, פול מיט רויטעניש, ווי דאָס פּלוצימדיקע פאַרשווינדן פון דער „פרומער פּריצה"...

— פון איין זייט איז קלאָר..

אַ קליינער גלויבער איז ער געווען נאָך פון דער היים. גרשון דערמאָנט זיך:

— וואָס גאָט האָט זיך שוין אָנגעהאַט פון מיין דאַוונען, מעג מען דאָס פאַרגינען אַ פּריץ אויף וועטשערע...

ימים-נוראים פלעגט ער, ווי אַ פּוסט-און-פּאַסניק, זיך אַרומדרייען מיטן טלית אויף די אַקסלען צווישן ווייסע-חברה אין פּאָליש, פּאָנפּענ-דיק אַפּאָר ווערטער — א נאַש ביי עמעצן אין אַ מחזור — און נישט פילנדיק אין זיי קיין שום טעם, ווי אין קייען שטרוי. דאָ אין סטעפּ איז ער שוין מער ווי דריי יאָר. פאַראַיאָרן ראש-השנה און פאַר

צוויי יאָרן, איידער זיין יידענע איז אַהער אָנגעקומען, האָט ער אפילו קיין שמעק נישט געגעבן אַהין, וווּ יידן דאַווענען, פונדעסטוועגן איז דאָס אים אָפּגעגאַנגען גלאַט אין ביידע ראש־השנהס, און אָט איצטער:

— פּלוצים נאַ!... אָט האָסטו דיר...

איצט האָט אַביסל נאָכגעלאָזט דער ווייטיק און בענקשאַפט נאָך דער פאַרשוווּנדענער „פּרומער פּריצה". די הויפּטזאַך — די שטילע פאַרטראַכטע נאָגעניש פון וועלן וויסן:

— גאָט שטראָפט דערפאַר, צי ניין?

און נישט אַזוי צוליב גאָט האָט זיך עס אים געוואָלט וויסן ווי טאַקע צוליב זיך, גרשון יאַראָשעווער אַליין — צוליב אַ צווייטן מאָל, ווייל אויב גאָט איז טאַקע איינאיינעם מיט אָט דעם שוחט און איז שוין יאָ אַזעלכער, דאַרף מען דאָס טאַקע אין זינען האָבן און נישט דערלאָזן, ער זאָל איבער הײַ־יאָר ראש־השנה אָוועקפּאַקן אַ צווייטע טעלעצע...

אין ביטערן אַנגסט איז ער אַזוי צוגעגאַנגען אַ גוטע איבעריקע פאַר וויאָרסט צו דעם היפּשן ווייט־צעשפּרייטן הירטל שאָף, וואָס זיין אויג האָט ענדלעך אויסגעלויזט ביים סטעפּ. — שוין גלאַט אַזוי אַהין געגאַנגען. צוקומענדיק האָט ער דערזען: לעבן די שאָף איז קיי־נער נישטאָ. אַ קליין, אייביק־זיצנדיק שייגעצל שוויצט אונטער זיין וואַטאָווע שמויסענעם מיצל. דאָס שייגעצל איז אַזוינס, וואָס ווייסט נישט פון גאָרנישט, הערט נישט פון גאָרנישט און פאַרשטייט נישט גאָרנישט.

— נישט געזען אַ רויטע טעלעצע מיט ווייסע פלעקן... אַ שיי־נעם שלייער?

די פראַגע איז געווען איבעריק, אַרויסגעוואָרפן. די האַנט האָט זיך געהויבן צום שטערן אויף צו העלפן די אויגן זיך איינקוקן־רעכטס, זייער ווייט פון די שאָף האָט גרשון דערזען אָפּגעפּליקטע קוקורוזע־פעלדער, נאָך ווייטער — עפּעס ווי אַ קליין בערגל מיט שוואַרצע רירעוודיקע פינטעלעך. אויף זיין האָריקן פּנים, צווישן די ריטשקעלעך, אין וועלכע עס רינט דער שווייס, האָבן די פאַרקנייטשטע

אויגן זיך נאָך מער פאַרשמעלערט, זיך לאַנג איינגעקוקט און באַמערקט אין דעם בערגל די קאַנטן פון אַ הילצערנעם באַראַק זיינע פיס האָבן נישט געפרעגט ביי אים קיין עצה — זיי האָבן גלייך אַהין אַוועקגעשפּאַנט.

IV

לעבן באַראַק – אַ קליינער, שטייף איינגעטראָטענער שטיק פּלאַץ.

אויפן פּלאַץ אַרום אַ הויפן אָפּגעריסענע סאָלנעטשניקעס זענען קיילעכיק, ווי אין אַ שייער, געזעסן אַ שטיק פּופּצן בחורימלעך און מיידלעך, מיט קליינע שטעקעלעך אויסגעקלאַפּט פון די שטאַרק־טרו־קענע סאָלנעטשניק־קעפּלעך די יאָדערן. אַלע חברה — צעכראַסטעטע, באָרוועס, מער אָדער ווייניקער אויסגעטאָן און ביז גאָר פאַרשטויבט. ווי אומיסטן — זאָל זיין אַן ערגערער אויסזען ווי אין דער היים, אַבי אַן אַנדערער.

הענט האָבן געאַרבעט גיך און פלייסיק. די קלאַפּנדיקע שטעק־לעך האָבן ביי קיינעם נישט געפרעגט: „אויפהערן צי ניין?" נאָר בליקן — פיל־פיל בליקן זענען דאָרט געווען אָנגעשטעלט אויף אים, דעם צוקומענדיקן יאַראָשעווער. אויף וויפל ער האָט זיך דערנעענ־טערט, אויף אַזוי פיל איז דאָרט אַלץ געוואַקסן אין די אויגן דער וווּנדער, זיך איינגעשטאָכן אין זיין וואַכעדיק־שטויביקן פּנים און אין זיין באָרד.

עס געדויערט אַזוי היפּש. דער טאָג קלעקט, די פיס שפּאַנען.

אָט האָט איינער פון זיי, אַ באָרוועס־געלאַטעטער יאַטל פון אַ יאָר פערצן, פּלוצים אויפגעהערט צו קלאַפּן און אָנגעוויזן אויף אים מיטן שטעקעלע. זיינע ברעמעלעך האָבן זיך פאַרריסן. דער יאַט האָט פאַרוואָרפן זיין קעפּל מיטן דינעם העלדזל אויף צוריק און איז זיך פאַרגאַנגען ביז גאָר שמאָל, נאָר זייער קלינגענדיק, ווי אַ חדר־ייִנגל:

— אָ! אָ! אָ!...

— אַ ייִד!... אַ ייִד!...

— אום ראש־השנה!!!

דענסטמאָל האָבן דאָרט פיל־פיל אויסגעשטרעקט צו אים די

שטעקעלעך. די ראָד האָט אים באַגעגנט מיט עפּעס זייער אַ מאָד־נעם וווּנדערלעך־פרייִלעכן און וווּנדערלעך־פילדערדיקן „אוראַ!" — אַזוי באַגעגנט מען אַ געוועזענעם מלכות, וואָס גייט צופֿוס. דער „אוראַ" האָט זיך אַוועקגעצויגן אַפּאָר מינוט און מער, זיך אַלע מאָל פאַרשמעלערט, ווי אויף אויפצוהערן, און זיך באַנייט מיט פריי־שער, געשמאַקער קראַפט. דער לעצטער איז מיט זיין שמאָלן, דינעם און קלינגענדיקן קעלעכל געבליבן הענגען אין דער לופט דער ייִנג־סטער, דער פערצן־יאָריקער:

— אורראַ! אורראַ!...

גרשון האָט דערפילט: אַ פרייִלעכער קבלת־פּנים, אַ ברוך־הבא אַ מענטשן אָן אייגענעם, אַ גרייטקייט אים אַריינצונעמען אין דער קאָמפּאַניע. ווי אים איז נישט געווען אָנגעזאַלצן אויפן ניכטערן, פאַרכליונעט־נאָגנדיקן האַרצן, האָט דער דאָך געטאָן אַ שמוך — נישט מיטן מויל, נאָר מיט אַ פאַרקרימטער, האָריק־אָפּגעברענטער און שווייסיקער באַק. איין אויג האָט זיך ביי אים אינגאַנצן צוגעמאַכט, דאָס צווייטע האָט שעמעוודיק אויסגעפאָרשט די ראָד אַרום די גאַנ־צע חברה און צוזאַמען מיטן מויל שטיל אַ פרעג געגעבן ביי אַלע אינאיינעם און ביי איטלעכן באַזונדער:

— קאָמסאָמאָל... אַ?

עמעצער אין ראָד האָט נישט געקאַנט פאַרשווייַגן:

— ווי דאָס האַרץ זאָגט אייך.

גרשון האָט ווי נישט געגלויבט:

— אַלע?

געשטאַנען אַ ווייִלע, געקוקט, געקוקט מיט די „בייגעס" און אויסגעשטרעקט אַ האָריקע האַנט אין אַ צעריסענעם אַרבל. ער האָט אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אויף אַ שלעכט־געשוירענער באָרד, וואָס ביי איינעם אַ מיטל־יאָריקן:

— און אָט דער־אָ?

דער פערצן־יאָריקער האָט, ווי פון שמחה, נישט געקאָנט רעדן אַנדערש, ווי אָנציִענדיק אַלע העכסטע טענער פון זיין דין העלזל:

— אָט דער? אַן אפיקורס איז ער נאָך פונדערהיים. ער שווערט זיך: ער האָט נאָך אין דער היים אַלע שבת געראויכערט אַ פּאַפּיראָס.

עמעצער האָט צוגעגעבן זייער שטיל:

— אין אָפּטריט...

און אַלע אויסער די מיידלעך האָבן זיך פונאַנדערגעלאַכט. דער מיטל־יאָרעדיקער מיט דער שלעכט־געשווירענער באָרד האָט נישט געוואָלט מען זאָל וועגן אים רעדן — ער האָט דער ערשטער באַ־גייט די קלעפּ מיט זיין שטעקעלע.

— נו, נו, — האָט ער געזאָגט — דער טאָג שטייט נישט! און מיט אַ חומש־ניגון, ווי אַמאָל אַ חדר־ייִנגל, האָט ער אָנגעהויבן צוצווינגען:

— ואספת — און דו זאָלסט איינזאַמלען, את תבואתך — דיין תבואה, ואספת — און דו זאָלסט איינזאַמלען...

אַ שוואַרץ מיידל נישט ווייט פון גרשונס פּיס — אַ מיידל אין אַ רויט טשיפּעקל מיט ביז גאָר קיילעכדיקע שוואַרצע אויגן — האָט, קוקנדיק אויפן מיטל־יאָריקן, זיך אַ קנייטש געגעבן. זי האָט נאָך באַוויזן זיך אַ פּעסטע צו געבן מיט אַ בליק פאַר איר נאָענט־זיצנדיקער חברטע:

— אוי... אוי... ער זינגט שוין ווידער... איך קאָן נישט ליידן...

די אַרבעט מיט די שטעקעלעך איז איבעראַנייס אַוועק. אינ־מיטן ראָד האָט צו שפּעט מיט אַ טאָן פון אַן עלטסטן אַ קאָמאַנ־דעווע געגעבן אַ ביינערדיק־קרעפטיקער בחור מיט אַ פּריקרע־אונ־טערגעהאַקט נעזל:

— גענוג! גענוג געגענעצט...

און נישט אומקוקנדיק זיך צו גרשונען, וואָס זעצט זיך צו זייער מיד אונטער זיינע פּלייצעס, האָט ער איבערגעשריגן דעם קלאַפּנדיקן געפּילדער:

— פונוואַנען?

גרשון האָט אָנגערופן דעם נאָמען פון זיין ישוב. אַוועקלייגנ־דיק זיך אויפן בויך אונטערן בחורס פּלייצעס, האָט ער מיד און פאַרטראַכט געקוקט אינם סטעפּס ווייטקייטן.

— פאַרפאַלן געוואָרן ביי מיר אַ טעלעצע, — האָט ער אָפּ־געזיפצט.

ער האָט געקייט די ווערטער צו שטיל פאַרן אַרומיקן רעש. נאָר דער בחור האָט דאָך האַלב דערהערט:

— אַ טעלעצע?

גרשון האָט גענומען אויסרעכענען אירע סימנים:

— אַ רויטע מיט ווייסע פלעקן... נעמט זי מיצקע־דרינען און ערב ראש־השנה און בלאַנקעט אַוועק פון דער שטוב.

און ער האָט פּאַמעלעך אָנגעהויבן קייען פון אָנהויב אָן — די מעשה מיטן אַוועקגעפּאָרענעם דייטש, מיט זיין ברודער קאָפּלען און מיטן שוחט:

— אַ זלידניע אַזאַ, אַ פּאַסקודנע... געווען באַדאַרפט עפּענען מיט זיין קאָפּ די טיר...

דער בחור מיטן פּריקרע־אונטערגעהאַקטן נעזל האָט ביסלעכ־ווייז אָנגעהויבן ווייניקער קלאַפּן, מער הערן. די איילים־פּאַרקנייטש־טע מוסקולן אַרום זיינע אויגן האָבן נישט געוואָלט פאַרלירן קיין צייט:

— מאַכט מיך קלאָר: מיינט איר, אַז דער שוחט האָט די טעלעצע צוגעגנבעט אָדער ער האָט איר אָפּגעשפּראָכן?

— וואו? אַ כניאָק אַזאַ... ער איז גאָר אַ חזן אויך. טאַקע דאָרט אין ישוב. ווען די טעלעצע איז אַוועק פון שטוב, האָט ער מסתּם גאָר זיך שוין געגאַרגלט... נאָר אפשר... ווער ווייסט? — היינט איז ראש־השנה, און איך האָב געטראַכט...

נאָר דער בחור האָט שוין מער נישט געהערט.

— חנה! — האָט ער אויסגעשריגן — נאַ! האָסט נעכטן גע־בענקט נאָך אַן אַנטירעליגיעזער קאַמפּאַניע ווי פּאַראַיאָרן. אָט האָסטו דאָ דעם חבר... גיי, גיב אים אַן „אַגיטקע"...

— ניין, וואַרט, די מעשה געפעלט מיר. גיב אים אהער... אַנו, פעטער, זעצט זיך אַ ווילע לעבן מיר, אָט דאָ, אויפן גראָז.

געווען איז דאָס שפּעטער, ביי זון־זעצן זיך, ווען לעבן אָרט, וווּ מען האָט פריער געקלאַפּט די סאָלנעטשניק־קעפּלעך, האָט מען אין אַלטע טשאַוואַנענע טעפּ געזאָטן וואַסער אויף טיי. אונטערן וואָגן מיטן גרויסן פאַס האָט מען קונציק אונטערגעשפּרונגען, געוואַשן די פּנימער, גענעצט אוי געריבן די פאַרשטויבטע באַקן. ערגעץ ווייט—

אין שטעטלעך ווייטע — האָט מען דאַן דערזאָגט אין איילעניש דעם ראש-השנהדיקן תהילים אָדער געגאַנגען צו תשליך.

זיצנדיק צו גרשונען מיט אַ זייט, ווי א פרוי אין אַ זאָטל, האָט דאָס מיידל אין רויטן טשעפּיקל געשטשיפּעט לעבן זיך גראָז מיט אימפּעט, ווי זי וואָלט פאַר עפּעס ווען גוט, גוט אָנקנייפּן די ערד. אירע שוואַרצע, ביז-גאָר-קיילעכדיקע אויגן האָבן אָפּט געכאַפּט אַ קוק אויף גרשונען פון אונטן אַרויף און ביי יעדן שנעלן אָטעם האָט זי אין איינעם שוין דערווייל אויך אויף גיך אַראָפּגעשלונגען, די ווערטער האָבן זיך אָפּגעריסן פון אירע ליפּן זייער גרינג, און אַזוי קונציק, אַז קיין איינס פון זיי האָט זיך נישט פאַרטשעפּעט פאַר אירע ווייסע שאַרפע ציינדלעך:

— נו, גוט. קומט נאָר אַהער. זאָגט איר אַליין: איר זייט אַ צענ-רובלנדיקער. היינט פרעג איך אייך: וואָס איז דאָס פאַר אַ גאָט, אַז ער ראָדעוועט זיך צונעמען ביי אַ צענרובלדיקן אַ טעלעצע? און פאַרוואָס? דערפאַר, וואָס איר האָט אום ראש-השנה נישט געדאַוונט? ווער איז ער, אָט דער גאָט? וויאַזוי הייסט ער? גיט אים אונז אַהערצו!... איר ווייסט, פונוואַנען עס נעמט זיך ראש-השנה?... הערט מיט קאָפּ...

דאָס מיידל האָט גערעדט צו גרשונס קאָפּ, און ביי גרשונען איז איצט אפילו דער קאָפּ שוין אויך געווען פול מיט האַרץ, און דאָס האַרץ האָט געבענקט נאָך דער „פרומער פריצה”. וואָס מער דאָס מיידל האָט גערעדט, וואָס היימישער ער האָט זיך דערפילט, אַלץ מער האָט דאָס האַרץ געבענקט:

— געווען איז זי אַ רויטע מיט ווייסע פלעקן אויפן האַלז און לעבן די האַרטע שוואַרצע ליפּן און מיט אַ שלייער אַ זעלטענעם— אַ שלייער, וואָס מען זעט אים נישט...

— און דער קרעמענטשוגער האָט וועגן איר געזאָגט: „סע נישט קיין טעלעצע, סע אַ גאַנצע באַלעבאָסטע”. און נאָך האָט ער איר געזאָגט: „איר ווייסט דען, וואָס איר האָט?... אַ ברונים!... זי וועט אייך פאַרגיסן מיט מילך”...

ער, גרשון, איז געווען זייער דאַנקבאַר דעם מיידל פאַר איר רעדן. ווען ער שעמט זיך נישט, וואָלט ער צו איר געזאָגט:

— האָט קיין פּאַראיבל נישט, וואָס איך שלאָג איין איבער, אפשר ווייסט איר ?... וויפל דאַרף היינט קאָסטן אַ קו ?...

ט

ביילקע:

— אַ רוחל, נישט קיין קינד.

אויף דער ערד מעג אַראָפּפאַלן די דינסטע נאָדל, אַ שרייפּעלע, גרויס ווי אַ שפּילקע-קעפּל — אַלע וועלן זיך אָנבייגן און וועלן זוכן, זוכן — און פון דער זייט וועט ביילקע פּלוצים געבן אַ פריי־לעך געשריי:

— איך זע זי! אָט איז זי!

ביילקע האָט ביי־טאָג געפונען די „פרומע פריצה" און אַזוי גרינג — סך־הכל צוויי וויאָרסט פון שטוב, אין דער באַלקע לעבן ברונים, פונוואַנען מען פירט וואַסער.

עס איז אַ מעשה מיט אַ פּוסטער, האַלב־איינגעפאַלענער שטוב, וואָס שטויבט זיך טאַקע דאָרט, אַביסל העכער פון דער באַלקע, גרשון האָט שוין לאַנג געטראַכט וועגן אָט דעם אומקומעניש:

—פאַרוואָס צענעמט מען זי נישט אויף איינציקע שטיינער, פאַרוואָס?

ביילקע איז ביי־טאָג אַהינגעגאַנגען נאָך וואַסער, זי טוט אַ קוק אין דער פּוסטער שטוב — די „רויטע פריצה"! פאַרטריבן, ווי אין שטאָל שטייט זי דאָרט, צוגעבונדן זייער ענג און זייער נידעריק מיטן צעפלאָכטענעם שטריקל, וואָס באַמבלט זיך שטענדיק אויף איר האַלז.

ווען די נאַכט איז צוגעפאַלן האָט גרשון באַגעגנט אין דער היים אַ רויקע, זאַטע פרייד.

ווען די נאַכט איז צוגעפאַלן האָבן בלינדע פאַרהוילענע פיד־לער אָן טענער, אָן אַ מיגדסטן געריש געשפּילט דעם סטעפּס שטיל־שווייגנדיקן ניגון, זיך פאַרגאַנגען מיט אים, זיך פאַרכליונעט אויף לאַנגע עקן וועלט, אַ שוואַרצער ים האָט געצווונגען זיצן שטיל, זיך קיין ריד נישט געבן און פאַרגאַפט זיך איינהערן אין זיין בלינדן שווייגנדיקן ליד.

מיטן לויכטנדיקן לעמפל אין האנט איז גרשון דאן געשטאנען אין דרויסן לעבן דער „פרומער פריצה", וואס רוט ליגנדיק און מעלה-גרהט זייער פאמעלעך מיט פארגלאצטע אויגן — לאנג, לאנג לעבן איר געשטאנען, און פון זיין טיפן אינעווייניק האט גערעדט צו איר א קול אן א מינדסטן קלאנג, פונקט ווי די בלינדע פידלער, וואס שפילן אויס דעם סטעפס בײנאכטיק-אומענדלעכע שטילשווייגן:

— א דו!... נאר דו! די כפרה זאלן ווערן פאר דיר זיי — אלע, וואס האבן דיר אין דער פוסטער שטוב געוואלט שלעכטס טאן...

עס איז נישט געווען קלאר, אויף ועמען גליעט מער דער כעס? — אויף דעם שוחטס „פאסקודנע שעפטשען", צי אויף קאפעלעס — דעם לייבלעכן ברודערס - אונטערגעשיקטן גנב, וואס האט געמיינט: אין דער ערשטער נאכט זי אויסבאהאלטן, אין דער צווייטער — זי אוועקפירן.

אויף מארגן האט גרשון א גאנצן טאג געריייניקט דעם ווייץ—ביילקע האט געדרייט די קארבע, ער האט געשאטן אויבן פונם מעסטל.

און אויף איבערמארגן — אויס יום-טוב — זיין יידענע האט זיך שוין געהאט אומגעקערט פון דאוונען ראש-השנה אין שטאט — האט גרשון יום-טובדיק אנגעטאן די קורצע, זייער אויסגעפלעקטע קאפאטע, וואס איז אים פארבליבן פון אמאל, און פאמעלעך און יום-טובדיק אוועקגעשפאנט אינם נייעם נאענטן יידישן ישוב. איטשיקס מאל איז ער אהינגעגאנגען נישט דאוונען, נאר געבן פעטש. ווען ער וועט דארט די פעטש געבן, האט ער נאך דערוויל נישט געוווסט: אפשר „דעם פאסקודנעם שוחט", און אפשר זיין אייגענעם לייבלעכן ברודער קאפלען — אט דעם, וואס אז קיינער האט שוין גאר גארנישט, איז ער האט נאך און האט. יעדנפאלס וועט ער דארט אריינגיין אין יידישן סאוועט און וועט אויסלייגן די מעשה פון אנהויב אן:

— אפגעקויפט די „פרומע פריצה" אט, דא פאר צוויי יארן ביי א רייכן דייטש...

גרשון איז געגאַנגען רויק אין די האַרטע פּאַרריסענע־וואָכעדיקע געלאַטעטע הויזן און אין דער שוואַרצער אויסגעפּלעקטער קאַפּאָטע, וואָס זיצט אויף אים ביז גאָר ענג און האָט ביי די אַרבל געפּלאַצטע נאָטן. דער אויפגעהויבענער קאָפּ — אַביסל אָן אַ זייט און די אַקסלען אונטערגעהויבן, ווי ביי אַ בעל-מלאכה אום חול־המועד.

דער זוניקער טאָג איז געווען אַ ווינטיקער, אַ ביז-גאָר שטויביקער, פון אַקעגן, איינגעהילט אין רויכלעך יאָגנדיקן שטויב, האָבן אין צוויי אווטאָמאָבילן זיך געטראָגן אויסלענדער, וואָס פאָרן אויסקוקן דעם נייעם יידישן ישוב. זיי זענען געפאָרן געשווינד און פונם ווינט, גרשון איז געגאַנגען צופוס און אַקעגן ווינט. אויב זיי וועלן אים אָפּשטעלן און פרעגן, ווער ער איז, וועט ער ענטפערן זייער געהיט, נישט אַזוי גיך און תמעוואַטע:

— איך ?... ווער איך בין ?...

ער וועט זיי אָן גלויבן באַקוקן פון קאָפּ ביז פיס, אויסשפּייען אָן אַ זייט און וועט אויסלאָזן:

— אַ צענרובלדיקער.

נאָר טיף אין אים וועט דערפון קיין האָר נישט קלענער ווערן דער ווילן צו געבן פּעטש... ער וועט אַוועקשפּאַנען ווייטער.